

Харківська академія неперервної освіти

Джерело

педагогічних інновацій

*Особливості виховання
в Новій українській школі*

Науково-методичний журнал
Випуск № 2 (42)

Харків
2023

Схвалено вченою радою Харківської академії неперервної освіти
(протокол № 1 від 24.03.2023 р.)

Головний редактор:

Покроєва Л. Д., доктор філософії, доцент, ректор Харківської академії неперервної освіти, заслужений працівник освіти України

Відповідальні:

Большукіна А. В., завідувач Центру громадянського виховання Харківської академії неперервної освіти, кандидат педагогічних наук;

Горбенко Т. І., методист Центру громадянського виховання Харківської академії неперервної освіти;

Писаренко Т. І., методист Центру інноваційного розвитку освіти Харківської академії неперервної освіти;

Семисошенко С. В., методист Центру інноваційного розвитку освіти Харківської академії неперервної освіти;

Смирнова М. Є., завідувач Центру інноваційного розвитку освіти Харківської академії неперервної освіти, кандидат педагогічних наук

Журнал видається КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти».
Серія ХК № 2065-806Р, зареєстровано Головним управлінням юстиції
у Харківській області 22 січня 2013 р.

Джерело педагогічних інновацій. Особливості виховання в Новій українській школі. – Випуск № 2(42). – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2023. – 180 с.

У виданні науково-методичного журналу «Джерело педагогічних інновацій» за темою «Особливості виховання в Новій українській школі» усі подані матеріали укладено відповідно до вимог професійних стандартів працівників освіти, ураховуючи особливості цифрових посібників. Сподіваємось, що їх опрацювання та використання сприятиме вдосконаленню професійних компетентностей педагогічних працівників закладів дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти.

За підбір і вірогідність фактичного матеріалу, точність цитування та посилань відповідають автори статей.

© Харківська академія неперервної освіти

Зміст

Передмова	5
Розділ I. Нове педагогічне мислення	8
Виховний компонент змісту Нової української школи <i>Галина Вороніна</i>	8
Взаємодія закладу освіти з сім'єю в системі професійної орієнтації учнів <i>Алла Остапенко</i>	12
Ігри військово-патріотичної тематики в дозвіллі сучасних дошкільників і молодших школярів: що важливо знати педагогам і батькам дітей <i>Маріанна Коченгіна</i>	18
Комплексний підхід до організації освітньо-корекційного процесу – запорука успіху готовності дітей з особливими освітніми потребами до шкільного навчання <i>Тетяна Аверіна, Вікторія Ворожка</i>	25
Дистанційна робота в період воєнного стану в закладах дошкільної освіти <i>Ірина Блудова</i>	28
Виховання сімейних цінностей молодших школярів <i>Ольга Гезей</i>	31
Шляхи формування національної ідентичності особистості в закладі позашкільної освіти <i>Олена Кобзева, Інна Ігошина, Євгенія Кладка</i>	37
Дистанційне навчання дітей дошкільного віку. Співпраця вихователя та батьків <i>Юлія Олексенко</i>	43
Сучасні виклики виховання та шляхи їх подолання <i>Лариса Панчішина, Тетяна Сургай, Наталія Бринчук, Ірина Качайло, Римма Гурин</i>	45
Превентивне виховання як один із аспектів формування та розвитку особистості <i>В'ячеслав Бандура</i>	49
Соціально-значущі якості особистості сучасного педагога <i>Анна Подаяко</i>	55
Ціннісні орієнтації дітей молодшого шкільного віку: особливості сторитаймів у родинному колі <i>Олена Коваль</i>	59
Національно-патріотичне виховання – пріоритетний напрям діяльності закладів позашкільної освіти в особливий період <i>Ірина Єлізарова</i>	64
Консультація для вихователів «Казка як засіб виховання та розвитку дітей дошкільного віку в умовах дистанційного навчання» <i>Анна Помазунова, Світлана Снігір</i>	71
Компетентнісний підхід в екологічному вихованні <i>Ольга Ярошенко</i>	74
Розділ II. Родинний аспект змісту виховання	79
Педагогіка партнерства – інтеграція зусиль закладу освіти й сім'ї у виховання дітей <i>Аліна Большиукіна, Наталія Євтушенко</i>	79
Вагомість мовного питання в системі родинного виховання <i>Тетяна Серих</i>	83

Теоретико-методологічні аспекти виховання культури безпеки учнів <i>Марія Астахова</i>	87
Оптимізація сімейного виховання – актуальна проблема сьогодення <i>Альбіна Кіяшко</i>	92
Методична підготовка вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з родиною на основі партнерської взаємодії <i>Ольга Кузьменко</i>	97
Сімейні цінності та традиції <i>Наталія Назарук</i>	103
Ціннісні засади української родини <i>Ірина Овчиннікова</i>	108
Психолого-педагогічна підтримка дитини в умовах війни <i>Юлія Замазій</i>	114
Ефективна комунікація та конструктивна співпраця педагога з батьками учнів: дистанційний формат <i>Інеса Сіваченко</i>	117
Розділ III. Тріада сім'я-дитина-заклад освіти. Практичний досвід ефективної взаємодії закладів освіти з батьківською спільнотою	122
Практичний досвід ефективної інтеграції виховних зусиль закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків <i>Лариса Серих</i>	122
Система взаємодії сім'ї та школи як основних інститутів виховання дитини <i>Валентина Андрєєва, Сергій Андрєєв</i>	126
Взаємодія з батьками – невід'ємна складова організації дистанційної освіти дітей дошкільного віку <i>Олена Гамоліна, Наталія Сіренко, Алла Сьоміна, Вікторія Данильченко</i>	131
Партнерство як важлива складова дистанційного навчання в умовах воєнного стану <i>Анна Дрозд, Наталія Дмитрук</i>	143
Формування педагогічної культури батьків <i>Марина Кононенко</i>	149
Вебсайт закладу освіти – одна з форм дистанційного спілкування під час воєнного стану для дітей дошкільного віку <i>Наталія Рошка, Тетяна Майкова</i>	154
Робота закладу дошкільної освіти з батьками дітей у воєнний час <i>Наталія Миколюк</i>	159
Взаємодія батьків і педагогів – ключовий чинник у формуванні здоров'я учнів <i>Оксана Огньова</i>	163
Використання принципів наступності та перспективності в системі методичної роботи вихователя під час розробки навчальних матеріалів <i>Наталія Рида</i>	168
Співпраця з батьками в дистанційному форматі <i>Катерина Тройно</i>	171
Тематичний тезаурус <i>Севіль Семисошенко, Тетяна Писаренко</i>	176

Передмова

*Найдорожчий скарб у кожного народу –
його діти, його молодь, і чим свідоміше
суспільство, тим із більшою увагою
ставиться воно до виховання дітей,
до забезпечення їм кращих умов життя.*

Софія Русова

Шановні колеги!

Цей випуск нашого традиційного науково-методичного журналу «Джерело педагогічних інновацій» присвячено дуже важливій проблемі – вихованню дитини, зокрема розгляду актуального питання: як школа в тісній взаємодії з родиною впливає на її особистість, допомагає в розвитку її індивідуальності, соціалізації в процесі дорослішання; як поєднуються в цьому процесі розвиток, виховання та становлення дитини в їх духовному й моральному спрямуванні.

Школа посідає у вихованні дитини важливе місце. Після родини вона є найважливішим соціальним інститутом, що впливає на формування соціально зрілої особистості дитини. Саме у стінах школи формується характер дитини, викристалізуються особливості її поведінки, розвиваються творчі орієнтири. Умови сучасної української школи дозволяють створити оптимальне освітнє середовище, зорієнтоване на реалізацію особистісного підходу до кожного учня.

Виховання дитини починається з першого дня її перебування в школі. Джон Локк, англійський філософ, висловлював думку, що свідомість дитини схожа на чистий аркуш паперу, на якому в процесі дорослішання можна «записати» будь-яку майбутню особистість. Японські вчені стверджують, що всі діти геніальні, у 15 років вони талановиті, а у 21 рік вони стають звичайними людьми. Ці вислови підтверджують, що виховання і навчання – це два взаємопов'язаних напрями педагогічного впливу на людину, які розрізняються тільки цілями, задачами та засобами здійснення такого впливу.

Терміни «виховання» і «навчання» розкривають зміст цих двох сфер педагогічної діяльності. При цьому вагомість впливу кожної з них змінюється з віком і рівнем освіти учнів. Так, для дітей молодшого та підліткового шкільного віку виховання посідає домінуючі позиції в освітньому процесі, що пов'язано з інтенсивною соціалізацією особистості дитини, її підготовкою до активної діяльності спочатку в колективі ровесників, а пізніше в умовах сучасного суспільно-політичного життя. У старшому шкільному віці співвідношення виховання та навчання зміщується на користь завдань навчання, тому що в старшокласників уже сформований певний рівень соціальної зрілості (компетентності), що дозволяє їм здійснювати певні свідомі й відповідальні кроки,

робити вибір, критично оцінювати події та ситуації, займати свідому позицію у виборі ціннісних орієнтирів.

Ключовим принципом нової української школи є принцип дитиноцентризму, тобто прийняття того, що кожна дитина неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами й можливостями. Тому й спрямованість виховання в умовах нової української школи проявляється в прагненні допомогти дитині розкрити та розвинути здібності, таланти й можливості, до чого причетні всі учасники освітнього процесу: педагоги, батьки, адміністрація закладу. Педагоги, учні, вихованці стають рівноправними суб'єктами освітнього процесу, зорієнтованого на міжособистісне спілкування, діалог, допомогу та підтримку під час навчання.

У створенні відкритого безпечного освітнього простору, в успішній організації виховання та навчання значна роль належить взаємодії школи й родини дитини. Стосунки батьків і школи мають будуватися на засадах довіри, взаємоповаги, взаємодопомоги, взаємної підтримки та терпіння. Саме партнерство в ланцюжку «школа-родина-дитина» допоможе реалізувати цілі виховання та навчання з найменшими втратами. Від взаємодії батьків і педагогів виграють усі учасники освітнього процесу: батьки, беручи активну участь у шкільному житті дитини, краще розуміють і налагоджують стосунки з педагогами; педагоги через взаємодію з батьками більше дізнаються про дітей, їх особливості, що дозволяє підібрати більш ефективні засоби навчання й виховання. Діти, перебуваючи в єдиному виховному просторі, відчувають себе більш комфортно, спокійно, упевнено. Сприятливий соціально-психологічний характер взаємодії школи та родини забезпечує максимально можливий позитивний вплив на особистісний розвиток дитини.

В умовах воєнного стану та переведення роботи закладів освіти в дистанційній формат проблема виховного впливу загострилась і підштовхнула педагогів, адміністрацію закладів освіти до пошуку нових форм і способів налагодження взаємодії з дітьми, батьками, громадськістю.

Харківська академія неперервної освіти постійно підтримує зв'язок із ЗЗСО Харківської області та Харкова. На курсах підвищення кваліфікації, у науково-методичній роботі з педагогами області значна увага приділяється проблемі організації виховної роботи зі школярами, процесу виховання, становлення та успішній соціалізації дітей. На кафедрі виховання і розвитку особистості для педагогів ЗЗСО, ЗПО розроблені освітні програми курсів підвищення кваліфікації та освітні програми тематичних спецкурсів за відповідною тематикою, а саме: програма КПК «Сучасні технології виховання в умовах розбудови Нової української школи (для педагогів-організаторів ЗЗСО)», яка спрямована на вдосконалення професійних компетентностей педагогів-організаторів ЗЗСО з впровадження сучасних технологій виховання в умовах розбудови Нової

української школи; програми тематичних спецкурсів «Тренінг як ефективна форма патріотичного виховання», «Нова українська школа: педагогічна культура батьків»; «Учитель, класний керівник і вихователь пансіону в умовах нових цивілізаційних викликів»; «Педагогіка партнерства: інклюзивний вимір» та ін. У контексті науково-методичної діяльності Академії центром громадянського виховання організуються та проводяться різноманітні науково-методичні заходи виховної спрямованості. У межах методичного кластеру «Формування ціннісної сфери школяра: інноваційність, комунікативність, взаємодія» проведено вебсемінари: «Актуальні проблеми виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови. Психолого-педагогічна підтримка дитини й родині», «Медіакомпетентність як засіб створення безпечного виховного середовища сучасного закладу освіти»; «Виховний потенціал сім'ї та соціальних інститутів: виклики сучасності», «Учитель – носій цінностей українського народу»; методичні сесії для класних керівників ЗЗСО, для консультантів ЦПРПП, відповідальних за виховний напрям діяльності шкіл; для педагогів закладів позашкільної освіти організовано роботу методичних кластерів «Механізми розвитку позашкільної освіти в умовах воєнного стану», «Заклад позашкільної освіти як простір виховання громадянина-патріота». Ведеться змістовна й різнопланова робота.

У цьому виданні науково-методичного журналу ми зібрали для вас цікаві актуальні матеріали з проблем виховання, взаємодії сім'ї та школи, дієві поради щодо сімейного виховання, організації роботи з батьками, співпраці з ними в дистанційному форматі. Представлені напрацювання є результатом роздумів науковців, довготривалої роботи педагогів із питання виховного впливу освітнього середовища, яке створюється в новій українській школі. Сподіваємося, що ці матеріали будуть для вас корисні у вирішенні багатьох практичних завдань і допоможуть вам успішно реалізовувати партнерські стосунки в шкільному освітньому просторі.

Бажаємо вам успішного читання!

Виховний компонент змісту Нової української школи

*Галина Вороніна, доцент
кафедри виховання й розвитку особистості
Харківської академії неперервної освіти,
кандидат педагогічних наук*

Зрушення парадигми освіти із соціометричної до антропоцентричної, процеси, пов'язані з реформуванням національної освіти й побудовані на концептуальних засадах Нової української школи, повномасштабне вторгнення РФ актуалізували питання переосмислення змісту освітнього процесу української школи та діяльності педагога. Прийняття й освоєння гуманістичного змісту виховання є важливим ціннісним компонентом взаємодії та співпраці дорослих і дітей та ознакою особистісно-професійного розвитку педагога як вихователя НУШ, спроможного здійснити соціально-педагогічну підтримку особистості, захистити дитину в умовах війни.

***Ключові слова:** антропоцентрична парадигма освіти, гуманістичний зміст виховання, ціннісні орієнтири, соціально-професійна роль учителя, розвиток соціальних компетентностей.*

Процеси, пов'язані з реформуванням національної освіти та побудовані на концептуальних засадах Нової української школи, спрямовані насамперед на перетворення української школи на важіль соціальної рівності та згуртованості, економічного розвитку й конкурентоспроможності України [6, с. 5]. Повномасштабне вторгнення РФ спричинило низку гострих проблем у сферах освіти, науки та інновацій. Разом з тим, війна відкрила нове вікно можливостей не тільки для інтеграції України в Європейський Союз, але й стала поштовхом глибокого переосмислення змісту освітнього процесу української школи та діяльності педагога, зокрема [7, с.17].

Усвідомлення негативних наслідків освітніх втрат на тлі війни як травматичної події для України та українців є важливим чинником створення в закладі освіти умов для розкриття особистісного потенціалу учнів і учениць, їх саморозвитку відповідно до уподобань та здібностей, сприяння ціннісно-смісловому життєвому самовизначенню, вольовому загартуванню, соціальній активності, просоціальній самореалізації та досягненню життєвого успіху. розуміння того, що в надзвичайних ситуаціях освіта є одним із головних факторів психічного й фізичного захисту дітей. Педагогічні колективи мають працювати над створенням для школярства безпечного та стабільного середовища, допомагати відновлювати відчуття впевненості, гідності та надії, забезпечуючи як безперервність навчання, так і соціально-емоційну підтримку. [4]. З оглядом на це педагоги мають бути свідомі того, що засадничим стовпом освіти майбутнього є виховання, що ґрунтується на цінностях.

Цінності закладу освіти науковці та практики розглядають як загальні переконання в тому, що досягти мети якості надання освітніх послуг можливо

тільки за умов дотримання суспільних норм моралі та етики професійної діяльності [2].

Учені зазначають, що кризові явища ХХ століття довели, що в складних і суперечливих умовах саме людина ставала «мірилом усіх речей, вищою незаперечною цінністю, «альфою і омегою» суспільного прогресу, його метою, смыслом, рушійною силою і кінцевим результатом». Саме це викликало зрушення парадигми освіти: із соціоцентричної (передбачає формування людини відповідно до визначених потреб та інтересів суспільства) до антропоцентричної (визнає розвиток людини заради самої себе й лише опосередковано – для суспільства).

І. Зязюн пояснює, що на відміну від попередньої орієнтації на уніфіковану соціалізацію особистості, яка нівелювала її індивідуальність, відбувається переміщення уваги на *внутрішній духовний світ і самобутні особливості* людини. Гуманізація освіти означає максимальне врахування можливостей та інтересів кожної особистості, її вікових та індивідуальних особливостей, життєвого досвіду. За висловом ученого, «на перший план виходить сама людина як потенціальний творець і перетворювач культури, а не педагогічно інтерпретована культура для опанування її змісту людьми. В учінні центр уваги поступово переноситься із суб'єкт-об'єктних відношень між учителем і учнем на діалогові суб'єкт-суб'єктні, базовані не лише на інтелектуалізмі, а й на емоційно-почуттєво-вольових чинниках» [3, с. 23].

На відміну від педагогічного авторитаризму й диктатури, за яких дитина розглядається як об'єкт впливу, який «слухняно опановує те, що дає їй педагог, механічно й беззастережно виконує всі його вимоги», а вчитель «спрямовує й контролює кожен крок учня, нав'язує йому свої цілі, активно використовує заохочення і покарання», гуманістична педагогіка орієнтована на дитиноцентристську модель освіти, за якої «особистість стає центром "педагогічного всесвіту", навколо якого рухаються освітньо-виховні засоби» [3]. При цьому педагогічне керівництво здійснюється не прямо, а опосередковано, шляхом створення необхідних умов *для розвитку вільної особистості*.

На думку В. Кременя, перехід до нової парадигми розвитку, коли не технології, не економіка, а людина в її новій якості стане метою й смыслом прогресу. Так виникає і стверджується людиноцентризм – нова стратегія поступу суспільства, в основі якої – не накопичення матеріальних благ і цінностей, а орієнтація на цінності духовні, на знання, культуру, науку, без яких життя втрачає сенс і перспективу» [5].

Для сучасного педагога важливим є, насамперед, прийняття й освоєння гуманістичного змісту виховання, що розуміється не як односпрямована передача досвіду й оціночних суджень від старшого покоління до молодшого, а як взаємодія й співпраця дорослих і дітей в сфері їхнього спільного буття; освоєння нових форм, засобів, прийомів виховання й пошук індивідуальних способів їх застосування.

Треба зазначити, що в гуманістичній педагогіці саме цінності визначають цілі, а не навпаки. Це означає, що недостатньо, аби педагог виконував свої професійні функції, учитель має виконувати соціально-професійну роль, що спирається на ціннісні орієнтири мети базової середньої освіти, зазначеної в Державному стандарті базової середньої освіти, зокрема [8]:

- поважати особистість учня та визнавати пріоритет його інтересів, досвіду, власного вибору, прагнень, ставлення у визначенні мети та

організації освітнього процесу, підтримувати пізнавальний інтерес та наполегливість;

- забезпечувати рівний доступ кожного учня до освіти без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу;
- дотримуватися принципів академічної доброчесності у взаємодії учасників освітнього процесу та організації всіх видів навчальної діяльності;
- сприяти становленню вільної особистості учня, підтримувати його самостійність, підприємливість та ініціативність, розвивати критичне мислення;
- формувати культуру здорового способу життя учня, створювати умови для забезпечення його гармонійного фізичного та психічного розвитку, добробуту;
- створювати освітнє середовище, у якому забезпечено атмосферу довіри без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу;
- утверджувати людську гідність, чесність, милосердя, доброту, справедливість, співпереживання, взаємоповагу й взаємодопомогу, повагу до прав і свобод людини, здатність до конструктивної взаємодії учнів між собою та з дорослими;
- формувати в учнів активну громадянську позицію, патріотизм, повагу до культурних цінностей українського народу, його історико-культурних надбань і традицій, державної мови;
- плекати в учнів любов до рідного краю, відповідальне ставлення до довкілля.

Зауважимо, в умовах війни та післявоєнного відновлення освітній процес сучасної школи потребує нагального розв'язання проблеми компенсації освітніх втрат як вкладу в наше майбутнє, певне стратегічне мислення наперед для процвітання України. Поки триває війна, ми не завжди можемо відновлювати підприємства, але ми можемо компенсувати освітні втрати, щоб зменшити падіння економіки в наступні роки. За рекомендаціями ЮНЕСКО, стратегії відновлення підпорядковуються виконання таких завдань [9] :

- оцінка освітніх потреб;
- коригування педагогічних методів;
- визначення пріоритетів, підготовка вчителів та надання їм підтримки;
- акцент на соціально-емоційні аспекти навчання.

Отже, особливої актуальності сьогодні набувають питання особистісно-професійного розвитку педагога як вихователя Нової української школи, спроможного здійснити соціально-педагогічну підтримку особистості, захистити дитину в умовах війни.

З метою розвитку компетентності педагогічного партнерства, предметно-методичної компетентності педагогів як вихователів НУШ, підвищення ефективності організації та здійснення виховного процесу в закладах освіти в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови в Харківській академії неперервної освіти розроблено регіональний проєкт підвищення якості освіти «Освітній технопарк Харківщини – 2030» ХАБ «Моя країна – Україна», у межах якого здійснюється низка навчально-методичних заходів із підвищення

кваліфікації педагогічних працівників, наприклад: методичний кластер «Формування ціннісної сфери школяра: інноваційність, комунікативність, взаємодія»; тематичні спецкурси: «Тренінг як ефективна форма патріотичного виховання», «Психоемоційні ресурси вчителя під час війни: педагогічний аспект», «Педагогіка партнерства та академічна доброчесність: взаємозв'язок у НУШ», «Долаємо освітні втрати разом», «Сучасний погляд на національно-патріотичне виховання», «Нова українська школа: педагогічна культура батьків», «Безпечне цифрове середовище як запобіжник агресивним молодіжним субкультурам» тощо.

Самоосвіта, організаційно-методична підтримка з боку фахівців Академії уможливають опанування основ гуманістично спрямованого розвивального виховання як спільного (вихователя й вихованця) вирішення задачі на здобуття останнім сенсу певної духовної цінності, педагогічних технологій особистісного розвитку в сучасних реаліях.

Українські психологи наголошують, що українським дітям потрібен реабілітаційний рік, націлений на компенсацію психотравм, освітніх втрат, закріплення, структурування отриманих знань та вмінь, розвиток соціальних компетентностей (спілкування, взаємодії, уміння домовлятися тощо). У зв'язку з цим особливої уваги педагогів потребує добір навчальних матеріалів і стратегій роботи на уроках, зокрема фахівці Державної служби якості освіти радять [1]:

- застосовувати чутливий підхід до вибору текстів для читання, тем для обговорення через різний і часто травматичний досвід, який можуть мати діти (обстріли, втрата рідних, загибель батьків, батько на війні): тексти, відеоматеріали, ілюстрації, презентації про родину, рідний дім можуть дуже болісно сприйматися;
- уникати надмірної деталізації та опису подій війни, жорстокості ворогів, убивств, розстрілів, коли вчитель проводить бесіди з дітьми про війну або просто відповідає на дитячі запитання щодо війни;
- ретельно продумувати та за необхідності вносити зміни до стратегій щодо управління/взаємодії з класом із огляду на те, що діти зазнали психотравмивних дій і можуть бути чутливими до зовнішніх подразників (грюкіт, стукіт), емоційно відстороненими, з апатією, хронічною втомою, мати ризик саморуйнівної поведінки тощо;
- уникати голосних окриків, створення шумових ефектів (грюкання дверима, хлопання долонею по столу, різкі сигнали за допомогою будь-яких приладів тощо);
- адаптувати правила поведінки для учнів під час онлайн-уроків, наприклад, обговорити умови, коли камера може бути вимкненою, ситуації, коли можна писати в приватні повідомлення вчителю, а не в загальному чаті класу, тощо;
- передбачити створення ситуацій та умов для неформального спілкування учнів поза уроками задля встановлення більш тісних комунікаційних контактів між учнями;
- створювати умови для комунікації учнів у групах під час синхронного й асинхронного навчання, використовуючи інструменти об'єднання в окремі кімнати, надаючи завдання для виконання в групах тощо.

Таким чином, питання особистісно-професійного розвитку педагога як вихователя Нової української школи є дуже актуальним. Школа як територія

дитинства реалізує потреби кожної дитини у взаємодії з іншими дітьми та дорослими, формує моделі поведінки, сприяє становленню й самореалізації кожної особистості.

Список використаних джерел

1. Безпечне освітнє середовище: нові виміри безпеки. URL: <https://sqe.gov.ua/bezpechne-osvitnie-seredovishhe-novi-vim/>
2. Зварич Г. Ціннісні орієнтири середньої освіти та методичні аспекти вдосконалення освітнього процесу. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/25877/1/Zvarych.pdf>
3. Зязюн І. А. Структурні компоненти свободи особистості в умовах динаміки її освіченості та вихованості. Теоретичні та методичні засади розвитку педагогічної освіти: педагогічна майстерність, творчість, технології / за ред. Н. Г. Ничкало. Харків: НТУ «ХПІ», 2007. – С. 23.
4. Коли світ на межі змін: teaching english in wartime. Матеріали тренінгу. URL: <http://globaloffice.org.ua/wp-content/uploads/2023/02/Koli-svit-na-mezhi-zmin-teaching-english-in-wartime.pdf>
5. Конверський А. КНУ імені Тараса Шевченка – 185: URL: <http://www.golos.com.ua/article/315505>
6. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
7. Освіта і наука (проект станом на 03.08.2022). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2022/08/19/HO.projekt.Planu.vidnovl.Osv.i.nauky-19.08.2022.pdf>
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/prodeyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>
9. Як освітні втрати вплинуть на економіку України. URL: <https://eo.gov.ua/yak-osvitni-vtraty-vplynut-na-ekonomiku-ukrainy/2022/06/10/>

Взаємодія закладу освіти з сім'єю в системі професійної орієнтації учнів

Алла Остапенко,
кандидат педагогічних наук, проректор
з науково-методичної роботи
Харківської академії неперервної освіти

У статті акцентовано увагу на розв'язанні завдань із професійної орієнтації здобувачів освіти Нової української школи, що окреслені чинними нормативними документами, на необхідності побудови ефективної системи роботи в закладі освіти, розвитку професійних компетентностей керівників і педагогічних працівників із цього питання. З'ясовано сутність поняття «педагогічна взаємодія» в контексті означеної теми, зокрема особливості партнерської взаємодії з батьками учнів на різних етапах їх професійної орієнтації. Розглянуто ціннісне ставлення до праці як складової змісту виховної роботи.

Ключові слова: професійна орієнтація, педагогічна взаємодія, ціннісне ставлення до праці, партнерська взаємодія з батьками, компетентнісний підхід, трудове виховання, інформаційні технології, педагогіка партнерства.

В умовах зростаючої глобалізації та викликів, пов'язаних із реальністю, яка швидко змінюється, освіта, як ніколи, вимагає свідомих і цілеспрямованих дій із метою озброєння молодшої людини не тільки знаннями, а й формування розвиненої, гнучкої особистості, що дозволяє їй швидко адаптуватися. У цих умовах постає

доречне питання: як підготувати молодь до діяльності, яка вимагає креативного мислення та адаптації до несподіваних змін. Відтак роль професійної орієнтації як складника освітнього процесу для учнів стає дуже важливою. У сучасному розумінні профорієнтація має неперервний характер. Дошкільний період дитинства та етап початкової освіти передбачають ознайомлення дітей зі світом професій, із соціумом. Важливим завданням на цьому етапі є допомога дитині у пізнанні себе, виявленні своїх здібностей, талантів, нахилів.

У нормативних документах у галузі освіти в Україні визначено завдання щодо підготовки дітей до свідомого життєвого вибору, набуття тих якостей та компетентностей, які допоможуть їм у майбутній трудовій діяльності. Так, Закон України «Про освіту» (ст. 12) визначає мету повної загальної середньої освіти, що полягає у всебічному розвитку, вихованні та соціалізації особистості, «яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності» [1].

У Законі України «Про загальну середню освіту» (ст. 3.) визначено, що загальна середня освіта – це «цілеспрямований процес оволодіння систематизованими знаннями про природу, людину, суспільство, культуру та виробництво засобами пізнавальної і практичної діяльності, результатом якого є інтелектуальний, соціальний і фізичний розвиток особистості, що є основою для подальшої освіти і трудової діяльності» [2].

Соціально-економічні зміни в нашій державі та процеси реформування в освіті висунули високі вимоги до рівня професіоналізму педагогічних працівників, отже, і освіти в цілому. Державна політика у сфері освіти в Україні спрямована на впровадження кращого світового досвіду, демократизацію системи освіти, академічну свободу вчителя. У Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року зазначається, що, «за експертними оцінками, найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіють іншими уміннями» [7].

Зміст освіти відповідно до вимог нових державних стандартів також передбачає конкретні завдання щодо професійної орієнтації здобувачів освіти. Так, у Державному стандарті початкової освіти (2019) сформульовано завдання щодо формування ключових компетентностей, серед яких інноваційна компетентність, навчання протягом життя та підприємливість і фінансова грамотність. Ці компетентності передбачають «формування знань, умінь, ставлень, що є основою компетентнісного підходу, забезпечують подальшу здатність успішно навчатися, провадити професійну діяльність, відчувати себе частиною спільноти і брати участь у справах громади» [4].

Простежимо наступність щодо завдань із професійної орієнтації в державних стандартах початкової та базової освіти. Так, Державний стандарт базової середньої освіти визначає зміст освіти за кожною освітньою галуззю, а також передбачає інтеграцію завдань із професійної орієнтації в кожен з них, розвиток компетентностей, які допоможуть учням зробити життєвий вибір, обрати заклад для здобуття професії та побудови власної освітньої та професійної траєкторії.

Зокрема, серед компетентностей – підприємливість і фінансова грамотність, що передбачають ініціативність, спроможність використовувати можливості та реалізовувати ідеї, створювати цінності для інших у будь-якій сфері життєдіяльності; здатність до активної участі в житті суспільства, керування власним життям і кар’єрою; уміння розв’язувати проблеми; готовність брати відповідальність за прийняті рішення; здатність працювати в команді для планування і реалізації проєктів, які мають культурну, суспільну або фінансову цінність, тощо [5].

Отже, розв’язання завдань із професійної орієнтації здобувачів освіти, що окреслені нормативними документами, передбачають побудову системи роботи в закладі освіти за участі в профорієнтації всіх учасників освітнього процесу. Ефективність цієї роботи значною мірою залежить від взаємодії педагогів із батьками здобувачів освіти. Адже у правильному професійному виборі випускника школи зацікавлені всі. Та й ефективність окремих кроків на різних етапах навчання також залежить від злагодженої взаємодії команди, яка супроводжує дитину, – класний керівник, учителі-предметники, практичний психолог, адміністрація закладу та батьки.

Поняття педагогічної взаємодії розглядається в педагогічній науці як процес спільної діяльності педагога, учня і його батьків, що має конкретну педагогічну мету, яка базується на встановлених нормах і цінностях, а її наслідком є зміни в цінностях, установках, діяльності, особистісному світорозумінні й поведінці. [10]. Слід підкреслити, що педагогічна взаємодія передбачає спілкування як складний, багатоплановий процес встановлення та розвитку контактів між людьми, а також спільну діяльність як організовану систему активності взаємодіючих учасників. У контексті нашої теми це учні, педагоги, практичні психологи, батьки, представники служби зайнятості, громадські організації. Такий підхід відповідає концептуальним засадам Нової української школи – «педагогіці партнерства», діяльнісному та компетентнісному підходам.

Профорієнтаційна робота в Новій українській школі орієнтована на сучасний ринок праці, який пропонує велику кількість професій, цікавих для учнів. Важливо ознайомлювати здобувачів освіти з різними сферами діяльності, надавати інформацію про особливості та перспективи кожної професії, навички та компетенції, необхідні для успіху на ринку праці. Консультування фахівців, психологічна діагностика, використання інформаційно-комунікаційних технологій (онлайн тести, відеопрезентації, вебсемінари тощо), співпраця з роботодавцями та центрами зайнятості – ось неповний перелік складових системи профорієнтації в закладі освіти.

Розглянемо *особливості взаємодії з батьками учнів на різних етапах їх професійної орієнтації*. У початковій школі професійна орієнтація має пропедевтичний характер. Профорієнтація на етапі початкового навчання передбачає ознайомлення дітей зі світом професій, із соціумом. Важливим завданням на цьому етапі є допомога дитині у пізнанні себе, виявленні своїх здібностей, талантів, нахилів. Роль батьків на цьому етапі навчання полягає у співпраці з учителем щодо ознайомлення дітей з професіями батьків, участі в різних заходах, організації та проведенні екскурсій. Особливу увагу слід приділити виробленню спільної стратегії взаємодії щодо виховання ціннісного ставлення до праці, поваги до людей різних професій. *Ціннісне ставлення до праці* – це визначальна складова змісту виховання особистості, що спрямована на формування

у неї розуміння особистої значущості праці як джерела саморозвитку та самовдосконалення. Ціннісне ставлення до праці є характеристикою особистості дитини і включає в себе ставлення до праці як однієї з важливих життєвих потреб, почуття задоволеності працею та наявності сукупності найважливіших моральних якостей, що визначають ставлення до трудової діяльності загалом. Це такі моральні якості, як працьовитість, відповідальність, охайність, бережливість, уміння раціонально розподіляти робочий час та інші. Їх виховання можливе за умови тісної взаємодії вчителя та батьків, їх власного прикладу, культивування цих якостей у сім'ї [6]. Також слід зазначити, що *в початковій школі система роботи з професійної орієнтації тісно пов'язана з процесом трудового виховання. Трудове виховання розглядаємо як процес цілеспрямованого й усвідомленого прилучення зростаючої особистості до суспільних цінностей праці, що формуються у неї під час освітнього процесу та шляхом залучення її до суспільно корисних акцій, проєктів, окремих трудових дій відповідно до вікових можливостей та інтересу.*

Допомога батьків та їх активна участь необхідна й у підготовці до різних форм роботи на уроках у початковій школі, адже всі навчальні предмети мають свій потенціал щодо професійної орієнтації. Практичні форми роботи, підготовка спільних проєктів, знайомство з людьми різних професій – це ті види взаємодії, які допоможуть дітям не лише познайомитися з різними професіями, а й зрозуміти, до яких сфер діяльності людини вони мають інтерес, якими якостями необхідно володіти представникам тих чи інших професій, відчути, у яких видах діяльності їм хотілося би випробувати свої уміння, здібності, таланти.

Система роботи з профорієнтації в базовій та старшій школі має свої особливості, які зумовлені віковими особливостями учнів і завданнями, що окреслені в державних стандартах цих ланок освіти. Період підліткового віку – це час формування особистості учня, перехід від дитинства до відповідального дорослого життя, після якого учень має прийняти важливе життєве рішення – вибір професії. За цей час школа покликана навчити його планувати й управляти власним розвитком і, отже, брати на себе відповідальність за власний розвиток і власні рішення.

Педагогічні колективи на цьому етапі співпрацюють з представниками різних сфер економіки для організації та проведення майстер-класів, відвідування підприємств та участі в професійних заходах. Це дозволяє учням отримати реальний досвід роботи та ознайомитися з вимогами сучасного ринку праці. Неможливо уявити процес профорієнтації, як і в цілому освітній процес, без використання інформаційних технологій. Сучасні технології, такі як онлайн-тести, відеопрезентації, вебсемінари та онлайн-консультації, дозволяють забезпечити більш ефективний та зручний процес профорієнтації. Учням доступна широка база даних про професії, інформаційні ресурси для самостійного дослідження та взаємодія з професіоналами через соціальні мережі та спеціалізовані платформи. Взаємодія з батьками на етапі навчання дітей у базовій та старшій школі передбачає широку просвітницьку діяльність, формування у батьків позиції партнера, друга, консультанта тощо. Батьків також варто знайомити з актуальною ситуацією на ринку праці, можливостями професійного консультування в закладі освіти. Батькам необхідна підтримка й допомога класного керівника та практичного психолога з таких питань:

- баланс професійних, особистих і соціальних компетентностей молодшої людини;

- формування почуття самоповаги у підлітків/юнаків;
- сильні сторони й інтереси дитини та вибір подальшого освітньо-професійного шляху;
- підтримка в ухваленні освітньо-професійних рішень;
- навчання впродовж життя – вимога сьогодення;
- інші.

Така просвітницька робота з батьками є дуже важливою. Адже часто батьки на етапі професійного самовизначення дитини, та й задовго до цього, обирають неправильно тактику і позицію. Замість підтримки дитини та створення умов, за яких вона може проявити свої здібності, нахили, таланти, зорієнтуватись у своїх бажаннях і можливостях, відчуті баланс між ними, батьки обирають тактику нав'язування своїх думок, стереотипів. Намагаються реалізувати свої мрії, що не здійснилися, або, навпаки, применшують можливості дитини. Це зумовлено різними причинами. Але завдання педагога – допомогти й батькам визначити своє важливе місце в системі взаємодії під час професійного самовизначення учнів.

Отже, система роботи закладу освіти з професійної орієнтації в умовах сьогодення має базуватися на сучасних освітніх принципах і концептуальних засадах Нової української школи. Невід'ємною складовою цієї системи роботи є партнерська взаємодія з батьками. Перспективи профорієнтації полягають у постійному оновленні та розвитку професійної орієнтації. З урахуванням швидкого розвитку технологій та змін на ринку праці важливо надавати учням актуальну інформацію про нові професії, навички та компетенції, необхідні для успішного вступу на ринок праці. Також важливо разом із батьками забезпечити підтримку та консультування молоді на різних етапах профорієнтаційного процесу, адаптуючи його до індивідуальних потреб і особливостей кожного учня. Батьки також, з одного боку, потребують консультаційної допомоги та підтримки, а з іншого – є активними учасниками процесу професійної орієнтації.

Зміна підходів до професійної орієнтації в закладі освіти можлива за умови здійснення комплексу заходів, одним із яких є розвиток професійних компетентностей керівників і педагогічних працівників із цього питання. Тому система роботи з підвищення кваліфікації педагогів різного фаху має задовольнити їхню потребу в підвищенні кваліфікації. Так, питання щодо професійної орієнтації мають бути включені в освітні програми підвищення кваліфікації з урахуванням специфіки кожної категорії педагогічних працівників. Наприклад, педагогам дошкільної та початкової освіти доцільно розкрити суть пропедевтичного етапу професійної орієнтації. Керівникам і заступникам директорів закладів загальної середньої освіти варто запропонувати тему «Сучасні підходи до профорієнтації в ЗЗСО». Учителям-предметникам важливо розкрити потенціал кожного навчального предмета щодо реалізації завдань із професійної орієнтації. Наприклад, предмет «Технології» є інтегрованою дисципліною: зміст технологічної освіти передбачає знання не тільки про технології, а й різні сфери діяльності та досягнень людства – науку, мистецтво, творчу діяльність, традиції, техніку, виробництво, які тісно пов'язані з життям, з необхідністю вдосконалення технологій у різних галузях і полегшенням праці людини, підвищенням її продуктивності. Це спрямовано на досягнення мети загальної середньої освіти – формування компетентного, конкурентоспроможного випускника, який володіє певними вміннями, має сформовану мотивацію до навчання протягом життя з метою самореалізації у професійній та особистісній сферах. Тому внесок учителя

технологій, як і вчителів інших навчальних предметів, може бути важливим і вирішальним у становленні освіченої особистості випускника школи у сфері техніки й технології та інформаційно-комунікаційних технологій, формуванні їх готовності до трудової діяльності в умовах сучасного високотехнологічного суспільства, процесі побудови індивідуальної освітньої траєкторії та професійному виборі [11].

Ураховуючи все зазначене вище, можна зробити висновок про те, що побудова ефективної системи роботи в закладі освіти з профорієнтації надає молоді можливість зробити обдуманий вибір майбутньої професії відповідно до своїх інтересів, здібностей і потреб ринку праці. Це сприяє зростанню самореалізації та забезпечує успішну кар'єру в обраній сфері. Досягнення цієї мети можливе за умови ефективної взаємодії всіх учасників освітнього процесу й постійного професійного зростання педагогів, реалізації сучасних підходів до організації профорієнтаційної роботи, використання ефективних інструментів педагогічного впливу, зокрема інструментарію «педагогіки партнерства».

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <http://surl.li/ixnq>
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 №463-IX. URL: <http://surl.li/mfrk>
3. Базовий компонент дошкільної освіти України. Під наук. керівн. Піроженко Т. О.; авт. кол-в: Байер О. М., Безсонова О. К., Брежнева О. Г., Гавриш Н. В., Загородня Л. П. та ін. 2021. 37 с. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovo%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
4. Державний стандарт початкової освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/prozatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-rochatkovoyi-osviti>.
5. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>.
6. Про основні орієнтири виховання учнів 1 – 11 класів. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України 31.10.2011 № 1243. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1243736-11#Text>
7. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: розпорядження КМУ від 14 грудня 2016 року № 988-р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>
8. Проект Концепції профорієнтації в НУШ. URL: <https://nus.org.ua/news/kontseptsiya-proforyentatsiyi-v-nush-gromadske-obgovorennya-dokumenta/>
9. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.07.2023 № 469-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції державної системи професійної орієнтації населення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/469-2018-%D1%80#Text>
10. І. Козубовська, Г. Розлуцька, О. Савко. Взаємодія школи і родини у вихованні молодших школярів: вітчизняний і зарубіжний досвід (методичні рекомендації для бакалаврів і магістрів початкової освіти). Навчально-методичне видання. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2021. С. 8.
11. Покроєва Л. Д., Остапенко А. С. Методична компетентність учителя технологій як основа його конкурентоспроможності. *Педагогічний альманах*. 36. наук. праць. Вип. 44. Херсон, 2019. С. 146 – 152.

Ігри військово-патріотичної тематики в дозвіллі сучасних дошкільників і молодших школярів: що важливо знати педагогам і батькам дітей

*Маріанна Коченгіна,
кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри методики
дошкільної та початкової освіти
Харківської академії неперервної освіти*

У статті висвітлено результати авторського бачення суті дитячих ігор військово-патріотичної тематики. В основі теоретичної розвідки – вивчення й узагальнення теоретичних джерел, аналіз спостережень за військовою грою сучасних дітей дошкільного й молодшого шкільного віку.

Діти грають у те, що добре знають і бачать навколо. В умовах воєнного стану в нашій країні з'являються нові варіанти дитячих ігор «у війну». Військові ігри дітей, які бачили війну, мають свої особливості, вирізняються патріотичним характером, серйозністю, дисциплінованістю, злагожденістю. У дорослих змінюється ставлення до військових ігор дітей з використанням іграшкової зброї. Вітчизняні науковці напрацьовують теоретичне обґрунтування значення військових ігор для становлення особистості дитини. У зарубіжній педагогічній думці немає однозначного ставлення до ігор дітей у війну й використання ними військової іграшкової зброї: є науковці, які негативно ставляться до цих ігор, і є фахівці, які підтримують дитячі військові ігри.

***Ключові слова:** дитяча гра, військова гра, діти дошкільного й молодшого шкільного віку, ігрова компетентність дошкільників і молодших школярів.*

Дитяча гра є умовою становлення особистості дитини, пізнання нею навколишнього світу, її соціального, комунікативного та фізичного розвитку. Водночас уміння грати набуваються й удосконалюються лише під час гри. Граючись, діти керуються власними інтересами, застосовують власний досвід пізнання довкілля, спостережень за взаєминами дітей і дорослих, свої фізичні можливості, власну уяву та фантазію, навички спілкування з однолітками, уміння будувати з конструктора, піску, вторинних або природних матеріалів тощо.

Особлива роль гри в житті дітей закріплена в численних нормативних документах. Найважливіший – Конвенція про права дитини (стаття 31).

Діти різного віку мають різні уподобання ігор. Але й дітям одного віку можуть подобатися зовсім різні ігри. На сформованість у конкретної дитини вміння грати впливають різні фактори, серед яких:

- особливості спілкування найближчих рідних дорослих, чи грали/грають вони зі своєю дитиною;
- педагогічна освіта батьків (зокрема, наскільки батьки вміють створювати ігровий простір для дитини, грати з нею в ігри, формувати в дитини вміння безпечної поведінки на ігрових майданчиках, уміння ділитися іграшками, грати з іншими дітьми тощо);
- особливості пізнавального, інтелектуального, соціального, фізичного й мовленнєвого розвитку дитини, її темперамент;
- мультфільми (художні фільми або телевізійні передачі), що переглядають діти, які грають разом;
- книжки, які дорослі читають дітям (або діти читають самостійно);

- іграшки й ігрове обладнання, що є в сім'ї дитини, у закладі дошкільної освіти;
- цифрові технічні засоби, якими користується дитина, наприклад, для комп'ютерних ігор, і навички цифрової комунікації, що в неї сформовано;
- наявність і особливості ігрових майданчиків у населеному пункті, де проживає дитина, та ін.

Ми, викладачі та методисти Харківської академії неперервної освіти, разом із педагогічними працівниками закладів дошкільної освіти й учителями початкових класів протягом багатьох років вивчаємо особливості сформованості ігрової компетентності дошкільників і молодших школярів. За нашими даними, до 24 лютого 2022 року діти дошкільного та молодшого шкільного віку майже не грали у війну. Грали в супергероїв, поліцейських, зомбі, вампірів, грали ляльками та машинками, у рухливі та комп'ютерні ігри, у сім'ю, школу, пікнік... Будували з конструктора. Але у війну не грали. Хоча до початку військової агресії р ф можна було побачити на вулицях дітей з іграшковою зброєю. Але цих випадків було не так багато. Найчастіше з іграшковими пістолетами й автоматами можна було зустріти дітей віком 3 – 4 роки, для яких головними в їх військових іграшках була зовнішня привабливість і можливість постріляти.

Сьогодні наші діти знають, що таке війна. Сьогодні діти знають, що Збройні сили України, бійці територіальної оборони щодня виборюють Перемогу в нашій країні. А для Перемоги потрібна зброя. А ще – мужність, сміливість, відповідальність, пильність.

Спостерігаючи за іграми дітей на вулицях і переглядаючи відеоролики про дітей, котрі, як і наші військові, «по-дорослому» намагаються захищати рідну землю, хоч і в іграх, ми розуміємо, що перелік ігор, у які грали дошкільники, молодші школярі та учні середніх класів, поповнився іграми військово-патріотичної тематики з використанням іграшкової зброї. Визначимо цей різновид ігор як **«дитячі військові ігри в умовах реальної війни»**.

Нині в педагогічних працівників закладів дошкільної освіти, учителів початкових класів, батьків дошкільників і учнів початкових класів виникають запитання щодо особливостей гри дітей, у якій діти уявляють ситуацію війни та стріляють одне в одного з іграшкової зброї. Як можна визначити цю гру? Який негативний вплив здійснює вона? Чи є користь від неї для розвитку дитини? Чи можна цю гру забороняти, коли діти бачать у реальності набагато страшніші речі, ніж програють у грі? Чи змінилася гра «у війну», у яку діти грали раніше, порівнюючи з грою «у війну», у яку діти грають в умовах реальної війни?

Запитань багато. Спробуємо надати на них відповіді.

У фаховій літературі використовується термін «гра у війну». «У війну» здебільшого грало покоління дітей, чие дитинство припало на другу половину ХХ століття. У фільмах про війну, які бачили діти того часу, бої відбувалися з використанням пістолетів і автоматів, були сцени танкових битв, битв літаків у повітрі. Батьки, дідусі й бабусі дітей другої половини ХХ століття знали, що таке війна. Тому рідні маленьких дітей не підтримували гру зі стріляниною з автоматів і пістолетів, які продавалися в усіх крамницях дитячих іграшок.

Із розвитком демократії в країнах світу, однією з цінностей цивілізованого суспільства стало розв'язання конфліктів мирним шляхом. Тому поступово в країнах Західної Європи (і не тільки) формується негативне ставлення уряду,

громадських організацій, громадян (також і батьків дітей) до дитячих ігор у війну, виробництва й продажу іграшкової зброї. Індустрія іграшок починає виробляти розвивальні й терапевтичні іграшки та ігри, які сприяють формуванню в дітей навичок комунікації, почуття емпатії та толерантності.

Починаючи з 1988 року, 7 вересня в багатьох країнах відзначається Всесвітній день відмови від військової іграшки. У цей день дітям пропонують обміняти іграшкові автомати, пістолети на м'які іграшки, машинки, конструктори. Хоча виробництво військових іграшок продовжувалось.

«Сучасні німецькі батьки намагаються боротися з «іграшковим милітаризмом», тому майже зовсім не купують своїм дітям військові іграшки. Винятком є хіба «компромісні» солдатиків в мундирах часів наполеонівських воєн або другої половини ХІХ століття, лицарів зі списами й мечами, піратів із кривими шаблями. Ці фігурки виробляють строкатими та барвистими, тож вигляд у них зовсім не загрозливий.

Німеччина ще пам'ятає пруську, нацистську, ГДРівську пропаганду, що робила з дитини об'єкт ідеологічної обробки, виховувала її в милітаристському дусі, формуючи у неї образ чужого, ворога. Тоталітарна влада виховує не просто солдатів, а солдатів, що не ставлять зайвих запитань. Тому в сучасних німецьких дитячих садочках існує правило: кожна дитина може принести з дому будь-яку улюблену іграшку, окрім пістолетів, шабель чи іншої іграшкової зброї» [3].

Війна в нашій країні змусила наших дівчаток і хлопчиків грати в ігри, тематика і зміст яких відображає життя в реаліях воєнного стану. На підставі спостережень за іграми дітей на ігрових майданчиках, вулицях і на подвір'ях, аналізу й узагальнення змісту світлин і відеороликів, що розповідають про ігри дітей під час війни, можна висловити припущення, що дитячі військові ігри в умовах реальної війни відрізняються від ігор «у війну», про яку діти лише читали, бачили художні фільми по телевізору.

З'явилися публікації, у яких психологи намагаються пояснити переваги й недоліки гри у війну дітей, які бачили війну. Радимо, зокрема, ознайомитися з такими статтями: «Дитячі ігри у війну: коли батькам варто насторожитись? (авторка – Ганна Нестеренко; джерело: <https://kp.ua/ua/life/a665629-ditjachi-ihri-u-vijnu-koli-batkam-varto-nastorozhitis>). У публікації авторка торкнулася декількох тем, серед яких і проблема жорстокості в іграх у війну. На думку Ганни Нестеренко, дорослим необхідно правильно визначати причини проявів жорстокості, оскільки, можливо, дитині подобається агресивна поведінка, вона вже поводитися жорстоко у ставленні до когось, і тому її приваблює гра, у якій можна демонструвати агресію (бути агресивним). Авторка публікації вважає, що «шкідливість гри визначається за її результатами».

В іншій публікації «Діти граються у війну. Це нормально?», авторками яких є журналістка «Освіторії» Аліна Мірошнікова та психоаналітик Марія Гончаренко, рекомендують ставитися до ігор дітей, які живуть за часів війни, по-іншому: «Ідеться не про агресію, а про бажання якось контролювати ситуацію, захищатися, повернути собі минуле мирне життя. Якщо дитина символічно «вбиває ворога», це дає їй відчуття власної сили, внеску в боротьбу, наближення до перемоги. Такі ігри, як не парадоксально, більше про мир і спокій, ніж про агресію» (Джерело: <https://osvitoria.media/opinions/dity-grayutsya-u-vijnu-tse-normalno/> .)

Як ми зазначали вище, військові ігри, у які діти грають в умовах воєнного стану, відрізняються від гри «у війну» в традиційному розумінні (хоча назва гри «у

війну» зустрічається в описах сюжетно-рольових ігор, окремих публікацій, що присвячені темі гри «у війну», ми не знайшли). Визначимо особливості цих ігор.

1. На подвір'ях багатоповерхівок і в сільській місцевості можна побачити дітей, які:

- облаштовують імпровізовані блокпости й, наслідуючи дії дорослих, «охороняють» свої домівки, села, вулиці, подвір'я – серйозна гра «в тероборону» може тривати тижнями, схожа, скоріше, на справжню військову службу (для гри діти застосовують іграшкову фабричну або саморобну зброю);
- влаштовують крамниці та по-справжньому продають свої іграшки (або створені власноруч прикраси з бісеру, солодоші, квіти, фрукти тощо), а на гроші купують бронежилети, різноманітні прилади для військових і навіть автівки для ЗСУ. Ці водночас ігрові й «життєві» дії дітей підпорядковуються характеристиці сюжетно-рольової гри «Крамниця».

2. За розповідями педагогічних працівників закладів дошкільної освіти, учителів початкових класів, батьків дошкільників і молодших школярів, діти виконують такі дії:

- по черзі програють ролі захисників України та ворогів/загарбників (якщо, наприклад, грає двоє або більше дітей);
- у процесі гри стріляють, намагаються «вбити ворога», «ховають загиблих» та ін.;
- грають ролі захисників України – військових і бійців тероборони, чітко наслідують дії та комунікації дорослих, що свідчить про те, що діти спостережливі, кмітливі, креативні;
- розповідають в інтерв'ю журналістам логічно та зрозуміло про свою гру, пояснюють свої ігрові дії.

3. Аналізуючи перебіг військових ігор дошкільників і молодших школярів, можна зазначити:

- у військові ігри наші діти грають в умовах справжньої війни, а в умовах війни вони бачать прояви мужності та героїзму, але й страждання, горе та смерть інших людей;
- у військових іграх для дітей головним є взаємини, розігрування ролей, а не застосування атрибутів військової гри (іграшкової зброї);
- у військових іграх діти виконують такі дії: дотримуються правил, захищають, виконують обов'язки, виявляють спостережливість, демонструють відповідальність, розпитують, пояснюють, домовляються, планують, будують блокпости, укриття тощо;
- граючи, діти мріють про Перемогу; своїми ігровими діями, які не є веселими, намагаються приблизити Перемогу;
- у військових іграх дуже часто беруть участь діти різного віку – від дошкільників до молодших підлітків;
- старші за віком діти охоче приймають до ігор менших дітей (якщо дошкільнята виявляють бажання приєднатися до гри); таким чином почали утворюватися різновікові дитячі співтовариства;
- беруть однакову участь дівчатка та хлопчики;
- не в усіх дітей є іграшкові солдатики й іграшкова техніка, тому в процесі військових ігор діти застосовують предмети-замінники;

- військові ігри дітей, в основному, відбуваються без участі дорослих;
- дорослі розуміють причини військових ігор дітей – вважають, що, граючи в ці ігри, діти виростуть патріотами та захисниками своєї країни.

Дорослих у дитячих військових іграх хвилює безпека дітей, тому що часто ці ігри відбуваються поблизу автомобільних трас; хвилює також питання щодо способів «переключення» уваги дітей на мирні, традиційні для їх віку ігри.

Узагальнюючи зазначені вище чинники, можна виокремити характерні ознаки ігор військово-патріотичної тематики (табл. 1).

Таблиця 1

Характерні ознаки ігор військово-патріотичної тематики

№ з/п	Ознаки	Ігрові дії дітей
1	Види ігор	Самодіяльні творчі сюжетно-рольові та режисерські ігри
2	Кількість дітей	Від одного до 10 і більше дітей
3	Взаємини між дітьми в процесі гри	Доброзичливі, самоорганізовані та самокеровані
4	Мета ігор	Вибороти Перемогу, здолати ворога, врятувати життя пораненим – зробити так, щоб Добро перемогло зло
5	Що приваблює	Наслідування дій дорослих, які захищають Україну, можливість здолати ворога, врятувати життя пораненим бійцям
6	Ігрові дії дітей	Дотримуються правил, захищають, виконують обов'язки, виявляють спостережливість, демонструють відповідальність, розпитують, пояснюють, домовляються, планують, будують блокпости, укриття тощо
7	Демонстрація агресії	Не є характерною ознакою гри

На нашу думку, до наведених характеристик дитячих військових ігор в умовах реальної війни можна додати ще одну, але дуже важливу – **патріотичний характер**.

Оскільки в нашій країні дослідження питання дитячих військових ігор тільки відбуваються, скористаємося зарубіжними науковими джерелами, що порушують розгляд цієї проблеми.

Перед цитуванням фрагментів публікацій зарубіжних колег зазначимо, що в різних країнах є різні класифікації дитячих ігор, серед яких дитячі ігрові бійки розглядають як одну з форм комунікативних ігор.

Нас зацікавила публікація «Young Children's Play Fighting and Use of War Toy» («Ігри маленьких дітей у бойові дії та використання іграшкової зброї»), автори – Дженніфер Л. Харт, доктор медицини; Мішель Т. Таннок, доктор філософії, Університет Невади, Лас-Вегас, США). Шановні колеги! Пропонуємо вам ознайомитися з фрагментами цієї публікації та критично сприйняти інформацію.

«Дорослі часто сприймають ігри маленьких дітей, бійки та використання військових іграшок як насильницьку або агресивну поведінку, а не сприятливу діяльність для їхнього розвитку.

Освітні програми для дітей дошкільного віку часто не передбачають використання цієї суперечливої форми гри, що призводить до протилежних за змістом повідомлень для маленьких дітей, пов'язаних із військовою грою та з використанням військових іграшок: «У ці ігри грати не можна!». А діти, коли

дивляться телевізор, бачать, що дорослі застосовують справжню зброю у повсякденному житті. Наприклад, у фехтуванні, міжнародному виді спорту, використовують три типи холодної зброї, якими маневрують у спортивних бойових діях. Поліцейські використовують електрошокери, вогнепальну зброю та сльозогінний газ.

Більш уважний погляд на характеристики дитячої гри, бійки та використання військових іграшок переконує, що поведінка дітей під час цих ігор є добровільною, присмною (якщо б діти не хотіли, то, мабуть, не грали б) та зазвичай відбувається з обережністю.

Батьки та вихователі не дозволяють дітям грати в бійки, намагаються нівелювати інтерес до військових іграшок (наприклад, до пістолетів, мечей тощо). Але гра із символічною зброєю чи військовими іграшками є формою соціально-драматичної гри, яка переважно спостерігається серед хлопчиків у віці від трьох до шести років.

Ігрова боротьба/бійка визначається як вербальна та фізична кооперативна ігрова поведінка за участю принаймні двох дітей, де всі учасники із задоволенням і добровільно беруть участь у взаємних рольових іграх, які включають агресивні вигадані теми, дії та слова; але не має наміру завдати емоційної чи фізичної шкоди.

Вихователі дітей дошкільного віку, керуючись вимогами освітніх програм для дітей дошкільного віку, нехтують перевагами агресивної соціально-драматичної гри, що призводить до заборони різних форм ігор, зокрема ігор у бої та у війну, використання в іграх військових іграшок.

Однак заборона батьками й вихователями ігор у бої/війну з використанням іграшкової зброї може мати негативний вплив на розвиток маленьких дітей.

Дослідження свідчать про те, що оптимальне навчання та розвиток маленьких дітей, особливо хлопчиків, не забезпечується, коли заборонено ігрові агресивні тенденції в іграх.

Крім того, освітні програми, які обмежують типи ігор, у які грають діти, можуть сприяти дефіциту гри, що ненавмисно залишить дітей непідготовленими до майбутніх життєвих ситуацій, вражень від комунікації з дітьми та дорослими.

Хоча вихователі часто не дозволяють ігри у бої/війну, ігри з використанням іграшкової зброї, можна стверджувати, що відсутність цих форм гри в програмах дошкільного дитинства обмежує можливості для розвитку соціальних, емоційних, фізичних, когнітивних і комунікативних здібностей у маленьких дітей.

Висновки

- Дослідження демонструють чіткі відмінності між серйозною агресивною поведінкою та ігровою агресивною поведінкою, причому намір завдати шкоди є основним фактором серйозної агресії.
- Дослідження також демонструють, що агресивна поведінка в іграх є нехтуванням, але важливим елементом соціально-драматичної гри, особливо для хлопчиків.
- Діти, які беруть участь в ігрових бійках, просто вдають, що вони агресивні, оскільки розвивають тему боротьби, яка зазвичай включає символічну зброю чи військові іграшки. Вони часто міняються ролями, спільно розробляють сюжетні лінії та повторюють послідовності, намагаючись удосконалити свої фізичні рухи та соціальну динаміку своєї гри.

- Ігри в бійки/війну створюють центральний досвід соціального навчання, який підтримує дітей, коли вони практикують контрольовану та мотивовану конкурентну й кооперативну поведінку серед однолітків. Зрозуміло, що ця форма гри викликає у фахівців суперечки.
- Багато науковців, наприклад, Карлссон-Пейдж, припускають, що гра у війну шкодить розвитку дитини через її імітаційний характер, а не створення нових ігрових вражень.
- Але деякі сучасні дослідження підтверджують важливість драматичної та соціально-драматичної гри для розвитку дитини, причому двома ключовими елементами соціально-драматичної гри є наслідування та імітація.
- В освітніх програмах для навчання педагогів часто не розмежовується ігрова агресія від серйозної агресії».

Шановні колеги!
 З якою інформацією ви погоджуєтесь?
 З якою – ні?
 Над чим замислилися?

Узагальнюючи матеріали публікації, підсумуємо:

1. Військові ігри дітей, які бачили війну, і знають, що таке обстріли, руйнування домівок, закладів освіти, лікарень та інших будівель, що війна – це смерть людей, відрізняються від ігор «у війну» дітей, які бачили війну лише в художніх фільмах.

2. Дитячі військові ігри в умовах реальної війни мають патріотичний характер, оскільки діти, як і наші мужні захисники, хочуть вибороти Перемогу нашої країни.

3. Військові ігри дітей можна віднести до таких різновидів дитячих ігор: самодіяльні творчі сюжетно-рольові та режисерські ігри.

4. Найчастішою колективною військовою грою дітей є «Блокпост».

5. Особливостями дитячих військових ігор в умовах реальної війни є їх організованість, серйозність, дисциплінованість. Прояви жорстокості й агресивності не є характерними для цих ігор.

6. Для військових ігор діти часто власноруч виготовляють іграшкову зброю, яка виконує функцію атрибута гри.

7. Дорослі змінюють своє ставлення до сучасних військових ігор дітей, розуміють причини ігор, хвилюються за безпеку ігрових дій. Заборони використовувати ігрову військову зброю на дітей «не діють» – діти відтворюють в іграх те, що бачать навколо, і власноруч створюють відповідне ігрове середовище.

8. Теоретичне обґрунтування значення військових ігор для становлення особистості дитини тільки починає напрацьовуватися вітчизняними науковцями.

9. У зарубіжній педагогічній думці немає однозначного ставлення до ігор дітей у війну й використання ними військової іграшкової зброї: є науковці, які негативно ставляться до цих ігор, і є фахівці, які підтримують дитячі військові ігри.

Подальше вивчення питання дитячої військової гри та іграшки висвітлюватиметься в наступних публікаціях.

Список використаних джерел

1. Мірошнікова А., Гончаренко М. Діти граються у війну. Це нормально? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvitoria.media/opinions/dity-grayutsya-u-vijnu-tse-normalno/> .
2. Нестеренко Г. Дитячі ігри у війну: коли батькам варто насторожитись? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kp.ua/ua/life/a665629-ditjachi-ihri-u-vijnu-koli-batkam-varto-nastorozhitis> .
3. Сівашова О. Всесвітній день знищення військової іграшки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://medlib.bsmu.edu.ua/vsesvitnij-den-znyshhennya-vijskovoyi-igrashky/> .
4. War Play – Why risk is beneficial [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://educatedbynature.com/health/war-play-why-risk-is-beneficial/> .

Комплексний підхід до організації освітньо-корекційного процесу – запорука успіху готовності дітей з особливими освітніми потребами до шкільного навчання

*Тетяна Аверіна, завідувач,
вихователь Балаклійського дошкільного
навчального закладу
(дитячий садок) № 8 компенсуючого типу
Балаклійської міської ради Харківської області;
Вікторія Ворожка, вихователь-методист,
учитель-логопед*

Публікація актуалізує питання корекційно-освітнього процесу в закладі компенсуючого типу. У статті висвітлено роботу, яка містить зразок вирішення проблеми реалізації інтегрованого навчання дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення, максимально наближеного до основних ідей Концепції Нової української школи. Висвітлено результативність роботи – підвищення якісного рівня мовленнєвої компетентності дітей, успішна адаптація до реалій життя та шкільного навчання.

Ключові слова: комплексний підхід, взаємодія, НУШ, корекційно-освітній процес.

На сучасному етапі реформування та модернізація дошкільної освіти проходить з урахуванням прогресивних світових тенденцій, де значна увага приділяється дітям з особливими освітніми потребами. Оптимізація корекційно-освітнього процесу, а саме вибору найкращого варіанта з безлічі можливих, створення моделі єдиного корекційно-освітнього простору, де команда фахівців спроможна забезпечити реалізацію інтегрованого навчання дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення та успішного вступу до школи, є однією з основних актуальних проблем корекційної педагогіки.

Шляхи вирішення комплексного підходу в організації корекційно-освітнього процесу для дітей з порушеннями мовлення розглянуто в багатьох працях Л. І. Бартенєвої, Є. Ф. Соботович, Ю. В. Рібцун, Л. І. Трофименко.

Упровадження інтеграційних процесів у дошкільній освіті набуло позитивної оцінки серед педагогів – А. Богущ, Н. Гавриш, Т. Піроженко, К. Крутій.

Головною метою нашої діяльності є організація корекційно-освітнього процесу на засадах дитиноцентричного підходу, орієнтація на потреби дитини в освітньому процесі, де кожен із педагогів має свої специфічні цілі, але водночас єдину мету – корекція порушень мовлення, виховання дитини як особистості та готовність її до школи.

Для реалізації цієї мети зосередили свої зусилля на вирішенні таких завдань:

- проаналізувати аспекти комплексного підходу організації корекційно-освітнього процесу та рівень значимості інтегрованого навчання дітей з порушеннями мовлення;
- розробити модель комплексної взаємодії спеціальних педагогів, вихователів, музичного керівника, батьків із метою фокусування уваги на вирішенні проблем дитини;
- розробити методичні рекомендації із застосування комплексного підходу в організації корекційно-освітнього процесу для покращення якості дошкільної освіти;
- організувати освітній процес максимально наближеним до основних ідей концепції Нової української школи з метою забезпечення наступності змісту в освітніх програмах дошкільної та початкової освіти;
- надати пріоритет соціалізації, моральному вихованню, посилити розвивальну й виховну складові освітнього процесу, формуванню мотивів пізнавальної діяльності.

Свою роботу розпочали з аналізу сучасних технологій виховання в умовах розбудови Нової української школи, що дало можливість краще зрозуміти принципи роботи та ввести у свої заняття навчальні елементи. Це дозволить здійснити поступовий перехід від провідної ігрової діяльності дошкільника до навчання як нового провідного виду діяльності.

На мініконсиліумах педагоги висловили свої пропозиції та рекомендації щодо подальшої корекційної роботи з кожною дитиною, було визначено динаміку роботи в закладі взагалі. Підсумки роботи довели необхідність суттєвого оновлення змісту, організаційних форм і технологій навчання на основі сучасних інноваційних підходів, забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей у навчальному процесі.

На початку року (вересень), після обстеження дітей, учителі-логопеди визначили підгрупи дітей відповідно до порушень мовлення. Кожен учитель-логопед провів консультацію для вихователів своєї групи, де разом окреслили напрями роботи з кожною дитиною та з підгрупами.

Розклад занять склали як загальний для вчителя-логопеда, практичного психолога, вихователя, музичного керівника, так і окремо для кожного.

Схема проведення занять

Рекомендували творчій групі опрацювати теми за технологією блочно-тематичного планування освітнього процесу, суть якого полягала в тому, що

інтегрований зміст освітньої роботи з дошкільниками (лексична тематика тижня, двох тижнів, місяця тощо) об'єднується в блочно-тематичні цикли, проживання яких забезпечує дитині цілісне сприйняття теми протягом тижня (двох тижнів, місяця) через різні види щоденної діяльності (навчальної, ігрової, рухової, художньо-мовленнєвої, театралізованої, художньо-продуктивної, трудової, дослідницько-пошукової тощо).

Рекомендували педагогам об'єднати зусилля в підготовці матеріалів до лексичних тем і створити картотеку з розвитку мовлення, рухливих ігор, спостережень та інше з урахуванням вимог із підготовки дітей до школи.

При впровадженні інтегрованого навчання дітей педагоги відчули труднощі в забезпеченні цілності, структурної та тематичної єдності інтегрованих занять. Серед педагогів провели низку заходів щодо втілення в широку практику інтегрованих занять, які створюють сприятливі умови для вияву творчості вихователів і дітей.

Вихователі успішно оптимізують освітній процес, володіючи такими особистісними якостями, як творчий стиль мислення, мобільність мислення, почуття міри.

На теперішній час усе очевиднішим стає взаємозв'язок у роботі вихователів, учителів-логопедів і практичного психолога, адже для досягнення спільної мети – формування мовленнєвої полікомпетентності – усі спеціалісти, які працюють із дітьми з порушеннями мовлення, мають володіти доволі складним мистецтвом спілкування, а також урахувувати у своїй роботі психологічні фактори міжособистісної взаємодії.

Особливу увагу приділяли роботі колективу з просвіти батьків, як головному напрямку співпраці в закладі компенсуючого типу. Наш педагогічний колектив і колектив батьків – це єдиний живий організм, об'єднаний спільною метою, гуманними стосунками та високою відповідальністю. Ведення індивідуального зошита успіху – це спільна робота вчителя-логопеда, дитини і батьків. Виконання дитиною завдань дозволяє батькам стежити за ходом розвитку дитини протягом усього навчального року. Учитель-логопед пропонує завдання на автоматизацію поставленого звука, а також вправи для розвитку дрібної моторики, слухової та зорової уваги, логічного мислення, інші. Завдання добираються диференційовано, з урахуванням можливостей кожної дитини. Виконання завдань дозволяє закріпити знання, отримані дитиною на заняттях.

Відвідування батьками закладу з метою спільного вирішення складних питань навчання та виховання дозволяє нам наочно продемонструвати конкретний зміст і методи корекційно-розвиткової роботи з дітьми, форми раціональної організації їх побутової, ігрової та навчальної діяльності. Учитель-логопед проводить відкрите заняття, на якому батьки мають змогу побачити реальні результати проведеної корекційно-розвиткової роботи. З метою наочного ознайомлення з методами та прийомами роботи батьки можуть відвідати індивідуальне логопедичне заняття зі своєю дитиною. З метою активізації роботи з батьками проводимо конференції, куди, крім батьків, запрошуємо вчителів початкової школи. На заходах такого типу педагоги вирішують питання надання допомоги в підготовці дітей до школи. Аби відповісти на ці запитання та якісно підготувати старших дошкільників до навчання в Новій українській школі, заклад дошкільної освіти, заклад загальної середньої освіти та батьки мають взаємодіяти. Ми орієнтуємося на модель взаємодії, яка передбачає освітню роботу з дітьми

старшого дошкільного віку, співпрацю з батьками щодо підготовки дітей до НУШ, взаємодію з учителями початкової школи. Організували індивідуальні та інтерактивні (колективні, колективно-групові, групові) форми методичної роботи з метою обміну досвідом між педагогами закладу дошкільної освіти та вчителями початкової школи щодо використання ігрових методів і прийомів, форм організації діяльності дітей, системи роботи з розвитку мовлення, формування пізнавальних процесів, соціалізації та подальшої адаптації дитини. Налагодили взаємодію між закладами освіти на основі угоди про співпрацю, у якій визначили мету співпраці, права і обов'язки кожного закладу.

Організація освітнього процесу на принципах наступності та перспективності забезпечить всебічний гармонійний розвиток самодостатньої, ініціативної, компетентної особистості на перших суміжних ланках системи безперервної освіти впродовж життя. Реалізація зазначених принципів у закладах дошкільної освіти і початковій школі полягає в забезпеченні єдності, взаємозв'язку та наскрізної узгодженості мети, змісту, методів, форм організації освітнього процесу з дітьми старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.

Результативність роботи у використанні комплексного підходу для організації корекційно-освітнього процесу полягає в покращенні надання освітніх послуг і забезпечує найкращі показники в підготовці дітей до шкільного навчання.

Підтвердженням цього є результати моніторингового дослідження, яке свідчить про підвищення якісного рівня мовленнєвої компетентності дітей з особливими освітніми потребами та успішної адаптації до шкільного навчання.

Дистанційна робота в період воєнного стану в закладах дошкільної освіти

Ірина Блудова,

*«вихователь-методист» Комунального закладу
«Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 317
Харківської міської ради» Харківської області*

Стаття присвячена проблемам дистанційної роботи в період воєнного стану в закладах дошкільної освіти. Автор розкриває синхронний і асинхронний формат організації освітнього процесу, який використовує у своїй роботі. У статті висвітлюються проблеми й переваги дистанційної роботи з дітьми дошкільного віку та їх батьками.

Ключові слова: *дистанційна освіта, синхронний і асинхронний формат, освітній процес, онлайн-заняття, соціальна мережа, платформи, блог.*

Ситуація в Україні, яка склалася внаслідок повномасштабного російського вторгнення, внесла корективи в освітнє життя та змусила багатьох вихователів ЗДО проводити дистанційну роботу, але не змінився той факт, що всі ми повинні працювати для своїх дітей. Робота кожного зараз дуже важлива. Це дозволяє нам продовжувати освітню роботу з дітьми й уникати відставання.

Дистанційна форма роботи з дітьми дошкільного віку можлива лише за таких умов:

- тісна співпраця та висока мотивація батьків або осіб, які їх замінюють;
- професійна підготовка та володіння вихователями ІКТ;
- забезпечення належної технічної підтримки обох сторін навчального процесу;
- психічна підготовка дітей до сприйняття інформації в онлайн-формі або за допомогою різноманітних Інтернет-сервісів;
- позитивні відгуки батьків або тих, хто їх замінює, отже, є зворотний зв'язок, і т. д.

На початку цього навчального року важливо було чітко налаштуватися на роботу, а саме:

- вивчити нормативні документи стосовно дистанційної освіти ЗДО;
- регламентувати свою роботу з батьками та дітьми.

Організацію освітнього процесу здійснюю відповідно до законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», Положення про ЗДО, Санітарного регламенту ЗДО та інших нормативних документів [3].

Планування розробляю за Освітньою програмою для дітей від двох до семи років «Дитина» з урахуванням застосування дистанційних освітніх технологій. Щомісяця разом із вихователем-методистом і завідувачем ЗДО визначаємо, які теми необхідно вивчити, який матеріал повторити, які вміння та навички в дітей потрібно відпрацювати, які заходи планувати та проводити з дітьми й батьками.

У дистанційній роботі використовую синхронний і асинхронний формати організації освітнього процесу.

- *Синхронний* – проведення заходів у реальному часі у вибраних цифрових середовищах. Вихователь, діти та батьки групи одночасно присутні (онлайн-заняття, свята, консультації, пояснення, батьківські збори, онлайн-зустрічі, листування в чаті). За необхідністю запрошую психолога, вихователя-методиста та завідувача закладу.
- *Асинхронний* – взаємодія між учасниками дистанційного навчання із затримкою в часі, використовуючи інтерактивні освітні платформи. Інформація надається батькам, які вирішують, коли зробити її доступною для себе та своїх дітей для перегляду в зручний для них час.

Для проведення онлайн-занять намагаюся готувати цікаві презентації (Наприклад: <https://drive.google.com/file/d/1Ohr8uB1vundMGsf04p1AaLtVZDhyPGSn/view?usp=sharing>). Завжди обираю одну тему. Це може бути повторення або новий матеріал. Розподіляю роботу так, щоб не перевантажувати дітей завданнями та матеріалами, тому що їх мотивація відразу падає до нуля. На заняттях використовую казкових персонажів, художнє слово, додаю цікаві факти, урізноманітнюю мультфільмами чи аудіо, ділюся з дітьми своїми захопленнями, наводжу приклади з повсякденного життя. Завдання підбираю цікаві, прості та посильні для виконання. Заняття мають кілька типів завдань, наприклад, 5 хвилин на спілкування та виконання завдань, 2 хвилини на перегляд відео та до 3 хвилин на ігри. Вважаю, що навчання повинно приносити задоволення дітям. Тільки так воно може мати сенс.

На жаль, не всі батьки зацікавлені в дистанційному навчанні, оскільки деякі зайняті роботою чи навчанням старших дітей у школі, а деякі просто не хочуть брати участі в онлайн-спілкуванні. Для вирішення таких проблем і сподіваючись,

що батьки знайдуть час, а в дітей з'явиться бажання, здійснюю запис заходів і надаю доступ для їх перегляду.

Значною мірою успіх дистанційного навчання залежить від батьків. Якщо раніше за якість навчання та виховання дітей відповідали вихователі, то зараз настав час допомогти батькам відчувати себе відповідальними суб'єктами освітнього процесу, що, до речі, закріплено законодавчими актами. Тож, на мій погляд, основні зусилля потрібно спрямувати на співпрацю з батьками. До того ж організувати освітній процес у дистанційному форматі можливо тільки за згодою батьків та їхньої присутності.

Ключовою передумовою налагодження ефективного й результативного освітнього процесу є партнерська взаємодія батьків і вихователів. З метою організації ефективної взаємодії всіх учасників виховного процесу використовую різноманітні онлайн-сервіси та ресурси.

Разом із батьками створили спільноту в соціальних мережах Viber і Telegram, де розміщено інформацію, рекомендації, поради (наприклад: https://drive.google.com/file/d/1e9O_CJKPeXBfFozIyVo5cTmrNoP0z1pt/view?usp=share_link) щодо організації освітньої роботи з дітьми дошкільного віку, відео-заняття (наприклад: https://drive.google.com/file/d/1Y1GN3kBCb7ZHJhJ4fhZkgoZe0VgRmfqQ/view?usp=share_link), презентації, аудіо- й відеочитання казок (наприклад: https://drive.google.com/file/d/13KhwCaWYq3KF9C4NGOZJZWtHhhiabi8/view?usp=share_link) і віршів, приклади дитячих експериментів, онлайн-ігор, образотворчого мистецтва та інших видів діяльності з розміщенням різноманітних посилань. Матеріали розробляю самостійно та запозичую з мережі Інтернет. Підтримуючи постійний зв'язок із батьками, маю змогу надати психологічну допомогу, дізнаватися про місцезнаходження, стан здоров'я, а також про особливості розвитку дітей. Отримані результати використовую для планування консультацій та методичної підтримки батьків із різних питань виховання дітей. Перевагами цих мобільних додатків є максимальна оперативність в обміні інформацією, можливість організувати як колективні, так і індивідуальні повідомлення, а також мобільність: можна зробити фото та відео на камеру мобільного телефону й одразу ж розмістити їх у групі.

У своїй роботі використовую платформи Zoom і Google Classroom для надання інформаційних, освітніх і психолого-педагогічних послуг. Тут проводжу онлайн-заняття, свята для дітей, батьківські збори, консультації. Обов'язково узгоджую час і дні тижня для їх проведення.

Створила особистий блог (<https://ibvuxovatel.blogspot.com/>), який постійно оновлюється та доповнюється. Блог містить посилання та цікаві електронні навчальні й освітні ресурси, згруповані за темами, бібліотеку цікавих і корисних вебсайтів. Крім того, мої власні освітні напрацювання включають заняття, презентації досвіду роботи, методичні матеріали та фото- і відеоматеріали про життя дітей групи.

Зрозуміло, що дистанційна освіта – це складний процес. Однак сучасні навчальні ресурси покликані полегшити завдання вихователя з організації вивчення матеріалу та контролю за його засвоєнням. Головне для мене – це правильно підібрати матеріали, підтримувати зв'язок із дітьми та їхніми батьками й завжди давати зрозуміти, що ви поруч і що навчання та виховання є важливим завданням для обох сторін.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Н. Г. Організація дистанційного навчання через проектну діяльність в закладі дошкільної освіти. URL: <https://naurok.com.ua/organizaciya-distancijnogo-navchannya-cherez-projektynu-diyalnist-v-zakladi-doshkilno-osviti-345775.html>.
2. Крутій К. Л. Налагодження освітньої взаємодії з дітьми в умовах війни формати *Дошкільне виховання*. 2023. № 2. С.3 – 7.
3. Лист МОНУ від 27 липня 2022 р. № 1/8504-22 «Про окремі питання діяльності закладів дошкільної освіти у 2022/2023 навчальному році». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-okremi-pitannya-diyalnosti-zakladiv-doshkilnoyi-osviti-u-20222023-navchalnomu-roci>
4. Шалда Н. Організація освітнього процесу в дистанційному форматі *Дошкільне виховання*. 2023. № 2. С.8 – 10.

Виховання сімейних цінностей молодших школярів

*Ольга Гезей,
старший викладач кафедри
дошкільної та початкової освіти
Харківської академії неперервної освіти*

У статті розкриваються особливості інституту сім'ї на сучасному етапі розвитку українського суспільства. Розглядається необхідність об'єднання зусиль сім'ї та школи для виховання в молодших школярів сімейних цінностей. Узагальнено результати опитування батьків і учнів початкових класів щодо сімейних цінностей. Особливу увагу зосереджено на роль сюжетних математичних задач для виховання шанобливого ставлення до родини. Подано характеристику навчального контенту в підручниках математики для 3-4 класів з означеного питання.

***Ключові слова:** сім'я, школа, взаємодія, особистість молодшого школяра, виховання, сюжетні задачі.*

Сім'я та сімейні цінності в усіх країнах світу завжди є основою будь-якого суспільства. Апелюючи до наукових джерел, можна стверджувати, що сім'я – це одна з найбільших цінностей, створених людством за всю історію його існування. Жодна нація, жодна культура не могла існувати без сім'ї. У сім'ї закладається фундамент ідейного, естетичного, морального, філософського досвіду дитини, її уявлення про добро і зло, основи розумового, морального і фізичного складових майбутнього громадянина України. За всю історію людство не створило і, мабуть, ніколи не створить кращого інституту виховання. Дослідження психологів і педагогів довели, що жоден виховний заклад не може дати дітям те, що вони отримують у нормальній сімейній атмосфері.

Сім'я, у якій росте дитина, стає моделлю її майбутніх сімейних стосунків, тому є важливою складовою соціалізації. Серед функцій сім'ї М. Стельмахович називав відтворення й продовження роду, організацію домашнього господарства, збереження й передачу прийдешнім поколінням духовних і матеріальних цінностей, життєвого досвіду, вмінь і навичок працювати тощо. Г. Ващенко вважав, що стародавній Рим тримався на міцній сім'ї, бо «любов до родини стала за основу високого патріотизму, пошана до батьків і старших – за основу дисципліни в громадському житті й у війську, вихована в родині працездатність – за основу працездатності в громадському й державному житті, родинна мораль – за

основу громадянської моралі» [1, с. 106]. На превеликий жаль, інститут сім'ї сьогодні переживає кризу, поступово сімейні цінності стають другорядними, у батьків у сучасному ритмі життя на спілкування з дітьми не залишається часу.

Кожна сім'я має свої сімейні цінності, традиції, обряди, які передаються з покоління в покоління. Сімейні цінності – це все те, що люди переживають разом у своєму будинку: радість і горе, благополуччя чи проблеми та труднощі. В основі цінностей, як і раніше, є любов, довіра, взаємодопомога. Але часи змінюються, кожна епоха привносить у родинні стосунки щось нове, прогресивне [6, с. 157]. Сучасне суспільство стало більш мінливим, вільним, відкритим. Ці фактори впливають на світогляд громадян.

Викладачі кафедри дошкільної та початкової освіти Харківської академії неперервної освіти звернулися до вчителів початкових класів провести опитування батьків і дітей щодо сімейних цінностей. За результатами дослідження, було з'ясовано, що брати шлюб стали пізніше, бо змінився темп життя. Серед причин більш пізнього одруження (у 27 – 35 років) респонденти назвали: одержати освіту, попрацювати за спеціальністю, набути життєвого досвіду, побачити світ, пожити для себе, створити фінансове благополуччя для майбутнього. Насторожує, що 65% опитаних склали неповні сім'ї.

На запитання «Що ви вважаєте головним у сім'ї?» 43% батьків відповіли, що головним у родині має бути вірність, підтримка, теплі стосунки. У молодших школярів частіше зустрічалися такі відповіді: взаєморозуміння, любов, повага. Жодна категорія не назвала серед сімейних цінностей взаємодопомогу. Це наводить на думку, що всі сподіваються на власні сили й не довіряють одне одному.

При ранжуванні учні назвали останні місця таким важливим цінностям, як спілкування, повага до батьків, допомога, піклування про старших, бабусів, дідусів, що може свідчити про зразок ставлень батьків до родичів, заміна живого спілкування використанням гаджетів. Дуже рідко діти говорили про доброту, а саме її і не вистачає в сучасному світі. На питання «Що об'єднує вашу сім'ю?» переважна більшість дітей (58%) відповіли: «Матеріальні блага, бізнес».

Як бачимо, сучасне українське суспільство в рамках своєї культури мало орієнтується на створення та розвиток традиційних цінностей сім'ї. Втрачається виховний ідеал, духовна наповненість сім'ї, що є причиною зниження рівня психологічного здоров'я, інтелектуального та морального потенціалу народу. Криза інституту сім'ї характерна не тільки для нашої держави. Такі тенденції прослідковуються в усіх розвинених країнах західної цивілізації. Чинниками цього є, насамперед, свобода сексуальних стосунків, пропаганда егоїстичного та споживацького способу життя, небажання все більшої кількості людей брати шлюб за церковним або світським обрядами. Молоді люди значимість інституту сім'ї піддають сумніву.

Усвідомлюючи значущість сім'ї як соціального інституту життєдіяльності людини, системи цінностей її творення, функціонування й розвитку, виявляємо нині стурбованість рівнем готовності молодого покоління до майбутнього сімейного життя на основі традиційних для України сімейних цінностей, родинних традицій і звичаїв, подружніх і батьківсько-дитячих взаємин. Для виправлення ситуації школа та батьки або особи, які їх замінюють, повинні співпрацювати на засадах партнерства, що передбачає наявність спільних цільових установок педагогічного характеру, спрямованості на створення комфортного освітнього середовища для розвитку, виховання, соціалізації, підготовки дитини до майбутніх

сімейних стосунків. Але процес виховання є досить складним шляхом як для дитини, так і для педагогів. Це багатогранний процес взаємодії всіх факторів, які впливають на становлення особистості дитини та складають, перш за все, батьки, родичі, школа, друзі дитини, середовище, у якому вона проводить дозвілля. Без їх тісної взаємодії розраховувати на успіх у вихованні досить складно. Часто діти бачать і оцінюють навколишнє середовище через призму батьківських поглядів, тому тісна співпраця сім'ї та школи є дуже важливою умовою виховання підростаючого покоління.

Культуру сімейних стосунків необхідно виховувати з дитинства і, безумовно, цей процес повинен бути неперервним. У початковій школі всі предмети мають змістовий потенціал щодо формування сімейних цінностей. Зупинимося на математичній освітній галузі. Зміст підручників із математики початкової школи укладається відповідно до освітніх програм. У пояснювальних записках типових освітніх програм із математики, розроблених авторськими колективами й під керівництвом О. Савченко, і під керівництвом Р. Шияна, слово «виховання» не зустрічається. Але цей термін входить у поняття «різнобічний розвиток особистості дитини та її світоглядних орієнтацій засобами математичної діяльності, формування математичної й інших ключових компетентностей, необхідних їй для життя...» [9, с. 51], «...дослідження реальних об'єктів та процесів, розв'язування навчально-пізнавальних і практико-зорієнтованих задач тощо» [10, с. 51].

Ми проаналізували підручники авторів О. Гісь та І. Філяк, Н. Листопад, С. Скворцової та О. Онопрієнко з математики для учнів 3-4 класів щодо наявності дидактичного матеріалу з питань виховання сімейних цінностей. Згадаємо: цілі розв'язування текстових/сюжетних задач можуть бути навчальними, розвивальними, виховними та контролюючими. Під виховними розуміють такі функції задач, що спрямовані на формування в учнів наукового світогляду, сприяють екологічному, економічному, естетичному вихованню, розвивають пізнавальний інтерес, позитивні риси особистості. Як виховний засіб задачі уможливають зв'язок навчання з життям, ознайомлення учнів із пізнавально-важливими фактами буття [8, с. 5].

Тривале дистанційне навчання, зумовлене спочатку пандемією, а потім агресією російської федерації, підвищує цінність паперових підручників як важливого засобу навчання, розвитку та виховання молодших школярів. Педагог і науковець О. Глобін підкреслює, що в підручниках із математики мають бути закладені основи системного виховання особистості, прогнозованими мають бути як результати навчання, розвитку, так і результати виховання. Можемо стверджувати, що всі сюжетні задачі з математики для учнів початкових класів сприяють розвитку загальної обізнаності дітей, мають сюжети з реального життя, які відповідають ціннісним орієнтирам сучасної української школи: вихованню гідності, рівності, справедливості, толерантного ставлення до культурного різноманіття, патріотизму, екологічної культури, здорового способу життя тощо. У підручниках автори пропонують текстові задачі про родинні зв'язки: мама, тато, бабуся, дідусь, брати, сестри, взаємодопомогу рідним; сімейне дозвілля, спільні інтереси; турботу про членів родини; спільну працю, ведення домашнього господарства; сімейний бізнес, спільні покупки тощо. Результати досліджень «Виховання сімейних цінностей засобами сюжетних задач» представлено в таблиці (табл. 1).

Таблиця 1

Виховання сімейних цінностей засобами сюжетних задач

Авторський колектив	Кількість сюжетних задач					
	Родинні зв'язки, підтримка	Сімейне дозвілля, спільні інтереси	Турбота про членів родини	Спільна праця, ведення господарства	Бізнес, сімейні покупки	Разом
3 клас						
С. Скворцова, О. Онопрієнко	1	–	9	5	4	19
Н. Листопад	2	2	6	5	3	18
О. Гісь, І Філяк	12	2	6	17	8	45
4 клас						
С. Скворцова, О. Онопрієнко	3	5	3	1	–	12
Н. Листопад	3	1	–	5	1	10
О. Гісь, І Філяк	15	2	4	8	4	33

Однією з головних засад української сім'ї є піклування одне про одного. Такі стосунки необхідно виховувати, щоб протистояти вихованню дітей-егоїстів. Цьому сприяють задачі такого змісту: «У двох братів разом було 130 грн. Коли молодший загубив 10 грн, а старший дав йому своїх 20 грн, то грошей у них стало порівну. Скільки грошей було в кожного з братів спочатку?» [3, с. 100]. Автор пропагує високі моральні цінності: старший брат не сварив молодшого, а підтримав, поділився з ним: така поведінка заперечує жадібність, пропагує безкорисливість, що притаманна українцям. Ще один приклад: «Аліна ходила з дідусем і бабусею по гриби. Вдома вони порахували зібрані гриби й виявилось, що дідусь зібрав 47 грибів, бабуся – 59 грибів, а Аліна – 43 гриби. Склади вираз для знаходження кількості всіх грибів» [4, с. 105]. У сюжеті задачі закладено широкий виховний спектр: укріплення родинних стосунків, допомога старших членів родини у вихованні дітей, передача досвіду старших молодшим, а саме вміння орієнтуватися та поводитися в лісі, розрізняти їстівні та отруйні гриби, вносити частку своєї праці в добробут сім'ї тощо. І навіть, якщо педагог не акцентує увагу на виховному аспекті, закладеному в сюжеті задачі, у певної частини дітей з'явиться мотивація до спілкування зі старшими членами родини. У проаналізованих нами підручниках із математики для 3-4 класів у міщено шістдесят чотири задачі з подібними сюжетами. Звичайно, це небагато, тому педагоги повинні максимально використовувати їх виховні можливості.

Традиційно в українській родині великого значення надавали вихованню працьовитості. «Лінощі – вада не тільки дітей: дорослі люди і цілі нації платять їй багату данину», – пише К. Ушинський. Він трактує працю як єдине доступне кожній людині щастя. Звідси загальновідома істина, висловлена ще грецьким мудрецем, про те, що неробство є матір'ю всіх вад людини. Виховання працелюбності В. Сухомлинський називає мудрою системою педагогічних поглядів української сім'ї: «Працюємо разом з ними, з дітьми, – ось, мабуть, і все виховання».

У підручниках математики зустрічається 41 задача, спрямована на виховання необхідності спільної праці, розподілу обов'язків, ведення господарств.

Наприклад: «Віктор допомагав своєму батькові-фермеру садити дерева. Разом вони посадили 24 саджанці груш у 3 ряди, порівну саджанців у кожному ряді, і 28 саджанців яблунь. Скільки рядів яблунь було посаджено, якщо яблунь у кожному ряді у 2 рази менше, ніж груш?» [7, с. 51]. Ще декілька таких задач: «Бабуся ліпить 24 вареники за 12 хв, а її внучка – 10 вареників за

10 хв. За скільки хвилин вони разом зліплять 30 вареників?» [5, с. 120]; «Тато, мама і Марічка чистили картоплю на вареники. Вони взяли порівну картоплі і влаштували змагання. Марічка почистила свою картоплю за 7 хв 15 с, мама – у 3 рази швидше від Марічки, а тато – у 5 разів швидше від Марічки. Скільки часу чистила картоплю мама? А тато?» [3, с. 148]. Сюжети таких задач сприяють вихованню працелюбності, згуртуванню сім'ї, поваги до старших і допомоги їм, необхідності посильного внеску дітей у спільну справу, збалансуванню участі чоловічого і жіночого (батьківського і материнського) елементів у вихованні дітей, розумінню, що спільна праця приносить задоволення всім членам родини, попереджують ситуації, коли мама готує, наприклад, вечерю, а інші члени родини відпочивають.

Реалізуючи тематичний підхід у навчанні, автори підручників С. Скворцова, О. Онопрієнко та О. Гісь, І. Філяк пропонують підбірки задач, об'єднаних однією темою, наприклад: «Андрійко, його сестричка Олеся, мама й тато вирішили вихідного дня відвідати цікаві місця у своєму місці. Дізнайся, як сім'я Петренків провела свій вихідний». Далі автори пропонують підбірку задач із сюжетами: спочатку сім'я Петренків вирушила до музею... Після відвідування музею Петренки сіли на трамвай і поїхали до кінотеатру... Робота над такими задачами може стати складовою тематичного дня «Дозвілля моєї сім'ї», «Сімейні традиції», «Разом працюємо, разом відпочиваємо».

На уроці предмета «Я досліджую світ» можна провести дослідження за такими темами: «Цікаві місця нашого міста (села)», «Як виростити багатий урожай», «Плануємо сімейний бюджет», «Як зекономити кошти» тощо. На уроці української мови можна запропонувати написати есе «Як наша сім'я провела вихідні». О. Гісь та І. Філяк пропонують таку ситуацію: «Остап і Галя приїхали на канікули до дідуся в Миколаївську область. Він – фермер і вже 30 років вирощує худобу. Розв'яжи задачі». Далі надається підбірка задач про спільну працю та допомогу дітей у родинному бізнесі. Працюючи з такими сюжетами, діти розуміють, що для створення матеріального благополуччя сім'ї необхідно докладати зусилля [2, с. 56 – 57]. Важливість такої роботи для дітей полягає насамперед у взаємозв'язку знань, що набуваються в школі, з проблемами, які доведеться розв'язувати в житті.

Важливо, що задачі з сюжетами та тематикою сімейних цінностей знижують поріг тривожності щодо успішності їх розв'язання, пробуджують інтерес до пошуку відповіді на завдання. Слушними є лаконічні, емоційні (позитивні) забарвлення змісту текстових задач для учнів цього віку. Прикладом може бути задача № 7 [2, с. 210]: «Дідусь у 10 разів старший за правнучку, якій 8 років. А місто, у якому живе дідусь, у 10 разів старше за дідуся. Скільки років існує місто?». Причому таке формулювання задачі не відволікає від пошуку способу розв'язування задачі, не переобтяжує зайвою інформацією, не нарощує довжину тексту.

Відомо, що не кожна дитина може розв'язати задачу, але вона обов'язково прочитає її декілька разів, уявить життєву ситуацію, представлену в задачі, відчусь

себе співучасником описаних подій. Тобто, якщо робота над задачею не задовольнить очікуваний навчальний результат математики, вона сприятиме задоволенню виховних цілей, зокрема сімейних цінностей.

Висновки. Школа та родина повинні виховувати в дітей сімейні цінності. Одним зі складових сімейного виховання є навчальний контент: зміст підручників, зошитів на друкованій основі. У сучасних підручниках із математики для учнів 3-4 класів різних авторів представлені задачі, спрямовані на шанобливе ставлення до сім'ї, але, на наш погляд, їх повинно бути більше. Як правило, виховний зміст сюжетних задач підсилюється ілюстративним матеріалом, що є дуже важливим для дітей молодшого шкільного віку. Предмет математики має широкі можливості щодо виховання сімейних цінностей у молодших школярів, однак іноді використовується не повною мірою, але оптимізація взаємодії сім'ї та школи, розуміння важливості питання сприятиме створенню єдиної виховної системи з питань подолання кризи інституту сім'ї.

Список використаних джерел

1. Ващенко Г. Виховний ідеал. Підручник для Виховників, Учителів і українських Родин. Брюссель, 1976. 208 с.
2. Гісь О. М., Філяк І. В. Математика: підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.): Ч. 1. Харків: Вид-во «Ранок», 2020. 224 с.
3. Гісь О. М., Філяк І. В. Математика: підруч. для 4 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.): Ч. 1 Харків: Вид-во «Ранок», 2021. 224 с.
4. Листопад Н. П. Математика: підруч. для 4 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.): Ч. I . Київ: УОВЦ «Оріон», 2021. 144 с.
5. Листопад Н. П. Математика: підруч. для 4 кл. закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах): Частина 2. Київ: УОВЦ «Оріон», 2021. 128 с.
6. Літвінова О. В. Проблема збереження сімейних цінностей в умовах трансформаційних змін. *Теоретичні і практичні проблеми психології*. 2013. № 2 (31). С. 151–158.
7. Скворцова С. О., Онопрієнко О. В. Математика: підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.): Ч. 2. Харків: Вид-во «Ранок», 2020. 136 с.
8. Скворцова С. О. Методика навчання розв'язування сюжетних задач у початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів за спеціальністю 6.010100 «Початкове навчання» Частина I. Методика формування в молодших школярів загального уміння розв'язувати сюжетні задачі. Одеса: ООО «Абрикос-Компани», 2011. 268 с.
9. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf>
10. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Shyyan.pdf>

Шляхи формування національної ідентичності особистості в закладі позашкільної освіти

Олена Кобзєва,
директор комунального закладу
«Центр дитячої та юнацької творчості № 6»,
Інна Ігошина,
заступник директора з навчально-виховної роботи,
Євгенія Кладка, методист

У статті обґрунтовано необхідність формування патріота України, визначено організаційно-педагогічні умови підвищення ефективності національно-патріотичного виховання підлітків. Надано поняття методологічної основи інноваційної моделі національно-патріотичного виховання. Розкрито значення музейної педагогіки у формуванні ідентичності особистості.

Ключові слова: національно-культурна ідентичність, методологічна основа, музейна педагогіка, етнічний патріотизм.

Формування у підлітків національно-культурної ідентичності є проблемою державної ваги і національної безпеки з огляду на російську агресію. Перед українцями стоять важкі завдання: відстоювання власної територіальної цілісності, становлення політичної нації. Повсякчас зростає роль власної відповідальності кожного за долю України. Актуальність формування національно-культурної ідентичності обумовлена необхідністю досягнення та засвоєння національно-культурних цінностей українського народу, історичної пам'яті, збереження національної автентичності та традицій. Водночас формування національно-культурної ідентичності має здійснюватися на основі рівноправного діалогу з усіма етносами і народами, які проживають на теренах України, і спрямовуватися на згуртування української нації, створення сприятливих умов для їх розвитку [1, с. 3]. Важлива роль у цьому плані належить закладу позашкільної освіти, який володіє відповідними виховними можливостями. Сьогодні, в умовах державотворчого процесу, відбувається активний різнобічний пошук шляхів модернізації та оптимізації нової патріотичної парадигми виховання. Національно-патріотичне та громадянське виховання передбачає комплексну, системну й цілеспрямовану діяльність усього закладу щодо формування в молодого покоління високої соціальної активності та патріотичної свідомості. Діяльність КЗ «ЦДЮТ № 6» спрямована на становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста й демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей українського народу, національної самобутності. З цією метою в комунальному закладі «Центр дитячої та юнацької творчості № 6 Харківської міської ради» втілюється інноваційна модель національно-патріотичного виховання дітей та молоді, використовуються нові конфігурації здійснення виховного процесу.

Методологічну основу інноваційної моделі національно-патріотичного виховання складають: науковий підхід до процесу формування громадянина-патріота, який передбачає, що дія загальних закономірностей становлення

патріотизму опосередковується впливом конкретно історичних умов життєдіяльності даного суспільства й кожного з його суб'єктів зокрема. Конкретно-історичний підхід допомагає збагнути та сформулювати специфічні, найбільш актуальні на даному етапі розвитку українського суспільства завдання патріотичного виховання, а саме усвідомлення громадянами України необхідності демократичних процесів у поєднанні з розбудовою громадянського суспільства. Ефективність виховання патріотизму значною мірою залежить від реалізації діяльнісного підходу. Особистість громадянина-патріота формується інтенсивніше, якщо він бере реальну участь у діяльності, в якій апробуються на практиці громадянські цінності, якщо ця діяльність проходить через його почуття, відповідає його потребам та інтересам. У патріотичному вихованні особливого значення набуває особистісно орієнтований підхід, коли в центрі освітнього процесу стоять інтереси дитини, її потреби та можливості, права окремого індивіда, його суверенітет. Лише через таку ієрархію ціннісних підходів як людина (особистість) – народ (культура, історія, освіта) – держава (суспільство) можна реалізувати перспективну і демократичну модель виховання громадянина-патріота. Необхідною умовою оптимізації патріотичного виховання є дотримання системного підходу, який передбачає розгляд цілісного багаторівневого взаємозалежного відкритого процесу в його постійному розвитку і саморозвитку, взаємодія впливу на виховання педагогів, батьків і соціуму.

Педагоги нашого закладу віддають перевагу активним методам виховання, які сприяють творчості, формуванню критичного мислення, ініціативності. До них належать:

- *діяльнісно-практичні* (творчі групи, осередки, екскурсії, свята, театр-експромт, ігри-драматизації, огляди-конкурси, олімпіади, патріотичні акції, соціально-проектна діяльність, флешмоби, акції пам'яті героїв Небесної сотні, добродійна діяльність на підтримку воїнів);
- *вербальні* (бесіди, вікторини, поетичні калейдоскопи, інформаційні досє, круглі столи, «уроки мужності»);
- *ігрові* (сюжетно-рольові, пізнавально-розвивальні, інтелектуальні, ділові);
- *інформаційно-комунікативні* (інтернет-конференції, презентації учнівських проєктів, онлайн-опитування, обговорення на форумах, дискусії, диспути, конференції, «філософський стіл», «відкрита кафедра», інтелектуальні аукціони, ринги, вікторини, вечори, подорожі до джерел рідної культури, історії держави і права, «жива газета», створення книг, альманахів);
- *наочні* (виставки, тематичні стенди, шкільні газети, перегляд кінофільмів патріотичної тематики, шкільні музеї, зали, галереї, виставки дитячої творчості, книжкові виставки, тематичні стенди тощо);
- *рефлексивні* (самопізнання, самооблізація, саморегуляція, самореалізація);
- *діалогічні* (бесіда, міжрольове спілкування);
- *індивідуальні* (доручення, творчі завдання, звіти, індивідуальна робота тощо);
- *інтегративні* (шкільні клуби, фестивалі, асамблеї, гуртки).

Таким чином, виховання патріотизму вимагає комплексної, системної та цілеспрямованої діяльності ЗПО в різних напрямках діяльності.

Весь освітній процес насичений різними аспектами патріотичного виховання – в освітній, виховній діяльності, роботі дитячих і юнацьких об'єднань, у сім'ї. У навчанні патріотичне виховання значною мірою зумовлюється змістовими характеристиками освітніх предметів, які сприяють оволодінню системою знань про людину і суспільство. Специфікою робочого навчального плану є гуманізація освітнього середовища. Так, у закладі працюють гуртки художньо-естетичного напрямку: «Бісероплетіння», «Гончарство», «Ручна художня вишивка», «Народна творчість», «Мистецтво нашого народу», «Народний танець», «Юні музезнавці», «Театральний» [4], навчання в яких сприяє набуттю вихованцями соціального досвіду, успадкування духовних і культурних надбань українського народу та традицій Слобожанщини.

Державницький патріотизм, який є вищим проявом патріотизму та пов'язується з поняттям громадянськості, виховується на заняттях гуртків соціально-реабілітаційного напрямку: «Основи учнівського самоврядування», «Лідерство – запорука успіху», «Європейський клуб», «Дитяче телебачення». Так, на базі закладу створена й активно працює Асоціація ДЮГО «ТЕМП» [5], яка об'єднала активну молодь закладів освіти Немишлянського району. У рамках національно-патріотичного виховання Асоціація працює в 4-х основних напрямках: соціальному, євроінтеграційному, екологічному та волонтерському, які сприяють формуванню у молоді соціально значущої ініціативності та високої національно-патріотичної свідомості. Вихованці закладу займаються зйомкою репортажів, складанням і організацією колективних квестів, беруть участь у районних і міських конкурсах, соціально-культурних і національно-патріотичних проєктах. Проєктна діяльність є провідною в роботі школи лідерів. В умовах воєнного стану лідери Асоціації стали учасниками Міжнародних проєктів «Європейський тиждень кодування», «Навчання через дію», «Молодь не толерує корупцію», Міжнародного освітнього проєкту Rebel ideas із молодіжного обміну в рамках програми Erasmus. У січні 2023 року – участь у челенджі «Харків інтелектуальний». Історія війни» Результатом роботи над проєктом став документальний мініфільм студії творчого об'єднання дитячої кіностудії «Т-студія Kids», створеної в гуртку «Дитяче телебачення», про видатного харківського художника Ковтуна Віктора Івановича [6]. Усе це створює умови для розвитку громадянської активності, професіоналізму, залучає молодь до участі в державотворчому процесі, громадському русі задля розвитку політичної культури.

Етнічний патріотизм, формування ідентичності особистості, що ґрунтується на почутті власної причетності до свого народу, виховується засобами музейної педагогіки на базі зразкового етнографічного музею «Мальовнича Україна», створеного в нашому закладі за ініціативою педагогічного та учнівського колективу у вересні 2010 року. Музей став осередком національно-патріотичного виховання, простором для творчості й експериментів, який вимагає втілення найсміливіших дизайнерських проєктів та ідей, реалізувати які допомагають інноваційні можливості. Музейна політика, музезнавство, музейна педагогіка в системі виховання нації та зміцненні держави відіграють величезну роль. Безперечно, що молодь, як і весь народ, потребує не лише правди про історію (почасти трагедійну) України. Дуже важливою є позитивна емоція, необхідність усвідомлення досягнень Українського народу, його культурно-історичних,

інтелектуальних, духовних надбань. Індикаторами ефективності реалізації заходів із національно-патріотичного виховання мають стати: «збільшення відвідуваності дітьми та молоддю закладів, що популяризують культурні та національно-мистецькі традиції Українського народу, а також експозицій музеїв, присвячених національно-визвольній боротьбі за незалежність і територіальну цілісність України; підвищення рівня знань у дітей і молоді про видатних особистостей українського державотворення, визначних вітчизняних учених, педагогів, спортсменів, провідних діячів культури і мистецтва, духовних провідників Українського народу». Окреслені індикатори, підходи та напрями в діяльності державних і громадських інститутів засвідчують про посилення значущості ролі та місця культурно-освітньої політики в системі виховання Особистості. Ця актуальна сфера є однією з найбільш знакових, адже саме у сфері виховання свідомої та креативної Нації «існує найвища напруга у ставленні до цінностей. Часто тектонічні світоглядні розломи нації, що прагне до єдності, проходять через ціннісні виміри й оцінки. Тому роль соціокультурних інститутів, особливо музеїв, у вирішенні суспільно-значущих завдань дедалі зростатиме. Інтеграція зусиль музейних установ й освітніх закладів, що народила якісну форму в образі музейної педагогіки, потребуватиме подальшого зміцнення й удосконалення взаємозв'язків, осучаснених технологій і форм співпраці [7, с. 140 – 141].

На часі використання всіх можливостей музейної педагогіки в КЗ «ЦДЮТ № 6», а саме: організація та проведення традиційних народних свят, майстер-класів із народних промислів, екскурсій та інтерактивних занять не тільки для наших вихованців, а й учнів закладів освіти району та міста. Наразі фонд музею налічує 250 одиниць збереження фонду музею. Активну участь у формуванні колекцій музею, комплектуванні його фондів беруть керівники гуртків і вихованці закладу, їх батьки. У музеї, крім оригінальних предметів українського побуту ХІХ – ХХ століття, експонуються предмети декоративно-ужиткового мистецтва та українського побуту, виготовлені учнями на заняттях профільних гуртків: «Бісероплетіння», «Художня кераміка», «Виготовлення сувенірів», «Народна творчість», «Ручна художня вишивка», «Конструювання та моделювання одягу». За останні п'ять років фонд музею поповнювався новими експонатами – предметами петриківського розпису, українськими сувенірами та сувенірними писанками, керамічними виробами. До поповнення фонду музею долучилися батьки та благодійники, які безкоштовно передали в музей близько 30 предметів. Музейний фонд постійно зростає.

Пріоритетом у діяльності музею є залучення дітей та молоді до збереження історико-культурної спадщини, до вивчення та дослідження історії рідного краю. Для посилення інтересу вихованців до пошуково-дослідницької роботи в музеї поряд із традиційним етнографічним напрямом було відкрито краєзнавчо-пошуковий. Рада музею, вихованці гуртків «Юні музезнавці», «Театральний», «Дитяче телебачення», «Лідери учнівського самоврядування» ініціювали навчальний проєкт «Із забуття в безсмертя», який передбачав розгортання пошуково-дослідницької краєзнавчої роботи задля вивчення історії нашого міста, яка відома під назвою «Розстріляне відродження». Учасники проєкту мали на меті розповсюдити інформацію про сумну долю представників української інтелігенції. Для реалізації поставленої мети гуртківці провели науково обґрунтовану дослідницьку та пошукову роботу. Вони працювали в архівних фондах Літературного музею Харкова з фото, матеріалами та документами. Діти отримали

багато інформації про мешканців легендарного будинку «Слово», які стали жертвами репресій, тому що гідно обстоювали культуру та честь української нації. Вихованці з натхненням проводили опитування, брали інтерв'ю, знімали відеоролики, встановлювали партнерські зв'язки. Вони вийшли на органи місцевого самоврядування з ініціативою встановлення пам'ятника, проведення міського конкурсу проєктів і включення будинку «Слово» до туристичної мапи міста Харкова. Зібрані документальні матеріали про українських письменників і режисерів стали основою туристичної екскурсії «Розстріляне відродження», яка була розроблена консультативно-лекторською групою музею. Вихованцям вдалося встановити зв'язки з деякими нащадками репресованих діячів української культури, зокрема з М. Пилипенко, котра нині проживає в США. Вона тісно контактує з музейним комплексом Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова. Про проєкт «Із забуття в безсмертя» М. Пилипенко висловила дітям свою щиру подяку за збереження пам'яті про розстріляне покоління, історію будинку «Слово», за створення фільму про ці історичні події та ініціативу встановлення пам'ятного знаку загубленим талантам. Проєкт виборов I місце на конкурсі проєктів школи розвитку «Мер міста», який проводить Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, і отримав Диплом I ступеня Департаменту освіти Харківської міської ради.

За ініціативою ради музею та вихованців створено документальний фільм з елементами ігрового кіно «Дайте мені Слово...» [8]. Фільм демонструвався на харківському телеканалі «Simon». Цей фільм став лауреатом конкурсної програми XII Міжнародного дитячого медіафестивалю «Дитятко».

У 2020 році стаття директора О. І. Кобзєвої та Л. А. Нікітчук, керівника гуртка, «Із забуття в безсмертя», у якій висвітлено підсумки роботи над проєктом, була надрукована в матеріалах V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Спадщина університету: історія, освіта, наука, культура, особистість», що проводилася Харківським національним університетом міського господарства імені О. М. Бекетова.

Для забезпечення дієвої навчально-виховної роботи на базі етнографічного музею працюють гуртки «Юні музеєзнавці» та «Я – патріот», вихованці яких працюють над оновленням і поповненням експозиції музею, персональних виставок, створенням нових експонатів. З вихованців гуртків «Юні музеєзнавці» та «Театральний» створена група екскурсоводів музею. Вони готують тексти індивідуальних оглядових і тематичних екскурсій, здійснюють екскурсійну діяльність.

Діяльність Зразкового етнографічного музею закладу здійснюється за такими основними напрямками:

- науково-дослідницька робота (у структурі МАН, гуртковій роботі та творчій діяльності);
- планово-організаційна робота з активом музею;
- пошукова робота та робота над поповненням експозиційних фондів;
- просвітницька робота (екскурсійно-масова, науково-експозиційна, консультаційно-лекторська);
- організація роботи творчої майстерні зі створення костюмів, елементів одягу, вбрання, прикрас для фольклорних свят на базі гуртків «Бісероплетіння», «Образотворче мистецтво»;

- організація та проведення фольклорних і етнографічних свят.

Музей у закладі є своєрідною творчою лабораторією, де здійснюється апробація різноманітних інноваційних форм роботи з вихованцями, батьками, керівниками гуртків закладу. У системі роботи закладу музейна колекція використовується комплексно: для проведення занять гуртків, організаційно-масової та науково-дослідницької роботи. Музей є центром освітнього процесу. Робота всіх гуртків художньо-естетичного, народознавчого і прикладного профілю здійснюється навколо музею – проведення занять профільних гуртків, лекцій та екскурсій з використанням експозицій музею, поповнення фондів, вивчення народних традицій, використання в масових заходах. Музей містить великий потенціал для особистісного розвитку вихованців, а головне полягає в тому, що використання засобів музейної педагогіки дає змогу пробудити в дітях відчуття приналежності до свого роду, до рідної землі, прагнення долучатися до культури українського народу, його історії, традицій, усвідомлення своєї відповідальності за його збереження, примноження та передачу надбання іншим поколінням. Зміст роботи в музеї дозволяє вихованцям і керівникам гуртків пізнати себе, свою родину, Україну як державу. Робота на базі музею ніколи не зупиняється. Надалі створюються й розширюються фонди музею закладу, проводиться на його базі науково-дослідницька робота, продовжується використання музею в освітньому процесі. Робота на базі музею сприяє національно-патріотичному вихованню всіх учасників освітнього процесу.

Патріотичне виховання є пріоритетним у формуванні у вихованців високої патріотичної свідомості, готовності до виконання громадянського обов'язку, найважливіших конституційних обов'язків із захисту інтересів Батьківщини, ґрунтується на засадах родинного виховання, на ідеях і засобах народної педагогіки, наукової педагогічної думки, що уособлюють вищі зразки виховної мудрості українського народу. Виявлено пряму залежність: чим активніше вихованці включаються до різноманітних форм і видів активно-творчої діяльності в умовах інновацій, реалізації комплексної програми національно-патріотичного виховання, створення нової практики управління цими процесами, тим успішніше формуються їхні переконання щодо важливості й необхідності ціннісного ставлення до Батьківщини, до суспільства, до самих себе, до праці, що підвищує ефективність національно-патріотичного виховання підлітків закладів позашкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Формування у підлітків національно-культурної ідентичності у загальноосвітніх навчальних закладах (констатувальний етап дослідження): науково-методичний посібник / авт. кол.; за заг. кер. К. О. Журби. – Черкаси: ЧОПОПП, 2017. – 83 с. <https://lib.iitta.gov.ua/709856/1/>
2. Бех І. Д., Чорна К. І. Національна ідея в становленні громадянина-патріота України. URL: <https://www.ippo.if.ua/predmety/vrobota/media/files/Nacionalna>
3. Лист МОН № 1/6267-22 від 10.06.2022 року «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України». URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86625/.
4. <http://cdut-frunzenskiy.edu.kh.ua/>
5. http://cdut-frunzenskiy.edu.kh.ua/asociaciya_dyugo_temp/
6. <https://www.youtube.com/watch?v=vpi8ACQpVOc>.
7. Філіпчук Н. О. Музейна педагогіка і виховання нації. *Молодий вчений*. 2018. №3 (55), березень. С.140 – 141. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/719142/1/>
8. https://youtu.be/g0o_Aaafnqk

Дистанційне навчання дітей дошкільного віку. Співпраця вихователя та батьків

*Юлія Олексенко, вихователь
Комунального закладу (ясла – садок) № 317
Харківської міської ради Харківської області*

У статті висвітлено досвід роботи та організацію дистанційного навчання в освітньому просторі з використанням гудзиків, які є багатограним і цікавим матеріалом, що захоплює дітей, спонукає до активної участі в продуктивній діяльності. Наведено певні переваги дистанційної освіти у форматі «педагог – батьки – дитина».

Ключові слова: дистанційне навчання, освіта вдома, педагогічна підтримка, консультативна допомога батькам, діти дошкільного віку, онлайн зустрічі, гудзик.

Головна теза, яка відображає реалії сучасного освітянського життя: в умовах війни педагогічні працівники мають бути готовими, спроможними повноцінно надавати освітні, інформаційні, консультативні послуги сім'ям, які виховують дітей дошкільного віку.

Мета дистанційного навчання дітей: створення та систематизація цифрового інформаційно-освітнього ресурсу, що дає дитині можливості отримати освіту вдома; надання педагогічної підтримки й консультативної допомоги батькам тих дітей, які навчаються. Дитина дістає можливість дивитися відеозаняття, відвідувати онлайн-зустрічі, вивчати навчальний матеріал, а також, знаходячись удома, отримувати й виконувати завдання.

Діти сприймають війну дещо по-іншому, ніж дорослі. Щоб полегшити життя малечі та відкинути принаймні на другий план пережитий стрес від перебування в укритті чи вимушеному переїзді, необхідно задіяти особливий підхід.

Мені довелося перебудувати освітній процес із дітьми в дистанційному режимі.

Ураховуючи умови сьогодення, вирішила використовувати у своїй роботі з дітьми під час відеозустрічі в ZOOM і Viber – гудзики. Вони є предметом для розвитку творчих здібностей, дрібної моторики, креативності, логічного мислення, стимулюють процес мовного та розумового розвитку дитини, покращують пам'ять, увагу та є предметом зняття напруги в дітей.

Щодня розробляла зміст освітньої діяльності відповідно до програми та плану роботи. Завданням педагога стає необхідність отримати підтримку від батьків. Для цього необхідно створити комфортні умови для них також. Необхідно продумати свою роботу так, щоб батьків зацікавила можливість виконувати завдання у зручний час, з підвищенням інтересу малюка до знань запропонованою цікавою добіркою завдань.

Разом із батьками створювали відповідне розвивальне середовище, найбільш різноманітні та ефективні методи і прийоми роботи з дітьми, відповідно до освітньої програми для дітей від двох до семи років «Дитина», що сприяє набуттю життєвої компетентності дошкільників.

Головне для батьків – забезпечувати дотримання режиму дня, приблизно такого, як у дитячому садку. Це дозволить дітям провести час із користю. Отримати більше уваги, спілкування, любові з боку дорослих, що допоможе краще впізнати здібності, інтереси та бажання своїх дітей.

Для себе я виявила певні переваги дистанційної роботи з дошкільниками.

1. Гнучкість – батьки змогли самостійно планувати свій час, місце та тривалість заняття з дитиною.

2. Технологічність – батьки почали використовувати в домашньому освітньому процесі новітні досягнення ІКТ. Дитина не «прив'язана» до певного місця, вона може займатися одна або із сім'єю.

3. Креативність – у батьків і дитини з'явилися комфортні умови для творчого самовираження.

4. Самоосвіта – дитина вчиться самостійно навчатися.

Співучасть – батьки стали активними учасниками освітнього процесу.

Свою роботу з гудзиками розпочинала спочатку з різноманітних вправ, під час відеозаняття, фізкультхвилинки, з використанням гудзиків:

- Перекладання;
- Переміщення гудзиків;
- Ховання;
- Кидання;
- Котіння.

Регулярні вправи з пальцями поліпшують пам'ять, розумові здібності дитини, усувають її емоційне напруження, розвивають координацію рухів, силу та спритність рук, підтримують життєвий тонус.

Потім розпочала використовувати на заняттях із художньо-продуктивної діяльності. Діти з радістю виконували завдання з ліплення, аплікації, складання мозаїки з гудзиків.

Наприклад, виконували такі роботи з аплікації: «Осіннє дерево», «Диво звір» (декоративна аплікація за мотивами майстрині М. Приймаченко), «Чарівне яблучко», «Прикраси ялинки» (ритмічне розкладання гудзиків по краю гілочки), «Новорічна іграшка», «Чий віночок кращий?», «Прикрась тарілочку».

Теми занять, які виконували під час відеозанять ліплення: «Чарівна квітка», «Гудзики для сніговика», «Гудзикове намисто», «Виготовлення гудзиків із солоного тіста».

Навчання найбільш продуктивне, якщо воно йде в контексті з практичною та ігровою діяльністю.

Розпочинала свою роботу з гудзиками на заняттях «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» із сортування гудзиків за розміром (великий, менший, найменший). Дитина швидко опанує основні правила рахування та розвиває логічне мислення під час гри. Найчастіше діти полюбляють грати в такі ігри під час відеозанять: «Запам'ятай і повтори», «Обери цифру, порахувавши гудзики», «Викладіть за зразком (викласти пряму лінію, хвилясту, за зразком), «Розклади від найменшого до найбільшого» та навпаки, «Побудуй доріжку для зайчика, ведмедика» (просторові відношення), «Знайди 2,3,4 однакових гудзики», «Гудзиковий диктант», «Покажи – назви таку цифру, скільки ти бачиш гудзиків», «Порахуй на дотик», «Гральні кубики». Потім розпочали застосовувати для розвитку вміння орієнтуватися на обмеженій площині, просторові поняття: угорі, унизу, праворуч, ліворуч, посередині. Також використовуємо гудзики як лічильний матеріал.

Висновок

Отже, дистанційне навчання в закладі дошкільної освіти актуальне, сучасне й потрібне. Особливість усієї виховної роботи – це партнерська співпраця з батьками. Залучившись підтримкою з їх боку, ми успішно закінчили свій перший на практиці

рік дистанційного навчання. Результатом є зворотний зв'язок із батьками через Viber, Telegram, Zoom.

Діти виявляють бажання пізнавати предмети найближчого оточення, спостерігають, досліджують, експериментують. Заняття щодня проходять із цікавістю, різноманітно, креативно, діти навіть пропонують свої завдання. Я бачу гарний результат, але на цьому зупинятися не будемо.

Список використаних джерел

1. *Дошкільне виховання*. 2023. № 2.

2. *Педагогічні науки*. 2022. № 79.

https://drive.google.com/file/d/1wl_5rKhE67FK1yBalBckAGb8qaEPUwNk/view?usp=drivesdk]

3. Освітня програма для дітей від 2 до 7 років «Дитина». Київ, 2020.

Сучасні виклики виховання та шляхи їх подолання

*Лариса Панчішина, директор
Краснокутського закладу дошкільної освіти (ясла-садок) № 1
Краснокутської селищної ради;
Тетяна Сургай, вихователь-методист;
Ірина Качайло, Римма Гурін, Наталія Бринчук –
вихователі*

Складність сучасних виховних проблем потребує комплексного підходу до їх розв'язання та розвитку соціально-педагогічної парадигми виховання. Основою нової парадигми, а відтак і основою виховання є особистість дитини, визнання її найвищою цінністю, орієнтація педагога на гуманні, демократичні принципи спільної з дитиною життєдіяльності, а отже, генерація стратегії суб'єкт – суб'єктивної взаємодії.

Нині кожен педагогічний колектив в Україні шукає власні шляхи організації освіти дошкільників в умовах воєнного стану. З початку повномасштабного російського вторгнення і до сьогодні наш заклад дошкільної освіти не має можливості відновити свою діяльність у звичайному режимі, а тому з минулого року ми працюємо з використанням дистанційної форми навчання. У випадках, коли зробити це дає змогу стан безпеки в громаді, організовуємо освітню діяльність у змішаному форматі, влаштовуючи короткі зустрічі з дітьми та батьками.

Наш досвід роботи засвідчує, що в умовах війни значно зросла роль батьків як учасників освітнього процесу, який здійснюється у форматі «педагог – батьки – діти».

Незаперечна роль сім'ї у здобутті дітьми дошкільної освіти визначена й утверджена на законодавчому рівні. Так, у Законі «Про дошкільну освіту» зазначено, що сім'я зобов'язана сприяти здобуттю дитиною освіти в дошкільних та інших закладах освіти, забезпечити її в сім'ї відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти. У законі наголошується на тому, що відвідування дитиною ЗДО не звільняє сім'ю від обов'язків виховувати, розвивати і навчати її в родинному колі, а батьки несуть відповідальність перед суспільством і державою за розвиток, виховання та навчання дітей, за збереження їхнього життя, здоров'я, повагу до людської гідності.

Наведені положення Закону є визначальними для реалізації батьківського партнерства в забезпеченні якості дошкільної освіти.

Результатом здобуття дитиною освіти є сформовані компетентності. Те, наскільки ці компетентності відповідають Державному стандарту, засвідчує якість освіти.

Першим принципом управління якістю визначено орієнтацію на замовника. Тому в Методичних рекомендаціях із питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладах дошкільної освіти рекомендовано орієнтуватися на замовників, якими є батьки або законні представники дітей, прагнути завоювати їхню довіру.

Відчуваючи невідповідність до дистанційної освіти, наші педагоги мали можливість підвищити свій фаховий рівень, пройшовши тематичні спецкурси при КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» за напрямом «Безпечне та здорове освітнє середовище для дошкільників в умовах дистанційного освітнього процесу: організаційно-методичний супровід». Основна форма набуття педагогами специфічних знань і технічних умінь сьогодні – методичний супровід у закладі та самоосвіта. Тож вихователем-методистом відстежується участь педагогів у спеціальних курсах, вебінарах, організованих у закладі консультаціях і практичних заняттях щодо роботи на платформах для спілкування та проведення відеоконференцій у Zoom і Google Meet, використовуючи Viber-групу. Питання дистанційної форми навчання розглядаються на педагогічних радах, майстер-класах, психолого-педагогічних тренінгах, семінарах-практикумах тощо.

Також наш заклад долучився до Проєкту, який реалізує Всеукраїнська громадська організація «Асоціація працівників дошкільної освіти» у рамках Спільно – програми Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) для підтримки сімей з дітьми, які постраждали від війни, «Забезпечення безперервності навчання та розвитку дітей дошкільного віку в умовах кризи в Україні» у березні 2023 року. Керівник нашого закладу ввійшов до складу регіональних тренерів Харківської області, а педагоги мали можливість підвищити кваліфікацію, беручи участь в *Ініціатива 1 – Взаємодія*. Мета – навчання педагогів у рамках проєкту, підвищення їх кваліфікації, методичний супровід організації освітньої діяльності з дітьми. Педагоги отримали сертифікати, які дали можливість перейти до нового етапу проєкту *Ініціатива 2 – ДоШкілля*: старт у майбутнє.

На жаль, в області неможливо реалізувати другу частину проєкту – очні зустрічі з дітьми. Але ми свято віримо в Перемогу, у відновлення освітнього процесу, пишаємося активністю, професійністю та цілеспрямованістю колег, їх бажанням плекати й удосконалювати дошкілля Харківщини та всієї України.

В організації освітнього процесу спираємося на чинні нормативні документи. Відповідно до наказу створили робочу групу зі складання проєкту Положення про дистанційну форму навчання на період дії воєнного стану, яке було схвалено педагогічною радою та затверджено наказом по закладу в серпні 2022 року, що дало нам змогу дистанційну освіту реалізовувати у двох форматах: синхронному й асинхронному.

Особливу увагу звернули на організацію розподілу часу на процеси життєдіяльності дітей та розклад організованих дистанційних форм роботи з дітьми. Наш колектив дійшов висновку, що орієнтовний розподіл занять упродовж тижня не може бути таким, як прописано в комплексних чинних програмах. Ми визначили пріоритетні напрями на окремі тижні та дні, зберігши при цьому

тематику освітніх блоків і теми взаємодії впродовж певних днів. За потреби наші педагоги можуть упродовж тижня змінювати розподіл освітньої діяльності.

За освітньою діяльністю педагоги визначають тему освітнього блоку на тиждень, а кожен окремий день тижня має свою підтему. У дистанційній роботі вони чергують або комбінують різні формати освітнього процесу (синхронний і асинхронний), урахувавши орієнтовний розподіл освітньої діяльності протягом тижня. Оскільки ми працюємо за освітньою програмою «Впевнений старт», заняття проводяться інтегровані, охоплюючи усі види діяльності, окрім занять із музичного виховання, здоров'язбережувальної та рухової діяльності, а решту освітньої роботи батькам надсилаємо асинхронно. У нагоді стає Книга для батьків, яка є інформаційно-довідковим виданням до навчально-методичного комплексу «Впевнений старт», де зібрано поради батькам щодо створення повного інформаційного дня дитини, можливостей організації спільної продуктивної взаємодії із власною дитиною вдома.

Такої циклічності в орієнтовному розподілі освітньої діяльності ми намагаємося дотримуватися постійно, урахувавши вимоги Санітарного регламенту для ЗДО. Але життя може вносити свої корективи. Наприклад, за відсутності електроенергії протягом чотирьох годин (у зимові місяці особливо) педагоги змушені були замінювати синхронні форми роботи асинхронними, щоб батьки і діти мали змогу переглянути надіслані матеріали, коли в них будуть відповідні умови.

При цьому не забуваємо нагадувати батькам, що малята відповідно до своїх вікових можливостей мають самостійно виконувати трудові доручення: скласти свою постіль, іграшки, одяг; прибирати за собою, поливати квіти, годувати домашніх тварин тощо. Наш досвід засвідчує, що такий розподіл освітньої діяльності забезпечує цілісність освітнього процесу, відповідність БКДО та Освітньої програми «Впевнений старт», ефективність та якість.

Організуючи освітній процес у синхронному форматі, ми використовуємо онлайн-заняття різного змісту і онлайн-зустрічі (до дитячого парку, спортивного майданчика, визначних місць нашого селища та історичних пам'яток – Пархомівський музей, Дендропарк, НПП «Слобожанський», Співочі тераси тощо), підготувавши методичну картотеку щодо ознайомлення дошкільників, яку можна використовувати з батьками під час онлайн-зустрічей.

Педагоги нашого закладу, спираючись на власну практичну діяльність, виробили певний алгоритм підготовки занять і дотримуються його.

Вихователі завчасно ознайомили батьків із графіками проведення онлайн-заняття, не встановлюючи сталий час початку заняття. Час зустрічі обговорюється з батьками і визначається в кожній віковій групі окремо та залежить від можливостей та зайнятості батьків вихованців кожної групи. Завдання, які пропонують батькам виконати разом із дітьми, цікаві, прості, посилені для виконання, дозовані, з чіткою інструкцією для дорослих. Коли дозволяють технічні можливості, педагоги здійснюють запис таких занять і надають доступ до запису тим батькам, які не змогли долучитися вчасно. У цьому випадку можна говорити про асинхронний формат освітньої діяльності.

Цікавий та захоплюючий зміст онлайн-занять мотивує батьків і дітей до подальшої співпраці. Спілкування в режимі реального часу дає вихователям можливість бачити одне одного. Залучення до занять батьків навчає їх проводити

час із дітьми з користю. Тож важливу роль таких занять в умовах неможливості організувати нормальний освітній процес годі заперечити.

Виходячи із сучасних викликів сьогодення, хочемо поділитися форматами взаємодії з батьками, які ми реалізуємо в нашому закладі.

Співпраця є традиційно визнаним успішним форматом взаємодії з батьками. Однак нинішні умови вимагають оновлення системи взаємозв'язків у суспільстві. Необхідність посилення проявів ініціативності, активності й відповідальної позиції батьків у створенні належних умов для здобуття дітьми дошкільної освіти з урахуванням воєнного стану в Україні висуває на перший план такий безперервний, доволі тривалий і пов'язаний із розширенням обов'язків батьків формат взаємодії, як *партнерство*.

На жаль, не всі батьки, а отже, і діти зацікавлені в онлайн-заняттях. Серед об'єктивних причин: зайнятість батьків; наявність у сім'ї старших дітей, що навчаються в школі, а звідси недостатність вільних електронних пристроїв для відеозв'язку. Суб'єктивною ж причиною є здебільшого небажання декого з батьків долучатися до онлайн-занять.

Розуміючи значення асинхронного формату організації освітнього процесу, як свідчить наша практична діяльність, треба чітко розмежовувати синхронний і асинхронний, але іноді це просто неможливо. Дуже часто до синхронних взаємодій з батьками та дітьми додаються форми роботи в асинхронному форматі та навпаки.

Майже щоденно через вибрані канали комунікації педагоги надсилають відео- або аудіозвернення до батьків чи до дітей. До надісланих батькам електронних матеріалів, створених самостійно чи запозичених із мережі Інтернет, надаємо коротенькі поради щодо їх використання з дітьми. З організації освітньої роботи в асинхронному форматі батьки мають змогу працювати з дітьми в зручний для себе час і у власному темпі. Такий формат надає педагогам можливість використовувати наявні електронні освітні матеріали, які вони не можуть створити самостійно.

Слід звернути увагу на зворотний зв'язок, який дає педагогам можливість не лише перебувати в тісній взаємодії з вихованцями та батьками, а й вчасно виявляти певні проблеми, які виникають у процесі діяльності як у самого педагога, так і в дітей. Варто зазначити, що із самого початку ми прийняли рішення не тиснути на батьків, не перевантажувати їх, пропонувати надсилати зворотний зв'язок лише за їхньою згодою та бажанням.

Організація освітнього процесу в дистанційному форматі – не найкращий вихід для дітей і їхніх батьків. На жаль, вплинути на обставини, що склалися, ми не можемо. А отже, жити, працювати, здобувати освіту потрібно тут і зараз. Наші діти залишаються дітьми, а значить, мають право на цікаву діяльність, приємне дозвілля і гармонійний розвиток. На жаль, як свідчить практика нашої роботи, під час організації дистанційного процесу виникало чимало проблем і труднощів. Спільними об'єктивними проблемами педагогів і батьків є неможливість придбати відповідну техніку (ноутбук, планшет), перебої зі світлом і доступом до Інтернету, повітряні тривоги. Є й суб'єктивні чинники: деякі батьки не можуть або не бажають брати участь в освітньому процесі, створювати умови для дистанційної освіти власних дітей. А ми ж маємо розуміти, що під час війни на плечі батьків лягає майже повна відповідальність за дошкільну освіту дітей.

У нашому закладі наявне приміщення, яке ми можемо використовувати як укриття під час повітряної тривоги. До його облаштування залучили батьків, які

разом із нами створили безпечні комфортні умови, які ми можемо використати під час змішаної форми навчання.

Оскільки в нас є діти з особливими освітніми потребами, у закладі функціонує інклюзивна група, ресурсна кімната, створено сучасний універсальний дизайн, який дає змогу ефективно використовувати потенціал різних моделей організації освітнього процесу із застосуванням сучасних технологій, освітніх програм і послуг, що відповідають особливостям розвитку всіх дітей дошкільного віку, зокрема з особливими освітніми потребами. Незважаючи на дистанційну форму навчання, корекційно-розвиткові заняття з дітьми з ООП проводяться з учителем-логопедом у змішаному форматі за заявою та згодою батьків.

Набутий досвід практичної діяльності в дистанційному форматі дає нам можливість разом вибудувати шляхи подолання сучасних викликів виховання у злагодженій взаємодії з батьками, забезпечивши повноцінний розвиток наших малюків.

Список використаних джерел і літератури

1. Закон України «Про дошкільну освіту».
2. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) / наказ МОН від 12.01.2021 №33.
3. Лист МОН України №1/3737-22 від 29.03.2022 р. «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні».
4. Лист МОН України №1/3845-22 від 02.04.2022 «Про рекомендації для працівників дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні» (з додатками).
5. Лист МОН України від 27.07.2022 №1/8504-22 «Методичні рекомендації про окремі питання діяльності закладів дошкільної освіти у 2022-2023 навчальному році».
6. Лист МОН України № 4/1798-23 від 31.05.2023 «Про організацію діяльності закладів дошкільної освіти в літній період в умовах воєнного стану».
7. Освітня програма для дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» / Т. О. Піроженко, Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк. – 2017.

Превентивне виховання як один із аспектів формування та розвитку особистості

*В'ячеслав Бандура,
методист Центру практичної психології, соціальної
роботи та здорового способу життя
Харківської академії неперервної освіти*

У статті надано психолого-педагогічну характеристику превентивного виховного середовища закладу загальної середньої освіти. Наголошено, що формування превентивного виховного середовища є інноваційною освітньо-виховною технологією, що сприяє оновленню системного підходу щодо цілісних педагогічних процесів і явищ, формуванню позитивного самосприйняття особистості; зниження дискомфорту в атмосфері спільного виховного середовища.

Ключові слова: превентивне виховання, правопорушення, середовище, виховний простір, виховне середовище, делінквентна поведінка, педагогічний аспект, психологічний аспект, правовий аспект, соціальна дезадаптація, заклад загальної середньої освіти.

Проблема превентивності завжди була і є пріоритетною в системі психолого-педагогічних, медичних, правових, соціологічних досліджень у різних країнах світу. В Україні ця проблема набуває особливої гостроти, оскільки молодь формується в складних соціокультурних умовах економічних і політичних суперечностей, нерівноваженості соціальних процесів, криміногенності суспільства.

Превентивне виховання – це комплексний цілеспрямований вплив на особистість у процесі її активної динамічної взаємодії із соціальними інституціями, спрямованої на фізичний, психічний, духовний, соціальний розвиток особистості, вироблення в неї імунітету до негативних впливів соціального оточення, профілактику і корекцію асоціальних проявів у поведінці дітей та молоді, на їх допомогу і захист.

Як зазначається в Концепції превентивного виховання дітей і молоді, превентивне виховання має бути цілеспрямованою системою заходів економічного, правового, психолого-педагогічного, соціально-медичного, інформаційно-освітнього та організаційного характеру, спрямованих на формування позитивних соціальних установок, запобігання негативним звичкам, відвернення суїцидів та формування навичок безпечних статевих відносин [1, 156].

Сучасні експериментальні дослідження багатьох провідних науковців, зокрема Т. Алексєнко, І. Бєха, О. Безпалько, І. Зверєвої, Л. Міщик, В. Тюринної, С. Омельченко, В. Оржеховської, Т. Федорченко та ін., свідчать про те, що досягнення ефективності в підготовці неповнолітніх до соціального життя на гуманістичних і демократичних засадах як провідних принципах, обраних суспільством, можливе лише за умов системного й інтегрованого підходів до її здійснення. Реальним утіленням системного й інтегрованого підходів у практику закладів освіти різних типів є їх орієнтація на створення виховних систем, виховного простору та виховного середовища як найбільш доцільних форм організації життєдіяльності, об'єднуючих у собі взаємодію впливів сукупності соціальних інститутів на соціальне становлення та розвиток неповнолітніх на засадах загальнолюдських цінностей, моральних і естетичних ідеалів.

Як слушно зауважує науковець Н. Сєліванова, у ХХ столітті сформувалася нова група технологій – соціальна технологія та саме виховне середовище є найбільш яскравим її проявом. Звідси досить чітко вимальовується тенденція до всебічного висвітлення дефініції «середовище», прагнення різнобічно дослідити цей феномен у наукових працях і науково-методичних доробках таких учених: В. Докучаєвої, І. Єрмакова, В. Корнєтова, О. Каташова, В. Кириченко, Г. Ковганич, О. Кульчицької, Н. Лях, Л. Соколової, Ю. Мануйлова, Л. Медведєвої, Н. Новікової, С. Подмазіна та ін. Таким чином, наявність у педагогіці понять «виховне середовище», «виховний простір», їх змістовна близькість і синонімічне використання зумовлюють необхідність більш детального співвідношення цих понять і розкриття сутнісної характеристики.

Система превентивного виховання будується на теоретико-методологічних засадах особистісно орієнтованого гуманістичного підходу до особистості згідно із Законом «Про освіту», змістом виховання у національній школі, на основі Конвенції про права дитини, міжнародних актів і рекомендацій щодо становища дітей та молоді, положень Національної програми «Діти України», національних програм протидії зловживанню наркотичних засобів, профілактики захворюваності на СНІД, боротьби зі злочинністю тощо [1, с. 156].

Термін «превентивний» розглядаємо як «попереджувальний» (запобіжний, охоронний, захисний) і стосується профілактики девіантної поведінки, алкоголізму, наркоманії, СНІДу, способу життя, що призводить до хвороб, знецінення сенсу життя.

Педагогічний аспект превентивної діяльності полягає у сформованості такої позиції особистості, яка конкретизується культурою цінностей, свідомим вибором моделей соціальної поведінки, самоактуалізацією.

Соціальний зміст передбачає об'єднання зусиль суб'єктів превентивної діяльності на міжгалузевому рівні, спрямованих на узгоджену і своєчасну реалізацію попереджувальних заходів, нейтралізації та поступове усунення причин негативних вчинків.

Психологічний аспект превентивної діяльності передбачає диференційований індивідуально-психологічний, статево-віковий підхід до виявлення генезису деструктивних проявів у поведінці особистості й розробку науково-обґрунтованих програм соціалізації та корекції девіацій.

Правовий аспект полягає в охороні й захисті прав особистості, формуванні правової культури.

Превентивне виховання посідає важливе місце в системі виховної роботи сучасного закладу освіти. Воно включає в себе підготовчі та профілактичні дії педагогічного колективу, спрямовані на запобігання формування в учнів негативних звичок, рис характеру, проявам асоціальної поведінки та організацію належного догляду за діяльністю здобувачів освіти [2, с. 268].

Метою превентивного виховання є досягнення сталої відповідальної поведінки, сформованості імунітету до негативних впливів соціального оточення.

Основні завдання превентивного виховання:

- створити умови для формування позитивних якостей особистості в процесі різноманітних видів трудової, навчальної, позашкільної діяльності, що сприяють інтелектуальному, морально-етичному, естетичному розвитку, виробленню стійкості до негативних впливів;
- забезпечити соціально-психологічну діяльність, педагогічно зорієнтовану на протидію втягуванню дітей та молоді в негативні ситуації;
- надавати комплексну психолого-педагогічну та медико-соціальну допомогу тим неповнолітнім, які її потребують;
- забезпечити адекватну соціальну реабілітацію неповнолітніх, які вчинили протиправні дії або зловживають наркотичними, психотропними речовинами;
- стимулювати неповнолітніх до здорового способу життя і позитивної соціальної орієнтації, сприяти валеологізації освітнього процесу, виробленню з раннього віку навичок охорони власного життя і здоров'я;
- сприяти виробленню інтегрованих міждисциплінарних підходів при підготовці спеціалістів (педагогів, психологів, медиків, соціологів, юристів), батьків; об'єднанню зусиль різних суб'єктів превентивної роботи.

У превентивному вихованні учнівської молоді важливим є залучення до виховного процесу батьків, громадських організацій, самоврядування; координація взаємодії закладу освіти, сім'ї та громадськості. Постійна співпраця закладу освіти

з батьками, іншими суспільними виховними інститутами забезпечує стійкість і стабільність навчально-виховного процесу, сприяє усуненню психолого-педагогічних порушень соціальної адаптації неповнолітніх.

Робота педагогічного колективу закладу освіти в напрямі превентивного виховання полягає передусім у формуванні в учнів високих моральних якостей, які є головним чинником вибору способів поведінки. Адже він має відбуватися на основі морально-правових знань, уявлень, поглядів, переконань, почуттів, які склались у нашому суспільстві та становлять суспільну свідомість, що справляє вирішальний вплив на формування в учнів моральних почуттів, які регулювали б їхню поведінку: почуття законності обраної мети, правомірності шляхів і засобів їх реалізації, справедливості, відповідальності тощо [3, с. 416].

Необхідність формування правової культури здобувачів освіти зумовлена відповідними факторами. По-перше, однією зі сторін розвитку творчої особистості є наявність у неї високої культури поведінки, адже не можна вважати фізично здорову людину культурною, коли вона, маючи ґрунтовні знання, порушує норми моралі чи законів.

По-друге, в Україні спостерігається тенденція зростання дитячої злочинності, відповідно посилюється гострота проблеми правопорушень серед учнівської молоді. Статистика викликає тривогу і занепокоєність. За останні 10 років удвоє зріс рівень дитячої злочинності в Україні. Близько 70 тис. дітей і підлітків стоять на обліку правоохоронних органів. Питома вага юних правопорушників нині складає 25% проти 13% десять років тому.

Криміногенність молоді загалом висока в усьому світі. Скажімо, за даними ООН, до 30% молоді бере участь у протиправних діях, а 5% скоюють серйозні правопорушення. Однак паралелі з нами проводити тут аж ніяк не можна, тим більше якось виправдовувати загальними тенденціями суто наше явище. У нашій країні правопорушення мають іншу основу й інакші передумови.

Причини злочинності неповнолітніх оцінюються всередині самого злочинного середовища: по-перше, відбувається його омолодження. Так, підлітки віком 14-17 років складають 8% загального населення України, однак скоюють чверть усіх злочинів. По-друге, спостерігається значне зростання злочинності серед дівчат. Ця «прибавка» складає 44%. По-третє, збільшується рецидивна злочинність. Серед підлітків вона зросла на 20%, а 60% рецидивістів розпочали свою «кар'єру» ще підлітками.

Характерною ознакою злочинності неповнолітніх є те, що вона в Україні набуває все більш організованого, групового характеру. Майже 40% правопорушень підлітків носить такий характер [4, с. 520].

З метою правової освіти і виховання здобувачів освіти в закладах організуються тижні та місячники правових знань, у рамках яких проводяться різноманітні бесіди, круглі столи, дискусії, конференції, брейн-ринги, зустрічі, відеолекторії, виставки, конкурси та інші форми виховних заходів на правову тематику. Така робота сприяє зменшенню кількості правопорушень серед учнів закладу освіти.

Суттєвим у визначенні причин правопорушень слід вважати динамічний зв'язок і взаємозалежність умов життєдіяльності та соціальної ситуації розвитку учня, що впливає на соціальну адаптацію.

У цьому разі мова йде про соціальну дезадаптацію учнів, тобто таке пристосування їх до соціального середовища, за якого вони набувають негативного

соціального досвіду, що спричиняє їх подальші протиправні вчинки. Як показує практика, формування в дітей позитивного чи негативного досвіду починається із сім'ї. Дослідження причин правопорушень неповнолітніх свідчить, що в 60–80% випадків механізм протиправної поведінки був «запущений» недоліками сімейного виховання.

Найбільш типовими помилками сімейного виховання є:

- дефіцит позитивного спілкування батьків із підлітками;
- відсутність у дорослих стійких власних моральних установок;
- організація життя в сім'ї не сприяє формуванню у дитини моральних звичок;
- батьки не знають і не розуміють внутрішнього світу своєї дитини;
- недоброзичливе, грубе ставлення дорослих до підлітка.

Слід вважати, що умови сімейного виховання дитини відбиваються на всьому житті та служать відправним моментом формування особистості. Сім'я, з точки зору пред'явлених до неї вимог, повинна максимально забезпечувати адаптацію дітей до умов суспільного життя, а також підготувати ґрунт для прийняття дитиною соціальних норм, тобто вона перша включається у вирішення завдань соціалізації індивіда. Але проблема полягає в тому, що сучасна сім'я часто не бажає, не вміє чи неспроможна правильно виховувати дітей. Тому школа, налагоджуючи контакт із сім'єю та постійну взаємодію, повинна допомогти у розв'язанні цієї проблеми.

Чи не найважливіша роль у превентивному вихованні учнівської молоді відводиться класним керівникам. Обов'язки класного керівника в закладі освіти передбачають: ведення щоденника психолого-педагогічних спостережень за учнями, облік учнів класу, схильних до правопорушень; залучення таких дітей до різних видів діяльності (громадсько-корисної, спортивної, творчої, пізнавальної тощо); популяризацію в учнівському середовищі знань про негативний вплив на здоров'я дитини алкоголізму, наркотиків, куріння, формування в учнів потреби у здоровому способі життя; проведення індивідуальної роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки; здійснення контролю за організацією вільного часу таких учнів; інформування батьківської громадськості про дотримання учнями норм поведінки чи їх порушення; співпрацю з інститутами, причетними до виховання підлітків із девіантною поведінкою [5, с. 202–206].

Специфіка професійного завдання класного керівника в превентивному вихованні визначається необхідністю корекції соціально-педагогічної ситуації розвитку життєдіяльності підлітків, виявлення та аналізу деструктивних факторів, які зумовлюють девіантну поведінку неповнолітніх.

Підґрунтям грамотної, результативної корекційної роботи є діагностична спрямованість процесу превентивного виховання, яка дає можливість виявити фактори негативного впливу на учнів, причини психологічних механізмів відхилень у поведінці. Діагностичні дослідження проводяться різними методами. Зокрема, можна використовувати різноманітні анкети, які дають інформацію про індивідуальні психологічні особливості учнів, їх моральні орієнтири, ідеали, прагнення, а також про схильність до девіантної поведінки, шкідливих звичок.

Важливу інформацію про особливості характеру учнів, комунікативні та організаторські здібності, соціометричну позицію в класному колективі отримують класні керівники в ході спостереження за поведінкою школярів в урочний і позаурочний час. Класні керівники, постійно спілкуючись зі своїми учнями на перервах, спільно організовуючи позакласні заходи, відвідуючи уроки різних

учителів у своїх класах, отримують можливість не лише скласти точну психолого-педагогічну характеристику класного колективу й окремих учнів, але й запобігти негативним проявам у колективі, скоректувати мотиваційно-поведінкову сферу діяльності учнів, налагодити доброзичливі, партнерські стосунки з учнями.

Дуже ефективним у діагностичному плані є відвідування класним керівником учнів удома. Це дає можливість ознайомитися з умовами проживання та виховання дитини, з'ясувати соціальний статус сім'ї, де виховується учень, налагодити контакт із батьками.

На основі проведеної діагностичної роботи кожен класний керівник на початку навчального року складає психолого-педагогічну характеристику класу, оформляє соціальний паспорт класу, планує роботу з класним колективом та індивідуальну роботу з учнями, схильними до правопорушень. Згідно з отриманими від класних керівників даними заступник директора з виховної роботи складає соціальний паспорт школи, план правовиховної роботи в закладі освіти.

Одним із найтипівіших правопорушень учнів є пропуски уроків без поважних причин. З метою їх недопущення в закладах освіти класними керівниками, адміністрацією проводиться профілактична робота з класними колективами та індивідуальна корекційна робота з учнями, схильними до пропусків. У закладі освіти повинен бути налагоджений жорсткий контроль за відвідуванням учнями уроків. Це питання обов'язково заслуховується на нарадах при директорові.

У роботі з учнями, схильними до правопорушень, найбільш результативним є особистісно зорієнтований підхід. Тому чи не найбільшу увагу слід надавати індивідуальній роботі з такими учнями. Вона передбачає щоденну цілеспрямовану планомірну роботу класного керівника з учнями, їх батьками, учителями-предметниками.

Індивідуальна робота з учнями включає різні форми та методи: бесіди, відвідування учнів удома, зустрічі з представниками правоохоронних органів, залучення до участі в позакласному житті закладу освіти. Особливо ефективними методичними прийомами, які використовують класні керівники в корекційній роботі з учнями, схильними до правопорушень, є власний приклад, дискутування, заохочення, створення проблемних ситуацій, у процесі вирішення яких учень вимушений дотримуватись певних моральних норм [5, с. 202 – 206].

Висновки

В умовах воєнної агресії на Україні, зниження життєвого рівня більшості населення загострюється проблема злочинності серед неповнолітніх. Фактично підлітки стали кримінально активною категорією населення. В Україні частка правопорушень, скоєних неповнолітніми, складає 10% від загальної кількості злочинів, вік неповнолітніх правопорушників має тенденцію до зниження. Щороку в середньому близько 11 тисяч дітей скоюють злочини та правопорушення до досягнення віку, з якого можлива кримінальна відповідальність. Нерідко учні здійснюють кримінальні діяння, що вважалися раніше «дорослими» – такі, як шахрайство, вимагання.

Причини підліткової злочинності полягають насамперед у втраті традиційних життєвих цінностей, повсюдне зниження морального порогу, прагнення до легкого забезпечення, послаблення родинних зв'язків, негативний вплив телебачення, Інтернету, комерціалізація спорту й культури та інші

негативні прояви тих соціально-політичних і економічних процесів, що відбуваються в нашій державі.

У цих умовах особливо гостро виявляється необхідність застосовувати нові, більш ефективні прийоми та методи впливу на «важких» підлітків, оскільки традиційні методи дії на учнів з ускладненою поведінкою не дають бажаного результату.

Отже, створення превентивного виховного простору закладу освіти спричиняє виникнення якісно нових ресурсів, що розвиваються на основі конструктивної діяльності його суб'єктів; а виховний простір існує в середовищному контексті. Зазначимо, що виховний простір вимагає педагогізацію середовища та розвиток нею характеристик виховного середовища.

Список використаних джерел

1. Козлов Т. І. Профілактика правопорушень неповнолітніх: Юридична література, 1990. 156 с.
2. Кордунова Н. О. Проблеми виникнення антисоціальних груп підлітків: Психогенеза особистості: норма і девіація: зб. наук. статей; [гол. ред. Я. Гошовський]. Луцьк: Вежа Друк, 2018. 268 с.
3. Личко А. Є. Психопатія і акцентуації характеру в підлітків: ТОВ Квітень ПРЕС ; ЗАТ вид-во ЕКСМО-Прес, 1999. 416 с.
4. Максимова Н. Ю. Психологія девіантної поведінки: навч. посібник. К.: Либідь, 2011. 520 с.
5. Оржеховська В. М. Використання ігрових технологій для профілактики і корекції девіантної поведінки школярів: Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. пр. К.; Житомир, 2004. Вип. 6, кн. 2. С. 202 – 206.

Соціально значущі якості особистості сучасного педагога

*Анна Подальяко,
учитель інформатики Комунального закладу
«Наталинський ліцей Наталинської сільської ради
Красноградського району Харківської області»*

Соціально значущі якості особистості сучасного педагога – це основні елементи характеристики людини, яка працює з дітьми та надає послуги у сфері освіти. Для сучасного педагога важливим є безперервний саморозвиток і розширення власних компетентностей. Для самовдосконалення кожен педагог повинен усвідомлювати значення конкретних якостей, які можна набути для себе.

Ключові слова: сучасний педагог, проактивність, емпатія, перцептивність, динамізм особистості, емоційна стабільність.

Сучасний педагог – це людина, яка має позитивний вплив на своїх учнів, мотивує їх до самореалізації та самовдосконалення шляхом використання сучасних методик проведення уроків. Звичайно, що такий учитель повинен постійно працювати над своїм самовдосконаленням, а саме:

- розвивати педагогічні якості;
- навчатися нових технологій;
- безперервно підвищувати професійну кваліфікацію;
- брати участь у різноманітних конкурсах і заходах;
- постійно досліджувати себе як особистість.

Так, саме через таке дослідження вчитель зможе дізнатися про свої проблеми самовдосконалення та, за потреби, скласти план усунення певних прогалин. Тому що вчитель – це також звичайна людина, якій притаманно помилятися, забувати, навчатися, практикуватися, реалізовувати власні мрії та плани.

На самовдосконалення вчителя впливає активний розвиток галузі освіти, оскільки сучасні методики передбачають використання сучасної техніки, форм і методів роботи. Тому вчителям доводиться вивчати нові стандарти, слідкувати за новинками в галузі технологій та вчитися нового, що спіткає педагогів кожного дня.

Сучасний учитель повинен мати зі своїми учнями *партнерські відносини*, які можливі лише за умови розуміння один одного. Це дуже важливий етап налагодження відносин, де кожен відчуває себе на одному рівні з іншими.

Партнерські відносини – корисний підхід до навчання та викладання, адже кожен може висловити власну думку й обстояти свою позицію, проявити свою креативність у вирішенні проблемних ситуацій та багато іншого. Крім цього, партнерських відносин потрібно дотримуватись і з батьками учнів. Наприклад, для зближення вчителя з певним класним колективом доцільно організувати спільний захід, де кожен буде мати рівні права та обов'язки. При такому рівноправному проведенні часу вчитель зможе стати авторитетом для батьків, оскільки вони на практиці прослідкують, що знає та вмє цей учитель.

освіти.

Рис.2,3,4. Результати роботи проактивного вчителя та його учениць

Професійна гнучкість. Якщо педагог прагне розвитку своєї кар'єри, то він обов'язково має адаптуватися до будь-яких професійних і особистих ситуацій. Наприклад, за останні роки роботи в Україні вчителям довелося адаптуватися до дистанційної та змішаної форм навчання. Це означає, що вчителям довелося навчитися використовувати нові засоби навчання, опанувати різні платформи для проведення уроків у режимі онлайн тощо. «Сильні» вчителі впоралися з цим завданням, яке з'явилося через карантинні обмеження та повномасштабне вторгнення росії в Україну. «Слабкі», на жаль, покинули свою роботу через відсутність цієї самої професійної гнучкості.

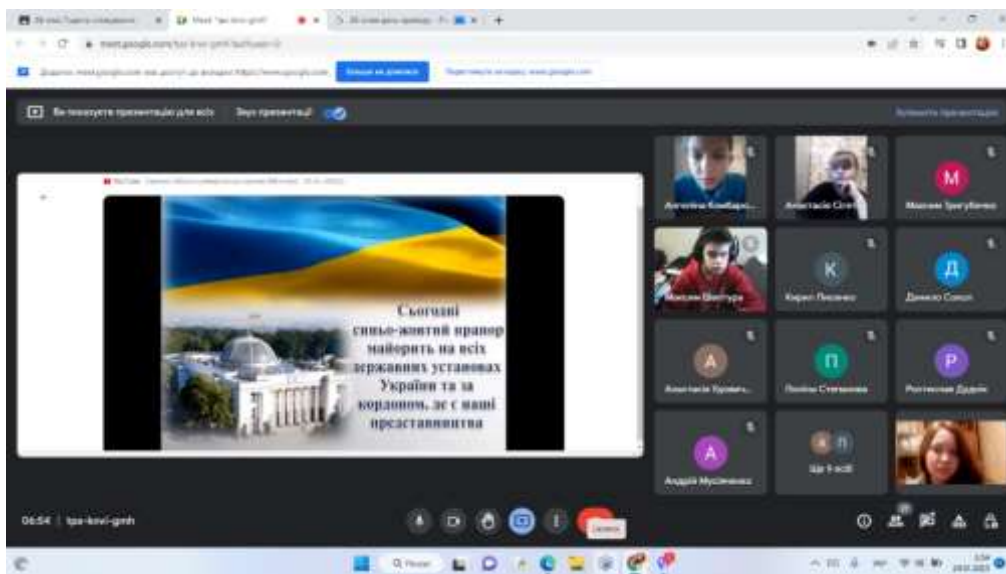

Рис.5. Година спілкування в режимі онлайн з учнями Наталинського ліцею

Емпатія. Кожен учитель повинен уміти відчувати та сприймати емоції своїх учнів. Такі вміння дозволять створити в класі позитивну атмосферу, яка буде впливати на навчання дітей та їх самореалізацію в шкільному колективі. Емпатія є дуже важливою під час проведення дистанційних уроків. Оскільки всі діти знаходяться далеко один від одного, вони відчувають себе самотніми та змученими від ситуації, яка є в Україні. Тому їм потрібна вчительська підтримка, адже вчитель – це та людина, яка вміє вислухати й дати дієву пораду в будь-якій ситуації.

Комунікативність. Кожен учитель повинен уміти спілкуватися з людьми на різні теми. Педагог має бути цікавим і сміливим під час конкретної розмови. Комунікативність проявляється в результативності розмови, адже всі ми, коли про щось спілкуємося, переслідуюємо конкретну мету. І лише при її досягненні можемо сміливо заявити, що розмова пройшла успішно. Комунікативний педагог завжди буде знаходити компроміси для задоволення всіх сторін, генерувати можливі результати розмови та відстоювати власну думку, що є дуже важливим для досягнення бажаних результатів [1].

Перцептивність. Здатність мати інтуїцію, бути пильним до ставлення інших – це те, що потрібно для сучасного педагога. Учитель постійно співпрацює з батьками учнів, де кожен має свій характер, погляд на певну ситуацію тощо. Тому вчитель має випереджати дії батьків на декілька кроків, а отже, розвивати власну інтуїцію, що можливо при читанні літератури.

Динамізм особистості. Здатність впливати на інших – це найголовніше, що може бути в цій професії. Учитель повинен уміти:

- мотивувати та залучати учнів до вивчення певного навчального предмета, до участі у виховній діяльності, до саморозвитку й самоосвіти;
- залучати батьків до активної співпраці;
- домовлятися з колегами тощо.

Емоційна стабільність. Здатність володіти собою – це найперше, чим повинен володіти вчитель. Через повсякденне спілкування з різними людьми педагог починає втомлюватись і нерідко з'являється бажання сказати людині про

всі свої наболілі проблеми. Цього робити не можна! Педагог повинен уміти володіти собою та своїми емоціями. Для розвитку такої якості вчитель має навчитися виділяти час собі на відпочинок і правильне харчування. Адже вчителі завжди між корисним обідом і улюбленою роботою виберуть саме її, через що потім страждає організм та інші люди.

Креативність. Кожен учитель має бути креативним! Для мотивації учнів потрібно використовувати не тільки нові прийоми роботи, а й проявляти свою фантазію. Наприклад, для перевірки набутих знань учнів можна провести звичайне усне опитування або розробити інтерактивну гру та пограти в неї разом з учнями. Звичайно, що другий варіант буде цікавішим для дітей, особливо під час дистанційної роботи в період воєнного стану. Для відволікання дітей від складної реальності вчителю необхідно краще готуватися до уроків, де головною метою має бути надання психологічної допомоги дітям, яку можна реалізувати тільки через прояв власної креативності.

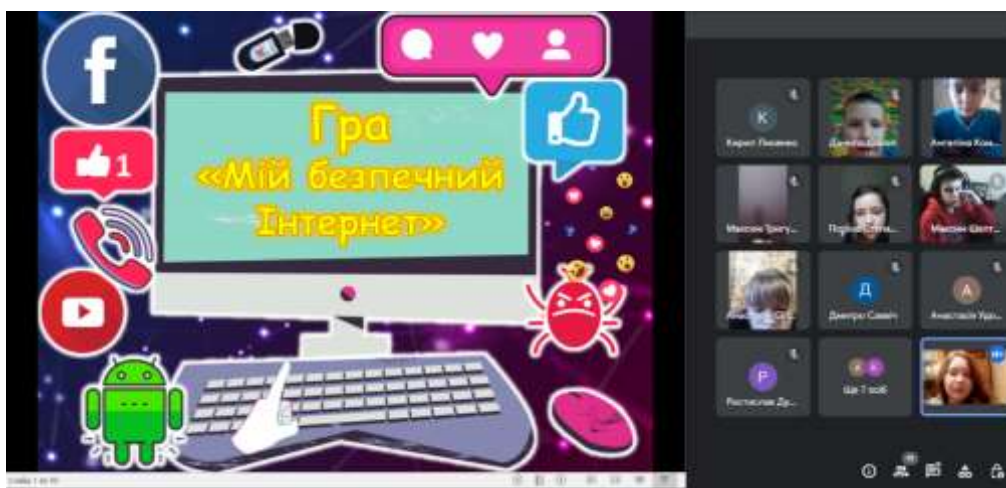

Рис.6. Дистанційний урок із застосуванням інтерактивної онлайн-гри з інформатики

Працьовитість. На підготовку до уроків учителі відводять значну кількість годин. Тому людина, яка просто не любить витратити особистий час на роботу, на жаль, не зможе довго працювати в галузі освіти, оскільки надання знань потребує детальної теоретичної підготовки, розробки наочних матеріалів, виготовлення макетів тощо. Учителя, який безвідповідально буде ставитися до організації середовища навчання, важко назвати тим самим сучасним педагогом, який працює для результативності [2].

Наполегливість. Усім відомо, що результат настає через пройдений етап складної роботи, під час якої може зникнути мотивація до реалізації певного плану дій. Така ситуація може трапитися з педагогом і здобувачем освіти. Тому для вчителя важливо бути наполегливим і в результаті поразки/втоми продовжувати діяти далі та мотивувати до цього учнів. Тільки з учителя учнівство може взяти приклад. Особливо важливою ця якість є для класного керівника, який працює з окремим класним колективом, що має більше внутрішніх проблем, із якими треба боротися через власну наполегливість.

Якостей, якими повинен володіти сучасний педагог, значно більше, але найголовнішою є організованість. Саме вона допомагає вчителю організувати свою трудову діяльність з урахуванням усіх можливих ситуацій.

Для кожного вчителя головною вимогою залишається повага до учнів, до їхньої думки та способу самовираження. Педагог повинен адаптуватися до сучасних умов роботи, дітей та їхньої життєвої позиції. Адже часи змінюються, і якщо ти прагнеш працювати в освіті, то повинен ставитися до своїх учнів як до своїх партнерів, бо вони такі ж самі громадяни країни, з такими самими правами та обов'язками. Учні вчать, роблять помилки та на власному досвіді потім їх уникають. Це потрібно зрозуміти та прийняти. Учитель і учень рівні між собою, і якщо набути якостей, які необхідні для справжнього педагога, то на уроках завжди буде гармонія, результативне навчання та бажання переймати досвід старшої людини – свого Вчителя.

Список використаних джерел

1. Особисті риси та професійна характеристика педагога. Реферат [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14141/>
2. Професійні та особистісні якості педагога [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.poznavayka.org/uk/osvita/profesijni-ta-osobistisni-yakosti-pedagoga/>

Ціннісні орієнтації дітей молодшого шкільного віку: особливості сторитаймів у родинному колі

*Олена Коваль,
старший викладач кафедри
методики дошкільної та початкової освіти
Харківської академії неперервної освіти*

У статті розкрито актуальні питання формування ціннісних орієнтацій молодшого школяра в родинному колі засобами сторитайму.

***Ключові слова:** емоційно-ціннісний розвиток, ціннісна орієнтація, цінності, емоції, почуття, читацькі емоції, сторитайм.*

Важливі соціально-економічні та політичні зміни сьогодення зумовили низку проблем, що пов'язані з духовним життям суспільства. Становлення ціннісних орієнтацій є актуальною проблемою, оскільки йдеться про розвиток особистості дитини.

Глибокі соціальні протиріччя, які впливають на становлення ціннісних орієнтирів особистості, характеризують сучасне суспільство: між загальнолюдськими цінностями і цінностями сучасного суспільства; цінностями суспільства та нинішньою системою освіти; цінностями освіти й особистісними цінностями та ін.

У складних умовах сучасна дитина намагається виробити в собі та прийняти такі цінності, життєві орієнтири, що допоможуть їй знайти своє місце в різних

взаємодіючих системах, вільно виявляти й реалізувати свої здібності, самовизначитися та самореалізуватися.

Зауважимо, що особливої уваги потребують молодші школярі, оскільки вони мають несталий моральний досвід, світогляд і нестійку систему цінностей.

На думку педагогів і вчених, молодший шкільний вік є особливим і найбільш сприятливим періодом, коли формується особистість, розвивається мислення, пам'ять, увага, емоційна сфера, культура почуттів, набувається перший моральний досвід, *формуються ціннісні орієнтири* [2, с.14].

Формування моральних засад передбачає прагнення до розвитку моральних якостей, самовдосконалення, духовно-моральної культури, цивілізованої комунікації з оточуючими, свідомого вибору громадянської позиції, розуміння особистісних і національних цінностей, гуманістичного світогляду.

Питання сутності ціннісних орієнтацій сучасної молоді, ставлення до них людини знайшли відображення у працях багатьох учених: І. Бега, І. Богданової, А. Богуш, С. Волкової, В. Гринькова, І. Зязюна, Н. Кічук, З. Курлянд, С. Литвиненко, Н. Мойсеюк, Л. Савченко, В. Сластьоніна, Л. Хомич, Є. Шиянова та ін.

Сучасні світові та вітчизняні психолого-педагогічні дослідження доводять, що діти різного віку дуже відрізняються за своїми загальними психологічними характеристиками. Це дає підставу виокремити соціально-педагогічні та психологічні особливості, притаманні дітям певного віку [4, с.176].

На думку І. Бега, основною особливістю розвитку особистості в молодшому шкільному віці є зміна її соціальної позиції: дитина розпочинає систематичне навчання, стає членом шкільного та класного колективів. Змінюються стосунки з дорослими, головним авторитетом серед них стає вчитель. Діти молодшого шкільного віку, особливо першо- і другокласники, орієнтуються на норми поведінки та цінності дорослих більше, ніж на думки однолітків [1, с.82].

Цей віковий період є підґрунтям для формування вмінь і навичок, ідеалів і цінностей, на основі яких вибудовується увесь подальший виховний процес.

Саме в цьому віці з'являється можливість для здійснення позитивних змін і перетворень в особистості дитини. А щоб зміни були справді позитивними, сприяли змінам в особистості дитини молодшого шкільного віку, необхідно сприяти формуванню в неї ціннісних орієнтацій.

Отже, починаючи з молодшого шкільного віку, необхідно створювати умови для розкриття дитиною соціального й загального змісту норм моралі, становлення саморегуляції, що сприяє усвідомленню цінності [3, с.484]. Система цінностей, яку визначає для себе особистість, залежить від рівня її розвитку. Насамперед ідеться про ввічливість, повагу до батьків, красу природи та мистецтва, тобто про переживання прекрасного в природі та мистецтві.

Соціальні емоції (самолюбство, почуття відповідальності, довіри до людей) саме в цьому віці активно розвиваються в дітей. Щоб ці емоції в дитини збагачувалися, батькам постійно необхідно коригувати свої дії, спираючись на етичні правила, які повинні мати яскраву емоційну забарвленість. Саме від характеру емоційного стану залежить успішність процесу формування у дітей молодшого шкільного віку ціннісних орієнтацій, тобто поступово у процесі залучення до навчання дитина вступає у свідому фазу формування власної особистості.

У цьому віці відбувається зміна виду мислення від наочно-образного до абстрактно-логічного, до рівня розуміння причинно-наслідкових зв'язків, а мислення розвивається у взаємозв'язку з мовленням дитини. Отже, коли дитина йде до школи, відбувається перехід у її діяльності – від гри до праці, у її найближчому колі – від сім'ї до колективу, у її внутрішніх особистісних якостях – від несором'язливості до дисципліни і т. ін.

Одним зі шляхів формування ціннісних орієнтацій у дітей молодшого шкільного віку є моральне виховання, яке розпочинається задовго до школи.

Від спрямованості виховного процесу, форм і методів його організації залежить ефективність формування ціннісних орієнтирів. Активні методи, що спрямовані на самостійний пошук істини та сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості, є пріоритетними для учнів початкових класів на сучасному етапі.

Ціннісна орієнтація – вибіркове ставлення людини до матеріальних і духовних цінностей, система її установок, переконань, переваг, які виявляються в поведінці [5, с. 484]. Отже, перший аспект передбачає виділення тих об'єктів, до яких потрібно сформувавши ціннісне ставлення (вибір цінностей). Аналізуючи дослідження в галузі аксіології (І. Бех, Л. Виготський, О. Дробницький, А.Здравомислов, В. Киричок, О. Кононко, Д. Леонтєв, Т. Любімова, З. Равкін, В.Тугаринов, та ін.), виокремили такі групи базових цінностей: моральні (добро, свобода, милосердя, мир, обов'язок, вірність, чесність, вдячність); інтелектуальні (знання, істина, пізнавальна діяльність, творчість); релігійні (віра, святині, обряди, реліквії); естетичні (краса, почуття, гармонія); соціальні (сім'я, етнос, батьківщина, людство, дружба, спілкування); матеріальні (природні ресурси і явища, житло, одяг, знаряддя праці, матеріали, техніка, гроші, для молодших школярів – шкільні речі, іграшки); фізіологічні (життя, здоров'я, харчування, повітря, вода, праця).

Безумовно, ціннісні ставлення людини більш різноманітні, ніж наведена класифікація. Будь-яка загальна теорія цінностей не може вичерпати всю різноманітність ціннісних ставлень, які виникають у житті людини. Зазначені групи цінностей є базовими, оскільки вони містять багато конкретних реальних цінностей.

Усі цінності взаємопов'язані між собою та утворюють систему ціннісних орієнтацій суспільства чи особистості. Як зазначають науковці, духовне відродження країни вимагає особливої уваги до світу цінностей молодого покоління.

Отже, можна зробити висновок, що саме на етапі молодшого шкільного віку починає формуватися ядро, база моральної поведінки, моральних почуттів і моральних переконань, що дають змогу дитині орієнтуватись у навколо особистісному просторі.

Навчитися створювати й використовувати в родинному колі ситуації, у яких знання та дії дозволили б розглядати динаміку духовно-морального розвитку дитини – одне з головних завдань сучасних батьків, сутність якого полягає у вмінні дитини за допомогою дорослих або самостійно реалізувати свої здібності до практичної діяльності.

Значна роль у процесі формування загальнолюдських моральних цінностей у родинному колі належить батькам. Адже саме від того, якими рисами характеру володіють самі батьки, певною мірою залежить формування духовного потенціалу дітей. Звернемо увагу, що дитяча художня література – першооснова для

цілеспрямованого розвитку емоцій і почуттів дітей. Людські емоції та почуття найяскравіше виражають духовні запити і прагнення людини, її ставлення до дійсності.

Для повноцінного сприймання та розуміння художнього твору велике значення має емоційно-почуттєва сфера. Зауважимо, що читацькі емоції є складовою процесу сприймання художнього твору. Адже від того, як буде сприйнятий дітьми твір під час читання, чи зацікавить він їх, які емоції викличе, залежить ступінь засвоєння його морально-етичного змісту та виховний вплив. А від того, як прочитають твір батьки, на чому розставлять акценти, до чого привернуть увагу своєї дитини, залежить її ставлення до змісту прочитаного, що саме викличе у неї позитивні емоції, співчуття, а що – негативне ставлення, засудження.

Батьки сприяють розвитку в дитини читацька самостійності, що виявляється в стійкій потребі звертатися до книжок, в усвідомленому виборі матеріалу для читання, урахування власні інтереси та можливості, у здатності застосовувати читацькі вміння в процесі читання. Теплі відносини з дитиною будуються не швидко, і це щоденна самовіддана робота батьків, безумовна любов, терпіння та розуміння. Важливою складовою цієї роботи психологи називають *продуктивний, емоційно насичений час, проведений разом*. У цього простого лайфхаку є кілька складових.

По-перше, батькам потрібно бути готовими слухати (саме слухати, а не повчати!) дитину без осуду, намагатися її зрозуміти, навіть якщо це нелегко.

По-друге, необхідно знайти спільний емоційний «майданчик» – місце або заняття, яке даруватиме родині позитивні емоції, радість від того, що цей час проведено разом.

Акцентуємо увагу на сучасному засобі розділити з дитиною емоції, думки, мрії та отримати від цього не просто емоційне задоволення, а й великий профіт для спільного майбутнього. Мова йде про *сімейні сторитайми*.

Слово «*сторитайм*» описує типову практику зарубіжних шкіл і бібліотек, що відрізняється від звичного для нас «а тепер послухаємо казку». Практику сторитаймів завдяки детально розробленій методиці запозичили вже більшість країн світу.

Отже, мама або тато починають читати. З дикцією, жартами, театральними діями, а іноді навіть із гримом і костюмами! Діти слухають. Звичайно, не всі. Хтось вимагає сік або цукерку, а ще хтось просто спить, це нормально! Тим часом казка робить свою справу.

По-перше, діти усвідомлюють, що книжка – це щось важливе, заради чого можна опинитись у великій веселій компанії або в тиші своєї кімнати. По-друге, сама історія. Боротьба добра і зла, неймовірні пригоди й соціальні ролі! По-третє, поки дитина слухає, вона несвідомо вчить нові слова, розвиває фантазію, логічне та критичне мислення, а паралельно соціалізується, розвивається когнітивно, морально й емоційно. По-четверте, дитина може погортати книжку! Адже це не тільки дрібна моторика. Це ще й візуальна грамотність, розвиток смаку завдяки ілюстраціям.

Суть сторитаймів – зробити з читання книги свято, подію. Надихнути на самостійне читання, мислення, креатив і спілкування в майбутньому.

Важливий момент сторитаймів: дитина ніколи не буває занадто маленькою або занадто дорослою, щоб почитати їй (або разом із нею) вголос. Дитині три

місяці – читайте! 7 років – читайте! 13 років – теж читайте! Це емоційно-ціннісний фундамент, загальне джерело позитивних емоцій і спогадів у родині.

Психологи зауважують, що читання вголос разом із дитиною – це безцінний сімейний ритуал. Він може втішити, підбадьорити, розвеселити та врівноважити. Адже діляться не історією, а емоціями, думками, любов'ю. Найціннішим [6, с. 176].

Час, відведений для читання, не має бути обов'язковим. Треба зробити так, щоб дитина сама просила батьків почитати їй, говорила «хочу» з усією безапеляційністю свого віку. Бажано, щоб для кожного сімейного читання добиралася нова книжка, і діти здобули уявлення про те, що книжковий світ багатий і розмаїтий, у ньому кожна дитина може задовольнити свої пізнавальні інтереси, з книжкою можна цікаво проводити дозвілля.

Чудовим засобом для розвитку ціннісних орієнтирів є художня література, у якій зібрано всі можливі досвіди, емоції та відчуття. Література здатна не лише розважати, а й хвилювати, заохочувати нас, ставати кращими, спонукати дбайливіше ставитися одне до одного та помічати те, що зазвичай лишається поза нашою увагою. Власне, саме таким – різним і водночас схожим у своїй здатності впливати на читачів, чарівним і повсякденним – і є світ книжок для затишних сімейних сторитаймів.

Безкоштовний доступ до дитячих книжок для щоденних сторитаймів надають: інформаційно-просвітницький проєкт «Живі письменники. Батькам» (<https://nus.org.ua/posibnyk-zhyvi-pysmennyky-batkam/>); сайт «Казка.укр - Дитячі книги з малюнками українською» (<https://xn--80aaaukc.xn--j1amh/>), сайт «Барабука» (<http://www.barabooka.com.ua/tag/7/>); сайт «Букнет» (<https://booknet.ua/top/dityacha-literatura>); книгарня Укабоо надає безоплатний доступ до книжок у мобільному додатку Телеграм-канали «Павлуша та Ява» та «Аудіоказки» – аудіоказки для дітей (<https://t.me/pavlushaiyava>); серія «Це – наше, і це – твоє»: цікаві факти, досягнення, відкриття та природні ресурси України на уроках у початкових класах.

Підсумовуючи, зробимо висновок, що цілеспрямоване формування у дітей молодшого шкільного віку знань про цінності, розвиток емоцій та почуттів у родинному колі можна забезпечити засобами сторитаймів. У результаті систематичних сімейних читань відбувається формування в дитини знань про цінності, усвідомлення їх значення для людських стосунків, повноцінного життя та ціннісних орієнтацій; розвиваються *емоційна і почуттєва сфери* дитини.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості. У 2-х кн. Кн 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ : Либідь, 2003. 280 с.
2. Вашуленко О. В. Емоційно-ціннісна складова.pdf (iitta.gov.ua)
3. Вашуленко О. В. Емоційно-ціннісна складова у структурі читацької компетентності молодшого школяра. *Початкова школа*. 2013. № 1. С.13–17.
4. Єрмакова С. С. Формування професійно-педагогічних цінностей у майбутніх учителів початкових класів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Одеса, 2003. 21 с.
5. Кузницька Ірина. Ціннісні орієнтації дітей молодшого шкільного віку: особливості формування у процесі педагогічної взаємодії. URL: https://lib.iitta.gov.ua/715657/1/Kuznytska_19_DTiP_Konf.pdf
6. Педагогічний словник. За ред. дійсного члена АПН України Ярмаченка М. Д. К.: Педагогічна думка, 2001.
7. Сторитайми для всієї родини: чому це так важливо? URL: <https://ipio-books.com/storitajmi-dlya-vsiyeyi-rodini-chomu-tse-tak-vazhливо/>

Національно-патріотичне виховання – пріоритетний напрям діяльності закладів позашкільної освіти в особливий період

*Слізарова Ірина,
методист Центру громадянського виховання
Харківської академії неперервної освіти*

У статті висвітлено діяльність закладів позашкільної освіти області в напрямі національно-патріотичного виховання, оновлення змісту й методики позашкільної освіти змістовним наповненням навчальних програм і навчальної літератури. Акцентовано увагу на організації методичної роботи Центру громадянського виховання щодо підвищення рівня професійних компетентностей педагогів ЗПО щодо формування самодостатнього громадянина-патріота України, утвердження національної ідентичності підростаючого покоління на основі духовно-моральних цінностей Українського народу.

***Ключові слова:** позашкільна освіта, національно-патріотичне виховання, Концепція національно-патріотичного виховання, Стратегія розвитку позашкільної освіти, Концепція позашкільної освіти в умовах воєнного стану, візія.*

*Освіта – це ключ до успіху кожної нації,
основа прогресу та розвитку, фундамент майбутнього.
Оксен Лісовий*

У Законі України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», Указі Президента України «Про стратегію національно-патріотичного виховання» визначено освіту як один із напрямів національної безпеки держави, запоруку утвердження української національної та громадянської ідентичності. Позашкільна освіта як невід’ємний складник системи освіти, діяльність закладів позашкільної освіти в умовах воєнного стану набувають особливого значення. Відповідно, освіта загалом і позашкільна освіта зокрема є невід’ємною складовою національної безпеки та оборони України. Саме на заклади позашкільної освіти покладено функції формування молодого покоління українських громадян [6].

Відповідно до Закону України «Про освіту» позашкільна освіта створює додаткові можливості для духовного, інтелектуального і фізичного розвитку дітей та підлітків [3].

В організації ПО особливе важливе значення має цільове об’єднання ресурсів, система забезпечення. Організація позашкільної освіти передбачає: наявність необхідних нормативно-правових документів, багаторівневої структури і різноманітних за типами, видами, чисельністю закладів позашкільної освіти та інших соціальних інституцій, підготовлених педагогічних та інших працівників відповідної кваліфікації, наукових і методичних матеріалів та програмних розробок, коштів та відповідної матеріально-технічної бази тощо [10].

Виховний процес у закладах позашкільної освіти – невід’ємна складова освітнього процесу. Саме в позашкільній більшості завдань мають виховний сенс: виховання громадянина України; виховання у вихованців, учнів і слухачів поваги до Конституції України, прав і свобод людини та громадянина, почуття власної гідності, відповідальності перед законом за свої дії, патріотизму, любові до України, поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей Українського народу, а також інших націй і народів, шанобливого ставлення до

родини та людей похилого віку; виховання в учасників освітнього процесу свідомого ставлення до власної безпеки та безпеки оточуючих [4].

Позашкільна освіта завжди перебуває на передньому плані в епоху кризових станів і викликів у суспільстві, адже вона, що переживала випробування карантинними обмеженнями через пандемію коронавірусної хвороби в довоєнний час і вистояла, виявила стійкість, гостру затребуваність і необхідність функціонування зараз, у надскладних умовах, спричинених збройною агресією росії проти України [8]. Заклади позашкільної освіти мають значний потенціал щодо виховання дітей та молоді, створення умов для самореалізації особистості в суспільстві. Позашкільня Харківщини, незважаючи на значні проблеми внаслідок збройної агресії росії (недостатнє нормативно-правове забезпечення позашкільної освіти, діяльності закладів позашкільної освіти; зменшення регіональної підтримки позашкільної освіти, суттєве погіршення ситуації в забезпеченні рівного доступу здобувачів освіти до ЗПО; недостатнє охоплення вихованців, учнів, слухачів за військово-патріотичним напрямом позашкільної освіти; простій педагогів, суттєве погіршення кадрового забезпечення системи позашкільної освіти внаслідок виїзду педагогів з України; недостатнє вдосконалення змісту і методики освітнього процесу в закладах позашкільної освіти на засадах української національної та громадянської ідентичності; втрати освітньої інфраструктури, реорганізація закладів позашкільної освіти, недостатній рівень фінансового і матеріально-технічного забезпечення закладів позашкільної освіти [6]), продовжує виконувати свої виховні функції. Сторінки соцмереж ЗПО області насичені різноманітним контентом, що відображує діяльність педагогів і вихованців: акції, конкурси, національно-патріотичні проекти, організовані та реалізовані в ім'я майбутньої перемоги. Здобувачі освіти, здебільшого, розуміють важливість цих заходів і охоче долучаються до їх проведення. Часто вихованці закладів позашкільної освіти самі стають ініціаторами тих чи інших благодійних акцій, успішно проводять благодійні аукціони та збори, передають свої роботи, зібрані речі, смаколики, кошти нашим воїнам. Військові дуже чекають таких подарунків, тому дитячі роботи, зроблені з величезною теплотою, часто стають оберегами наших захисників.

У важкі часи сьогодення виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого та здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних і європейських цінностей. Серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання як основні складові національно-патріотичного виховання, як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь [5]. В умовах збройної агресії російської федерації пріоритетом у педагогічній діяльності кожного педагогічного працівника закладів позашкільної освіти всіх типів повинно бути національно-патріотичне виховання дітей та молоді відповідно до Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України, затвердженої наказом МОН від 06.06.2022 № 527, зі змінами від 23.06.2022 № 586 [7].

Можна довго дискутувати щодо того, чи дійсно належним чином було організоване національно-патріотичне виховання в закладах освіти з моменту проголошення незалежності нашої держави, чи достатньо зусиль докладалося до виховання справжніх патріотів України. Мабуть, знайдеться багато прикладів, що свідчатимуть про неналежну організацію цього процесу, адже є певна кількість громадян, які підтримали агресора, перейшли на його сторону та здійснюють

злочинні дії щодо української державності. Але ми бачимо значно більше прикладів того, що наша країна має справжніх патріотів, які боронять нашу землю на передовій, протистоять загарбникам на окупованих територіях, докладають значних зусиль у волонтерській діяльності, постійно донатять на ЗСУ, плетуть маскувальні сітки, шиють шеврони і т. д. Це люди різних поколінь. У патріотизму немає вікового цензу. Під час повномасштабного вторгнення російської федерації на територію нашої держави 24 лютого 2022 року багато співробітників і випускників закладів позашкільної освіти області стали на захист рідного краю зі зброєю в руках у лавах територіальної оборони та підрозділів Збройних сил України. На жаль, серед них є загиблі.

Проте для багатьох громадян, справжніх патріотів України, війна почалася ще у 2014 році. Саме тоді українці знову почали боротьбу за свою свободу та незалежність. Серед них був і 15-річний харків'янин Даня Дідік, який став жертвою теракту під час Маршу єдності в Харкові в лютому 2015 року. За життя хлопець займався плаванням, вільною боротьбою, дзюдо, самбо, грав у дитячій футбольній команді харківського «Металісту». Як учасник фанатського та патріотичного руху в Харкові юнак виступав на захист єдності та незалежності України після початку агресії росії проти України 2014 року, брав участь у всіх акціях за цілісність України [2]. Напевне, патріотизм у хлопця виховували не лише батьки, а й педагоги та тренери закладів освіти, зокрема й позашкільної, де він навчався.

Пам'ять Дані Дідіка вшановують по всій території України і, звичайно ж, на Харківщині. Вихованцями зразкового художнього колективу студії дитячого телебачення MOW Production КЗ «Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості» у лютому 2022 року до річниці загибелі хлопця було створено відеопроєкт про Даню, який можна переглянути за посиланням: <https://www.facebook.com/firstpalace1935.kh.ua/videos/323966109548154>.

Заклади позашкільної освіти організують і проводять різноманітні активності, благодійні та волонтерські акції, флешмоби з національно-патріотичного виховання з дітьми й молоддю, залучають вихованців і педагогів до участі в заходах обласного, всеукраїнського та міжнародного рівнів, здобуваючи перемоги й отримуючи відзнаки [8].

З початком повномасштабного вторгнення вихованці гуртків закладів позашкільної освіти області разом із педагогами створювали багато патріотичного контенту, який розміщували на сайтах закладів і в соціальних мережах. Діти дуже переймалися страшними подіями, намагались у своїх зверненнях «достукатися» до росіян і донести їм меседж про припинення бойових дій, не позбавляти українських дітей дитинства. Навіть перебуваючи за кордоном, вихованці закладів позашкільної освіти організують і проводять патріотичні акції та збирають кошти для наших захисників, що свідчить про їхню відданість державі.

<http://surl.li/htefu>

[http://vodolaga-
osvita.gov.ua/news/id/3658](http://vodolaga-
osvita.gov.ua/news/id/3658)

<https://www.facebook.com/groups/305640813450938/posts/889359161745764/>

Заклади позашкільної освіти області в умовах воєнного стану забезпечують психологічну підтримку дітей, організують змістовне дозвілля, здійснюють національно-патріотичне виховання молоді. Саме заклади ПО стали осередками національно-патріотичного й військово-патріотичного виховання та успішно реалізують Концепцію національно-патріотичного виховання в системі освіти України, активно долучаючи до заходів патріотичного спрямування дітей і молодь.

<https://firstpalace.kh.ua/>

<https://www.facebook.com/CHUGUEV.BDUT>

Харківська точка «Спільно»

Одним із завдань проєкту «Концепції позашкільної освіти в умовах воєнного стану» (вкрай актуальним) є підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів позашкільної освіти в умовах воєнного стану. Саме педагог має безпосередній контакт із вихованцем, учнем, слухачем і безпосередньо здійснює провадження освітнього процесу в закладах позашкільної освіти [6].

Питання національно-патріотичного виховання постійно присутнє під час організації методичних заходів для педагогічних працівників ЗПО в Харківській академії неперервної освіти. У червні 2023 року було проведено заочну консультацію для педагогічних працівників закладів позашкільної освіти за темою «Національно-патріотичне виховання дітей: виклики та пріоритетні завдання». Захід проводився з метою вдосконалення й розширення організаційної, інноваційної компетентностей педагогічних працівників закладів позашкільної освіти через надання науково-методичної та практичної допомоги щодо визначення шляхів формування ціннісного ставлення підростаючого покоління до українського народу, Батьківщини, держави, нації. Опрацювання матеріалів вебконсультації сприяло вдосконаленню знань педагогічних працівників закладів позашкільної освіти про національно-патріотичне виховання молоді; були надані практичні рекомендації щодо здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, який діє на основі національних, європейських цінностей; акцентовано увагу педагогів закладів позашкільної освіти на основних завданнях, принципах, шляхах і напрямках реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України, очікуваних результатах, індикаторах ефективності національно-патріотичного виховання.

У вересні – грудні 2023 року заплановано проведення інноваційного методичного кластеру для методистів і керівників гуртків ЗПО «Заклад позашкільної освіти як простір виховання громадянина-патріота». Метою заходу є вдосконалення та розширення рівня предметно-методичної та інноваційної професійних компетентностей методистів і керівників гуртків ЗПО щодо формування самодостатнього громадянина-патріота України, утвердження національної ідентичності підростаючого покоління на основі духовно-моральних

цінностей Українського народу. У рамках кластеру планується проведення науково-методичного семінару «Шляхи становлення громадянина-патріота в закладі позашкільної освіти», вебсемінару «Національна ідея у формуванні патріотичних почуттів вихованців гуртка», методичного марафону ідей «Змістовне дозвілля дітей та молоді як засіб набуття патріотичного досвіду та один із шляхів подолання освітніх втрат і розривів», методичного колоквиуму «Інтеграція української культури в європейський та світовий простір: принципи полікультурності в закладі позашкільної освіти, закордонний досвід надолуження освітніх прогалин».

Одним із важливих напрямів позашкільної освіти в умовах воєнного стану є оновлення змісту і методики позашкільної освіти на засадах української національної та громадянської ідентичності, формування оборонної свідомості. У реалізації змісту і методики освіти необхідним постає питання щодо змістовного наповнення навчальних програм, підручників, посібників, спрямованих на формування української національної та громадянської ідентичності. Особливої ваги набуває розвиток військово-патріотичного, науково-технічного, дослідницько-експериментального, еколого-натуралістичного напрямів позашкільної освіти в умовах воєнного стану [6].

З метою підвищення якості та вдосконалення змісту позашкільної освіти, забезпечення гуртків, груп, секцій, студій та інших творчих об'єднань позашкільних навчальних закладів якісною навчальною літературою за напрямками позашкільної освіти щорічно проводиться Всеукраїнський конкурс рукописів навчальної літератури для позашкільних навчальних закладів системи освіти (далі – Конкурс) [9]. Конкурс проводиться в категоріях «навчальні програми» та «навчальна література» за напрямками позашкільної освіти.

У 2023 році до експертних комісій I (обласного) етапу Конкурсу надійшло 6 конкурсних матеріалів рукописів:

- 1 рукопис за військово-патріотичним напрямом позашкільної освіти в категорії «Навчальна література»;
- 2 рукописи за туристсько-краєзнавчим напрямом позашкільної освіти в категорії «Навчальна література»;
- 2 рукописи за дослідницько-експериментальним напрямом позашкільної освіти: один – у категорії «Навчальна література», один – у категорії «Навчальна програма»;
- 1 рукопис за художньо-естетичним напрямом позашкільної освіти в категорії «Навчальна програма».

На підставі протоколів засідань експертних комісій I (обласного) етапу Конкурсу від 26.06.2023 року визначено 6 учасників II (Всеукраїнського) етапу Конкурсу:

- рукопис навчальної літератури військово-патріотичного напрямку позашкільної освіти «Методичні рекомендації щодо організації занять з тактичної медицини та психологічної підтримки для вихованців гуртків» (авторка – Астапова Тетяна Миколаївна, керівник гуртка-методист Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради);
- рукопис навчальної літератури туристсько-краєзнавчого напрямку позашкільної освіти (туристсько-краєзнавчий, туристсько-спортивний профілі) «Використання електронних освітніх ресурсів

під час дистанційного навчання у закладі позашкільної освіти» (авторки – Кривоустова Алла Борисівна, методист, керівник гуртків, Павелко Інна Віталіївна, методист Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради);

- рукопис навчальної літератури туристсько-краєзнавчого напрямку позашкільної освіти (туристсько-краєзнавчий, туристсько-спортивний профілі) «Використання інтерактивних форм роботи як приклад педагогічних інновацій в закладі позашкільної освіти» (авторки – Павелко Інна Віталіївна, методист, Пристюк Надія Петрівна, керівник гуртків Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради);
- рукопис навчальної літератури дослідницько-експериментального напрямку позашкільної освіти (наукові відділення «Хімія та біологія», «Екологія та аграрні науки») «Використання штучного інтелекту у закладах позашкільної освіти» (авторка – Мисюкевич Аліна Володимирівна, методист Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради);
- рукопис навчальної програми дослідницько-експериментального напрямку позашкільної освіти (наукові відділення «Хімія та біологія», «Екологія та аграрні науки») «Біологія» (автор – Садовниченко Юрій Олександрович, керівник гуртка Комунального закладу «Харківська обласна Мала академія наук Харківської обласної ради»);
- рукопис навчальної програми художньо-естетичного напрямку позашкільної освіти (образотворчий профіль, фото та кіномистецтво);
- «Батик АРТ» (автор – Свіріна Ольга Євгеніївна, керівник гуртка Комунального закладу «Центр дитячої та юнацької творчості № 2 Харківської міської ради»).

Як бачимо, педагоги ЗПО Харківської області працюють над розробкою методичного забезпечення позашкільної освіти за актуальними напрямами. Проте, звичайно ж, недостатнім є рівень підготовки навчальних програм і навчальної літератури за військово-патріотичним напрямом ПО, який визначають як пріоритетний. Лише один збірник методичних рекомендацій з тактичної медицини у 2023 році, у 2021 році – навчальна програма «Комплексна навчальна програма з позашкільної освіти «Морські гуртки («Юнги», «Юні моряки», «Старшини шлюпок»))» (авторки – Щербина Людмила Вікторівна, заступниця директора з навчально-виховної роботи Комунального закладу «Харківський дитячо-юнацький клуб моряків Харківської міської ради», Шевцова Олена Миколаївна, методистка Комунального закладу «Харківський дитячо-юнацький клуб моряків Харківської міської ради»), яка перемогла на Всеукраїнському рівні Конкурсу (у 2022 році Конкурс не проводився зі зрозумілих причин).

Підсумовуючи, сформулюємо висновки. Щоб покращити ситуацію з методичним забезпеченням військово-патріотичного напрямку позашкільної освіти, ми спільними зусиллями маємо заохочувати педагогів до розробки навчальних програм і створення навчальної літератури, забезпечувати можливість ділитися своїми ідеями з колегами, сприяти участі напрацьованих матеріалів у конкурсах

педагогічної майстерності педагогів позашкілля, знаходити шляхи матеріальної підтримки позашкільників у громадах.

Саме спільними зусиллями ми зможемо досягти кінцевої мети позашкільної освіти за візією МОН: громадяни здобувають якісну позашкільну освіту, яка сприяє розвитку інтелектуальних здібностей і обдарувань, утвердженню української національної та громадянської ідентичності, військово-патріотичному вихованню, надолуженню освітніх утрат і ефективній профорієнтації [1].

Список використаних джерел

1. Візія майбутнього освіти і науки України. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/895/89546/Viziya_maybutnoho_osvity_i_nauky_Ukrayin.pdf
2. Дідик Данило Андрійович. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D1%96%D0%B4%D1%96%D0%BA_%D0%94%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BB%D0%BE_%D0%90%D0%BD%D0%B4%D1%80%D1%96%D0%B9%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87
3. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Закон України «Про позашкільну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>
5. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 527 (з урахуванням змін відповідно до наказу МОН від 23.06.2022 № 586). URL: <https://drive.google.com/file/d/1B-dJsxlljilNxfuy3jjq5n4ZVPeo4gZ8/view>
6. Концепція позашкільної освіти в умовах воєнного стану (проект). URL: <https://pou.org.ua/wp-content/uploads/Kontseptsiya-pozashkilnoyi-osvity-v-umovah-voyennogo-stanu.pdf>
7. Лист Міністерства освіти і науки України «Про організацію освітньої діяльності в закладах позашкільної освіти у 2022/2023 навчальному році» № 1/8507-22 від 27.07.2022 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnoyi-diyalnosti-v-zakladah-pozashkilnoyi-osviti-u-20222023-navchalnomu-roci>
8. Любов Покроєва. Позашкільна освіта Харківщини: шляхи оновлення та розвитку в період воєнного стану в Україні *Джерело педагогічних інновацій. Освітні інновації в позашкільній освіті: сучасний погляд, практика та перспективи впровадження*. Науково-методичний журнал. Випуск № 1(37). Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2022. 188 с. URL: <http://surl.li/fxrti>
9. Наказ МОНУ від 09.09.2014 № 1008 «Про затвердження Положення про Всеукраїнський конкурс рукописів навчальної літератури для позашкільних навчальних закладів системи освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1166-14#Text>
10. Стратегія розвитку позашкільної освіти на 2019 – 2023 рр. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23320/Stratehiia%20Rozvytku%20Pozashkilnoi%20Osvity.pdf;jsessionid=9D0F9541EE8EFB09403D72CDDECA42AF?sequence=1>

Консультація для вихователів: «Казка як засіб виховання та розвитку дітей дошкільного віку в умовах дистанційного навчання»

*Анна Помазунова., вихователь-методист, Комунальний заклад «Заклад дошкільної освіти(ясла-садок) № 352 комбінованого типу Харківської міської ради»;
Світлана Снігір, завідувач, вихователь-методист*

У статті представлено консультативний матеріал для роботи вихователів із казкою в умовах дистанційного виховання. Досить часто вихователі не розуміють, які методи та прийоми краще використовувати для роботи в онлайн режимі, як правильно пояснити батькам, що саме треба робити для досягнення певного результату. Тому вони потребують додаткових консультацій. Один із методів роботи, який гарно сприймається дітьми в дистанційному форматі, – робота з казкою, бо казка для маленьких дітей – це не просто розповідь про фантастичні події, а цілий світ, у якому дитина живе, бореться, протиставляє злу свою добру волю.

Ключові слова: казка, дистанційне навчання, діти дошкільного віку, виховання, розвиток, консультативний матеріал.

*Діти повинні жити у світі краси, гри, казки,
музики, малюнка, фантазії, творчості.*

В. Сухомлинський

У сучасному світі багато дошкільнят уміють вмикати телевізор, користуватися новомодними гаджетами та грати в «стрілялки» на комп'ютері. Безконтрольний перегляд сучасних «неякісних» мультфільмів, захоплення «дивними» комп'ютерними іграми виховує в дитячих душах агресію, всездозволеність, егоїзм. Потрібно пам'ятати, що при використанні різноманітних гаджетів дитина не може встановити зворотний зв'язок, а отже, сучасна техніка не може прищепити дітям доброту, емпатію, взаємовиручку, турботу і т. п. Надмірне використання новітніх технологій може призвести до емоційних і поведінкових розладів у дитини. Тому метою статті є висвітлення особливостей використання в дошкільному закладі такого давнього, але дещо забутого методу, як виховання казкою [1, с. 3].

Казка для маленьких дітей – це не просто розповідь про фантастичні події, це – цілий світ, у якому дитина живе, бореться, протиставляє злу свою добру волю. Саме за допомогою корекційного впливу казки в емоційному стані та поведінці дитини спостерігаються зміни на краще, відбувається поліпшення настрою, розвиток емоційної сфери та зв'язного мовлення. Мова казки проста, і тому доступна. Сюжет прозорий, але загадковий, і тому сприяє розвитку дитячої уяви. Казкові образи близькі за своїм характером образам уяви дітей. Крім того, жодна дитина не любить настанов, а казка не вчить безпосередньо. Вона дозволяє собі «натякнути на те, як краще вчинити в тій чи іншій ситуації». Різноманітність і напруженість дії в казці створюють у дітей постійний і неослабний інтерес. Казка сприяє формуванню у дітей моральних понять, адже майже всі діти ототожнюють себе з позитивними героями, а казка кожен раз показує, що добрим бути краще, ніж поганим [2, с. 178].

Пошук педагогічних технологій побудови розвивального освітнього процесу завжди спонукає шукати нові нетрадиційні форми роботи. З огляду на те, що провідною діяльністю дітей дошкільного віку є гра, доцільним рішенням буде

поєднання в освітньому процесі гри й казки, тому що саме казка якнайкраще активізує дитячу уяву та творчість, служить зразком зв'язної розповіді й літературної мови. Казка є простим і доступним методом навчання та виховання як у дошкільному закладі, так і вдома, дистанційно, де більшу частину роботи виконують батьки, а вихователь консультиє, направляє та корегує цей процес.

На сьогодні, на жаль, реалії нашого життя – війна та дистанційне навчання.

Для більш детального розуміння всіх тонкощів дистанційної роботи з казкою необхідно проводити з батьками попередню роботу: підбір консультативного матеріалу до заданої теми, розробка презентації для роботи з дітьми, підготовка та проведення майстер-класу щодо роботи з дітьми.

Наприклад, працюючи дистанційно з казкою «Півник і двоє мишенят», першочергово треба розробити консультацію для батьків «Виховання морально-етичних якостей дітей дошкільного віку через казку «Півник і двоє мишенят». *Консультація має бути проведена в онлайн режимі.* Під час спілкування з батьками відбувається роз'яснення, як працювати з казкою, обираються основні напрями роботи й розробляється план подальших дій. Після консультації батьки ознайомлюються з презентацією до казки, яка включає завдання з казковими персонажами та переказ. Домашнім завданням для батьків і дітей має стати аналіз поведінки кожного героя казки, їх окремих вчинків із подальшою театралізацією. Для реалізації задуманого з дітьми можна вивчити певні діалоги та змонтувати їх у відеоредакторі InShot. Заключним етапом роботи над казкою стає онлайн-виставка дитячих художніх робіт «В гостях у казки»

Під час роботи з казкою діти вчаться описувати іграшку, картинку, переказувати відому їм казку, невеликі літературні твори, придумувати початок, середину, кінець оповідання. Також дуже корисно проводити такий вид роботи, коли дорослий розповідає початок казки, а дитина придумує закінчення до неї [3, с. 10]. Діти люблять придумувати інші закінчення відомих їм казок. Наприклад, коли Лисичка хотіла з'їсти Колобка, та не змогла, бо він котився по стежині на сонечку й потроху засихав.

Тема казки має бути близькою дітям, пов'язаною з їхніми інтересами, захоплювати їх. Лише за цієї умови активно працює творча думка дітей, вони пригадують різні події та ситуації з власного досвіду, комбінують їх, створюють нові. У процесі цієї роботи розвивається мова дітей. Щоб дитині було легше складати казку чи оповідання, можна рекомендувати батькам підказати різні варіанти розвитку подій у казках. Наприклад, пропонуючи дитині казку «Рукавичка», слід зазначити, хто пішов до лісу, для чого вони (діти) пішли до лісу, що з ними трапилось, кого зустріла мишка тощо [4].

Отже, для створення казки потрібно не лише вміти визначати ті завдання, які постають перед персонажами в нових умовах, але й бачити шляхи їх вирішення. Тож рівень знань дорослого щодо прийомів і методів творчої діяльності має бути досить високим. Для того щоб дитині навчитися перетворювати казку, характер героїв, спосіб мислення, дії, зовнішність, робити сміливі припущення, абстрагуватись, фантазувати, треба проводити онлайн майстер-клас за пропонуваною нижче схемою.

Перш за все, треба коротко відновити зміст казки, визначити основні риси характеру персонажів, особисті якості, суттєві дії в перебігові сюжету, спосіб дій. Потім, прийнявши один із запропонованих варіантів, оновлюємо характеристики персонажів, зробивши припущення: до яких вчинків героїв це може призвести, які

події можуть відбутися внаслідок тих чи інших змін, як може змінитися сюжет казки, які нові проблеми постануть перед персонажами та які нові можливості з'являться в них через зміну їх особистісних якостей, знайти вихід зі скрутного становища. Так от, готуючись до «перетворення» казки (тобто створення нової), виконуємо такі завдання: візьміть будь-яку казку та пригадайте, які риси героїв вам подобаються, а які ні, і чому. Визначайте, які вчинки героїв діти вважають гідними наслідування, а які – ні. А тепер спробуйте поміняти місцями добрих і недобрих персонажів або уявити якісь зовсім незвичайні ситуації для сюжету тієї казки, яку ви нині створюєте. До цієї серйозної роботи можна залучати друзів, сестру чи брата.

Уміння зв'язно й послідовно розповідати відіграватиме неабияку роль у подальшому шкільному навчанні. Адже успішно вчитися – це вміти послідовно викладати засвоєні знання, що тісно пов'язано з розвитком логічного мислення та мовлення дитини.

Діти старшого дошкільного віку прагнуть самі придумати оповідання чи казку. У них досить розвинена творча уява, є певний життєвий досвід і вміння доступно висловлювати свої думки. Самостійне придумування казок сприяє розвитку творчих здібностей дітей, що є одним із важливих завдань виховання підростаючого покоління. Крім того, самостійне складання казок і оповідань – один зі способів подолання страху, що є важливим аспектом в умовах війни. Діти старшого дошкільного віку разом із батьками придумують сюжети, персонажів казок, наповнюють свої історії деталями, які турбують їх у реальному житті. Часто самі стають героями своїх казок, що дає їм змогу вирішити проблемні ситуації та поліпшити свій емоційно-психологічний стан.

Процес створення авторських розповідей або казок дуже захоплює дітей і викликає бажання поділитися ними зі своїми однолітками. Наприклад, у межах літературної вікторини «Війна очима дітей» діти старшої групи склали та ділилися казками, наповненими вірою в перемогу. Так вони підтримували моральний дух один одного. У результаті цієї роботи виникли чудові авторські казки: «Синичка в гостях у Бога», «Чарівний віночок». Діти оформили ці казки у вигляді книжки та зробили відеопрезентацію.

Отже, за допомогою казок можна метафорично виховувати дитину, допомагати здолати негативні риси її особистості, що формуються. Казковий жанр розвиває мислення кожної дитини, сприяє створенню інтелектуальної атмосфери в дитячому колективі. Завдяки казкам у дитини виробляється здатність співпереживати, співчувати, без якої людина не є людиною.

Немає меж напрямам і методам під час роботи над змістом казок. Завдяки своєрідному колоритному насиченню казку можна використовувати в усіх формах роботи з дітьми та батьками. Важливо вчасно звернути на це увагу, щоб не спізнитися. Комбінуючи різні прийоми роботи з казкою, ми робимо життя дітей більш емоційним, чарівним, радісним, добрим.

Список використаних джерел

1. Трегуб О. О. Казкотерапія в роботі практичного психолога ДНЗ. *Таверійський вісник освіти*. 2017. № 1. С. 255 – 260.
2. Василь Сухомлинський. Вибрані твори в п'яти томах. Том третій. Київ, 1977. С. 176 – 185.
3. Бредіхіна О. А. Казкотерапія у роботі з дітьми дошкільного віку. Авторські психотерапевтичні казки (методичний посібник). Нетішин, 2015. 85 с.
4. Беленька Г. Екологічна казка у житті сучасної дитини. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2012. № 2. С. 17 – 24.

Компетентнісний підхід в екологічному вихованні

*Ольга Ярошенко, методист вищої категорії,
керівник гуртка «Основи фенології»
Комунального закладу «Харківський обласний Палац
дитячої та юнацької творчості»*

У статті акцентовано увагу на формуванні в дітей та молоді компетентностей, необхідних для практичної природоохоронної діяльності. Висвітлено технологічне підґрунтя організації та проведення занять гуртка «Основи фенології» в дистанційному форматі. Наголошено на важливості й результативності роботи експериментально-пошукового характеру в партнерстві з ученими науково-дослідних установ і закладів вищої освіти.

***Ключові слова:** екологічна освіта і виховання, компетентнісний підхід, освіта для сталого розвитку, позашкільна освіта, інтеграційні процеси, формування національних цінностей, технологічне підґрунтя, педагогіка партнерства, метод проєктів, дистанційне навчання.*

Актуальність теми. Екологічна освіта і виховання в умовах глобальної екологічної кризи розглядаються світовою спільнотою як основна складова стратегії сталого розвитку людства у ХХІ сторіччі, спрямована на забезпечення майбутнього Землі. Екологічній освіті дітей та молоді визначена особлива роль у Цілях сталого розвитку України на період до 2030 року.

Основна увага в цьому процесі акцентується на цілісному й міждисциплінарному підході до формування в дітей та молоді компетентностей, необхідних для практичної діяльності щодо покращення якості природного довкілля.

Розвиток освіти для сталого розвитку викликає потребу в нових педагогічних моделях, педагогічній культурі, новому педагогічному змісті.

Зокрема, позашкільна освіта для сталого розвитку має сприяти поширенню знань про стан довкілля та надавати критерії, стандарти, рекомендації щодо прийняття рішень із природоохоронних питань.

Саме позашкільна освіта, а насамперед природнича, має формувати такі гуманітарні цінності, як ставлення до себе та довкілля, стиль життя, активну життєву позицію. Вироблення критеріїв результативності освіти для сталого розвитку здійснюється через аналіз системи науково-дослідницької, експериментальної та природоохоронної роботи [1].

Інтеграційні процеси, що відбуваються в українському суспільстві, вимагають нової школи, метою якої є створення «умов для розвитку і самореалізації кожної особистості», формування покоління, «здатного навчатися упродовж життя». Такий підхід є вимогою часу. Головними проблемами, на які сьогодні орієнтує дидактика, мають бути не просто питання «що вчити?», а «для чого вчити?» і «як учити?» Тому пріоритетами державної політики розвитку освіти є особистісна орієнтація, формування національних загальнолюдських цінностей, створення умов для формування життєвих компетентностей вихованців [2].

Відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898, метою базової середньої освіти є розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття

професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних і культурних цінностей українського народу.

У концептуальних засадах НУШ викладено ключові компетентності, визначені «Рекомендаціями Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя», та їхній взаємозв'язок із практичними вміннями.

Виховання означених цінностей у підлітків на сучасному етапі найбільш ефективно відбувається у взаємодії родини, школи, закладів позашкільної освіти й інших суспільних інститутів.

Аналіз досвіду роботи закладів позашкільної освіти показує, що для виховання в підлітків національних цінностей важливе значення має правильна організація освітньої роботи. У процесі виховання національних цінностей молоді будь-який виховний вплив є багатостороннім. У зв'язку з цим виховна робота має бути особистісно зорієнтованою, базуватися на особистісно діяльнісному принципі її організації, який передбачає активне включення вихованця в освітній процес на засадах співпраці, діалогу, партнерства, високої вимогливості й глибокої поваги до нього [3].

Сьогодні особлива увага повинна приділятися практичній і творчій складовим освітньої діяльності. У вимогах до рівня загальноосвітньої підготовки вихованців актуалізується роль уміння здобувати інформацію з різних джерел, засвоювати, поповнювати й оцінювати її, застосовувати способи пізнавальної та творчої діяльності. Зрозуміло, що процес отримання інформації для вихованців не є проблемою, складнішим є оперування нею. Саме актуальність цього питання зумовила вибір теми «Компетентнісний підхід в екологічному вихованні».

Науково-теоретична база

Компетентність визначається як «загальна здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, набутих завдяки навчанню», і поділяється на такі основні групи: соціальні, полікультурні, комунікативні, інформаційні, саморозвитку та самоосвіти, продуктивної творчої діяльності.

Орієнтація на компетентнісний підхід у визначенні цілей освіти є головною в роботах вітчизняних дослідників: науково-методична основа та інноваційні технології навчання (Сущенко Т. І., Вербицький В. В., Пустовіт Г. П.); теоретичні засади класиків української педагогіки (Г. Сковороди, С. Русової); положення теорії виховання дітей із творчими здібностями, обґрунтовані в працях видатних педагогів (Я. А. Коменського, Я. Корчака, В. О. Сухомлинського, А. С. Макаренка); психологічні аспекти творчості (Л. С. Виготський, І. Бех та інші); гуманно-особистісна технологія Ш. О. Амонашвілі.

Застосування різноманітних методів формування екологічної культури вихованців в освітньому процесі доводить, що найбільшу ефективність мають пошукові та творчі методи, з яскраво вираженим діалогічним характером, проблемною спрямованістю, орієнтовані на особистісну зацікавленість дітей у виконанні цілеспрямованої діяльності.

Технологічне підґрунтя

Для формування життєвих компетентностей вихованців практикуємо традиційні та інноваційні технології організації освітньої діяльності.

Перевагу надаємо особистісно зорієнтованому навчанню. Ця технологія сприяє індивідуалізації навчання, здійсненню диференційованого підходу; крім того, самовираженню, самореалізації особистості допомагає проблемне навчання.

Серед інноваційних застосовуємо інтерактивні технології, інформаційно-

комунікаційні. Запроваджуємо елементи проєктного навчання, застосовуємо складові технології креативного розвитку.

Як інструменти педагогіки партнерства використовуємо цікаві й захоплюючі розповіді, відверту бесіду, справедливу і незалежну оцінку, заохочення творчих успіхів, особистий приклад, зустрічі з цікавими людьми, спільний пошук рішень, спільні суспільно корисні справи з батьками, благодійні акції тощо.

Мета: забезпечення компетентнісного підходу в екологічному навчанні та вихованні в умовах технологізації освіти, формування в дітей здатності знаходити правильне рішення в різних життєвих ситуаціях, зокрема в умовах воєнного часу.

Під час реалізації ідеї особлива увага на заняттях гуртка «Основи фенології» приділяється розвитку ключових компетентностей: соціальної, мотиваційної, функціональної.

Основні елементи педагогічної діяльності реалізуємо на таких етапах: прогнозування, змістовно-пошуковому, етапі моніторингу.

Застосовувані технології допомагають утвердженню «суб'єкт– суб'єктних» стосунків, коли вихованець є суб'єктом пізнання. Для цього необхідно, щоб кожен усвідомив місце та значущість основних етапів освітньої діяльності: мотивація – цілепокладання – планування – організація освітньої діяльності – реалізація завдань.

Важливою умовою навчання та першим кроком до формування компетентності вихованця є *внутрішня мотивація* (самомотивація). Для цього слід дотримуватися таких вимог:

- менше використовувати ситуацію змагання;
- намагатися не нав'язувати освітню мету «зверху»;
- намагатися уникати встановлення часових обмежень;
- стежити, щоб завдання відповідали віковим особливостям дитини;
- надавати дитині право вибору навчального завдання.

Слід прагнути, щоб у дітей формувалася віра у власні можливості. На допомогу приходять нетрадиційні форми й методи навчання: екологічні ігри, вікторини, екологічні стежки, «зелені класи», екскурсії, походи, експедиції, участь в обласних виставках, конкурсах, акціях.

На етапі *цілепокладання* вважаємо за необхідне, щоб вихованці брали в ньому участь. Намагаємося, щоб, крім певного обсягу знань, які діти повинні засвоїти, вони могли визначити й низку вмінь, якими оперуватимуть. Ефективним є спільне з вихованцями планування роботи на занятті гуртка.

У процесі *організації освітньої діяльності* прагнемо дотримуватися гнучкості під час вибору прийомів, нестандартності, створюємо ситуації, які «оживлюють» заняття. Ефективним на цьому етапі є *проблемне навчання*. Пропонуємо дітям здійснити заочну подорож із казковими персонажами та виконати певні завдання для досягнення кінцевої мети заняття.

Ось низка проблемних питань, над якими була організована робота: «Чи є шкідливі тварини», «Користь отруйних рослин», «Аптека на підвіконні», «Аптека на городі», «Сад ароматів», «Біологічні методи боротьби зі шкідниками саду», «Екодія на захист первоцвітів», «Ековчинок на захист пернатих». Формуванню у вихованців соціальних компетентностей сприяють і такі запитання: «Як визначити погоду за народними прикметами?», «Які ви знаєте рослини, що є символами України?», «Які народні свята присвячені рослинам?», «Які ви знаєте трави, що корисні для здоров'я?».

Не втрачає актуальності й проблема підвищення якості дослідницької роботи. Практикуємо проведення занять-практикумів, семінарів, консультацій,

екскурсії до науково-дослідних установ.

Ефективною є робота експериментально-пошукового характеру з науковцями товариства ентомологів, охорони природи, лісівників, Українського інституту рослинництва імені В. Я. Юр'єва, Українського ордена «Знак пошани» науково-дослідного інституту лісового господарства та агролісомеліорації імені Г. М. Висоцького, науково-дослідної установи «Український науково-дослідний інститут екологічних проблем», Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

У процесі освітньої діяльності використовуємо інтерактивні методи та прийоми, що є універсальними для розвитку життєвих компетентностей, формують уміння колегіально вирішувати завдання, сприяють активізації особистісних якостей вихованця. Перевагу надаємо роботі в групах, парах, яка реалізується через прийоми рольової гри, «Вільного мікрофона», уявної прогулянки.

Ефективним для формування життєвої компетентності є метод проєктів, який передбачає вирішення певної проблеми та орієнтується на самостійну дослідницьку діяльність вихованців – індивідуальну, парну, групову. Практикуємо підготовку мініпроєктів. Типи проєктів найрізноманітніші: дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні, практично-організаційні тощо. Обов'язкова умова завершення роботи над проєктом – створення презентації. Також можна складати опорні схеми, таблиці.

Пропонуємо дітям самостійно попрацювати з анкетною «Що головне в житті». Попереджаємо, що відповіді мають бути максимально щирими. «Правильних» і «неправильних» відповідей бути не може. Заповнену анкету дитина показує чи озвучує лише за власним бажанням. Після закінчення роботи з анкетною керівник пропонує поміркувати над питаннями: «Які речі ти цінував/цінувала найбільше, коли тобі було 6 – 7 років?», «Чи збігаються твої дитячі цінності з тими, що ти визначив/визначила для себе зараз?», «Чому цінності людини з віком змінюються?» Після цього пропонується обговорення останнього питання на загал. Пропонуємо скласти всім разом список цінностей на основі найпоширеніших особистих цінностей дітей і списку загальнолюдських цінностей [4].

Використання можливостей дистанційного навчання спрямовуємо на вирішення таких проблем:

- візуалізація освітньої інформації за допомогою наочного представлення;
- індивідуалізація та диференціація процесу навчання;
- комп'ютер виконує роль тренажера, контролера тощо.

Можливості дистанційного навчання на різних етапах занять різноманітні, оскільки:

- сприяють виявленню прогалин у знаннях, допомагають пригадати вивчене за незначний проміжок часу (на етапі актуалізації опорних знань);
- сприяють унаочненню лекції керівника, опрацюванню матеріалу підручника тощо (етап формування, засвоєння нових знань);
- забезпечують створення можливостей для організації самостійної роботи вихованців, формування диференційованого підходу (етап застосування знань);
- допомагають під час організації тестування, завдяки чому створюються можливості для динамічної самоперевірки, взаємоперевірки тощо (контроль рівня навчальних досягнень).

Завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій відбуваються зміни в освітньому процесі, у центрі якого перебуває особистість дитини (за принципом дитиноцентризму), головною метою стає розвиток інтелекту та творчих здібностей, пізнавальної активності вихованців, що дасть змогу сформуванню здатності до самореалізації, самостійності мислення, уміння працювати над розв'язанням важливих життєвих проблем. Змінюється також у цьому процесі роль керівника: він, за В. І. Шуляром, виконує фасилітативні функції): стає координатором, партнером, співавтором, консультантом.

Вважаємо за необхідне завжди, особливо в сучасних умовах воєнного стану, створювати ситуацію успіху, заохочувати дітей до подальшої праці. Оволодіння навичками оцінювання, взаємо- та самооцінювання, прозорість оцінки приводить до зниження конфліктності, спонукає до формування позитивних Я-концепцій, вироблення критичного ставлення до власної роботи, адекватного сприйняття відгуків (комунікативна компетентність).

Висновки

Моніторинг результативності досвіду роботи передбачає низку критеріїв і побудований з опорою на взаємозв'язок сфери діяльності та цілей розвитку.

Критеріями результативності є підвищення пізнавального інтересу вихованців до біології, якості знань, розвиток комунікативних навичок, розвиток емоційної та естетичної чутливості дітей, креативність мислення, комфортність навчання. Щоденна робота з формування життєвих компетентностей спрямована на реалізацію інноваційної моделі виховання гуртка.

Вихованець – це гармонійно розвинена особистість:

- має високий рівень загальнолюдської та екологічної культури;
- може приймати рішення та нести відповідальність за нього, упевнений у собі;
- уміє жити в суспільстві, співпрацювати в колективі;
- здатний розв'язувати життєві та екологічні проблеми;
- усвідомлює необхідність учитися впродовж усього життя.

Готуючись до кожного заняття, прагнемо зробити процес навчання багатоаспектним: виробити у вихованців високий рівень біологічних знань, здійснити допрофесійну підготовку, сприяти професійній орієнтації. За таких умов реалізується кінцева мета позашкільної освіти, а крім того, вихованці пізнають життя в усій його розмаїтості, вчаться не розгублюватись у складних ситуаціях. Саме тому керівник гуртка не повинен зупинятися ні у своєму навчанні, ні у своїй творчості.

Список використаних джерел

1. Навчальні програми з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку: агробіологічний профіль, еколого-біологічний профіль, навчальні програми для Природничої школи учнівської молоді [збірник /за загальною редакцією доктора педагогічних наук В. В. Вербицького]. – К.: НЕНЦ, 2021. – 256 с.

2. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

3. Зміст і технології позашкільної освіти для вихованців підліткового віку: методичні рекомендації / [А. В. Корнієнко]. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. – 112 с.

4. Модельна навчальна програма «Культура добросусідства. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: М. А. Араджионі, О. Г. Козорог, Н. К. Лебідь, В. І. Потапова, І. К. Унгурян): «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: [https://idcir.com.ua/kultura-dobrosusidstva/metodichna-pidtrimka/metodichna-pidtrimka-uchiteliv-pilotnix-shkil-nush-\(5-klasi\).html](https://idcir.com.ua/kultura-dobrosusidstva/metodichna-pidtrimka/metodichna-pidtrimka-uchiteliv-pilotnix-shkil-nush-(5-klasi).html)

Родинний аспект змісту виховання

Педагогіка партнерства – інтеграція зусиль закладу освіти й сім'ї у виховання дітей

*Аліна Большукіна, кандидат педагогічних наук,
завідувач Центру громадянського виховання,
доцент кафедри методики дошкільної та початкової освіти
Харківської академії неперервної освіти;
Наталія Євтушенко, директор
Красноградського ліцею № 4 Красноградської міської ради
Харківської області*

У статті визначено шляхи інтеграції зусиль закладу освіти й сім'ї у вихованні дітей. Розкрито загальні підходи до забезпечення творчої співпраці всіх учасників освітнього процесу з означеного питання. Окреслено основні ідеї педагогіки партнерства та дієві способи налагодження співпраці вчителів і батьків.

***Ключові слова:** педагогіка партнерства, особистісний розвиток учнів, простір дитинства, атмосфера довіри, орієнтація на дитину, гуманне ставлення, Family-School Partnership – партнерство школи та родини.*

Актуальність. Важливою передумовою ефективної виховної роботи закладу загальної середньої освіти є взаємодія між сім'єю та школою, що передбачає належний рівень педагогічної культури батьків, та інституційна мотивація вчителя до організації спільної виховної роботи з дітьми молодшого шкільного віку.

Процес взаємодії закладу освіти із сім'єю буде активним і успішним за умови, якщо батьки відчуватимуть глибоку зацікавленість у вихованні дитини, а вчителі зможуть взаємодіяти з ними. Концептуальні засади Нової української школи рекомендують педагогам залучатися до опанування основних новацій – компетентнісної парадигми освіти й педагогіки партнерства.

Однією зі складових формули Нової української школи є педагогіка партнерства. В основі її – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнями й батьками, об'єднаними спільною метою та прагненнями, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат.

Принципи педагогіки партнерства наголошують на повазі до особистості, доброзичливості та позитивному ставленні, довірі у взаєминах, стосунках, розподіленому лідерстві та принципах соціального партнерства. Змінилося суспільство, змінилися діти, змінилися батьки. Сучасним батькам не цікаві докучливі зустрічі в класній кімнаті. Вони активні, прагнуть різнобічних знань, їх цікавить розвиток дітей. Саме тому вчитель має опанувати нову роль – фасилітатора та тьютора. Щоб батьки стали односторонніми, помічниками вчителя, необхідно правильно організувати їхнє навчання. Якщо педагог зможе належним чином упоратися з цим завданням, навчить батьків осмислювати дитинство з різних позицій, то якість виховання дітей значно підвищиться, зростуть реальні шанси активної участі батьків у життєдіяльності класу й закладу освіти. Саме тому важливо дотримуватися таких принципів навчання батьків:

- *природо- і культуровідповідності, що* вимагає врахування в навчанні батьків анатомічних, фізіологічних, психологічних і вікових особливостей кожного вікового періоду дитинства;
- *суб'єкт-суб'єктного, полілогічного спілкування, що* передбачає сприйняття батьків як суб'єктів зі своїми інтересами, потребами, позицією; рівноправних партнерів в освітньому процесі;
- *орієнтації на досвід батьків* – навчання має допомогти батькам здобути суб'єктивно осмислений досвід щодо виховання дітей, що сприятиме підвищенню рівня готовності їх до здійснення виховної функції;
- *наступності, що* означає розгортання навчальних програм для батьків із використанням попередньо трансльованих знань і набутого досвіду;
- *достовірності інформації* – навчальна інформація для батьків має спиратися на науково обґрунтовані факти (медичні, психологічні, педагогічні, фізіологічні, соціологічні);
- *практичної орієнтованості інформації* – вона має бути доступною для батьків і придатною для практичного використання в реальних сімейних обставинах;
- *свободи вибору батьками форм і способів навчання.*

Зазначені принципи становлять певну систему. Кожен із них, як її важливий складник, взаємопов'язаний з іншими, а саме їхнє поєднання є запорукою якісного навчання батьків.

Мета статті – висвітлити проблеми співпраці сім'ї та школи у вихованні дітей і з'ясувати шляхи їх розв'язання.

Насамперед це стосується структури взаємодії, розподілу обов'язків, функцій, завдань і ролей між усіма учасниками освітнього процесу, узгодження спільних дій. Завдання нової школи – допомогти розкрити та розвинути таланти, здібності та можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками [3].

Педагогіка партнерства набуває також важливого значення як вектор гуманного та творчого підходу до кожного учасника освітнього процесу. Новий зміст освіти щодо співробітництва педагогів орієнтує вчителів і батьків на особистісний розвиток дитини, на поважне ставлення до неї. Актуальність означеної проблеми очевидна, оскільки школа має ініціювати новий зміст і форми використання педагогіки партнерства, залучати родину до побудови освітньої траєкторії дитини.

Простір дитинства, який базується на засадах співпраці, діалогу, прийняття та рівності, – педагогіка партнерства. Це важлива складова Концепції Нової української школи, що спрямована на побудову довіри між школою, дітьми, батьками та суспільством [4].

Високо цінував роль батька і матері, старших у сім'ї В. О. Сухомлинський: «Людина у своєму моральному розвитку стає такою, яка в неї мати, точніше, яка гармонія любові і волі в її духовному світі..., батько ... розвиває себе у своєму синові й дочці...». Досліджуючи проблеми сімейного виховання, батьківську педагогіку, В.О. Сухомлинський був переконаний в ефективності виховання молодших школярів завдяки спільним зусиллям сім'ї, школи та громадськості. Він наголошував, що зміцнення сім'ї, удосконалення родинного виховання – одне з

найважливіших питань, від розв'язання якого залежить майбутнє нашого суспільства, моральне обличчя підрастаючого покоління.

Спадщина видатного педагога дає підстави стверджувати, що він розробив спеціальну методику спільної роботи педагогічного колективу Павлівської школи й батьків, яка одержала назву Батьківська школа. Її діяльність було спрямовано на підвищення педагогічної культури батьків, поєднання колективних й індивідуальних форм, урахування принципів цілеспрямованості, цілісності, погодженості, систематичності. Цікаво, що школа в цьому співробітництві сприяла не лише вихованню дітей, а й опікувалася педагогічною освітою батьків.

Василь Олександрович зазначав, що «...шкільно-сімейне виховання не тільки дає змогу добре виховувати молоде покоління, а й одночасно є дуже важливою умовою вдосконалення морального обличчя сім'ї. Без виховання дітей, без активної участі батька і матері в житті школи, без постійного духовного спілкування і взаємного духовного збагачення дорослих і дітей неможлива сама сім'я як первинний осередок суспільства, неможлива школа як найважливіший навчально-виховний заклад і неможливий моральний прогрес суспільства» [5, с. 14].

Важливе місце у вихованні належить закладам освіти, педагогам, які завдяки фаховій освіті володіють необхідними психолого-педагогічними знаннями, професійними вміннями й навичками, тому є важливою складовою в системі «дитина – батьки – вчитель». Саме від того, як організована й реалізується робота з батьками учнів, значною мірою залежить успішність процесу навчання та виховання дітей.

Концепція Нової української школи базується на якісно новому рівні побудови взаємовідносин між педагогами, учнями, їхніми батьками та громадськими організаціями. Проблема співпраці сім'ї та школи у вихованні дітей досить складна й багатоаспектна.

Важливим завданням у діяльності педагогів закладу освіти є налагодження партнерських взаємин і спільних інтересів з родиною кожного учня, створення атмосфери довіри, взаєморозуміння, співтворчості у вихованні та навчанні підрастаючого покоління.

Організація роботи з батьками в закладі освіти багатоаспектна, тому має значні педагогічні можливості. Успіх її великою мірою залежить від особистості й авторитету педагога, його професійності, уміння спілкуватися з батьками, з колегами, з дітьми.

Більшість учених, зокрема І. Д. Бех і Н. М. Бібік, указують на те, що педагогіка партнерства базується на повазі до особистості, доброзичливості й позитивному ставленні, довірі у відносинах, принципі «діалог – взаємодія – взаємний», розподіленому лідерстві (проактивність, право вибору і відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків), соціальному партнерстві (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [6; 7].

І. Бех зазначає, що «ефективність сімейного виховання навіть за наявності позитивних умов залежить від психолого-педагогічної культури батьків, від уміння визначити основні напрями виховної роботи з дітьми, зосередити увагу на тих сторонах особистісного розвитку дитини, які не можуть бути забезпечені іншими виховними ситуаціями». Співпраця між учителями та батьками є ключовим фактором у досягненні цих цілей [6].

Педагогіка партнерства між учнями та вчителями може бути реалізована в інтерактивному режимі такими **засобами**:

- інтерактивний та ігровий формат;
- групова дослідницька діяльність;
- пропонування самоосвітньої діяльності;
- проєктна діяльність;
- діалогічні формати;
- заохочення учнів до формування власної думки;
- використання методів самооцінки та взаємооцінки учнів.

Найважливішим орієнтиром проєктування освітнього процесу в рамках педагогіки партнерства є орієнтація на дитину та розкриття її індивідуальних компетенцій.

Новий освітній контент взаємодії сім'ї та вчителів орієнтований на особистісний розвиток учнів і повагу до дітей і вчителів, і батьків.

На перших етапах родинного виховання батькам необхідно створити умови для повноцінного фізичного та психічного здоров'я, формування особистості дитини, почуття безпеки, захищеності, рівноваги, довіри, активного зацікавленого ставлення до навколишнього світу.

Поняттю педагогіка партнерства в зарубіжних джерелах є співзвучне поняття: Family-School Partnership – партнерство школи і родини [1]. У багатьох країнах світу тема педагогіки партнерства є частиною державної політики, що висвітлена у відповідних документах. В Україні також здійснено спробу оформлення взаємодії сім'ї та школи у вигляді Меморандуму [2]. Ним визначено, що учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями й прагненнями, є добровільними та зацікавленими односторонніми, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Незважаючи на очевидність позитивності та прогресивності запровадження педагогіки партнерства, цей підхід неоднозначно сприймається кожною з трьох сторін учасників освітнього процесу – учнями, учителями й батьками. Дослідження виявили, що педагогіка партнерства сприймається дещо буквально. Як учителі, так і батьки частіше вважають, що молодші школярі не можуть бути партнерами дорослим батькам і вчителям. Залишки батьківського авторитаризму та традиційних поглядів на навчання не дають змоги усвідомити і прийняти дитину як рівноправного учасника освітнього процесу. «Чути дитину», «розуміти потреби дитини», «дитиноцентризм» проголошуються як світоглядні та прогресивні погляди, проте вони ще частково практично реалізовані. Для того щоб педагогіка партнерства стала дієвою, слід замислитися над її сутністю, яка полягає в повазі до особистості, доброзичливості й позитивному ставленні, довірі у відносинах, розподіленому лідерстві, проактивності, праві на вибір, добровільності в розподілі обов'язків, обов'язковості виконання домовленостей.

Узагальнюючи, можемо зробити висновок, що гуманне ставлення до дитини, яке є підґрунтям діяльності педагога, притаманне й педагогіці партнерства, оскільки його неможливо замінити новітніми технологіями та освітніми трендами.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія освіти. Академія педагогічних наук України. Головний редактор В. Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

2. Меморандум співпраці між усіма учасниками освітнього процесу: педагогами, учнями та батьками. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/na-say-tnovyuy-logotyp.pdf>.
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed>.
4. Скиба М. Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ (nus.org.ua).
5. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю. Київ, 1988. – 310 с.
6. Бех І. Компонентна технологія сходження зростаючої особистості до духовних цінностей. *Початкова школа*. 2018. № 1. С. 5–10.
7. Бібік Н. Нова українська школа: порадник для вчителя. Київ : Літера ЛТД, 2018. 175 с.

Вагомість мовного питання в системі родинного виховання

*Тетяна Сєрих,
методист КЗ Сумський ПДЮ,
доктор філософії (PhD)*

Виховання свідомого громадянина України нерозривно пов'язане з рівнем мовної свідомості, основи якої закладаються в родині. Питання українськомовного оточення відіграє вагомую роль у формуванні особистості дитини, оскільки мова нерозривно пов'язана з культурою народу. У статті розкриваються аспекти взаємозв'язку мови і культури народу, акцентується увага на понятті мовної свідомості та вирішальній ролі родини у формуванні свідомого громадянина України.

***Ключові слова:** культура, мова, зв'язок мови і культури, мовна свідомість, мовна картина світу, комунікативна компетентність.*

Мовне питання в Україні залишається актуальним упродовж багатьох років. П. Селігей у своєму дослідженні звертає увагу на проблемі відсутності зацікавленості українців мовним питанням [4, с.176–177], називаючи ряд причин такої ситуації, серед яких і мовне законодавство, і антикультурна традиція. У структурі мовної освіти вчений виокремлює два складники: мовне навчання й мовне виховання. Перший складник не викликає занепокоєння завдяки ґрунтовній науково-методичній забезпеченості, але питання мовного виховання потребує особливої уваги: «Культурна людина має не тільки добре володіти рідною мовою, а й ставитися до неї як до вагової суспільної цінності, відчувати відповідальність за її теперішнє й майбутнє. Формувати правильне ставлення до мови і є метою мовного виховання» [4, с. 177].

Нині система освіти вже спрямована на вирішення зазначеної проблеми, але в умовах воєнного стану значну роль у формуванні свідомого громадянина України відіграє родинне виховання. Закономірним наслідком гарного мовного навчання та поганого мовного виховання впевнено можна назвати непоодинокі випадки, коли діти мають високі оцінки з української мови, але в повсякденному житті нею ніколи не послуговуються. Мовний нігілізм підростаючого покоління часто є наслідком не стільки свідомої позиції, скільки мовного виховання в родині. Байдуже ставлення батьків до свідомого вибору української мови як мови повсякденного спілкування призводить до значних труднощів в опануванні норм сучасної української мови, у формуванні комунікативної компетентності молодого покоління, у свідомому виборі рідної мови як мови повсякденного вжитку. На нашу думку, саме родина може виплекати ціннісне ставлення до української мови у дітей.

Українськомовна особистість – свідомий громадянин України. Вплив мови на формування свідомості давно вивчається різними вченими. Мова не існує поза культурою, вона не є простим засобом спілкування, засобом вираження думок, оскільки різні мови – це різне бачення світу. Кожна мова має власний спосіб представляти одну і ту ж реальність. Саме в мові відображається, реалізується, вербалізується культурна картина світу, завдяки мові вона зберігається, передається від покоління до покоління.

У контексті нашого дослідження вважаємо за доцільне термін «культура» визначити як «особливий спосіб організації та розвитку людської життєдіяльності, який відображений у мові та представлений у матеріальних та духовних надбаннях, у системі соціальних норм, зразків, універсалій, у духовних цінностях, у сукупності відносин людини до природи, до інших людей, до своєї та чужих країн, до світу в цілому та самого себе» [5, с. 42]. Культура зумовлює людське життя, виступає в ролі специфічного якісного індикатора буття людства та особистості, їх діяльності в різноманітних сферах. Для кожної нації в межах власної культури характерне створення єдиного семіотичного поля, тобто системи знакових засобів, які відомі всім її представникам (мова, символіка, звичаї, традиційні форми поведінки тощо), і які забезпечують їх взаєморозуміння та взаємодію. Таким чином, семіотичне поле кожної культури трактується у процесі комунікативної взаємодії її представників. Культура не лише впливає на комунікацію, а й сама зазнає її впливу, оскільки людина в різних формах комунікації може засвоювати норми і цінності культури. Соціальний аспект, усвідомленість і культуровідповідність комунікативної діяльності виявляють себе у способах дії, специфіці мовних засобів, особливостях мовлення, своєрідності культурних проявів, демонстрації ціннісних орієнтирів.

Багатьма дослідниками мови розглядаються як носії культур. Кожна культура має свою мовну систему, яка є засобом спілкування її носіїв один з одним. У науковому потрактуванні різні форми мовного спілкування дефініціюються як вербальні засоби комунікації. Людське мовлення є найбільш поширеним, найбільш уживаним засобом спілкування, оскільки завдяки йому люди передають та отримують основну частину життєво важливої інформації. Але мовлення є лише одним із елементів мови, тому його функціональні можливості обмежені в порівнянні з усією мовною системою. Відображення світу в мові – це колективна творчість народу, який спілкується цією мовою, і кожне наступне покоління з рідною мовою отримує повний комплект культури, в якому вже зосереджені риси національного характеру, світогляд, мораль тощо. Таким чином, мова, відображаючи світ і культуру, формує її носіїв. У різноманітних наукових колах існує величезна кількість визначень мови, і всі вони констатують той факт, що мова є засобом вираження думок, засобом спілкування. Нам імпонує визначення мови з позиції комунікативної лінгвістики, запропоноване Ф. Бацевичем: «це система засобів для транслювання значень (інформації), «вбудована» в контекст інтерперсональних норм і конвенцій у взаємодії з системами етнічних і культурних цінностей» [2, с. 62]. Таким чином, можна зробити висновок про те, що мова не існує поза культурою.

Віра в суттєвий вплив мови на духовний розвиток народу була взята за основу філософії мови представника німецького класичного гуманізму В. Гумбольдта. Вивчаючи мову іспанських басків, що різко відрізняється від мови індоевропейської сім'ї, В. Гумбольдт зробив висновок про те, що різні мови – це не просто різні оболонки загальнолюдської свідомості, а різне бачення світу. Аналізуючи роль мови, В. Гумбольдт дійшов висновку, що мова не просто позначає, називає предмети, і вони не сприймаються поза мовою. Як жодне поняття

неможливе без мови, так без неї для нашої свідомості не існує жодного предмета, тому що навіть будь-який зовнішній предмет для людини набуває повноти реальності безпосередньо через поняття.

Не можна залишити поза увагою теорії зв'язку мови, мислення та культури, а одним із ініціаторів вивчення такого взаємозв'язку був американський культурний антрополог Ф. Боас [1, с. 25], який ще у 1911 році такий зв'язок проілюстрував за допомогою порівняння двох культур на основі їх словникового складу. Наприклад, для більшості північноамериканців сніг – звичайне явище погоди, тому не дивно, що в їхній лексиці для позначення цього явища існує лише два слова: snow (сніг) і slush (сльота). А ось для ескімосів сніг – це дуже важливе природне явище, на якому базується їх культура. Тому в мові ескімосів існує більше 20 слів для характеристики снігу в різному стані.

Суттєвий внесок для розуміння зв'язку мови і культури зробила лінгвістична гіпотеза Сепіра-Ворфа. Автори цієї гіпотези звернули увагу на необхідність проаналізувати не склад різних мов, а їх структурну відмінність і зробили висновок про те, що мова – не просто інструмент для відтворення думок та репродукування інформації, а вона сама формує наші думки. Наприклад, англійському реченню «Він залишився на десять днів» у мові племені хопі відповідає речення «Він залишився до одинадцятого дня». Крім того, Б. Ворф зазначив, що у мові хопі немає минулого, теперішнього і майбутнього часу в структурі речень і формах слів. Таким чином, можна зробити висновок про те, що носії різних мов по-різному сприймають світ саме завдяки особливостям їх мови. Тому від ступеню переживань стосовно конкретного явища чи предмета, які властиві представникам певної культури, залежить їх мислення, сприйняття і все це відображено в мовній системі певного народу. Чим складніша й різноманітніша сукупність мовних понять для одного явища, тим більше значення воно має для носіїв цієї мови й культури. Сприйняття світу людиною відбувається крізь категорії рідної мови з її неповторним народним духом. Це пов'язано з різними природними, кліматичними, соціальними та іншими умовами, характерними для конкретного народу – носія культури і мови, тому в кожного народу своя культурна та мовна картини світу. Культурна картина світу є результатом того, що в різних культурах люди сприймають, відчувають і переживають світ по-своєму і в результаті цього створюється неповторний образ світу, уявлення про світ. Ці знання й уявлення надають культурі кожного народу самобутності, завдяки чому якраз і спостерігаються відмінності між культурами.

Не викликає сумнівів той факт, що культурна картина світу завжди набагато багатша, різноманітніша та яскравіша, ніж мовна. Але саме в мові відображається, реалізується, вербалізується культурна картина світу і, таким чином, завдяки мові вона зберігається й передається від покоління до покоління. Саме картина, а не фотовідображення світу, яке було б однаковим для всіх народів світу. Крізь призму культурної картини світу пропускаються назви предметів та явищ, і тому слова набувають специфічних рис, характерних для конкретної культури. Наприклад, для українця і росіянина існує одне слово на позначення нижніх кінцівок людини – нога, а для англійця – два: foot і leg. Українець бачить два кольори – синій і блакитний, які для носія англійської мови позначаються одним словом – blue. Для українця існують бузковий і фіолетовий кольори, а для росіянина – тільки фіолетовий. Таким чином, можемо зробити висновок про те, що мова «нав'язує» її користувачам певне бачення світу.

З огляду на останнє, акцентуємо увагу на тому, чи можемо ми запліщити очі на факт нав'язування нашим дітям викривленого бачення світу через

посередництво російської мови. Нині увесь світ побачив духовний занепад цього народу, що роками прославляв свою культуру та мову. Взаємозв'язок мови і культури очевидний і зводиться до таких висновків: мова – дзеркало культури, що відображає не лише реальний навколишній світ, а й менталітет народу, його національний характер, традиції, звичаї, мораль, систему норм і цінностей, картину світу; мова – скарбниця культури, оскільки всі знання, вміння, матеріальні й духовні цінності, накопичені тим чи іншим народом, зберігаються в мовній системі: у фольклорі, книгах, в усному та писемному мовленні; мова – носій культури, оскільки саме за допомогою мови вона передається від покоління до покоління, а у процесі інкультурації діти, опановуючи рідну мову, разом із нею засвоюють і узагальнений досвід попередніх поколінь; мова – інструмент культури, який формує особистість, оскільки саме завдяки мові людина пізнає менталітет, традиції, звичаї свого народу разом зі специфічним культурним образом світу.

П. Селігей у своєму дослідженні акцентує увагу на питанні мовної свідомості, яку характеризує як «небайдуже, ціннісне ставлення до мови як із боку окремої людини, так і всього суспільства, що охоплює погляди, уявлення, почуття, оцінки щодо мови, а також мотиви мовної поведінки» [4, с.177]. Учений визначає мовну свідомість як важливий стратегічний чинник мовної стійкості. Загальновідомо, що у світі мови зникають швидше, ніж рідкісні види тварин і птахів. Тож доля мови залежить від ставлення до неї, тому важливо забезпечити українську мову від ризику стати жертвою масового відступництва, після чого її неминуче спіткають скорочення функцій, занепад і смерть. Але ж найстрашніше те, що разом із мовою зникне і культура, а з нею – цілий народ.

Опанування дитиною мови як інструменту культури покладено, перш за все, на батьків, оскільки материнська мова залишається у свідомості дитини на все життя. Природно, якщо батьки є прикладом для наслідування, саме тому важливо саме батькам свідомо обрати українську мову як мову повсякденного вжитку. Основи мовної свідомості варто закладати в родині вже в перші роки життя, коли психіка надзвичайно пластична. Любов до мови часто ґрунтується на дитячих враженнях і переживаннях: вони закарбовуються в пам'яті, частково переходять у підсвідоме й надалі впливають на становлення особистості та її світовідчуття. Вплив материнської мови настільки сильний, що його часом порівнюють із візерунком на камені. Видатний педагог Г. Ващенко наголошував: «Людина ніколи не переживає під впливом слова таких сильних почувань, як у дошкільному віці» [3, с. 298]. Дитячі радощі від казки, віршика чи пісеньки закладають до мови стихійну любов, на основі якої потім можна розвивати любов свідому. Любов до мови формується, перш за все, від батьків, тож дитина має відчувати, що росте в мовно свідомій родині.

Список використаних джерел

1. Boas F. Handbook of American Indian languages. Washington: government printing office, 1911. 84 p.
2. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. 2-ге вид., доп. Київ: ВЦ «Академія», 2009. 376 с.
3. Ващенко Г. Виховання волі і характеру. К., 1999. 385 с.
4. Селігей П. Про виховання мовної свідомості. *Мовознавство*. 2010. № 2-3. С. 176–193.
5. Серих Т. Формування полікультурної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи: дис. д-ра філософії: 013 / Т. М. Серих; М-во освіти і науки України, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. Глухів, 2020. 359 с

Теоретико-методологічні аспекти виховання культури безпеки учнів

*Марія Астахова,
кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри соціально-гуманітарної освіти
Харківської академії неперервної освіти*

У статті висвітлено актуальні питання виховання культури безпеки учнів, проаналізовано поняття «культура безпеки» та розкрито її структурні компоненти й особливості. Досліджено функції та фактори, що впливають на формування культури безпеки учнів; розглянуто структурні напрями системи виховання культури безпеки на рівні закладу освіти.

Ключові слова: виховання, культура безпеки, безпечне середовище, профілактика, травматизм.

Виклад основного матеріалу. Одним із пріоритетів системи освіти в Україні в умовах загроз воєнного стану є формування безпечної поведінки підростаючого покоління, навичок дій у небезпечних ситуаціях різного походження, розвитку стійкої мотивації на безпечну життєдіяльність і здоровий спосіб життя. Комплексний і системний розвиток культури безпеки дозволить значно підвищити рівень духовного, морального й патріотичного виховання, зменшити людські та матеріальні втрати.

Так, Національною стратегією розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі, схваленої Указом Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020, обумовлено необхідність побудови безпечного та здорового освітнього середовища у новій українській школі для забезпечення прав дітей на освіту, охорону здоров'я, створення умов для надання учням якісних освітніх та медичних послуг [6]. Також формування культури безпеки та створення безпечного середовища зафіксовані в багатьох нормативах у сфері освіти.

Ефективне ж виховання культури безпеки можливе лише при організації відповідного освітнього процесу, що забезпечує цілеспрямовану підготовку учнів до профілактики та подолання впливу шкідливих і небезпечних факторів оточуючого середовища життєдіяльності у процесі спеціально організованого творчого міжособистісного спілкування учнів із педагогом, який є носієм культури безпеки.

Співробітники Національного інституту стратегічних досліджень проблеми впровадження культури безпеки в Україні наголошують, що низький рівень культури безпеки є основною причиною загострення проблем навколишнього середовища, що ставить під загрозу екологічну рівновагу та здоров'я нації [9].

Проблема формування культури безпеки суспільства в цілому і кожного з його представників, як профілактичний напрям, розвивалася протягом усієї історичної перспективи. Досвідом доведено, що найбільш результативне вирішення цієї проблеми досягається шляхом загальної освіти особистості, від якої залежить принцип і характер її життєдіяльності й суспільства в цілому [5, с.13–16].

У наш час питання культури безпеки людини посідає особливе місце, оскільки нова постіндустріальна епоха, зумовлена не тільки науково-технічним прогресом, але й збільшенням кількості небезпек, з якими стикається людство на кожному етапі свого існування, особливо враховуючи загрози воєнного стану.

Разом із тим, на сучасному етапі для суспільства характерним є низький рівень популяризації культури безпеки, незважаючи на загально визнану цінність здоров'я людини, що є основою безпеки [8]. У зв'язку з цим актуальною потребою для безпечного існування сучасного людства є формування культури безпеки та виховання несхильної до надмірного ризику особистості, яка адаптована до адекватних дій у надзвичайних та екстремальних умовах.

Одним з таких рішень може стати ґрунтовний аналіз поняття «культура безпеки», що виступає елементом загальної культури людини і сприяє запобіганню загроз здоров'ю. Саме культура безпеки, що включає в себе всю сукупність наявних у людства досягнень у галузі запобігання та протистояння різним загрозам і небезпекам здоров'ю, може сьогодні виступати як головна мета підготовки людини до подальшої безпечної життєдіяльності.

Для науковців з України та країн Європи актуальними є питання формування культури здоров'я та безпеки школярів за умов урахування вікових та індивідуальних особливостей (Ю. Аркін, П. Блонський, О. Богданова, Ю. Бурцева, Е. Маєвська, Е. Харлок та інші), а також загальних проблем підвищення рівня здоров'я та профілактики щодо зменшення негативних впливів зовнішнього середовища на молодь (Aggio D., Bohn A., De Paula J.S., Rise P., Seabra A., Zou J.). Багато праць присвятили темі формування здоров'язберігаючого середовища і формування культури здоров'я такі дослідники, як Д. Зарідзе, М. Гончаренко, Н. Максимова, Т. Бойченко, Л. Попова, В. Шаповалова, О. Шиян та ін. [8].

Поняття «культура безпеки» вперше було сформульоване МАГАТЕ в 1986 році в процесі аналізу причин Чорнобильської аварії. Таким чином, поняття «культура безпеки» є набором правил і особливостей діяльності, організації та поведінки персоналу, який встановлює вищим пріоритетом особисту відповідальність і увагу проблемам безпеки. Безпечне мислення стає культурою, коли група, або спільнота в цілому діє так, що загроза її безпеці стає соціально недопустимим явищем. Упровадження норм безпечної поведінки допоможе уникати ситуацій, коли люди починають з підозрою ставитись один до одного [4].

Так поступово цей термін почали поширювати в усі сфери людської діяльності та застосовувати як до окремої людини, так і до суспільства в цілому. У науковій літературі *культура безпеки* визначається як «рівень розвитку людини і суспільства, що характеризується значущістю забезпечення безпеки життєдіяльності в системі особистісних і соціальних цінностей, безпечної поведінки в повсякденному житті і в умовах небезпечних та надзвичайних ситуацій, рівнем захищеності від загроз і небезпек в усіх сферах життєдіяльності».

Виходячи з цього, її складовими визнаються:

- *на індивідуальному рівні* – світогляд, норми поведінки, індивідуальні цінності та підготовленість людини у сфері безпеки життєдіяльності;
- *на колективному рівні* – корпоративні цінності, професійна етика та мораль, підготовленість персоналу у сфері безпеки;
- *на суспільному рівні* – традиції безпечної поведінки, суспільні цінності, підготовленість усього населення у сфері безпеки життєдіяльності [9].

Отже, на наш погляд, в основу визначення поняття «культура безпеки життєдіяльності» мають бути покладені: світоглядна основа, система цінностей, створена людством, і така, що культивується суспільством протягом її історичного існування; традиції, стійкі правила поведінки членів суспільства, спрямовані на

підтримання та продовження життєдіяльності; духовні, інтелектуальні та матеріальні результати діяльності людей у сфері безпеки. На підставі цих визначених компонентів дефініцію «культура безпеки життєдіяльності» можна визначити як рівень розвитку людини і суспільства, що характеризується значущістю завдання забезпечення безпеки життєдіяльності в системі особистісних і соціальних цінностей, безпечної поведінки в повсякденному житті та в умовах небезпечних і надзвичайних ситуацій, рівнем захищеності від загроз і небезпек в усіх сферах життєдіяльності [8].

Формування основ культури безпеки в процесі освітньої діяльності учнів в умовах закладу освіти передбачає формування та розвиток умінь і навичок безпечної поведінки, формування світоглядних ідей, моральних і естетичних цінностей, досвіду вирішення проблем безпеки та безпечного спілкування.

Якщо розуміти культуру як певний рівень розвитку творчих сил і здібностей людини, то культура безпеки – це відповідний рівень розвитку творчих сил і здібностей людини до профілактики ризиків, попередження та зменшення шкоди (заподіюваної шкідливими і небезпечними факторами життєдіяльності) їй особисто та суспільству в цілому [2, с. 150].

Науковець О. Запорожець стверджує, що у словосполученні «культура безпечної життєдіяльності» закріплено три ознаки явища:

- *родова* – культура безпеки життєдіяльності виступає як частина загальної культури людини та обов'язкова складова професійної культури;
- *діяльнісна* – культура розглядається насамперед як робота людської свідомості та результат діяльності особистості;
- *видова* – культура безпеки життєдіяльності особистості має відношення до безпеки людини і суспільства.

Культура безпечної життєдіяльності, як категорія, містить низку додаткових компонентів, які необхідно враховувати як педагогічні умови її формування: мотивація поведінки і діяльності; досвід самовдосконалення особистості; готовність її до безпечної життєдіяльності [1].

Науковцями доведено, що освіта і виховання людей у суспільстві мають бути побудованими на засадах культури безпеки як ціннісного феномену, що зумовлює й забезпечує продовження життєдіяльності суспільства в цілому і кожного з його представників. Як засвідчує історичний аналіз, виховання в галузі безпеки життєдіяльності здійснювалося завжди – від моменту народження людини і до кінця її життя – батьками та близькими, оточуючими, суспільством, державою, у процесі самовиховання [8].

Саме тому як основу формування культури безпеки можна визначити процес виховання, навчання та розвитку особистості як цілеспрямовані, спеціально організовані та методично забезпечені процеси. Адже культурна спадщина не відтворюється сама по собі, а вимагає свідомого відбору, передачі та засвоєння, що виявляється можливим, оптимальним й ефективним у рамках системи освіти.

Особливого значення культура безпеки набуває сьогодні, в умовах воєнного стану в країні. Нас оточує безліч небезпек, пов'язаних із війною. Це й не розірвані боєприпаси, зруйновані будівлі, артилерійські та ракетні обстріли, можливість застосування ворогом хімічної або ядерної зброї масового ураження і т. д. Усе це вимагає більш відповідального ставлення до культури безпеки для збереження життя і здоров'я. Збільшення руйнівних, а інколи незворотних ситуацій з причин

людського фактора виникають через неправильні дії персоналу, що пояснюється низьким рівнем професіоналізму, невмінням ухвалювати оптимальні рішення у складних обставинах, в умовах дефіциту часу та невизначеності результатів [3].

У педагогіці загально визнаним є положення про визначальну роль впливу особистості педагога на дитину, зокрема з питань формування в учнів умінь і навичок особистої безпеки та культури безпеки в цілому. Оскільки основні пріоритети, мотивації, світогляд, установки на певний спосіб життя формуються в дитячі та юнацькі роки, тому саме на заклади дошкільної та загальноосвітньої освіти, які охоплюють значну кількість дітей і молоді протягом тривалого періоду, покладається завдання сформувати в молодого покоління навички дбайливого ставлення до власного здоров'я, навчити правил безпечної поведінки, яка сприяла б його збереженню та зміцненню.

Виховання культури безпеки школярів включає низку підсистем, які складаються з таких компонентів і елементів:

1) діяльність суб'єктів педагогічного процесу: педагога, запрошених на виховний захід фахівців із проблем безпеки, школярів із різним рівнем розвитку культури безпеки та ін.;

2) цілі, зміст і результати виховання культури безпеки;

3) діагностика, планування, стимулювання, організація культури безпеки (реалізуються як компоненти процесу виховання та функції управління у вихованні);

4) виховання культури безпеки на різних рівнях освіти;

5) наука, мистецтво, практика виховання культури безпеки життєдіяльності;

6) підготовка школярів до безпечної життєдіяльності у викладанні гуманітарних, природничо-математичних, практичних дисциплін, фізичної культури, основ здоров'я та ін.

Успішність виховання школярів великою мірою залежить від особистості вчителя, який повинен володіти високими моральними якостями, ґрунтовними знаннями, педагогічними технологіями, здатністю отримувати додаткові знання, необхідні для практичної діяльності з профілактики дитячого травматизму та формування культури безпеки життєдіяльності.

Першим і найважливішим чинником виховання є сім'я, другим – школа, яка сьогодні покликана, у першу чергу, стати осередком виховання, зокрема самовизначення та самореалізації кожної особистості.

Представимо напрями виховання культури безпеки учнів на рисунку 1.

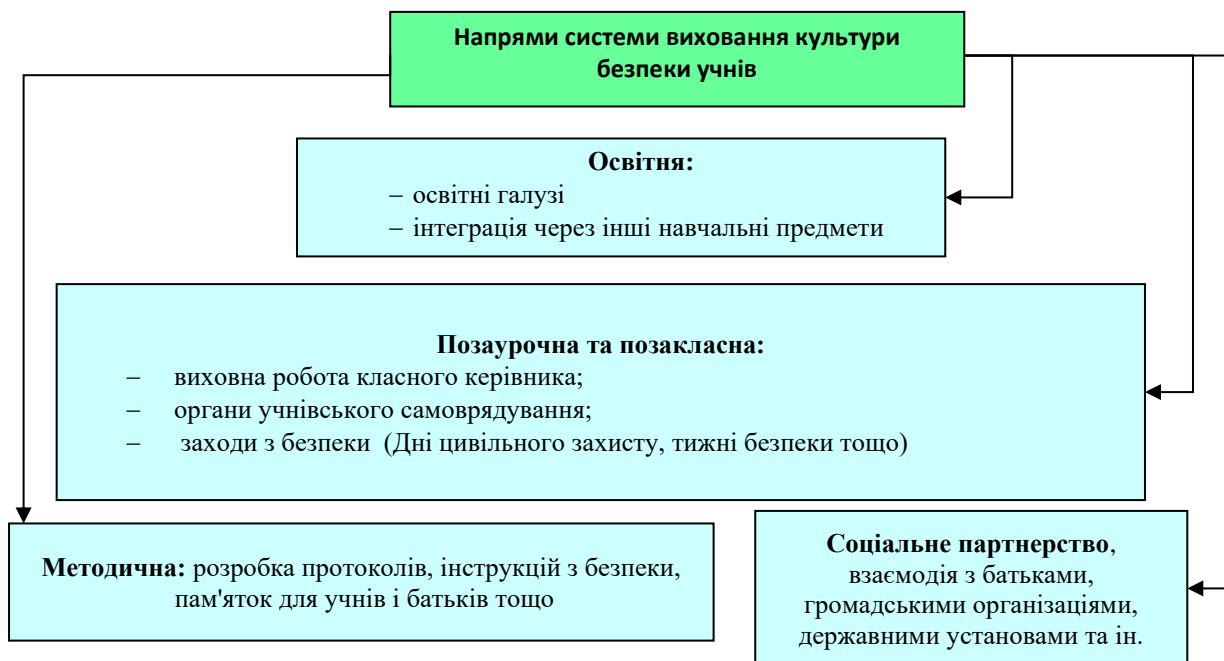

Рис. 1. Напрями системи виховання культури безпеки учнів

Важливим документом у сфері виховання культури безпеки учнів є Концепція безпеки закладів освіти, схвалена розпорядженням КМУ від 07 квітня 2023 року № 301-р, у якій зафіксовано, що *формування компетентностей безпеки в учасників освітнього процесу можливо забезпечити шляхом:*

- організації системного навчання учасників освітнього процесу дій в умовах надзвичайних ситуацій;
- перегляду та актуалізації освітніх програм із питань безпеки життєдіяльності, цивільного захисту та домедичної допомоги, прав, свобод і обов'язків громадянина та впровадження соціально-емоційного навчання та здійснення інтеграції знань про психічне здоров'я в освітній процес і освітню діяльність;
- запровадження в освітній процес закладів освіти програм, спрямованих на формування у здобувачів освіти правової поведінки, запобігання конфліктам і правопорушенням, здобуття навичок щодо безпечної поведінки в Інтернеті;
- запровадження обов'язкового підвищення кваліфікації, рівня обізнаності та підготовки педагогічних, науково-педагогічних та інших працівників закладів освіти з безпекових питань, питань базових психологічних втручань, основ психологічної самопомоги і прав, свобод і обов'язків громадянина [7].

Висновки. Отже, освіта й виховання у сфері безпеки життєдіяльності мають забезпечити формування нового мислення, цілісного знання, практичного вміння, необхідного для прийняття обґрунтованих рішень на рівні людини, сім'ї, суспільства, держави. Культура безпеки виступає структурним компонентом базової культури особистості, є невід'ємною складовою професійної культури кожного майбутнього фахівця, котра не успадковується, а формується, усвідомлюється та прищеплюється в процесі освітньої діяльності.

Таким чином, проблема безпеки не може розглядатися сьогодні лише в рамках якогось одного напрямку, а вимагає комплексного вирішення, що дозволяє забезпечити всебічний захист здоров'я людини. Разом із тим запроваджувати серйозні системні комплексні підходи без створення єдиної обґрунтованої системи проведення просвітницької діяльності в галузі збереження життя та здоров'я учнів неможливо.

Список використаних джерел

1. Запорожець О. І. Безпека життєдіяльності. URL: http://pidruchniki.ws/1584072050807/bzhd/bezpeka_zhittvediyalnosti_zaporozhets_oi
2. Зоріна М. О. До проблеми визначення актуальності й особливостей формування культури безпеки життєдіяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2010. № 8. С. 149–153.
3. Кузьменко О. С. Формування культури безпеки в студентів технічного профілю. *Педагогіка безпеки*. 2016. № 1. С. 67–71.
4. Культура безпеки. Доповідь Міжнародної консультативної групи з ядерної безпеки. Серія видань із безпеки, № 75-INSAG-4. Відень: МАГАТЕ, 1991. 39 с.
5. Мошкін В. Виховання культури особистої безпеки. *Основи безпеки життєдіяльності*. 2000. № 8. С. 13–16.
6. Про Національну стратегію розбудови безпечної і здорового освітнього середовища у новій українській школі. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020>.
7. Про схвалення Концепції безпеки закладів освіти. Розпорядження КМУ від 07 квітня 2023 р. № 301-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-kontseptsii-bezpeky-zakladiv-osvity-i070423-301>
8. Романів Л. В., Пішак О. В., Бойчук Р. Р. Культура безпеки, як складова базової культури особистості. *Молодий вчений*. 2017. № 3.1 (43.1). URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/3.1_43.1_2017.pdf
9. Скалецький Ю.М. Проблеми впровадження культури безпеки в Україні. К.: НІСД, 2012. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2012-09/kultura_bezp-1bcf6.pdf

Оптимізація сімейного виховання – актуальна проблема сьогодення

Альбіна Кіяшко, вихователь-методист, спеціаліст вищої категорії, «старший вихователь» комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 138 Харківської міської ради»

У статті розглянуто питання оптимізації сімейного виховання як необхідної умови на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти, заходи щодо оптимізації сімейного виховання, ініційовані закладом дошкільної освіти, як певна стратегія і тактики взаємодії педагогів із батьками. Акцентовано увагу на об'єднанні зусиль закладу дошкільної освіти та батьків щодо усвідомлення їх статусу й ролі у вихованні та навчанні дитини.

Ключові слова: оптимізація сімейного виховання, сім'я, заклад дошкільної освіти, просвітницька робота, організаційна структура, сприятливі умови.

Модернізація дошкільної освіти має торкнутися кожної сучасної сім'ї. Дуже важливо залучати батьків до процесу оновлення змісту, форм і методів виховання дітей дошкільного віку. Об'єднання зусиль батьків і працівників закладу

дошкільної освіти допоможе створити сприятливі умови для повноцінного буття дитини. Складна та систематична просвітницька робота закладу освіти завжди дає позитивні результати.

Сім'я і заклад дошкільної освіти – два важливих інститути соціалізації дитини. І хоча їх виховні форми є різними, для всебічного розвитку дитини необхідна їх взаємодія. Якщо заклад освіти сприяє інтеграції дитини в соціумі, то сім'я повинна забезпечити індивідуалізацію розвитку дитини, але не всі батьки розуміють як це треба робити.

Співпраця закладу дошкільної освіти та сім'ї передбачає наявність у батьків відповідальності, а у вихователів – сімейної центрованості педагогічної діяльності, заснованої на розгляді дитини в контексті її родини. Саме тому основний шлях налагодження такої співпраці – організація освітньої взаємодії, результатом якої стане реалізація мети і принципів особистісно орієнтованої освіти дітей дошкільного віку [2, с. 15].

Співпраця колективу закладу освіти з батьками є основою демократизації освіти й підвищення якості освіти. Така взаємодія буде ефективною лише за умови розуміння ними, що тільки спільними зусиллями можна створити умови для підвищення якості освіти, розвитку й виховання дитини, набуття нею необхідного соціального досвіду [6, с. 6].

Відповідальна та складна просвітницька робота закладу дошкільної освіти спрямована на ознайомлення, розширення та поглиблення уявлень членів родини про сучасні освітні завдання, роль вікових та індивідуальних особливостей дитини в її особистісному становленні, сутність компетентності як інтегративної якості особистості [1, с. 3].

Важливою складовою освітнього процесу сучасного закладу дошкільної освіти є організація роботи з батьками, яка має здійснюватися за основними напрямками, а саме:

- вивчення сімей, їх виховного потенціалу;
- залучення батьків, усіх дорослих членів родини до освітнього процесу як рівноправних учасників, інтеграція зусиль і гармонізація взаємин педагогічного колективу та батьківської громадськості у створенні сприятливих умов для ефективної роботи дошкільного закладу;
- формування педагогічної культури сучасної сім'ї та допомога батькам у психолого-педагогічній самоосвіті;
- корекція виховної діяльності родин із різним типом сімейного неблагополуччя [4, с. 27].

У закладі дошкільної освіти необхідно постійно створювати сприятливі умови для підвищення теоретичного та практичного рівня знань батьків щодо визначення ключових орієнтирів розвитку, виховання та навчання дітей дошкільного віку.

Оптимізація сімейного виховання передбачає певні цілі:

1. Орієнтація на систему освітнього процесу закладу дошкільної освіти.
2. Створення сприятливих умов для підвищення рівня знань батьків.
3. Формування стійких мотивів і намірів батьків щодо досягнення особистих успіхів у розвитку, вихованні та навчанні дітей дошкільного віку.
4. Переорієнтування стилю спілкування педагогів і батьків, установа партнерських стосунків.

5. Побудова спілкування на основі партнерських стосунків, рівності учасників освітнього процесу.

6. Згуртованість педагогічного колективу, підвищення його педагогічної майстерності, створення умов для розвитку творчого потенціалу, розвиток їхньої активності [3, с. 101].

З метою підвищення статусу інституту сім'ї, престижу толерантних сімейних відносин передбачається:

1. Удосконалити систему виховної роботи з питань родинного виховання в закладі дошкільної освіти.

2. Здійснювати культурно-просвітницькі заходи з метою відродження та збереження сімейних традицій і цінностей [6, с. 202].

Необхідно проводити систематичну роботу з батьками з метою створення ефективної допомоги, умов та інноваційних механізмів щодо змін пріоритетів і методів виховання, розвитку системи сімейного виховання. Саме тому необхідно розробляти сучасні заходи щодо оптимізації сімейного виховання.

Необхідно створювати сприятливі умови для підвищення теоретичної та практичної обізнаності батьків щодо визначення ключових орієнтирів розвитку, виховання та навчання дітей дошкільного віку. Перед колективом закладу освіти мають постати такі завдання:

- перебудувати організаційну структуру закладу дошкільної освіти відповідно до принципів варіативності, індивідуального підходу, доступності, співпраці із сім'єю;
- створити позитивний імідж закладу дошкільної освіти;
- сформулювати команду однодумців, здатних до самоосвіти та реалізації своїх творчих здібностей;
- удосконалити науково-методичну підготовку педагогів.

Актуальність розроблення заходів зумовлена реформуванням усіх рівнів системи освіти України, які торкаються концептуальних основ освітнього процесу, змісту, форм, методів, технологій, показників результативності освітньої діяльності та спонукають на пошуки нових підходів до виховання [7, с.136].

Таблиця

Заходи щодо оптимізації сімейного виховання в закладі дошкільної освіти

№ з/п	Зміст заходу	Термін виконання
1-й рік роботи з батьками		
1.	Свято посвяти в батьки.	вересень
2.	Проведення моніторингу потреб сім'ї.	вересень
3.	Конференція «Сімейне виховання + виховання в дитячому садку = цілісна педагогічна дія!!!».	жовтень
4.	Педагогічні читання «Сімейні стосунки. Погляд у майбутнє».	жовтень
5.	День відкритих дверей.	листопад
6.	Конференція «Найдорожчий скарб кожного народу – діти».	листопад
7.	Бесіда-диспут «Маленькі діти та їх великі проблеми. Шляхи вирішення».	грудень
8.	Фотовиставка «Люби та знай свою родину».	грудень
9.	Тематичний день «Моя родина у світі єдина».	січень
10.	Інформаційний дайджест «Гуманно-особистісний підхід – сучасні шляхи виховання».	січень

11.	Педагогічні читання «Зако́ни родинного виховання».	лютий
12.	Ерудит-шоу «Шляхами батьківської любові».	лютий
13.	Виставка-презентація робіт «Український національний одяг».	березень
14.	Відкритий мікрофон «Скарбничка родинної мудрості».	березень
15.	Інформаційний стенд «Тепло родинної домівки».	квітень
16.	Усний журнал «Сучасна педагогічна підтримка дитини з боку вихователів і батьків».	квітень
17.	Пересувна бібліотечка «Цікавинки для сучасних батьків».	травень
18.	Виставка-презентація «Батьки майструють іграшки дітям».	травень
2-й рік роботи з батьками		
1.	Усний журнал «Інформаційне поле в сімейних стосунках. Його вплив на розвиток дитини».	вересень
2.	Літературна вітальня «День книги для родини».	вересень
3.	Ділова гра «Основні позиції гуманістичного та авторитарного виховання в сучасній родині».	жовтень
4.	Круглий стіл «Давати знання і виховувати особистість – завдання родини».	жовтень
5.	Усний журнал для батьків «Моя родина не єдина у світі».	листопад
6.	Педагогічний майданчик «Спілкування з дитиною в родині – шлях до її досягнень».	листопад
7.	Педагогічне читання «Стилі виховання в сім'ї».	грудень
8.	Інтелектуальний турнір «Вчимося розуміти дитину разом».	грудень
9.	Вечорниці «Деї родинного виховання».	січень
10.	Бесіда «Виховуйте повагу до країни, у якій живемо».	січень
11.	Інформаційний стенд «Тепло родинної домівки».	лютий
12.	Консультації «Патріотичне виховання дітей дошкільного віку в сім'ї», «Громадянське виховання особистості в сім'ї».	лютий
13.	Батьківський всеобуч «Яка буває батьківська любов?».	березень
14.	Тематичний вечір «Моя родина – моя Батьківщина».	березень
15.	Лекція «Сімейний побут і звичаї українського народу».	квітень
16.	Конференція «Дитячий світ – особливий світ».	квітень
17.	Батьківський всеобуч «Сучасне виховання в сім'ї».	травень
18.	Виставка-огляд фотографій «Моя родина найкраща у світі!».	травень
3-й рік роботи з батьками		
1.	Педагогічні читання «Освітній простір у сім'ї».	вересень
2.	Конференція «Батьки – перші педагоги».	вересень
3.	Обговорення проблеми «Шляхи, засоби та методи формування міцної сучасної родини».	жовтень
4.	Усний журнал для батьків «Модернізація та гуманізація дошкільної освіти через співпрацю з батьками».	жовтень
5.	Педагогічний калейдоскоп «Умови успішного виховання дітей у сім'ї».	листопад
6.	Батьківський всеобуч «Права дитини та обов'язки батьків».	листопад
7.	Відкритий мікрофон «Єдність батька і матері та вихователів».	грудень
8.	Тематичний день «Традиції у сім'ї – шлях до її могутності».	грудень
9.	Панорама «Дитина та її простір у родинних стосунках».	січень
10.	Консультація для батьків «Особистісно орієнтована модель виховання в сім'ї та дошкільному закладі».	січень
11.	Фестиваль знавців «Виховання дитини – спільна справа сім'ї та педагогів».	лютий
12.	Відкритий мікрофон «Всесвіт маленької дитини та підтримка родини».	лютий
13.	Педагогічний круїз «Як виростити щасливу дитину?»	березень
14.	Батьківський всеобуч «Цікаво знати. Традиції різних родин».	березень
15.	Експозиція «Позитивні емоції батьків та їх вплив на дитину».	квітень
16.	Інформаційний стенд «Тепло родинної домівки».	квітень
17.	Дебати «Традиції сімейного виховання в сучасних родинах».	травень
18.	Святковий концерт для батьків «Діти мають талант».	травень

Із метою успішної оптимізації сімейного виховання необхідно створити відповідні умови для:

- *оволодіння* батьками базовим набором теоретичних і практичних знань, умінь і навичок щодо розвитку, виховання та навчання дітей;
- *формування* стійких мотивів і намірів батьків щодо досягнення особистих успіхів у розвитку, вихованні та навчанні дітей;
- *переорієнтування* стилю спілкування педагогів і батьків, установалення їхніх партнерських взаємин;
- *згуртування* педагогічного колективу, підвищення його професійної майстерності [7, с. 232].

Реалізованими умови можна вважати тоді, коли вдалося реалізувати поставлені завдання, а саме: розкрити виховні можливості педагогів і родини, спонукати їх до максимального використання цього потенціалу у формуванні особистості дитини; заохотити батьків до активної участі в освітньому процесі на рівні партнерства та співпраці; підвищити рівень психолого-педагогічної культури батьків, сформувати в них свідоме розуміння власної відповідальності за результат виховання власної дитини; залучити батьків до створення належних умов для забезпечення життєдіяльності та повноцінного розвитку дітей у сім'ї та закладі [5, с. 64].

Оптимізація сімейного виховання в закладі дошкільної освіти сприяє усвідомленню батьками свого статусу й ролі у вихованні та навчанні дитини. Батьки мають зрозуміти, що заклад дошкільної освіти – це не закрита система, і саме вони є дієвою опорою педагогів у роботі з дітьми. Слід відмітити, що завдяки заходам щодо оптимізації сімейного виховання батьки перестали ставитися до закладу як до установи, яка зобов'язана надати їм комплекс послуг із догляду, навчання та виховання їхніх дітей. Більшість батьків позбавилися звички відмежовуватися від участі в житті дошкільного навчального закладу або групи.

Упровадження заходів щодо оптимізації сімейного виховання потребує певної стратегії та тактики взаємодії педагогів із батьками, зміни її векторів і акцентів, осучаснення предмета розмов, розширення спектру життєво важливих проблем, надання зустрічам більшої ширості, відвертості, конструктивності, звільнення від надмірної формальності. Об'єднання зусиль допоможе створити простір, сприятливий для повноцінного буття дитини в сім'ї та закладі освіти.

Складна й відповідальна просвітницька робота закладу дошкільної освіти спрямована на розширення та поглиблення уявлень членів родини про сучасні освітні завдання, роль вікових та індивідуальних особливостей дитини в її особистісному становленні, сутність компетентності як інтегративну якість особистості. Сьогодні вкрай важливо узгодити позиції та очікування педагогів і батьків, принаймні по основних напрямках, гуманізувати взаємодію, налаштуватися на необхідність постійного професійного та особистісного самовдосконалення [4, с. 74].

Список використаних джерел

1. Бабенко Н. Г. Педагогічна культура батьків та сучасні освітні тенденції. *Дошкільний навчальний заклад*. 2015. № 1. С. 2 – 8.
2. Взаємодія ДНЗ та сім'ї. Укладачі: О. А. Рудік, І. В. Молодушкіна. Харків: Вид. група «Основа», 2013. 222 с.
3. Педагогіка сімейного виховання : підручник. Вид. 3-тє, доп., перероб. Л. М. Маценко. Київ: ЦП «Компринт», 2019. 376 с.

4. Родинне сонцеколо: методичний посібник для роботи з батьками. Авт.-упор. Л. В. Калуська. Тернопіль: Мандрівець, 2008. 140 с.
5. Теорія та методика співпраці ДНЗ з родинами: навч.-метод. посіб. Н. Г. Каньоса. Кам'янець-Подільський, 2015. 121 с.
6. Соціально-педагогічні умови співпраці навчального закладу з батьками як фактор підвищення якості освіти. Укладач: Замулко О. І., завідувач лабораторії розвитку освіти та педагогічних інновацій КНЗ «ЧОПОПП ЧОР». Черкаси, 2016. 258 с.
7. Степанов О. М. Педагогічна психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2011. 416 с.

Методична підготовка вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з родиною на основі партнерської взаємодії

*Ольга Кузьменко,
вихователь Комунального закладу
«Дошкільний навчальний заклад
(ясла-садок) № 294 Харківської міської ради»*

У статті визначено основні етапи роботи з вихователями закладів дошкільної освіти з метою формування у них навичок здійснення партнерської взаємодії з батьками вихованців. Обґрунтовано доцільність, мету, завдання та зміст кожного з виділених етапів. Розкрито сутність ключових понять.

***Ключові слова:** гуманізація освіти, сім'я, педагогічне спілкування, педагогічна рефлексія.*

Постановка проблеми. Наразі, у складних умовах захисту незалежності Української держави від посягань держави-агресора, сучасна сім'я зазнає суттєвих змін, у першу чергу, у сфері внутрішньородинних взаємин. Серед батьків спостерігається загальна розгубленість, що зумовлена введенням воєнного стану, а на перший план поставлено проблеми виживання та існування родини. Саме тому соціальний інститут батьківства теж набуває нових форм і змісту. За таких складних соціально-економічних умов гостро постає проблема якості виконання батьками функцій та обов'язків щодо виховання, розвитку, утримання дітей, піклування про них.

На сьогодні можна відстежити різні ступені прояву батьківської турботи від свідомого, відповідального до легковажного, недбалого ставлення до дітей, що пов'язане із загальним стресом, який переживають як родини в цілому, так і хтось один із батьків. Це призводить до негативних наслідків: сімейне виховання поступово стає довільним, проводиться без чіткої системи та опори на традиції.

З метою попередження такого роду проблем, профілактичну та корекційну діяльність із родинами потрібно починати якомога раніше, тобто з першого дня відвідування дитиною закладу дошкільної освіти. Г. Беленька, В. Огнев'юк та інші вітчизняні науковці вважають, що стосовно сім'ї заклад дошкільної освіти має бути консультативним і просвітницьким центром із психолого-педагогічних питань виховання та освіти.

Основою спільної продуктивної діяльності між вихователем і родиною повинна стати партнерська взаємодія, що заснована на ідеях гуманізації освіти, які спрямовані на розвиток особистісних якостей, комунікативних умінь і навичок, створення умов для усвідомлення та пізнання дитиною себе, власних потенційних

можливостей. Гуманізація освіти – центральна складова нового педагогічного мислення, яка передбачає перегляд, переоцінку всіх компонентів педагогічного процесу у світлі їхньої людинотворчої функції [1, с. 60].

Партнерство вихователя та родини повинно ґрунтуватися на принципах співробітництва: взаємоповазі, взаємодовірі, взаєморозумінні. Така спільна діяльність неможлива без чіткого усвідомлення педагогом своєї ролі та відповідальності у процесі співпраці, рушійною силою якої повинні стати любов до дитини, прийняття та повага її як особистості, розуміння її проблем.

Жодна взаємодія не принесе позитивного результату без усвідомлення та дотримання умов ефективної співпраці, запорукою якої стають висока культура спілкування вихователя і батьків, неупередженість у розв'язанні різних проблем.

Розробка програми партнерської взаємодії закладу дошкільної освіти й сім'ї дозволяє визначити зміст, методи та форми роботи з батьками на кожному віковому етапі розвитку їх дитини, що забезпечує позитивну мотивацію такої співпраці, актуальність і конкретність спільних психолого-педагогічних завдань, які постають перед родиною та потребують розв'язання.

На певному етапі партнерської співпраці з родиною вихователь допомагає батькам розробити власну стратегію сімейного виховання відповідно до вікових та індивідуальних особливостей їх дітей, на основі здійснення ґрунтовної діагностики родин, з якими працює.

Разом із цим актуальним стає питання методичної та технологічної підготовки вихователів закладів дошкільної освіти з метою опанування ними сучасних методів і прийомів роботи з родинами вихованців, набуття ними нових навичок роботи із сім'єю. Сім'я – форма спільності людей, що склалася з поєднаного шлюбом подружжя, їхніх дітей (власних чи усиновлених), а також, у деяких випадках, і з інших осіб, поєднаних родинними зв'язками [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема співпраці закладу дошкільної освіти та сімей вихованців не нова, але залишається актуальною упродовж тривалого часу. Будь-які суттєві зміни в житті суспільства стають основою для перегляду основних принципів взаємодії педагогів і батьків.

Над розв'язанням цієї проблеми працювали такі видатні вітчизняні та зарубіжні вчені (педагоги, практичні психологи, соціологи та інші): В. Афін, К. Абульханова-Славська, Т. Алексєєнко, Г. Бевз, О. Безпалько, І. Братусь, І.Кон, Г. Гусак, Т. Клімова, Я.-А. Коменський, Г. Костюк, Т. Кравченко, А. Кузьмінський, С. Максименко, А. Марушкевич, А. Маслоу, Н. Мінкіна, А. Омеляненко, Ж. Піаже, Т. Піроженко, К. Роджерс, Л. Рубінштейн, С. Русова, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, Г. Філіпова, О. Хартман, С. Харченко, Т. Цюман, Н. Шевченко, О. Ярошинська.

В. Кузьменко, О. Проскура вважають, що на сьогодні потрібна висока культура закладу дошкільної освіти в цілому та кожного вихователя зокрема для побудови взаємин із сім'єю, готовність підтримати і продовжити турботу про дитину, вміння надати батькам відповідну консультаційну допомогу. Ми поділяємо думку цих вчених про те, що саме запити батьків є орієнтиром для розвитку сучасного суспільного дошкільного виховання, а також основним мірилом якості фахової підготовки вихователя.

Проте питанням формування у вихователів навичок роботи із сім'єю, умінь проводити дослідження стану сформованості рівня відповідальності батьків за розвиток дитини дошкільного віку, а також створення психологічного портрета

родин і вихованців у процесі проведення консультаційної роботи завідувачем і (або) вихователем-методистом не приділяється достатньої уваги.

Аналіз наукових праць і власного практичного досвіду дозволив нам виявити суперечності стосовно означеної проблеми, а саме між:

- вимогою сьогодення до високого рівня кваліфікації вихователів, їх здатності організовувати взаємодію з батьками на основі партнерства, взаємодовіри та взаємоповаги; готовністю до практичної та методичної допомоги батькам щодо оптимізації виховання та розвитку дошкільника в родині; уміння здійснювати педагогічний вплив на вихованців та їх батьків під час спілкування; здатністю до навчання й самовдосконалення протягом життя і недостатнім рівнем їх професійної підготовки до вирішення зазначених завдань;
- необхідністю цілеспрямованого педагогічного самовдосконалення вихователя з метою оволодіння додатковими знаннями та вміннями щодо роботи з батьками та недостатньою реалізацією цього завдання в процесі безпосередньої фахової діяльності.

Актуальність, недостатній рівень теоретичної дослідженості та практичної розробленості зазначеної проблеми, необхідність подолання визначених суперечностей зумовили вибір теми статті «Методична підготовка вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з родиною на основі партнерської взаємодії».

Мета статті полягає у виявленні ефективності використання різних форм роботи з вихователями в закладі дошкільної освіти з метою оволодіння ними професійними знаннями та вміннями, що дозволяють якісно організувати співпрацю з батьками на основі партнерських взаємин.

Виклад основного матеріалу. Проводячи індивідуальну або колективну консультативну роботу з вихователями закладів дошкільної освіти, повідомляючи їм певні знання, завідувачу або вихователю-методисту потрібно надавати інформації необхідну спрямованість, тобто пояснювати її важливість для опанування певних професійних навичок.

Структура системи формування професійних навичок і вмінь фахівців закладів дошкільної освіти щодо роботи з батьками на основі партнерської взаємодії має такі складові: мету, завдання, етапи, методи і форми досягнення мети.

Мета цієї системи – формування професійних навичок і вмінь у вихователів в умовах здійснення їх психолого-педагогічної підтримки в закладах дошкільної освіти, де вони працюють.

Для досягнення мети визначені завдання щодо оволодіння вихователями професійними вміннями та навичками, які необхідні для здійснення партнерської взаємодії з батьками, що полягають:

- у формуванні позитивної мотивації до здійснення взаємодії з родинами вихованців та прагнення до самовдосконалення з цього питання;
- у розкритті сутності та змісту педагогічної діяльності вихователя в процесі організації партнерської взаємодії з батьками;
- в опануванні сучасних методик діагностування родин вихованців;
- у визначенні механізмів педагогічної рефлексії, самооцінки, самоаналізу, саморозвитку в процесі формування професійних умінь та навичок із питань проведення різних форм роботи з батьками;

- в опануванні комунікативних навичок, навичок педагогічного спілкування (за К. Крутій, О. Фунтіковою, *педагогічне спілкування – професійна за своїми цілями та завданнями взаємодія педагогів і тих, хто навчається, у процесі навчальної діяльності; комунікативний бік педагогічної діяльності* [1, с. 250]);
- у формуванні особистісних якостей: рефлексії, емпатії, толерантності, терпимості, поважного ставлення до співрозмовника;
- у створенні умов для самореалізації педагогів закладів дошкільної освіти у процесі роботи з батьками на основі партнерської взаємодії.

Система роботи з вихователями закладів дошкільної освіти передбачає такі етапи: підготовчий, процесуальний, рефлексивний і узагальнюючий.

Обґрунтуємо доцільність, мету, завдання і зміст кожного з виділених етапів.

Метою підготовчого етапу є створення організаційно-педагогічних умов для забезпечення формування професійних умінь та навичок у вихователів для роботи з батьками на основі партнерської взаємодії.

Реалізація мети цього етапу вимагає розв'язання таких завдань: ознайомлення з основними принципами створення умов для партнерської взаємодії з батьками у процесі проведення онлайн та (або) офлайн круглих столів, конференцій, практичних семінарів, де беруть участь викладачі педагогічних закладів вищої освіти, практичні психологи закладів дошкільної освіти; а також пізнавальних, професійних екскурсій.

Для успішного здійснення педагогами закладів дошкільної освіти завдань щодо роботи з батьками на основі впровадження принципів партнерської взаємодії їм необхідно оволодіти багатьма вміннями, наприклад: навичками цілепокладання та планування, комунікативними, рефлексивно-аналітичними та ін. Разом із цим у них повинні бути сформовані такі особистісні якості: гіперсоціальні настанови, альтруїзм, щирість, обов'язковість, надобов'язковість, готовність допомагати довколишнім, організованість, працьовитість, працелюбність, старанність, зібраність, стійкість, усвідомленість, педагогічна доброта та ін.

Зазначені вище професійні вміння та особисті якості, як правило, формуються у педагогів закладів дошкільної освіти завдяки правильно побудованій системі психолого-педагогічної підтримки, де пріоритетними стають тренінги та обговорення, під час яких вони опановують необхідні вміння; аналіз запропонованих проблемних ситуацій, проблемні столи, колективні перегляди форм роботи з батьками у досвідчених вихователів-наставників з подальшим обговоренням побаченого.

Процесуальний етап передбачає забезпечення готовності вихователів до формування професійних умінь та навичок і має вирішувати такі завдання:

- забезпечення професійно-педагогічної спрямованості;
- усвідомлення фахівцями значущості самоосвіти та самореалізації для подальшої продуктивної роботи з батьками як професійно-педагогічної якості;
- сформованість професійно-ціннісного ставлення до формування професійних умінь та навичок щодо роботи з сім'єю.

Ефективність професійної підготовки вихователів до роботи з батьками на основі партнерської взаємодії, на нашу думку, значною мірою залежить від ефективно підібраних методів діагностики, планування, вибору форм і методів реалізації системи методичної підтримки процесу, що базується на принципах

людиноцентризму. Основні форми роботи з вихователями: методичний бенефіс або бенефіс педагога; розробка творчого портрета вихователя з урахуванням викликів часу; складання його портфоліо, виконання вихователями творчих робіт.

Головною метою *рефлексивного етапу* є формування у вихователів фахових знань і вмінь, що характеризують їхню професійну самореалізацію в роботі з батьками та здійснення професійної рефлексії з цього питання.

Так, формування професійної самореалізації вихователів закладів дошкільної освіти в роботі з батьками на основі партнерської взаємодії вимагає вирішення таких завдань:

- збагачення змісту різних форм роботи з педагогами питаннями про сутність, місце та значення для діяльності сучасного фахівця закладу дошкільної освіти оволодіння професійною майстерністю в роботі з батьками;
- використання різноманітних форм, методів, засобів навчання педагогів, що забезпечують формування у них складових професійних знань та вмінь із питань роботи з різними типами сімей, наприклад, аналіз конкретних ситуацій, критичних випадків, ситуаційних вправ;
- залучення педагогів закладів дошкільної освіти до різних видів діяльності (самоосвітньої, науково-дослідницької тощо), під час яких вони опановують вміння організувати роботу з батьками з урахуванням індивідуальних особливостей кожного з членів родини;
- формування в кожного з вихователів власного досвіду професійної самореалізації у процесі роботи з батьками;
- сприяння формуванню у вихователів особистісних професійних якостей; стимулювання педагогів закладів дошкільної освіти до професійного самовдосконалення з питань роботи з батьками у процесі проведення таких форм роботи: аукціонів знань, захисту власних авторських проєктів і розробок, участі в різноманітних професійних конкурсах, конференціях із показом фактичних педагогічних досягнень;
- розвиток умінь професійної рефлексії та створення умов для самооцінки, самоконтролю вихователями особистісних результатів процесу формування професійних умінь та навичок під час роботи з різними видами сімей.

Рефлексія – це усвідомлення діючим індивідом того, як він сприймається партнером по спілкуванню, тобто яким він буде партнером по спілкуванню з іншим партнером. Це психічна діяльність людини, спрямована на усвідомлення своїх власних дій і станів [5]. О. Пехота, вважає, що рефлексія – розумова діяльність, що виявляється в чітких думках у вигляді констатації того, що відбувається з іншими та самою людиною [2, с. 35].

Педагогічна рефлексія, за К. Крутій, О. Фунтіковою, визначає ставлення особистості до самої себе як до суб'єкта професійної діяльності, навчає прогнозувати власну поведінку в різних ситуаціях спілкування з батьками вихованців [1, с. 223]. Так, уміння аналізувати власне бачення себе з оцінками інших учасників взаємодії надає можливість педагогу закладу дошкільної освіти не лише усвідомити власні позитивні й негативні загальнолюдські та професійні якості, але й те, як його сприймають і оцінюють інші.

Для роботи з фахівцями дошкільної освіти доцільно обирати інтерактивні та проблемні методи навчання, наприклад, майстер-класи, круглі столи, конференції з актуальних питань освіти батьків, рольові ігри, мініпрактикуми, роботу творчих груп із питань партнерської взаємодії з батьками.

Виділення *узагальнюючого* етапу обумовлено тим, що одним із обов'язкових аспектів підготовки педагогів закладів дошкільної освіти до будь-якого виду роботи з батьками є постійні аналіз, осмислення, експертиза власних дій та станів.

Узагальнюючий етап розробленої системи передбачає виявлення змін у рівнях сформованості професійних умінь та навичок щодо роботи з батьками й забезпечення за необхідності внесення відповідних коректив у процес їхнього професійного навчання.

На цьому етапі вирішуються такі завдання:

- корекція вихователем-методистом змісту, форм і методів формування у педагогів закладів дошкільної освіти професійних вмінь та навичок роботи з батьками на основі оцінки й самооцінки результативності їх особистого професійного зростання;
- поглиблення та узагальнення теоретичних знань і вдосконалення вмінь щодо роботи з різними типами сімей, що були засвоєні на попередніх етапах;
- формування індивідуального педагогічного стилю впливу на оточуючу дійсність, у тому числі й на батьків;
- діагностика й самодіагностика рівня проведення фахівцями різних форм партнерської взаємодії з батьками.

Результативність партнерської взаємодії закладів дошкільної освіти з сім'ями вихованців знаходить своє вираження у підвищенні рівня загальної та педагогічної культури як батьків, так і вихователів, їх потребі в саморозвитку, створенні умов для повноцінного всебічного розвитку дитини, формуванні початкових ціннісних уявлень із різних галузей життя, про звичаї та традиції рідного народу.

Висновки та пропозиції. Отже, система формування вмінь і навичок партнерської взаємодії з батьками може бути успішно здійснена в процесі цілеспрямованої роботи з вихователями з цього питання, що розподілена на декілька етапів.

Проведене нами дослідження не претендує на всебічне висвітлення проблеми. Подальшого вивчення потребують проблеми формування професійних навичок у роботі з сім'ями групи ризику, механізми взаємодії педагогічних закладів вищої освіти і дошкільних навчальних закладів у процесі формування професійних навичок, проведення інтерактивних форм роботи з батьками.

Список використаних джерел:

1. Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв. Упор. К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2010. 342 с. («Словники»).
2. Освітні технології: навч.-метод. посіб. О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. За заг. ред. О. М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2002.
3. Педагогічний словник для молодих батьків. Авторський колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л. В. Артемова та ін. Київ: ДЦССМ, 2003.
5. Родинне сонцеколо: методичний порадник для роботи з батьками. Авт.-упор. Л. В. Калуська. Тернопіль: Мандрівець, 2008.
6. Скрипченко О. В., Лисянська Т. М., Скрипченко Л. О. Довідник з педагогіки та психології. Київ: Вид-во Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, 2001.

Сімейні цінності та традиції

*Наталія Назарук, учитель початкових класів
Комунального закладу «Наталинський ліцей Наталинської сільської ради
Красноградського району Харківської області»*

У статті акцентовано увагу на значенні виховання поваги до традицій та цінностей сім'ї, сприяння зберігати історію свого родоводу, покращити роботу з виховання активних членів суспільства. Звичаї та ритуали сім'ї – важливий чинник стабілізації сімейної системи, що зміцнює родину. Вони дають відчуття зв'язку з народом і українською культурою

Ключові слова: традиції, цінності, сім'я, родовід, ритуали, реліквія, виховання.

Сім'я, її традиції та цінності – це основа виховання дітей. Адже саме в сім'ї дитина засвоює перший досвід взаємодії з людьми, осягає багатогранність людських відносин, розвивається духовно, морально, розумово і фізично.

У світі немає жодного народу, який не мав би своїх традицій і звичаїв, що передають новим поколінням його досвід, знання і досягнення.

У житті кожної людини родина займає особливе місце.

За Арістотелем, сім'я – перша форма спілкування людей. На ранньому етапі формування сім'ї групи чоловіків і жінок жили поруч і склалися в «комунальному шлюбі» – кожен чоловік вважав себе чоловіком усіх жінок. Поступово формувалася групова сім'я, у якій жінка посідала особливе місце.

Витоки української сім'ї простежуються на нашій території ще з доби раннього палеоліту (приблизно 200 тис. років до Різдва Христового). Хліборобське життя стародавніх українців впливало на родинний устрій. Осідливість, стабільний прибуток від праці на землі, чим переважно займалася жінка, робили матір головною особою родини й надовго закріпили тут елементи матріархату.

Українська жінка вирізнялася почуттям власної гідності та завжди була берегинею сімейної моралі.

У кожній родині є свої традиції, ритуали, звичаї, що створюють свою сімейну мікрокультуру. Це не обов'язково щось грандіозне, але навіть такого дріб'язку, як правила щоденної спільної вечері, особливі сімейні рецепти, жарти, різновиди відпочинку: катання на велосипеді, пікніки, спільні ігри, перегляд фільмів. Це все те, про що ми можемо сказати: «У нас у родині заведено...», «Щоліта ми з батьками...», «Вечорами ми...».

Традиції – це міцно усталені, успадковані від попередніх поколінь і підтримувані суспільною думкою форми поведження людей та їхніх взаємин або принципи, за якими розвивається загальнолюдська культура.

Види родинних традицій

1. Сімейні свята і традиції, присвячені їм: день народження, який часто стає першою значною подією в долі дитини (подарунки, спеціальна підготовка, святкові страви виділяють такий день серед інших і дозволяють відчутти значимість події імениннику), вчить приймати гостей; святкування загальнонародних свят, що об'єднує людей у межах країни, світу.
2. Загальні ігри з дітьми (Так батьки подають приклад дитині, знайомлять із різними заняттями, навчають різноманітних навичок).

3. Збори всієї родини (Наприклад, для того щоб розібратися в справах, намітити подальші плани на конкретний термін, обговорити бюджет і витрати сімейства. Це дає можливість дитині мати уявлення про сімейні події, нести відповідальність, брати участь у вирішенні сімейних питань).
4. Традиції гостинності, спільні обіди всіх членів сім'ї. Хлібосолюство вважається також національною традицією, яка об'єднує сім'ї та зміцнює зв'язки з друзями. Святкування значних подій у сім'ї (ювілеїв, успіхів і досягнень домочадців).
5. Традиції покарання та заохочення. Це стимулює дитину контролювати свої дії. Однак зайва строгість правил обмежує свободу дитини, перевантажує її психіку. Не слід вводити правила, які ускладнюють життя.
6. Побажання спокійної ночі, доброго ранку, поцілунок на ніч. Адже від браку турботи й ласки діти виростають нечутливими та черствими.
7. Поїздки, прогулянки всією сім'єю. Походи в музей, театр розвивають духовні почуття дитини.

Підвиди сімейних традицій: трапези, хобі, реліквії, сімейний альбом, «родовід».

Також до сімейних традицій відносяться норми та манери поведінки, які можуть передаватися з покоління в покоління (сленг, афоризми). Дитина сприймає мову сім'ї, спілкування. Дітей завжди потрібно заохочувати до активної участі в сімейних традиціях (приготуванні їжі, подарунку, написанні вірша...).

Важливо пам'ятати, що передаючись із покоління в покоління, традиції адаптуються до умов сучасного життя.

Проте залишається незмінним їх значення в суспільстві: вони покликані слугувати зміцненню сімейно-родинних зв'язків, вихованню таких цінностей сімейного життя, як:

- Подружня вірність;
- Піклування про дітей;
- Піклування про батьків і старших у сім'ї;
- Пошана до предків, догляд за їхніми могилами;
- Взаємна любов батьків;
- Злагода та довіра між членами сім'ї;
- Гармонія стосунків поколінь у сім'ї;
- Демократизм відносин, повага до прав дитини і старших;
- Відповідальність за інших членів сім'ї;
- Допомога слабшим членам сім'ї;
- Гармонії батьківського і материнського впливу у вихованні;
- Спільність духовних інтересів членів сім'ї;
- Здоровий спосіб життя, прихильність до спорту;
- Культ праці, дбайливе ставлення до її продуктів;
- Дотримання народних звичаїв, охорона традицій;
- Гостинність;
- Сімейна відкритість щодо суспільного життя;
- Багатодітність.

З давніх-давен відома така традиція: кожен повинен знати свій рід до сьомого коліна поіменно. З кожним членом роду пов'язані цікаві історії, події. Що більше

людина знала про свій рід, то довше жила пам'ять про померлих родичів, то більше берегли й підтримували живих.

Усе наше життя відбувається в оточенні інших людей – членів суспільства. Щоб жити серед людей, треба багато чого знати й уміти, і ці знання та вміння ми набуваємо в сім'ї. Саме в сім'ї людина пізнає моральні правила, набуває перший досвід їх застосування.

«Без сім'ї немає щастя на землі», – твердить народне українське прислів'я. Кожен із нас усвідомлює, який глибокий зміст закладено в цьому простому вислові. Ми не уявляємо свого життя без рідних людей, які завжди готові зігріти нас теплом і ласкою, любов'ю, бажанням допомогти й розрадити. Матусина ніжна турбота, батькова вибагливість і сила, бабусина доброта. Хіба може бути щасливою людина без усього цього? Яких би життєвих ситуацій не зазнала людина, які б перешкоди не долала, як би не страждала, завжди вона знаходить прихисток і розраду в сім'ї, де її підтримують, розуміють, жаліють.

Українці завжди дуже високо цінували сімейний затишок, сімейні цінності й традиції. Культ батька – матері й щасливої родини, де панує злагода, властивий нашій народній педагогіці споконвіку, бо лише сім'я може захистити людину в такому непередбачуваному й жорсткому світі.

Дуже часто ми чуємо твердження, що сім'я – це основа суспільства. І хоч ці слова такі звичні, вони не втрачають своєї актуальності й глибокого змісту. «З родини йде життя людини» – у цьому прислів'ї сконденсовано моральні й етичні принципи, за якими віками формувався моральний кодекс українців. Саме в сім'ї, де панує любов і взаємодопомога, де належна увага приділяється національній свідомості, високій моралі, почуття справедливості й людяності, виростає гідний громадянин своєї країни.

Батьки, діти, онуки – найрідніші між собою люди, з'єднані в сім'ю Божою волею. Родина, сім'я – це велика сила. Тільки вона є надійним і незрадливим захистом від усяких негараздів.

Взаємини батьків і дітей – це споконвічна проблема, від позитивного вирішення якої залежить благополуччя нашої держави, адже сім'я – це державна структура.

Дружні, спокійні, врівноважені стосунки між батьками і дітьми – це запорука здорового морального клімату в суспільстві. Не може людина творчо працювати, навчатися, якщо її щось пригнічує, тривожить, якщо не все гаразд у сімейних стосунках.

Тільки родина – опора в житті кожної людини. І те, якою буде погода в домі, яким теплим і ясним буде родинне вогнище, залежить і від батьків, і від дітей.

За концепцією Нової української школи ставиться важливе завдання розвитку українознавчих пріоритетів. Тому часто працюємо над проєктами, у яких досліджуємо: історію родин, сімейні традиції та реліквії. Адже завдання таких проєктів завжди актуальні. Виховання свідомого громадянина, патріота, тобто людини з притаманними їй способами мислення, почуттями, вчинками та поведінкою, спрямованими на розвиток громадського суспільства в Україні, є одним із пріоритетних напрямів виховання, зокрема родинного, над яким працює сучасна школа. Працюючи в цьому напрямі, школа покликана забезпечити підростаюче покоління науковими знаннями про взаємозв'язок у сім'ї, допомогти зрозуміти багатогранне значення сім'ї для суспільства в цілому й кожної людини. Зокрема сформувані розуміння, що сім'я – це першооснова існування людини, а

людина – частина сім'ї. Виховати свідоме добре ставлення до неї, почуття відповідальності за родину, як національну й загальнолюдську цінність, розвивати творчу активність щодо родини.

Аналіз літератури та даних проєктних робіт дозволяють обґрунтувати класифікацію традицій і зробити висновок про те, що до найбільш поширених традицій належать ті, які мають виховне значення та впливають на дитину так, щоб вона оберігала, як зіницю ока, і збагачувати ідейно-моральні, емоційно-естетичні традиції, звичаї, обряди та любов і повагу до сімейних реліквій.

Сімейна реліквія – найцінніша річ, що передається з покоління в покоління і зберігається з особливою дбайливістю. Нерідко вона стає єдиним зв'язком між поколіннями, який неможливо розірвати. Тільки за її допомогою можна з любов'ю зберегти пам'ять про минуле.

Визначення «Сімейна реліквія» знайоме в кожному будинку. Адже здавна повелося так, що кожне покоління зобов'язане було знати свій родовід. Як правило, батьки передають у спадок не тільки знання, а й найдорожчі речі, що мають значення для того чи іншого прізвища. Не обов'язково шанована річ, передана дітям, представляє високу матеріальну цінність. У більшості випадків вона має історичний або релігійний характер. Усе залежить від того, з якою життєвою подією в минулому вона пов'язана.

Вважається, що без минулого не може бути майбутнього. Знання і пам'ять минулого дарує людині більш цікаве і значуще життя. Історія роду неодмінно повинна бути передана молодшому поколінню.

Особливо дорожать сім'ї військовими і релігійними цінностями. Колекції різних артефактів представляють і суспільну цінність.

Величезна кількість артефактів належить сім'ям, родичі яких побували на війні. В основному разом із предметами родичі учасників воєн зберігають в пам'яті розповіді про непрості події тих днів.

Особливо яскраві враження в життя нащадків несуть старі фотографії. Століття фотозйомки почав своє існування не так давно, тому фото з минулого життя набуває особливої цінності для нащадків. Фундамент поваги молодшого покоління стає ще міцнішим, коли воно з гордістю бачить на світлинах своїх кровних родичів у військовій формі після перемоги над ворогом.

З особливою дбайливістю зберігаються нагороди та особисті речі прадідусів і прабабусь, які не повернулися з поля бою у Велику Вітчизняну війну. Описати, з якою любов'ю та трепетом вони зберігаються, важко тим, хто не має подібної сімейної реліквії.

Невід'ємною частиною культури стали і релігійні сімейні реліквії. Ці історичні артефакти мають особливу цінність не тільки для сім'ї, але й для суспільства.

До них відносяться не тільки безцінні ікони, написані рукою старовинних іконописців, а й різні предмети побуту, які своїм корінням сягають глибоко в історію. Саме вони відображають історію конкретних історичних подій цілих епох.

На жаль, на сьогодні вікова історія століть або навіть епох може бути сильно спотворена. Але певні релігійні цінності відображають справжню картину конкретних подій історії. Підтвердити їх правдивість зможуть записки, літописи, книги. Чим більше часу вони належать родині, тим із часом стає важливіше їх значення.

Кожна людина має свої індивідуальні як матеріальні, так і духовні цінності. Багато артефактів просто втратили свою історичну цінність через недбале ставлення родичів. Як не сумно, але в цьому потрібно звинувачувати батьків, які самі не цінують предків і не передали чимне ставлення своїм дітям.

Чому це відбувається, сказати складно. Але виправити негативне ставлення до своєї історії можливо на будь-якому етапі. Головне – постаратися розвинути бажання відновити або придбати нові сімейні традиції.

Зовсім не біда, якщо в родині поки немає реліквій, певних підвалин, традицій, які були загублені з часом. Ніколи не пізно почати будувати нову історію сім'ї.

Наприклад, традиції можна придумати. Нехай це будуть спрямовані на згуртування сім'ї заходи. Можна створити власний архів фотографій, які варто зберігати для своїх дітей і онуків. Почати збирати сімейні реліквії можна з абсолютно будь-яких дорогих серцю предметів. Реліквією можуть стати фотоальбом, портрет, нагорода, відзнаки, лист, ікона, книга, меблі.

Отже, зберігання історичної пам'яті родини є надзвичайно важливим.

Це збереження спадщини. Родинна історія може містити унікальну інформацію про життя та досягнення попередніх поколінь, що дозволяє зберегти спадщину для майбутніх поколінь, надає можливість дізнатися більше про родину та її коріння.

Це виховання. Діти, які знають історію своєї родини, можуть краще розуміти своє місце у світі та своє коріння, що може допомогти їм стати більш самостійними та відповідальними громадянами.

Це пам'ять про події. Багато подій, що сталися в історії, можуть бути пережиті кількома поколіннями. Інформація, яка зберігається в родинній історії, може допомогти зберегти пам'ять про ці події та зберегти їх для майбутніх поколінь.

Це передача цінностей. Родинна історія може містити важливі повчальні історії та цінності, які можуть бути передані майбутнім поколінням. Це дозволяє зберігати традиції та цінності родини, що є важливим для її ідентичності.

Таким чином, зберігання історичної пам'яті родини є важливим для збереження спадщини, виховання, пам'яті про події та передачі цінностей майбутнім поколінням.

Кожна частинка пам'яті, що живе в сім'ї, являє собою величезну цінність, яка є святинєю і опорою часу. Тому вона з любов'ю дбайливо зберігається багато років. Для тих, хто почав свою історію зовсім недавно, є сенс із раннього дитинства прищеплювати своїм дітям любов до сім'ї та історії з самого раннього дитинства.

У цей бурхливий, нестабільний та непередбачуваний період, час потрясінь і труднощів, вимушених переїздів і постійних змін сімейні традиції стають своєрідним оберегом, який допомагає триматися, об'єднує родину, робить її стійкою до зовнішніх впливів.

Сім'я – це найбільша цінність, що належить людині, яка дарована природою. Кожна сім'я по праву може вважатися унікальною і є осередком суспільства. Саме тому в кожному будинку є свої традиції, реліквії, підвалини, які передаються з року в рік від старшого покоління молодшому.

Сім'я – загальнолюдська цінність, де ослаблення духовного зв'язку між поколіннями неприпустимо. Адже відмова від родовідних традицій може призвести до повної втрати цінностей культури і суспільства цілої країни.

Історію однієї сім'ї можна вважати малою частинкою історії цілої країни. І важливо те, як саме будуть виховані діти в цій родині, чи будуть вони знати свою історію та дорожити нею.

Список використаних джерел

1. Голота А. «СІМЕЙНІ ТРАДИЦІЇ – ЧОМУ ЦЕ ВАЖЛИВО?» URL: <https://zn.ua/ukr/family/simeyni-tradiciji-chomu-ce-vazhливо-298142.html>
2. Інформаційний калейдоскоп «Модель сучасної родини». URL: <http://biblioteka.lviv.ua/files/family.pdf>
3. Кочерга, О. Родина – взаємодія батьків і дітей / О. В. Кочерга // Розкажіть онуку. – 2009. – № 9 -10. – С. 61–64.
4. Сімейні цінності і традиції. URL: <https://moyaosvita.com.ua/suspilstvoznavstvo/simejni-cinnosti-i-tradici%D1%97/>
5. Традиції української родини – цінний спадок для дитини. URL: <https://naurok.com.ua/tradici-ukra-nsko-rodini-cinniy-spadok-dlya-ditini-137139.html>
6. Щербань П. Національне виховання в сім'ї: для батьків, учителів, вихователів / П. Щербань. – К. : Культурологічне ПП “Борівітер”, 2000. – 258 с.

Ціннісні засади української родини

Ірина Овчиннікова

*учитель образотворчого мистецтва Донецького ліцею № 1
Донецької селищної ради Ізюмського району
Харківської області*

У статті представлено концептуальні підходи до вивчення особливостей української сім'ї, розглянуто фактори впливу на формування ціннісних засад сучасної родини. Акцентовано увагу, що сім'я відіграє надзвичайну роль у суспільстві – через фізичну й соціокультурну зміну поколінь забезпечує можливість його існування та народжує найбільше суспільне багатство – людину, особистість. Матеріал може зацікавити старшокласників, батьків і педагогічних працівників.

***Ключові слова:** сім'я, родина, традиції, цінності, особистість, ціннісні засади, фактори впливу, соціальне середовище.*

Родина відіграє надзвичайну роль у суспільстві – через фізичну й соціокультурну зміну поколінь забезпечує можливість його існування. У сім'ї створюється найбільше суспільне багатство – людина. Тут вона народжується й формується як *особистість*. Саме рівень розвитку сім'ї разом із характером праці обумовлюють суспільний порядок, за яким живуть люди в різних державах, за різних історичних умов.

Сім'я, джерелом створення та розвитку якої є любов, має бути щасливою. У цьому контексті в зміст словосполучення «має бути щасливою» закладено розуміння подружжям того, що щаслива, гармонійна, згуртована сім'я, здорова морально-психологічна атмосфера в ній не виникають самі по собі. Її насамперед творить *родина*, її плекає й охороняє держава, вона не байдужа суспільству. Щаслива сім'я – це напружена й наполеглива щоденна праця всіх членів. Щоб досягти успіхів у цій царині, треба багато працювати й докласти неабияких зусиль.

Потрібно розуміти, усвідомлювати та вдосконалюватися у відповідних діях, учинках і ставленнях на основі любові до себе та своїх найближчих [6, с. 4].

Величезний внесок у розвиток наукових знань про сім'ю та сімейні цінності зробили дослідники психоаналітичного підходу (З. Фрейд, Е. Еріксон), які розглядали сім'ю в цілому негативно, як таку інституцію, яка, нав'язуючи людині настанови й норми, викликає як особисті психологічні проблеми, так і соціальні негаразди. Поява ж усіх соціальних проблем пов'язується з репресивною сімейною функцією батьків по відношенню до дітей, причому у зв'язку з цивілізаційним поступом людства відбувається істотне накопичення дисгармонії та суспільних конфліктів.

Згідно із соціологічно-футуристичним концептуальним підходом (Ф. Тьоніс, Т. Парксонс, А. Харчев, Н. Смелзер, Е. Тофлер), що акцентує увагу на соціальних відносинах, які не залежать від біологічної природи людини, від її психічної діяльності, від індивідуальних особливостей особистості, а вивчають сім'ю як первісну групу взаємодіючих особистостей та як інституцію, роблять соціологічний аналіз еволюції сімейно-родинних стосунків і позитивно оцінюють зміну форм сім'ї.

Прихильники гендерного концептуального підходу (С. Бовуар, Б. Фрідан) основною активною силою суспільного розвитку вважають відносини чоловіка та жінки, причому чоловіків розглядають як соціально привілейовану стать, а жінок – як соціально підкорену. Найбільш активно гендерну проблематику розробляє фемінізм.

Соціологія сім'ї, виникнення якої припадає на 20-ті рр. ХХ ст., розвивалася досить успішно, на відміну від інших галузей соціології. Найбільш відомими спеціалістами в галузі соціології сім'ї на Заході є І. Най (США), Ф. Мішель (Франція), З. Тишка (Польща), Л. Чех-Сомбаті (Угорщина) та ін. [4].

Українські соціологи (Н. Лавриненко, М. Боришевський, С. Войтович, І. Дьоміна, В. Піча, Г. Ковтун, В. Рибаченко, Б. Татенко, В. Зацепін, Л. Бучинська, О. Цимбалюк, Ю. Якубова та ін.) вивчають низку важливих проблем, пов'язаних із репродуктивною поведінкою сім'ї, поєднанням професійних і сімейних ролей жінок, які працюють, розподілом влади та обов'язків у сім'ї тощо [4].

Український дослідник сім'ї В. Кравець наголошує, що «сім'я – це точка, де економіка, мораль, обов'язок, кохання, фізіологія, характери й навіть політика переплітаються в одне ціле; це історично конкретна система взаємин між подружжям, між батьками і дітьми; мала соціальна група, члени якої пов'язані шлюбними чи родинними стосунками, спільністю побуту й взаємною моральною відповідальністю та соціальною необхідністю, у якій обумовлена потреба суспільства у фізичному й духовному відтворенні населення» [2, с. 113].

Актуальність проблеми формування сімейних цінностей у дітей шкільного віку в нових соціокультурних умовах підтверджена також такими нормативними документами: Закон України «Про освіту», Закон України «Про загальну середню освіту», Національна доктрина розвитку освіти в Україні, Концепція державної сімейної політики.

У Сімейному кодексі України зазначено, що сім'я є первинним та основним осередком суспільства [5, ст. 3.1]. Держава створює людині умови для материнства та батьківства, забезпечує охорону прав матері та батька, матеріально й морально заохочує й підтримує материнство та батьківство [5, ст. 5.2]. Учасник сімейних відносин не може мати привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри,

статі, політичних, релігійних та інших переконань, етнічного та соціального походження, матеріального стану, місця проживання, за мовними та іншими ознаками. Жінка та чоловік мають рівні права й обов'язки в сімейних відносинах, шлюбі та сім'ї [5, ст. 7].

Ціннісні засади української родини досліджувалися у сфері психології, педагогіки, соціології. *Виділимо основні*: цінності, що задовольняють потребу в батьківстві-материнстві; цінності, пов'язані із задоволенням потреб у любові й визнанні; цінності, що задовольняють фізіологічні потреби (сексуально-інтимні відносини подружжя); цінності, пов'язані із самоствердженням особистості серед найближчого оточення; цінності, що дозволяють відчувати відносну стабільність і захищеність; цінності, що задовольняють потребу в спілкуванні й розширюють його коло; цінності, що дають можливість задовольняти прагматичні потреби.

В. І. Зацепін розглядає ціннісні засади української родини як «позитивні і негативні показники значущості об'єктів, які належать до заснованої на єдиній спільній діяльності людей, пов'язаних шлюбними відносинами – батьківства – споріднення, згідно із залученням цих об'єктів у сферу людської життєдіяльності, людськими інтересами, потребами, соціальними відносинами» [1, с. 32].

Заслуговують на увагу наукові погляди на проблему класифікації сімейних духовно-моральних цінностей С. П. Акутіної, яка умовно виділила такі групи:

1. Культурно-національна й кровна самоцінність сім'ї. Ця група має у своєму складі такі цінності: кровну спорідненість, рідний дім, сімейний лад, звичаї, традиції, обряди.

2. Природно-географічні основи виховання духовно-моральних цінностей у сім'ї. У цю групу ввійшли природні умови й ресурси, праця, здоров'я.

3. Суспільно-державні основи сім'ї та сімейного виховання. До цієї групи належать поняття: Батьківщина, свобода, безкорисливість, правда, рівність, репутація, гідність, світ, професіоналізм.

4. Вищі (абсолютні) духовно-моральні цінності сім'ї: любов, повага, цнотливість, істина, культура, добро, віра, надія, краса, соборність.

Виокремлюють певні специфічні особливості сучасної сім'ї:

– особлива роль батьківства: якщо в давній історії надзвичайно низькою була самоцінність дитинства й виховної функції, то з другої половини ХХ століття «особливого значення в дитячо-батьківських відносинах набуває емоційна й духовна близькість, емпатія, а батьківська любов стає пріоритетною цінністю сімейного життя»;

– основою подружнього життя є любов, емоційне прийняття й підтримка, які є релевантними сімейними цінностями;

– сімейна система є досить відкритою, дозволяє легко вступити в шлюб і розлучитися: «подружжя має право вільно визначати подальшу долю своєї сім'ї, виходячи з пріоритетної для них системи цінностей; доля сім'ї в повній мірі починає визначатися особистісним вибором кожного з подружжя», тому зростає значимість цінностей свободи, як незалежності у вчинках і діях, відповідальності [3, с. 218].

Підбиваючи підсумки огляду різних розумінь суті феномену «ціннісні засади української родини», виділимо основні їх властивості:

1. Сімейні цінності представляють собою закони й принципи міжособистісної взаємодії, які передаються від батьків до дітей, дають можливість розкрити

індивідуальну унікальність особистості (дитини, подружжя), реалізувати потребу в любові, спілкуванні, творчості, самоактуалізації.

2. Основні параметри ціннісних засад української родини: щасливе сімейне життя, любов, шлюб, батьківство, самоактуалізація, особиста незалежність, відповідальність, свобода, безпека, спілкування з людьми.

Отже, «*ціннісні засади української родини*» – це класичні історичні уявлення про родину, важливість оформлення шлюбу та сталості шлюбних стосунків, народження та виховання дітей, традиційні ролі чоловіка та жінки, вірність, взаємоповага всіх членів родини та стійкий пріоритет збереження шлюбу над розлученням.

Велику роль у формуванні цінностей, що стосуються майбутнього сімейного життя, відіграє особистісний унікальний досвід кожної дитини, пережитий у власній родині. Водночас слід зважати й на те, що кожен учень не просто підсумовує його, а й індивідуально інтегрує крізь сімейний досвід своїх батьків. На жаль, подекуди протилежність мотивів, цілей, функціонально-рольових позицій, особистісних характеристик членів сім'ї учнів ускладнює їх вплив на формування в школярів цінностей сімейного життя. Тому важливого значення набуває педагогічна й методична робота з батьками щодо формування в старшокласників цінностей сімейного життя. Нині використовуються різноманітні методи й форми педагогічної освіти батьків, як традиційні, так і новаторські, нетрадиційні. Доцільним вважаю батьківські збори, бесіди й консультації, конференції батьків, усні журнали, анкетування, дні відкритих дверей, організацію клубів, ділові ігри. Зацікавлять батьків і такі форми роботи, як семінари, круглі столи, індивідуальні консультації, тренінги, вивчення педагогічних ситуацій, педагогічні бліц-турніри, сімейні КВК, кінолекторії тощо [7, с. 99].

На всіх етапах розвитку людини (зокрема в сім'ї) як на неї саму, так і на її батьків чинять постійний вплив різні чинники соціального середовища. Одні з них оздоровлюють виховну функцію сім'ї, інші надають їй дестабілізаційний вплив, створюючи різні проблеми для сім'ї, її членів та оточення.

В узагальненому вигляді *фактори впливу на формування ціннісних засад сучасної родини* можна представити у вигляді схеми (рис. 1.).

Рис. 1. Чинники впливу на формування ціннісних засад сучасної української родини

1. *Умови та спосіб життя сім'ї.* Фактор відображає соціально-психологічний аспект способу життя сім'ї та має свої особливості. По-перше, уся система цінностей, установок, потреб і мотивів сім'ї орієнтована на реальні можливості її життєзабезпечення, що визначається умовами життя. По-друге, сформована з часом здатність адаптації цілей, установок, ціннісних орієнтацій сім'ї до реалій зовнішнього життя впливає на психіку кожного її члена. По-третє, готовність до різного роду життєвих змін, професійної діяльності подружжя [1, с. 16].

2. *Стиль спілкування між членами сім'ї, емоційна зрілість членів сім'ї.* Цей фактор також відображає соціально-психологічний аспект способу життя сім'ї. У нього є певні особливості: виняткова міжособистісна комунікація, що має важливе значення в особистісно-інтимному характері спілкування; відкритість сімейної комунікації соціальному середовищу, вираженість власних сімейних інтересів; неформальність відносин між членами сім'ї; особлива розвиненість таких механізмів, як емпатія, ідентифікація, педагогічна рефлексія; особлива значимість відносин з батьками [1, с. 18].

3. *Ставлення соціального середовища до сім'ї (на всіх рівнях).* Цей фактор пов'язаний зі ставленням держави до інституту сім'ї, пропагування родинних зв'язків, сімейних цінностей у процесі соціалізації різними її інститутами, приклади родинних стосунків і усвідомлене наслідування їх.

4. *Традиції нації, народності, місця проживання сім'ї.* У такій країні, як Україна, де проживають представники багатьох національностей, членам сім'ї доводиться долучатися до особливостей культури, моралі, звичаїв, мови, діалектів різних націй і народностей. Традиції сім'ї, краю (місця) проживання сім'ї засвоюються у вигляді уявлень про загальнолюдські цінності, правила й норми поведінки. Батьки і діти, зберігаючи загальні риси культури своєї нації, народності, засвоюють частково духовні цінності соціального середовища [1, с. 22].

5. *Родинні традиції та родинні історії.* Представляючи культурну спадщину, норми й правила поведінки виступають одним із засобів формування у людини високих моральних якостей [1, с. 24].

6. *Інтелектуальний рівень соціального оточення людини.* Цей фактор неоднозначний, і діапазон його прояву досить широкий. Від нього багато в чому залежить успіх виховання, який не визначається в абсолютних величинах, а завжди оцінюється за допомогою порівняння.

Пізнання розглянутих вище загальних факторів дозволяє відтворити психологічну атмосферу виховання людини в родині.

Родинні традиції є одним із чинників впливу на розвиток ціннісних засад української родини, що дає змогу людині створити образ власної родини, закріпити традиційний для неї спосіб життя, якість стосунків між її членами, стиль взаємодії як між членами родини, так і з зовнішнім оточенням тощо.

Саме традиції, виступаючи як засіб управління складністю світу й забезпечуючи стійке відтворення колись знайдених соціальних рішень, є механізмом культурного наслідування. Традиція містить у собі те, що передається, тобто соціальну інформацію, яка необхідна для розвитку суспільства, і те, яким способом ця передача здійснюється.

Передавання традицій може відбуватися безпосередньо через спостереження за членами родини, за їхніми діями в певних життєвих обставинах; через

спілкування прабатьків і онуків, у процесі якого передається інформація про сімейні засоби поведінки, а може й опосередковано через розповіді – тексти, у яких зафіксований життєвий досвід прабатьків (це можуть бути автобіографії, твори, посилення).

Традиції й ритуали – важливий фактор стабілізації сімейної системи, опорний елемент, який об'єднує її та знижує тривогу її членів. Сумісним ритуалом чи традицією може бути святкування днів народження всіх членів родини, відвідування прабатьків на Пасху чи Різдво, обов'язкові новорічні подарунки. Родини, які мають дефіцит традицій, як правило, роз'єднані, а її члени страждають від ізоляції та тривоги. Водночас зайвий ритуалізм може бути дисфункціональним, призвести до стереотипності мислення й поведінки, небажання знаходити нові ефективні засоби взаємодії.

Науковці часто поєднують поняття «сім'я» та «родина», і їх можна зрозуміти. Наприклад, у тлумачному словнику української мови сім'я – це група людей, що складається з чоловіка, жінки, дітей та інших близьких родичів, які живуть разом. Поняття «родина» характеризується таким самим тлумаченням. Але в той же час родина є більш широким поняттям, що об'єднує не тільки бабусь, дідусів та інших родичів, а й уже померлих і пращурів у цілому. Сім'я ж виступає більш конкретним значенням зв'язку дітей та батьків, що споріднені кровним зв'язком.

Серед родинних традицій важливим є передавання дітям того, що їхні батьки отримали від своїх предків, завдяки чому забезпечується постійний зв'язок між поколіннями. І цей зв'язок повинен здійснюватися через створення єдиної сімейної історії, через сімейні розповіді, через безпосереднє та опосередковане спілкування членів родини один з одним. У непростих життєвих умовах саме сім'я протистоїть соціальній напруженості, є для особистості консолідуючим центром, створює чуттєво-емоційний комфорт для кожного, формує середовище для зростання й розвитку дитини.

Отже, сім'я може виступати в якості як позитивного, так і негативного фактора формування сімейних цінностей особистості. Саме в родині дитина повинна отримати справжню любов і турботу, відчувати себе захищеною. Батькам необхідно усвідомлювати відповідальність, яку вони несуть за формування дитини як цілісної особистості [7, с. 121].

Список використаних джерел

1. Зацепін В. І. Сім'я. Соціально-психологічні і етичні проблеми : довідник / І. В. Зацепін. – К.: УМХ, 2018. – 225 с.
2. Кравець В. П. Статева соціалізація дітей і підлітків : закономірності та гендерні особливості: монографія / В. П. Кравець. – Тернопіль: ТНПУ, 2008. – 476 с.
3. Літвінова О. В. Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії в багатопокілінній родині / О. В. Літвінова // Теоретичні та прикладні проблеми психології: збірник наукових праць СНУ ім. В. Даля. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2014. – №1(33) – С. 218 – 226.
4. Матеріали сайту : <https://osvita.ua/vnz/reports/sociology/12531/>
5. Сімейний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 21-22, ст.135), <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
6. Сімейні цінності: комплекс навчальних програм сімейного виховання (9, 17, 35, 70 годин) [для 8 – 9 класів] / [О. В. Мельник (кер. авт. кол.), Т. В. Кравченко, Л. В. Канишевська, Г. Г. Ковганич, В. І. Кириченко, Л. В. Корецька, В. І. Прит]. – Івано-Франківськ: «Типовіт», 2012. – 48 с.
7. Формування сімейних цінностей у дітей шкільного віку в сучасних соціокультурних умовах: монографія / Гончар Л. В., Кравченко Т. В., Мачуська І. М., Павицька К. М., Хижняк А. В.; за заг. ред. Гончар Л. В. – Харків: «Друкарня Мадрид», 2016. – 176 с.

Психолого-педагогічна підтримка дитини в умовах війни

*Замазій Ю. О., методист
Центру практичної психології, соціальної роботи
та здорового способу життя
Харківської академії неперервної освіти*

Зараз усі ми знаходимося в стані травматичного стресу у зв'язку з воєнними діями в країні. Це стосується і дітей, з огляду на обмеженість їхнього життєвого досвіду, вразливість і незрілість дитячої психіки. Наслідки стресу є помітними в емоційних, поведінкових проявах дітей чи представлені на тілесному рівні. Відчувати тривогу, занепокоєння та страх у той час, коли навколо вас бойові дії, а країна в стані війни з агресором, – **нормально**. Це прийнятна реакція психіки людини та організму на ситуацію, що склалася. Але якщо дорослі мають сформовані захисні механізми, то для дітей втрата відчуття безпеки, стабільності, упевненості в завтрашньому дні стала причиною сильного стресу, тривале перебування в якому може призвести до важких наслідків.

У стані підвищеного почуття безпорадності діти потребують підтримки з боку дорослих (батьків, педагогів) та якісної професійної допомоги. Саме підтримка, яку дорослі надають дитині протягом та після травматичних подій, є вирішальним чинником у подоланні негативних наслідків травматичного стресу в дітей.

Війна може викликати сильне почуття страху, збентеження в дітей, яким важко повністю усвідомити, що відбувається. Саме тому **говорити з дітьми про реалії життя у воєнних умовах важливо** навіть із дуже раннього віку, надаючи їм інформацію, яка є відповідною їхньому віку, здатності розуміти й досвіду, переконуючи їх, що вони можуть почуватись у безпеці та під захистом. Замовчування та уникнення розмов про важкі речі або теми, що можуть спричинити неприємні емоції, можуть підвищити страх дитини тому, що ми не можемо дати раду з проблемою та подбати про них. Діти мають знати, що дорослі можуть говорити про важкі теми та почуття і можуть допомогти їм робити те ж саме [2].

- У першу чергу, варто вислухати дитину, з'ясувати, що її непокоїть, відповісти на запитання.
- У розмові слід надавати правдиву інформацію відповідно до віку, досвіду та здатності усвідомити сказане.
- Потрібно переконати дитину, що вона захищена й може почуватись безпечно.
- Крім того, у будь-якому віці вкрай важливо знати, що люди навколо допомагають один одному, тому корисно розповідати історії з прикладами проявів доброти, турботи, підтримки, волонтерства.

Розмови про війну дозволяють дорослим розуміти, що знають діти про цю тему, корегувати можливі неправильні ідеї, фільтрувати інформацію, до якої вони мають доступ і способи цього доступу, відкривати канали комунікації (для цих та інших розмов) та, понад усе, надавати **відчуття безпеки й упевненості**.

Турбота про емоційний та моральний стан дітей – одне з основних завдань дорослих, які оточують дитину. Надамо декілька порад [4].

1. Бути поруч

Пам'ятайте, що батьки є головним джерелом підтримки для своїх дітей. Тому відчуття вашої люблячої присутності – це найголовніший «термостат безпеки» для них.

Бути поруч – це про дотик і обійми, про співпрацю і про казку разом, про добрий погляд, чутливість, коли дитина цього потребує, про уважність і любов.

Діти потребують тактильності. Намагайтеся обіймати їх якомога частіше. І не важливо, скільки вашій дитині років: 4 чи 12...

Не втомлюйтеся повторювати дитині, що Ви поруч, що Ви її захищаєте, турбуєтеся про неї, що вона не самотня.

2. Бути прикладом

Діти дивляться і наслідують те, як дорослі, у першу чергу близькі дорослі, дають собі раду та як можуть упоратися з різноманітними викликами сьогодення.

Дорослим важливо бути свідомими. Ділитися, говорити з дітьми про те, що допомагає впоратися зі страхом, втомою, тривогою тощо.

Звісно, складно бути «ідеальним» прикладом, бо стійкість – це не про те, щоби ніколи не падати, а про те, щоби вставати знову і знову!

3. Спілкуватися

Не соромтеся говорити зі своєю дитиною про власні почуття та емоції. Ви живі й у Вас є емоції! Ви вчите дитину тому, що проявляти їх – це нормально.

Для дітей важливо, щоб дорослі допомагали їм розуміти, що відбувається та як вистояти в цій війні – на макрорівні (як народу) і на мікрорівні (як сім'ї).

Не варто казати дитині «не плач», «не бійся», «не думай про це», «всі якось справляються» – так Ви знецінюєте почуття дитини і не допомагаєте їй відреагувати на травму!

Не варто втішати дітей «псевдооптимістичними» сценаріями. Дорослі повинні усвідомлювати, що дорога до Перемоги може бути довгою, на ній може бути багато болю і втрат. Головне в розмові – передати дітям віру, що ми обов'язково і неминуче переможемо, і наша країна буде вільною, а ми – щасливими!

Спілкуйтеся про плани на майбутнє! Наприклад, про те, що робитимемо разом, коли зберемося всією сім'єю; що першим зробимо після перемоги, планування подорожі кудись тощо.

4. Задіювати

Ми не знаємо, наскільки довгими будуть ці випробування війни, але час життя безцінний! Звісно, ми не можемо не слідкувати за новинами, але ми не потребуємо бути безперервно в новинах! Треба зосередитися на корисній дії. Для дітей, звісно, ці дії дуже різні й залежать від того, де ви зараз: вдома, у бомбосховищі тощо. Навчатися, малювати, читати/слухати казки, гратися (і не лише в телефоні чи планшеті), допомагати по дому, займатися спортом, робити добрі справи, можливо, молитися тощо. Корисна діяльність важлива не лише дітям, але й дорослим.

Корисна діяльність дає добрі результати: зосереджує увагу та допомагає інтегрувати енергію стресу.

5. Відновлюватися

Випробування війною може бути тривалим і забирати чимало нашої енергії, тому і діти, і дорослі потребуватимуть часу на регулярне відновлення сил.

Тому так важливо мати в режимі дня ті активності, які поповнюють сили – як заряджання телефону – коли стрес є більшим, заряджати треба частіше й мати додатковий «повербанк».

Кілька пропозицій щодо розмови з дітьми про війну представлено в посібнику «Розмови про війну», який підготувала Асоціація психологів Португалії на допомогу батькам, опікунам і педагогам [3].

Діти продовжують навчатися в закладах освіти, де психолого-педагогічну допомогу можуть надавати педагоги та працівники психологічної служби. Вони ураховують індивідуальні та вікові особливості учнів, створюючи безпечний освітній простір і надаючи дитині ресурс соціального оточення. Здатність дітей справлятися з життєвими труднощами, реагувати на виклики сьогодення, вирішувати проблеми різними способами, контролювати свій емоційний стан і відчуття тривоги в стресових ситуаціях формується за допомогою гри. Гра є частиною нормального розвитку дитини та однією з провідних діяльностей.

Розглядаючи гру як ресурс для відновлення та основу для надання психоемоційної підтримки, варто зазначити, що в роботі доцільно застосовувати ігри з метою:

- створення простору для взаємодії, що допомагає залучати додаткові ресурси із дружби, стосунків, взаємодопомоги;
- активізації уяви;
- усвідомлення та безпечного вираження почуттів;
- зняття як емоційної, так і тілесної напруги за рахунок фізичних навантажень.

Висновки. Наразі важко сказати, яким чином діти переживуть цю війну та як вона вплине на їхнє життя. Отримання дитиною психологічної травми під час воєнних дій є дезінтеграційним чинником. Дитяча травма руйнує базові підвалини здорової особистості, коли у свідомості дитини порушуються загальнолюдські цінності; втрачається довіра до людей та світу, почуття внутрішньої та зовнішньої безпеки; знижується здатність підтримувати наявні соціальні зв'язки й формувати нові тощо. Тобто йде порушення всіх складових здоров'я – фізичного, психічного й соціального [1]. Є досить багато людей, які пережили надміру складні життєві випробування, але зберегли власну цілісність і повернулися до звичного життя. Психіка дитини дуже швидко розвивається, тому, з одного боку, вона є лабільнішою, ніж психіка дорослого, а з іншого – незрілість психофізіологічних процесів у дитини не дозволяє давати стабільні прогнози щодо наслідків пережитої психотравмівної ситуації, тому психологічна та педагогічна підтримка вкрай необхідні дитині будь-якого віку.

Безкоштовна психологічна допомога в час війни на платформі «Розкажи мені»
<https://tellme.com.ua>

Проект психологічної підтримки «Поруч»: <https://poruch.me>
Проект ПОРУЧ — це онлайн і очні групи психологічної підтримки для підлітків і батьків, чиє звичне життя зламала війна.

Ла Страда-Україна пропонує безкоштовні психологічні консультації для батьків, які хочуть зрозуміти стан своїх дітей та отримати підтримку:

- Facebook (<https://www.facebook.com/childhotline.ukraine>)
- Instagram (https://www.instagram.com/childhotline_ua)
- Telegram (<https://t.me/CHL116111>)

Список використаних джерел:

1. Замазій Ю. О. Порушення соціального здоров'я дітей під час воєнних дій в Україні. *Підвищення якості національної освіти у контексті викликів сьогодення: матеріали Регіон. наук.-практ. конф.* (26 травня 2022 р., м. Харків). За заг. ред. Г. Ф. Пономарьової; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків, 2022. С. 105 – 108.
2. Коли світ на межі змін: стратегії адаптації. Психологічна підтримка вчителів та дітей у часи війни : посібник для вчителів закладів загальної середньої освіти, розроблений Громадською організацією «GoGlobal» спільно з Центром «Розвиток КСВ» та експертною платформою Career Hub у рамках програми «Мріємо та діємо». URL: https://drive.google.com/file/d/1r0qbJVj-IXfSjLtvzvJDeicK5YFI6wZL/view?fbclid=IwAR3YIU5ZV5YgxmTVt6ZVeq4jvhvdiIlhIV8iqmdOAAqIDSDrcBlQAsnZ_xIo
3. Посібник «Розмови про війну», який підготувала Асоціація психологів Португалії на допомогу батькам, опікунам і педагогам. URL: <https://drive.google.com/file/d/1BGyBlm5s1F3HG6K9FUz1IemPrNXD18B/view>
4. Психологічна підтримка та супровід дорослих і дітей у кризових ситуаціях: практикум / упорядники: Т. Р. Браніцька, Л. О. Матохнюк, О. М. Шпоргун. – Вінниця, 2022. – 131 с.

Ефективна комунікація та конструктивна співпраця педагога з батьками учнів: дистанційний формат

*Інеса Сіваченко,
викладач кафедри виховання й розвитку особистості
Харківської академії неперервної освіти*

У статті розглянуто проблему налагодження ефективної комунікації та конструктивної співпраці педагога з батьками учнів в умовах нових цивілізаційних викликів і загроз війни. Розглянуто традиційні та інноваційні форми роботи з батьками учнів, особливості організації спілкування і взаємодії в дистанційному форматі. Подано короткий огляд найбільш поширених і зручних у користуванні інтернет сервісів, цифрових застосунків у спільній діяльності педагога з батьками учнів.

Ключові слова: *дистанційний формат, інтерактивні форми роботи, організаційні форми роботи з батьками учнів, сервіси та інструменти комунікації, цифрові застосунки.*

Нові цивілізаційні виклики та небезпеки війни, розв'язаної російською федерацією проти України, особливості життя на прифронтовій території, якою стала Харківська область, вимушене переміщення багатьох сімей з дітьми визначають завдання й особливості організації освітнього процесу в закладах освіти нашого регіону. А саме:

- пріоритет створення безпечних умов для учасників освітнього процесу;
- забезпечення якості навчання і виховання учнів у дистанційній формі;
- організація конструктивної співпраці педагогів із батьками учнів;
- підтримання зв'язку з учнями, які тимчасово переїхали за кордон або в інші регіони України;
- забезпечення адаптації учнів, які є внутрішньо переміщеними особами та прибули до закладу освіти;
- інформаційна безпека учасників освітнього процесу.

Успіх виконання цих завдань у вкрай непростих умовах воєнного часу цілком залежить від налагодження ефективної комунікації та конструктивної співпраці закладу освіти з батьківською громадськістю.

Традиційно зміст роботи закладу освіти з батьками учнів передбачає підвищення психолого-педагогічних знань батьків учнів; залучення їх до освітнього процесу; участь батьків в управлінні закладом освіти.

Вибір педагогом форми спілкування з батьками учнів має відповідати цілям і завданням такого спілкування: актуалізувати вікові особливості та завдання розвитку дітей; набуття / оновлення знань у сфері фізіології, психології, гігієни, права та ін.; підвищення педагогічної культури батьків тощо.

У педагогічній практиці накопичено чимало ефективних організаційних форм роботи з батьками учнів – колективних, індивідуальних і групових, диференційованих. Найбільш поширеними в сучасній школі стали такі *організаційні форми роботи з батьками учнів*: батьківські збори та конференції, дні відчинених дверей, переписка педагогів і батьків, листи-подяки батькам, підсумкові спільні з учнями збори з презентацією досягнень дітей за минулий період; дитячі свята, присвячені батькам; різноманітні змагання з участю дорослих і дітей (інтелектуальні, спортивні, ігрові) тощо.

Разом із цим у педагогічній практиці все більшого поширення набувають *інтерактивні форми*, які передбачають активну взаємодію батьків із педагогами, батьків між собою, як-от: спілкування, висування ідей, обмін досвідом тощо.

Інтерактивні форми роботи з батьками застосовують із конкретною метою – створити комфортні умови спілкування педагогів і батьків учнів, за яких кожен відчуває свою спроможність успішно вирішувати актуальні проблеми, є рівноправним суб'єктом соціально значущої діяльності, здатним зробити власний внесок у спільну справу.

Організація інтерактивного спілкування батьків передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне обговорення проблеми, пошук рішень на основі аналізу обставин і в контексті певної ситуації.

Суттєвою перевагою інтерактивної взаємодії, безперечно, є виключення домінування одного учасника над іншими, однієї думки над іншими. Так батьки набувають досвіду демократичного управління в межах класного, шкільного

колективу, рівноправного спілкування з іншими, розвивають навички критично мислити, приймати виважені рішення.

Особливо продуктивною є *робота батьків у групах*. Її варто організувати для вирішення складних проблем, що потребують колективного обговорення. Залежно від змісту та мети організації спілкування батьків можна обирати різні варіанти роботи груп – діалог, акваріум, синтез думок, спільний проєкт, коло ідей та інші. Детальний опис методики їх проведення міститься у відповідній літературі та в електронних ресурсах.

Проте особливої уваги заслуговує питання вибору засобів налагодження ефективної комунікації та конструктивної співпраці педагога з батьками учнів, що в умовах нашого регіону, з урахуванням безпекової ситуації в конкретному населеному пункті, найчастіше відбувається в *дистанційному форматі*.

Аби забезпечити ефективну комунікацію з батьками учнів, педагогу слід обрати оптимальні для виконання кожного конкретного завдання канали та інструменти комунікації. Доцільними можуть бути різні *сервіси й інструменти комунікації* в дистанційному форматі, а саме: розміщення на сайті закладу освіти рекомендацій для батьків із різних питань – від організації навчального місця дитини вдома до надання їй першої психологічної допомоги та самопомоги; створення спільнот із батьками, педагогами, психологами та ін. в соціальних мережах Viber, WhatsApp, Telegram та з використанням електронних ресурсів Zoom, GoogleMeet, GoogleClassroom, Microsoft Teams тощо.

Розглянемо детальніше можливості й переваги використання різноманітних застосунків у контексті налагодження ефективної комунікації та співпраці педагога з батьками учнів/вихованців. Деякі приклади застосування цифрових додатків у спільній діяльності педагога з батьками учнів наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Інтернет сервіси та цифрові інструменти в роботі педагога з батьками учнів

Іконка,
зображення

Короткий опис застосунку

Gmail для індивідуального листування або для швидкої розсилки групі батьків. Реєстрація на Gmail одночасно надає обліковий запис Google з єдиним доступом до всіх сервісів Google. Обліковий запис можна використати для реєстрації на інших соціальних сервісах.

Google Meet – сервіс для проведення не тільки онлайн-занять з учнями, а й батьківських зборів у форматі відеозустрічей. Одночасно можуть підключитися до 100 осіб. Вхід через обліковий запис Google.

Google Фото – фотосховище для зберігання, редагування, обміну світлинами та відео. Можна використовувати для створення власних і спільних альбомів, слайд-шоу, анімацій та колажів, відео. Вхід через обліковий запис Google.

Пам'ятаймо про необхідність дотримуватися чинного законодавства щодо проведення різних видів зйомки та використання зображень дітей, учнів, інших людей!

Google Диск – хмарне сховище. Зручно структурувати папки для збереження файлів, переміщувати файли та папки. Можна працювати з будь-якими файлами з будь-якого пристрою навіть за відсутності інтернету. При встановленні додатка на смартфон є можливість сканувати документи. Вхід через обліковий запис Google.

Google Календар для створення власних і спільних календарів. Планування колективних заходів, свят, батьківських зборів. Можна створити спільно з батьками план заходів класу або календар іменинників класу з нагадуванням про події. Календар вбудовується в блог. Вхід через обліковий запис Google.

Google Форми – для створення, редагування і заповнення форм з будь-якого пристрою для збору й упорядкування різноманітних даних. Популярний і простий інструмент для організації онлайн-опитування, тестування, створення реєстраційних форм для подій. Відповіді користувачів автоматично зберігаються у Google Формах, а статистику відповідей, зокрема у вигляді діаграми, можна переглянути просто у формі. Дані також можна відкривати в Google Таблицях. Вхід через обліковий запис Google.

Google Книги (анг. Google Books, попередні назви анг. Google Print, Google Book Search) – сервіс від компанії Google, який дозволяє повнотекстовий пошук всередині книг і журналів, які компанія Google сканує та розміщує у своїй базі даних відсканованих книг і журналів. Метою є систематизувати все знання, накопичене у книжках, і зробити його доступнішим більшій частині людей, зокрема про виховання, розвиток, здоров'я тощо. Читаймо та зростаємо як батьки й вихователі!

Google Земля – за допомогою цього додатка можна разом досліджувати світ, рухаючи планету пальцем і відвідувати видатні місця або міста Лондон, Токіо та Рим у 3D-вимірі. Додаток дає змогу «ходити» вулицями міст у режимі перегляду вулиць або подивитися на світ з іншого боку з шаром Voyager. Додаток створено в партнерстві з додатками Sesame Street, BBC Earth, NASA та ін.

Google Перекладач – зручний додаток, який миттєво перекладає надрукований, рукописний, сфотографований або надиктований текст. Корисний і дорослим, і дітям! Особливо в умовах тимчасового проживання за кордоном. А також усім, хто підтримує зв'язок із рідними та друзями в різних куточках планети.

Google Art Project – своєрідна онлайн-платформа, за допомогою якої педагоги разом із учнями та їхніми батьками можуть відкривати для себе твори мистецтв та історичні сайти, досліджувати колекції художніх скарбів з усього світу. Можна переглядати вміст за часом і кольором за допомогою спеціальних інструментів, масштабувати твори мистецтва й детально роздивлятися їх, вирушати у віртуальні екскурсії відомими місцями.

Kahoot – програма, що дає можливість створювати вікторини й опитування в інтерактивній формі. Для їх проведення в учасників мають бути смартфони або планшети. Цікаво не тільки дітям, а й дорослим!

Zoom – це сервіс для проведення відеоконференцій та онлайн-зустрічей. Організувати зустріч може будь-який користувач, який створив обліковий запис. Безкоштовна версія програми дозволяє проводити відеоконференцію тривалістю 40 хвилин. Користувачі можуть використовувати додаток як на комп'ютері, так і на планшеті й телефоні. До відеоконференції може підключитися будь-який користувач за посиланням, або ідентифікатором конференції. Захід можна запланувати заздалегідь, а також зробити перманентне посилання, тобто для постійних зустрічей у певний час.

Facebook – найпопулярніша соціальна мережа для професійного спілкування. Працює через браузер, для смартфона можна завантажити додаток. Потребує реєстрації, можна використати обліковий запис Google. Для комунікації з батьками краще створити закриту групу. У ній можна ділитися світлинами, відео, планами, обговорювати проблеми, робити оголошення, проводити швидкі опитування.

Viber – безкоштовний месенджер, який встановлюється на смартфон і працює через інтернет-підключення. Для додавання нового контакту достатньо просто ввести номер телефону. Популярний серед українських педагогів і батьків для налагодження швидкої взаємодії. Дає змогу робити оголошення, швидко узгоджувати питання, ділитися світлинами та відео.

Звичайно, цей перелік неповний. Проте він включає найбільш поширені та достатньо зручні в користуванні цифрові застосунки, що значно полегшують організацію спілкування та взаємодію педагогів і батьків учнів.

Обираючи найбільш доцільні та зручні для виконання конкретного завдання канали комунікації та цифрові застосунки, педагоги разом із батьками учнів спроможні успішно вирішувати завдання організації освітнього процесу в непростих умовах нашого регіону: створення безпечних умов для всіх учасників освітнього процесу; забезпечення якості навчання та виховання учнів у дистанційній формі; організація конструктивної співпраці педагогів із батьками учнів; підтримання зв'язку з учнями, які тимчасово переїхали за кордон чи в інші регіони України; забезпечення адаптації учнів, які є внутрішньо переміщеними особами та прибули до закладу освіти; інформаційна безпека учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Виховний простір Нової української школи: методичний посібник для педагогічних працівників закладів загальної середньої та позашкільної освіти / Г. Л. Вороніна, І. Г. Сіваченко; за заг. ред. Л. Д. Покроєвої. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2019.
2. Гущина Н. І. Нова українська школа: організація позаурочної діяльності в початковій школі на засадах партнерської взаємодії учасників освітнього процесу: навч.-метод. посіб. / Н. І. Гущина, Т. Г. Орлова, Л. Г. Кондратова. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2021. – 160 с. – С. 84 – 85.
3. Сім'я та школа у виховному просторі дитини: навчально-методичний посібник / І. Г. Сіваченко, Т. Б. Гніда та ін.; за заг. ред. Л. Д. Покроєвої. – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2016. 207 с.
4. Творимо разом світ, безпечний для дитини. Програма та зміст тренінгових занять для батьків: інфор.-метод. матеріали; наук. кер. та ред. І. Д. Звереві. – К., 2012. – 268 с.
5. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Google>

**Тріада сім'я – дитина – заклад освіти.
Практичний досвід ефективної взаємодії
закладів освіти з батьківською спільнотою**

**Практичний досвід ефективної інтеграції виховних зусиль
закладів загальної середньої та позашкільної освіти
в естетичному вихованні підлітків**

*Лариса Серих,
завідувачка кафедри теорії і методики змісту освіти
Комунального закладу «Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти»,
кандидат педагогічних наук, доцент*

У публікації розглянуто досвід ефективної інтеграції виховних зусиль закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків. Подано короткий аналіз дефініції «естетичне середовище». Визначено суб'єкти педагогічної взаємодії в ЗЗСО – це педагогічні працівники: класні керівники, учителі, педагоги-організатори, заступники директорів з навчально-виховної роботи, психологи, соціальні педагоги, підлітки та їхні батьки, педагогічні працівники та ЗПО: культорганізатори, керівники гуртків, заступники директорів, завідувачі відділами; підлітки та їхні батьки. Сформульовано вектори означеної взаємодії.

***Ключові слова:** заклади загальної середньої освіти, заклади позашкільної освіти, підлітки, взаємодія закладів освіти, вектори взаємодії, естетичне виховання.*

У межах теоретичного аналізу проблеми інтеграції виховних зусиль закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків доцільним є короткий аналіз сутності категорії «естетичне середовище».

Сучасні дослідження акцентують увагу на можливостях освітнього середовища як зосередженні імпульсів і стимулів для особистісного зростання й самореалізації, джерелах певних настроїв і станів, основі виховання й розвитку особистості (І. Бех, Л. Карамушка, А. Кузьминський, В. Омеляненко, Л. Міщик, О. Чаплигін, Т. Фогель, І. Шкільна, Л. Якубова та інші). Науковці розглядають освітнє середовище як об'єктивну здатність здійснювати виховний вплив на суб'єктів освітнього процесу. Таку здатність розглядають як виховний потенціал середовища, який може бути реалізований цілеспрямованою системою педагогічних дій. При цьому актуалізується проблема створення ефективного внутрішнього (локального, прикладом є взаємодія ЗЗСО та ЗПО) та зовнішнього (місцевого, регіонального, прикладом є взаємодія ЗЗСО та ЗПО з іншими суб'єктами взаємодії: батьками, музеями, бібліотеками та ін.) освітньо-виховного середовища у взаємодії закладів загальної середньої освіти та позашкільної освіти.

Педагог Г. Тарасенко розглядає виховне середовище як «сукупність природних та соціально-побутових умов, у яких відбувається життєдіяльність дитини і становлення її особистості».

У «результаті середовище певним чином «типізує» особистість дитини, даючи педагогам змогу реалізовувати в процесі виховання поставлені завдання» [1,

с. 10]. Таким чином, слідуючи за Г. Тарасенко, визначаємо «естетичне середовище» як педагогічно доцільну організацію виховного естетичного простору підлітків і побудову на цій основі системи взаємодії ЗЗСО та ЗПО. При цьому важливим є позитивне сприйняття підлітками цього середовища, що можливе за умови їх залучення в процес його створення та вдосконалення.

Застосування поняття «освітнє середовище» підкреслює той факт, що навчання, виховання, розвиток і соціалізація дитини відбуваються не лише під впливом навчальних і виховних дій педагога та не лише залежно від індивідуально-психологічних особливостей дитини. У контексті освітнього середовища доцільно розглядати сутність його *виховного потенціалу*, отже, *актуалізувати виховне середовище* як духовне, матеріальне (предметне), що дозволяє подієве наповнення життєдіяльності особистості, створює умови для її самореалізації, саморозвитку, розкриття творчого потенціалу, підвищення рівня естетичної вихованості, що своєю чергою дозволяє розширити просторові межі освітнього середовища і розглядати його як «естетико-виховне» з позиції *взаємодії* закладів загальної середньої та позашкільної освіти.

По-перше, естетичне виховання у такій взаємодії виходить за рамки класу ЗЗСО та розглядається через призму *естетичного погляду на об'єкт взаємодії в цілому*.

По-друге, шлях до розуміння естетичного об'єкта ЗЗСО та ЗПО лежить у *порівняльному аналізі прекрасного в природі й мистецтві*, оскільки основу сприймання оточуючого світу як естетичного об'єкта становить естетичний досвід, який накопичується в мистецтві. З точки зору розвитку такого напрямку філософського знання як екологічна естетика, породженого загальносвітовою тенденцією гуманізації суспільної свідомості, пошуком загальнолюдських цінностей, спробою «естетизацією» навколишнього середовища, естетика як наука знаходиться в центрі перетину культурних традицій.

По-третє, у сучасному науково-педагогічному дискурсі широко обговорюється проблема «соціальне середовище – становлення особистості». Науковці зазначають високий ступінь залежності розвитку людини від умов її взаємодії з оточуючим світом, що змінюється. У цьому контексті дотичним до педагогічної взаємодії ЗЗСО та ЗПО в естетичному вихованні підлітків є *створення рефлексивного середовища*. Спираючись на думку Л. Міщик, яка під необхідною функціональною властивістю середовища рефлексії розуміє «можливість реалізації в ній розвиваючих взаємодій» [2, с. 59], ми інтегруємо таку властивість у взаємодію ЗЗСО та ЗПО в естетичному вихованні підлітків, за структури якої передбачаємо єдність таких складових: *змісту* (професійно-творчого); *розвиваючих ситуацій*; *процесів взаємодії*; *способів організації та реалізації цих взаємодій*; *готовності до взаємодії* та внутрішньо-особистісних умов її продуктивної реалізації; результатів взаємодій (саморозвиток й естетичне виховання) як внутрішньо-особистісного перетворення його змісту.

«Занурення учасників цієї взаємодії у рефлексивну розвиваючу взаємодію є однією з головних умов його продуктивності. Щоб підлітки сприйняли рефлексивно-інноваційні взаємодії в середовищі як цінності, необхідно *актуалізувати* їх шляхом доведення, що естетичне середовище містить те, «що раніше намагалася знайти особа, але воно *ще не актуалізувалося*, бо було тільки бажане, утім недоступне, передчувалося як необхідне, але не було набуто» [2, с. 60]).

Ключовою складовою естетико-виховного середовища є розвиваюча ситуація як момент життя особи, органічно вписується в контекст її буття та містить у собі потенціал розвитку взаємин особистості. «Розвиваюча ситуація мусить містити мінімум стихійності, розбіжностей, умов середовища і прагнень особистості та максимум змістовності й чутливості до можливих інноваційних змін і, що особливо важливо, повинна допомогти людині опанувати своїм життям, сприяти розширенню простору самоздійснення, новому розумінню життя. У цьому аспекті середовищний підхід дуже тісно пов'язаний із соціокультурним» [3, с. 57].

По-четверте, важливим засобом створення естетичного середовища закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків є самі *суб'єкти взаємодії*, підлітки, їхня поведінка, до якої В. Сухомлинський включає й культуру спілкування в дитячому колективі. «Сила виховної дії внутрішньо колективних відносин на естетичний розвиток особистості полягає в тому, що досвід спілкування, навіть якщо він недостатньо усвідомлюється, глибоко «переживається» людиною. Це переживання «себе заради людей», прагнення зайняти бажане положення серед них є міцними внутрішніми стимулами формування особистості» [5].

Таким чином, можемо говорити про сутнісний вплив розглянутих вище наукових ідей на сучасну практику вирішення проблеми «естетико-виховне середовище – виховання особистості». Узагальнюючи попередні думки, можемо зробити деякі висновки щодо створення естетичного середовища взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків і зобразити складові означеної взаємодії в схемі, включаючи розроблені вектори взаємодії (рис. 1).

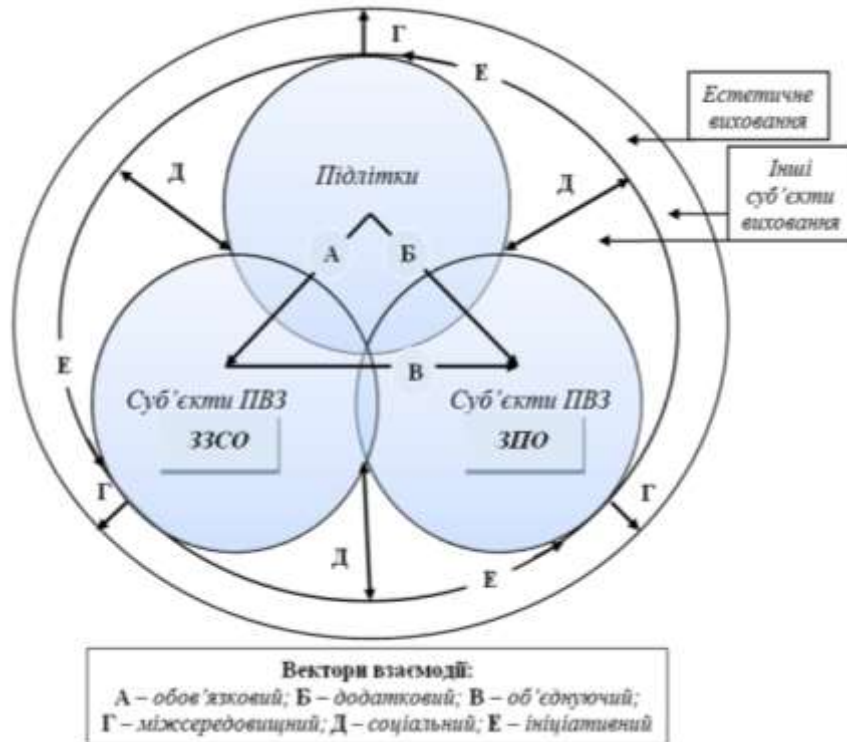

Рис. 1. Вектори взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків

Таким чином, основною дослідницькою ідеєю в межах взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків є *співпраця, кола широкого спектру певних освітніх і соціальних шарів, об'єктів і суб'єктів взаємодії*, які забезпечують взаємодію, проектування педагогічними засобами процесів естетичного виховання підлітків, становлення особистості підлітка, набуття ним соціальності, розвитку індивідуальності, що забезпечує гармонійність відносин між людиною та соціальним оточенням.

За таких умов суб'єктами педагогічної взаємодії в ЗЗСО є: педагогічні працівники: класні керівники, учителі, педагоги-організатори, заступники директорів з навчально-виховної роботи; психологи, соціальні педагоги, підлітки та їхні батьки. Суб'єкти педагогічної взаємодії в ЗПО – педагогічні працівники: культурорганізатори, керівники гуртків, заступники директорів, завідувачі відділами; підлітки та їхні батьки. Іншими суб'єктами (інституціями), які забезпечують суб'єкт-суб'єктну взаємодію ЗЗСО та ЗПО в естетичному вихованні підлітків, є учасники взаємодії, суб'єктів взаємодії: будинків культури, мистецьких клубів, творчих об'єднань, спілок, музеїв, філармоній, цирків, театрів, студій, галерей, виставок, фотогалерей, парків культури та відпочинку, громадських організацій, бібліотек, Internet-кафе, клубів, Internet, медіа та інших інституцій. При цьому ключовим суб'єктом взаємодії є ПІДЛІТОК.

Педагогічна інтерпретація взаємодії ЗЗСО та ЗПО реалізується в об'єктивних умовах-векторах, які застосовано в науковому обігу й об'єктивно відображають означену взаємодію в естетичному вихованні підлітків. Це *вектори взаємодії* (подаємо їх шість – умовно, хоча їх може бути більше-менше в залежності від того, які педагогічні цілі ставитимуться в освітньо-виховному процесі), *які діють в естетичному середовищі й дозволяють унаочнити процес* динамічної взаємодії ЗЗСО та ЗПО в естетичному вихованні підлітків, насамперед, дозволяють розглянути ідеї сутнісного впливу на створення *системи взаємодії* закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків. Такі вектори («від лат. *vector* – той, хто несе, відрізок прямої певної довжини і напрямку») [4, с. 96] спрямовують дію та взаємодію в естетичному середовищі взаємодії, а саме:

- *вектор А* (обов'язковий) прямує від суб'єктів педагогічної взаємодії (підлітків) до суб'єктів педагогічної взаємодії в освітньо-виховному процесі ЗЗСО та порушує суб'єкт-суб'єктні відносини у ЗЗСО;
- *вектор Б* (додатковий) – від суб'єктів педагогічної взаємодії (підлітків) до суб'єктів взаємодії в освітньо-виховному процесі ЗПО, указує на суб'єкт-суб'єктні відносини у ЗПО;
- *вектор В* (об'єднуючий) поєднує суб'єктів педагогічної взаємодії ЗЗСО і суб'єктів педагогічної взаємодії ЗПО, поєднує (інтегрує) суб'єкт-суб'єктні відносини у ЗЗСО та ЗПО;
- *вектор Г* (міжсередовищний), який діє між (всередині) естетичними середовищами педагогічної взаємодії та дозволяє прослідкувати взаємозв'язки між усіма суб'єктами освітньо-виховної діяльності (матеріально-просторовою, предметною складовою: класні кімнати, меблі, вікна, освітлення тощо та навколишнім середовищем (природа, архітектура, виробництво, парки культури та відпочинку, Інтернет, ін.);

- *вектор Д* (соціальний), що розглядає взаємозв'язки з іншими інституціями (суб'єктами та об'єктами) (творчі об'єднання, спілки, музеї, філармонії, театри, студії, галереї, виставки, фотогалереї, громадські організації, бібліотеки, Internet-кафе та ін.) педагогічної взаємодії ЗЗСО та ЗПО в естетичному вихованні підлітків;
- *вектор Е* (ініціативний) спрямований від (суб'єктів ВЗ) підлітків, батьків підлітків до всіх суб'єктів педагогічної взаємодії в освітньо-виховному процесі ЗЗСО та ЗПО, порушує й підтримує суб'єкт-об'єктні та суб'єкт-суб'єктні взаємовідносини в естетичному вихованні підлітків.

Отже, за розглянутих умов реалізації естетичного середовища взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти, розроблених і апробованих векторів означеної взаємодії видається ефективною інтеграція виховних зусиль в естетичному вихованні підлітків.

Список використаних джерел

1. Тарасенко Г. Щоб серце відгукнулось на красу. Середовищний підхід до організації освітнього процесу. *Дошкільне виховання*. 2015. № 6. С.10 – 15.
2. Міщик Л. І. Теорія і практика професійної підготовки соціального педагога: монографія. Глухів: ГНПУ ім. О. Довженка. 2011. 116 с.
3. Литовченко О. В. Соціальне становлення особистості у позашкільних навчальних закладах як проблема педагогічної науки. *Народна освіта*. 2010. URL: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua>.
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5-ти т. Київ, 1977. Т.3: Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи для сина. 1977. 670 с.
5. Нечволод Л. І. Сучасний словник іншомовних слів. Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС. 2008. 768 с.

Система взаємодії сім'ї та школи як основних інститутів виховання дитини

Валентина Андрєєва,
 директор, учитель історії, «вчитель-методист»,
 Комунальний заклад «Кам'яноярський ліцей»
 Чугуївської міської ради Харківської області
Сергій Андрєєв,
 учитель географії, старший учитель

У статті, на основі аналізу нормативно-правових документів, обґрунтовано актуальність проблеми взаємодії сім'ї та школи як інститутів виховання в нових соціально-педагогічних реаліях. Розкрито соціально-педагогічні та психолого-педагогічні причини, які визначають протиріччя у взаємодії сім'ї та школи. Розглянуто мету, завдання, принципи організації та здійснення взаємодії сім'ї та школи. Сформульовано умови ефективної взаємодії учасників освітнього процесу.

Ключові слова: сім'я, педагоги, заклад освіти, виховання, взаємодія, комунікація, система.

Останнім часом у системі освіти виразно намітилася така значуща тенденція як повернення до школи виховання. Наразі система загальної освіти отримала

соціальне замовлення, яке було втілено в низці документів. Серед них: Закон України «Про загальну середню освіту», який визначає, що виховний процес є невід'ємною складовою освітнього процесу; Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України та Концепція розвитку громадянської освіти в Україні, які є методологічною основою виховного компонента загальної середньої освіти й містять чітке соціальне замовлення до закладів освіти; Концепція Нової української школи, яка визначає цілі, завдання, основні напрями виховання, очікувані результати й містить «Модель випускника нової школи» як носія національних і загальнолюдських традицій, почуттів патріотизму, любові до Батьківщини, високих моральних цінностей.

Багатофакторність процесу виховання суттєво ускладнює практичну реалізацію завдань, які поставлені державою перед закладом середньої освіти. Але, попри велике значення школи як інституту виховання, самотужки вона не може реалізувати покладені на неї задачі. У зв'язку з цим школа гостро потребує конструктивної взаємодії з іншим, так само значним, інститутом виховання – сім'єю. Саме сім'я визначає розвиток дитини на ранніх етапах онтогенезу. Так, Закон України «Про освіту» визначає батьків учасниками освітнього процесу та наголошує, що виховання в сім'ї є першоосновою розвитку дитини як особистості.

Необхідність взаємодії школи та сім'ї визначали відомі педагоги-практики: Януш Корчак, А. Макаренко, В. Сухомлинський, М. Стельмахович та ін.

Наразі у взаємодії сім'ї та школи є багато проблем, які загострилися з початком воєнних дій та введенням дистанційної освіти. Учителі й батьки дуже часто пред'являють один до одного чисельні вимоги, обмінюючись звинуваченнями в неналежному виконанні обов'язків.

Розуміння причини цієї проблеми дозволить побудувати модель процесу взаємодії сім'ї та школи як суб'єктів виховання в сучасних умовах. Умовно причини, які викликають загострення відносин між учасниками освітнього процесу, можна розділити на соціально-педагогічні та психолого-педагогічні.

Соціально-педагогічні причини:

1. Зміна статусу навчального закладу та його діяльності. Школа надає освітні послуги. Позиція батьків – «Споживач завжди правий». По суті, це питання про статус педагога та його діяльність.

2. Школа втратила монополію на психолого-педагогічні знання. Рівень освіти сучасних батьків достатньо високий, а завдяки інформаційно-комп'ютерним технологіям психолого-педагогічні знання стали для них цілком доступними. Батькам здається, що вони самі чудово розуміються на питаннях виховання своєї дитини. Але потрібно розуміти, що в різноманітності психолого-педагогічної інформації проблематично розібратися навіть професіоналу.

3. Криза сім'ї як інституту виховання. Так, за даними ООН, Україна посідає перше місце у Європі за кількістю розлучень. Кожна четверта дитина народжується поза шлюбом. За різними джерелами, від 20 до 40% батьків взагалі не займаються сімейним вихованням.

Психолого-педагогічні проблеми:

1. Педоцентризм сучасних сімей, що формує специфічний тип особистості з порушенням балансу між соціальним та індивідуальним, з перекосом до останнього, призводить до конфліктів у системі «батьки-дитина», «учитель-учень», «учитель-батьки».

2. У сучасних дітей спостерігається зміна «авторитету статусу» на «авторитет особистості». Сучасна дитина не буде поважати іншу людину тільки за те, що вона старша за віком, учитель, батьки та ін. Авторитет у дитини доводиться «завойовувати» своїм ставленням до неї, професіоналізмом, особистісними якостями. Нерозуміння цієї особливості призводить до серйозних конфліктів, які ускладнюють взаємодію сім'ї та школи.

3. Недостатня професійна компетентність педагогів у питаннях виховання сучасних дітей та взаємодії із сучасними батьками. Насамперед, педагоги не завжди готові професійно реагувати в нестандартних ситуаціях.

4. Індивідуальні особливості учасників освітнього процесу. Наприклад: низька стресостійкість, рівень загальної культури та ін.

Як же побудувати взаємодію школи та сім'ї в сучасних умовах?

Насамперед, при побудові моделі взаємодії школи та сім'ї потрібно врахувати контингент дітей та їх батьків, кадрове забезпечення, традиції виховання, що склалися, традиції взаємодії закладу освіти й батьків учнів і врахувати всі означені вище причини.

Систему взаємодії сім'ї та школи можна поділити на такі блоки: мета, процес, результат.

Мета взаємодії сім'ї та школи як суб'єктів виховання визначається соціальним замовленням, яке визначене нормативно-правовими документами та конкретизоване залежно від особливостей закладу освіти, запитів батьків і потреб учнів.

Досягнення мети у взаємодії школи та сім'ї передбачає реалізацію таких завдань:

1. Активізація виховного потенціалу, надання сімейному вихованню цілеспрямованого, суспільно значущого характеру.

2. Підвищення психолого-педагогічної компетентності батьків.

3. Створення комфортних умов для дитини в сім'ї, оптимізація відносин між батьками та дітьми.

4. Організація позакласної роботи учнів, з урахуванням їхніх інтересів, прагнень, здібностей.

5. Ознайомлення педагогів із життєдіяльністю учнів за межами закладу освіти, їх інтересами, схильностями, поведінкою.

6. Профілактика емоційного вигорання батьків, учнів і педагогів шляхом формування механізмів психологічного захисту та самовідновлення.

Взаємодія сім'ї та школи повинна будуватися на таких принципах:

- цілісного підходу до організації та функціонування виховного процесу в сім'ї та в закладі освіти;
- наукової обґрунтованості змісту взаємодії;
- систематичності та безперервності взаємодії педагогів і батьків;
- самореалізації всіх учасників освітнього процесу;
- партнерства сім'ї та школи, що закріплює статус сім'ї як рівного партнера;
- опори на позитивні якості дитини.

Сам процес взаємодії може бути представлений етапами, які передбачають таку послідовність проходження: мотиваційний, діагностичний, комунікативно-діяльнісний та рефлексивний.

Перший, мотиваційний, етап націлений на актуалізацію потреб батьків і інтеграції із закладом освіти зусиль щодо питань виховання дітей. Він включає:

- формування у батьків, учнів довіри до школи як інституту виховання;
- використання спеціальних прийомів і психотехнік, спрямованих на встановлення контакту та ін.;
- роз'яснення батькам значущості конструктивної взаємодії сім'ї та школи.

Другий, діагностичний, етап взаємодії націлений на проведення діагностики сім'ї та кадрового потенціалу закладу освіти для побудови їх ефективної взаємодії. На цьому етапі доцільно здійснити:

- вивчення батьківського контингенту та особливостей сімейного виховання шляхом відвідування сімей, проведенням бесід, анкетування батьків;
- вивчення актуальних потреб батьків у питаннях виховання дітей, а також дослідження ступеня задоволеності батьків життєдіяльністю закладу освіти (анкетування, бесіди);
- аналіз кадрового ресурсу закладу освіти, який доцільно проводити шляхом аналізу особових справ педагогів, бесід, анкетування.

На третьому етапі взаємодії відбувається безпосередня організація комунікації сім'ї та школи з кількох напрямів діяльності з використанням різних форм. Серед основних напрямів взаємодії можна виділити такі:

- інформування батьків про організацію та зміст діяльності закладу освіти;
- психолого-педагогічне просвітництво батьків;
- сприяння сім'ї та надання їй психолого-педагогічної допомоги в організації сімейного виховання, а також індивідуальна робота з неблагополучними сім'ями;
- залучення сім'ї до організації спортивно-масової, туристично-краєзнавчої, дозвільно оздоровчої, художньо-естетичної роботи з учнями;
- залучення батьків до управління освітнім процесом.

У рамках означених вище напрямів взаємодії сім'ї та школи використовується цілий комплекс як традиційних, так і сучасних форм комунікації.

Серед традиційних форм комунікації варто виділити колективні (батьківські збори, лекторії, батьківські конференції та ін.), групові (взаємодія з батьківським комітетом, групові консультації, тренінги та ін.) та індивідуальні (бесіди, відвідування сімей, телефонні розмови та ін.).

Як показала практика дистанційного навчання, яке час від часу впроваджувалося через карантин, викликаний вірусом COVID-19, та безперервно з початком воєнних дій в Україні, дуже затребувані серед батьків і педагогів форми взаємодії з використанням інформаційно-комунікаційних технологій: сайт закладу, офіційна сторінка у Фейсбук, зустрічі (групові та індивідуальні) у програмах Zoom та Google Meet, блог практичного психолога, класного керівника, групи у Вайбер та ін. *Як переваги застосування ІКТ у взаємодії з батьками можна визначити* оперативне отримання інформації, індивідуальний підхід у поєднанні з груповою роботою, забезпечення діалогу між учасниками освітнього процесу з можливим залученням сторонніх спеціалістів.

Четвертий, результативний, етап взаємодії націлений на осмислення результатів взаємодії сім'ї та школи, корекцію та подальше прогнозування діяльності.

Оціночно-результативний блок системи взаємодії дозволяє оцінити ефективність комунікації сім'ї та навчального закладу як суб'єктів виховання. Дуже ефективно проводити самооцінювання на основі анкетування учасників освітнього процесу за допомогою Інформаційно-аналітичної системи для зовнішнього оцінювання та самооцінювання освітніх і управлінських процесів у закладах загальної освіти EvaluEd. Це дозволить виявити рівні взаємодії сім'ї та закладу освіти: перший (високий), другий (достатній), третій (вимагає покращення) та четвертий (низький).

Очікуваним результатом взаємодії сім'ї та школи є розвиток особистості дитини, її успішна соціалізація та самовизначення.

Створення системи взаємодії сім'ї та школи, як суб'єктів виховання, відіграє важливу роль в оптимізації процесу виховання підростаючого покоління. Однак, слід зазначити, що для реалізації ефективної взаємодії сім'ї та школи в реаліях сучасного суспільства потрібно створити відповідні умови:

- на рівні держави – удосконалення нормативно-правового регулювання взаємодії сім'ї та школи, створення в суспільстві позитивного іміджу педагога;
- на рівні педагогічної освіти – формування та вдосконалення професійної компетентності педагогів у питаннях виховання сучасних дітей та взаємодії їх із батьками шляхом підготовки майбутніх учителів і підвищення кваліфікації педагогів;
- на рівні закладу освіти – створення атмосфери довіри через максимальну інформаційну відкритість школи, доброзичливість до сім'ї, розуміння нагальних потреб, професіоналізму, витримки та стресостійкості педагогів, позитивного іміджу закладу освіти в громаді та області.

Отже, якщо буде налагоджений діалог між сім'єю та школою, – буде налагоджена продуктивна взаємодія щодо питань виховання. Батьки зможуть повною мірою нести законодавчо закріплену пріоритетну відповідальність за виховання дитини в сім'ї та реально реалізовувати своє переважне право й обов'язок на виховання дітей, а школа, у свою чергу, буде виконувати соціальне замовлення, покладене на неї державою.

Список використаних джерел

1. Аметова Е. Р. Про значення сім'ї у формуванні вільної особистості дитини [Текст] / Е. Р. Аметова // Педагогіка і психологія. Вісник АПН України. – 2006.
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – 2020 рік. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
3. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – 2017 рік. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
4. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. – 2019 рік. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d5/279/7ca/5d52797ca746c359374718.pdf>.
5. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – 2018 рік. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text>.
6. Савченко О. Я. Досвід реформування української освіти: уроки і подальший поступ [Текст] / О. Я. Савченко // Шлях освіти. – 2010. – № 3. – С. 2 – 6.
7. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. – Київ, 1968. – 268 с.

Взаємодія з батьками – невід’ємна складова організації дистанційної освіти дітей дошкільного віку

*Олена Гамоліна – директор Валківського КЗДО «Берізка»,
Наталія Сіренко – вихователь-методист,
Алла Сьоміна – практичний психолог,
Вікторія Данильченко – вихователь*

У статті наведено визначення поняття «дистанційна освіта дітей дошкільного віку» як форми навчання, що базується на партнерській взаємодії педагогів і батьків. Розглянуто організаційні моменти залучення дітей дошкільного віку до дистанційної освіти. Проведено моніторинговий аналіз залучення дітей та батьків до освітнього процесу в дистанційному форматі в закладі дошкільної освіти.

***Ключові слова:** дистанційна освіта дітей дошкільного віку; освітній процес у дистанційному форматі; партнерська педагогіка; взаємодія; діти дошкільного віку.*

Якість дошкільної освіти в Україні забезпечується Законами України «Про освіту» (2017), «Про дошкільну освіту» (2001), Концепцією освіти дітей раннього та дошкільного віку (2020), Базовим компонентом дошкільної освіти (2021) та іншими нормативно-правовими актами, інструктивно-методичними рекомендаціями. Сучасні реалії в нашій області не дають можливості організувати освітній процес із дошкільниками в очній формі, коли діти не лише навчаються, а й виховуються та вчаться спілкуватися з однолітками. Але професійним обов’язком адміністрації та вихователів закладу дошкільної освіти є організація освіти дітей і в період воєнного стану. Наші педагоги практикували різні форми онлайн-спілкування під час пандемії COVID-19, але воєнний стан змусив шукати нові та трансформувати вже апробовані форми й засоби дистанційного навчання.

У статті 9 Закону України «Про освіту» визначено, що «дистанційна форма здобуття освіти – це індивідуалізований процес здобуття освіти, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій»[1]. Але в дошкільній освіті значна роль належить батькам, як учасникам освітнього процесу. Саме тому дистанційна освіта дітей дошкільного віку – це «...організація партнерської взаємодії в умовах віддаленості вихователя від дітей та батьків, що функціонує синхронно та/чи асинхронно на базі сучасних освітніх, інформаційно-комунікативних (цифрових) технологій» [2].

Тому постає питання, як налагодити дистанційну освіту дітей дошкільного віку на засадах партнерської педагогіки, у форматі «педагог – батьки – діти» й визначитися з необхідними кроками для досягнення поставленої мети:

- вивчити нормативно-правові документи щодо організації дистанційного навчання дітей дошкільного віку;
- визначити основні форми онлайн-комунікації;
- опанувати нові технології для організації дистанційного навчання;
- налагодити комунікацію з батьками та залучити спеціалістів закладу до проведення занять у дистанційному форматі.

Виходячи з розуміння поняття дистанційна освіта для дітей дошкільного віку, на першому плані вбачаємо тісну співпрацю з батьками, яка побудована на принципах партнерської педагогіки: поваги до особистості, доброзичливості та

позитивного ставлення, права вибору й відповідальності за нього, рівності сторін, добровільності в прийнятті зобов'язань та обов'язковості виконання домовленостей. А з практичної точки зору – батькам потрібно організувати та вчасно підключити дитину дошкільного віку на онлайн-заняття, допомогти підготувати роздатковий матеріал для дитини чи матеріал для художньо-продуктивної діяльності, надіслати вихователю фото, відео чи малюнок дитини (забезпечити зворотний зв'язок) або ж просто організувати освітню діяльність із дитиною вдома за наданими вихователем рекомендаціями. *Отже, першочергове завдання для вихователя – необхідність залучитися підтримкою батьків.* Для цього були організовані та проведені в онлайн-форматі батьківські збори, на яких вирішили питання щодо зручного часу проведення занять, обговорили поставлені цілі розвитку, навчання та виховання дітей, визначилися з основними формами онлайн-комунікації.

Найбільш прийнятними для більшості виявилися GoogleMeet (для проведення онлайн-зустрічей) та мобільний додаток-месенджер Viber, у якому була створена група для батьків, де вихователь мав змогу спілкуватися з батьками, надавати їм рекомендації щодо здійснення освітньої роботи, отримувати фотозвіти, відправляти відеоролики за темами занять тощо.

У листах МОН України вихователям закладів дошкільної освіти були надані рекомендації щодо використання під час організації освітньої діяльності з дітьми дошкільного віку в дистанційному форматі електронних освітніх матеріалів та відео, що розміщені на сайті МОН України, ЮНІСЕФ тощо. Але не завжди ці матеріали відповідають потребам і запитам самих педагогів, адже тема тижня не завжди співпадає з інформацією у відео, хоча вона цікава й корисна. Саме з цієї ж причини, на нашу думку, не дуже прижився для організації дистанційної освіти і сайт закладу: розміщені освітні матеріали не користувалися попитом.

Тому мета вихователя – не завалювати батьків посиланнями, а створити комфортні умови розвитку як для дітей, так і батьків. Окрім того, дітям і батькам під час онлайн-заняття приємніше бачити й чути свою виховательку, яка добирає матеріал з урахуванням віку дітей, наявних у них знань і ситуації. Але однозначної відповіді на запитання та рекомендацій в інструктивно-методичних листах про те, яким має бути розклад організованих дистанційних форм роботи з дітьми дошкільного віку, немає.

За рекомендаціями відділу освіти Валківської міської ради, адміністрація закладу вирішила не відступати від затвердженого розкладу занять на навчальний рік, максимально (за можливості) інтегруючи їх: по два заняття на день у синхронному або асинхронному форматі, урахувавши особливості дітей дошкільного віку – 10 хвилин триває заняття для дітей середнього дошкільного віку та 15 хвилин тривалість заняття – для дітей старшого дошкільного віку [3]. Із шести груп закладу, дві з яких групи раннього віку, дистанційним навчанням охоплені три групи: дві старші групи (діти 5-го, 6-го, 7-го року життя), одна середня група (діти 5-го року життя); задіяні три вихователі. Сталих вимог до проведення дистанційних занять вихователям не надавалося, адже кожен педагог має право на академічну свободу та має творчо підходити до освітнього процесу відповідно до вимог освітньої програми, вікових та індивідуальних особливостей дітей своєї групи, а також відповідно до сформованих міжособистісних взаємин із батьками дітей. Але були збережені затверджені засіданням педагогічної ради теми освітніх блоків і тематичні дні, коли вся діяльність педагогів, батьків і дітей підпорядковані вивченню певної теми в системі взаємозв'язків з оточуючим світом (*див. додаток I «Розподіл тем»*). Відповідно до кожної теми вихователями були підібрані

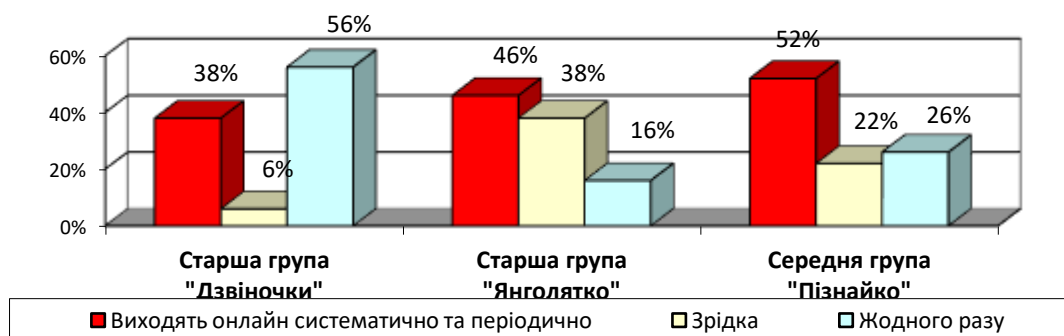
матеріали для своєї вікової групи: ігрові ритуальні вправи для вітання, художні твори, дидактичні ігри, відео для заняття, мультимедійні презентації, продумано хід заняття для цікавого та пізнавального освітнього процесу в дистанційній формі (див. додаток 2 «Літературна зустріч»).

До проведення занять у дистанційному форматі було вирішено залучити практичного психолога закладу, адже на сьогодні так важлива повсякденна психологічна допомога та емоційна підтримка всіх учасників освітнього процесу. Психолог запропонувала проводити з дітьми кінезіологічні вправи, що сприяють розвитку міжпівкульних зв'язків головного мозку та синхронізують їх роботу, водночас покращуючи розумову діяльність. Адже діти через свою вразливість зараз переживають емоційний та фізичний стрес, що згубно впливає на роботу мозку в цілому. А якщо дитина стурбована, її мозок автоматично обмежує кількість засвоюваної інформації, тож погіршуються пізнавальні процеси та підвищується рівень тривожності.

За допомогою кінезіологічних вправ зміцнюється здоров'я, покращуються основні когнітивні процеси (пам'ять, увага, мислення), підвищується розумова працездатність, поліпшується психоемоційний стан. Саме тому практичний психолог підключається разом із вихователями до заняття (або надає відео, яке вихователі можуть включити на головному екрані під час заняття в дистанційному форматі) і протягом 2-3 хвилин проводить із дітьми «Психологічну хвилинку», виконуючи кінезіологічні вправи (див. додаток 3 «Планування роботи психолога»).

Виконуючи вимоги Базового компонента дошкільної освіти (2021) та освітньої програми для дітей від двох до семи років «Дитина» (лист МОН України від 23.07.2020 № 1/11–4960), на сьогодні ми маємо не так орієнтуватися на результат, як розвивати дітей, «випускати» їх емоції, невисловлені тривоги, тактовно підтримувати важливу для дитини потребу в пізнанні світу. Оскільки в дистанційній освіті дітей дошкільного віку важливу роль мають батьки та принципи партнерської педагогіки, то маємо такі результати: з вихователями в дистанційному форматі займаються майже половина дітей групи, які виходять онлайн систематично (4-5 разів на тиждень) та періодично (2-3 рази на тиждень) (див. діаграма 1).

Діаграма 1. Включеність у дистанційне навчання

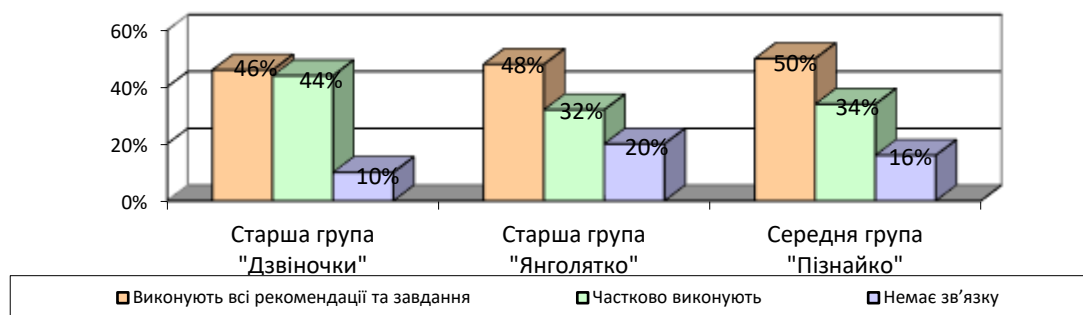

Тобто з трьох груп дітей, з якими проводиться освітній процес у дистанційному форматі, відвідують заняття 28 дітей (45%) через те, що батьки з дітьми не мають змоги підключатися у визначений час, зрідка відвідують заняття 15 дітей (24%), а 19 дітей (31%) жодного разу не були присутні на заняттях в онлайн-форматі. Опитування батьків останньої категорії дітей показало, що діти не

відвідують заняття з різних причин: не перебувають зараз у громаді та в нашій країні 9 дітей, не мають гаджетів 2 дитини, відвідують різні гуртки та приватні заняття, що проходять в очному форматі (7 дітей).

З такими дітьми та з тими, які підключаються зрідка, вихователями проводиться робота через месенджери: надаються рекомендації, надсилаються відеоматеріали, даються певні завдання для виконання тощо. І зворотний зв'язок від дітей та батьків маємо в таких відсотках: систематично інформують педагогів про перебіг і надають результати освітньої діяльності з дітьми більшість батьків усіх вікових груп, незалежно від виходу на дистанційні заняття в синхронному форматі (див. діаграму 2).

Діаграма 2. Зворотний зв'язок

Таким чином, організація освітнього процесу для дітей дошкільного віку в дистанційному форматі – не найкращий вихід для дітей та батьків, на нашу думку. Не всі родини мають можливість і бажання співпрацювати з дошкільним закладом і забезпечувати освіту дітей дошкільного віку в дистанційному форматі. І адміністрація та педагоги закладу не мають права тиснути на батьків чи перевантажувати їх, оскільки працюємо на принципах партнерської взаємодії. Але нас приємно вразила чимала кількість зацікавлених і активних батьків, які не мають змоги підключитися, та все одно продовжують тісно співпрацювати з вихователями. І якщо вплинути на обставини, які склалися, не в наших силах, то радіти життю, працювати, виховувати й навчатися ми повинні тут і зараз.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Зімакова Л., Тупиця О., Жданюк Л. Дистанційне навчання дітей дошкільного віку на засадах партнерської педагогіки під час воєнного стану. *Педагогічні науки*. 2022. № 79. URL: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2022.79.264557>
3. Лист МОН України від 02.04.2022 № 1/3845-22 «Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-rekomendaciyi-dlya-pracivnikiv-zakladiv-doshkilnoyi-osviti-na-period-diyi-voyennogo-stanu-v-ukrayini>
4. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/publications/concept>
5. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

Розподіл тем у дошкільних групах (5 – 6 (7) рік життя)

		<i>I тиждень</i>	<i>II тиждень</i>	<i>III тиждень</i>	<i>IV тиждень</i>	<i>V тиждень</i>
вересень	тема блоку	«Дитячий садок наш, ніби казка, завітай до нас, будь-ласка!» 01.09 – 09.09.2022		«Любо стежною іти – тут живемо я і ти» 12.09 – 23.09.2022		«Під блакитним небом» (дні В.О.Сухомлинського) 26.09 – 30.09.2022
	тема тижня	Раді ми діток вітати	Цікаво дітям у садочку	Моя маленька Батьківщина	Бережи свій рідний край	
жовтень	тема блоку	«Що нам осінь принесла?» 03.10 – 13.10.2022		«Хто як зиму зустрічає?» 17.10 – 28.10.2022		«Про все цікаво знати» 31.10 – 11.11.2022
	тема тижня	Праця восени	Дари осені	Про пташок ми усе знаємо - у вирій їх випроводжаємо	Звірі зиму зустрічають – собі їжу запасують	
листопад	тема блоку	«Про все цікаво знати» 31.10 – 11.11.2022		«Ми веселі та кмітливі, дружні, спритні та сміливі» 14.11 – 25.11.2022		«Казковий дивограй» 28.11 – 02.12.2022
	тема тижня	Хто дбає, той і має (тиждень економіки)	Потреби моєї сім'ї	Дошкільнята – дружні малята	Про здоров'я дбаємо – дужими зростаємо	
грудень	тема блоку	«Казковий дивограй» 28.11 – 02.12.2022	«Права дитини в садку та в родині» 05.12 – 16.12.2022		«Сніг пухнастий проліта, бо настала вже зима!» 19.12.2022 – 06.01.2023	
	тема тижня		Свої права ти добре знай	Що посіси, те й пожнеш	Природа взимку	Нам свято казкове зима принесла
січень	тема блоку	«Сніг пухнастий проліта, бо настала вже зима!»		«У бабусі тепла хата, добрих звичаїв багата» 10.01 – 20.01.2023		«Ми відповідаємо за тих, кого приручили» 23.01 – 03.02.2023
	тема тижня	Зимові сюрпризи	Щедрівочка-щедрувала	Раді ми гостей стрічати	Свійські птахи та тварини	
лютий	тема блоку	«Ми відповідаємо за тих, кого приручили»		«Людина працює славно» 06.02 – 17.02.2023		«На чому ми подорожуєм» 20.02 – 24.02.2023
	тема тижня	Ми зростаємо помічниками	У світі професій	Ремесла нашого народу		
березень	тема блоку	«Тепло рідного дому» 27.02 – 10.03.2023		«Весна іде, красу несе» 13.03 – 31.03.2022		
	тема тижня	Моя родина	Мій дім	Природа навесні	Тварини та птахи навесні	Весняні клопоти
квітень	тема блоку	«Я і Всесвіт» 04.04 – 14.04.2023		«Небезпеку треба знати, про безпеку треба дбати» 18.04 – 28.04.2023		
	тема тижня	Ми Космос добре знаємо – до зірок літаємо	Земля – наш спільний дім	Небезпечні предмети в руках у дитини	Якщо правила безпеки знаси – то здоровим виростаси	
травень	тема блоку	«Світ великий і малий» 02.05 – 31.05.2023				
	тема тижня	Міста, країни, люди	Ми різні, але ми разом	Коло друзів	Ми живемо на Україні, ми дуже любимо її!	

Літературна зустріч.*Інтегроване заняття для дітей старшої групи в онлайн-форматі*

Мета. Ознайомити дітей та батьків із творчістю та життям сучасного українського дитячого письменника Олександра Степановича Дерманського (більш відомого як Сашко Дерманський). За допомогою різних прийомів формувати емоційне ставлення до його літературних творів. Розвивати інтонаційну виразність мовлення та вміння розповідати вірш у ролях. Розвивати мовлення, пам'ять, пізнавальну активність, творчість через уміння відгадувати вірш за уривком, відновлювати послідовність подій у вірші за картинками. Сприяти формуванню спільних сімейних традицій – читання книг, підвищення ролі сім'ї у вихованні в дітей любові до читання. Виховувати дбайливе ставлення до тварин, інтерес і любов до книги, бажання пізнавати літературну творчість сучасних українських письменників.

Матеріал: вірші Сашка Дерманського: «Зайченятко», «Справжній мамонт», «Ведмежатко», «Латочка на лапці», «Киця», «Жабка», «Чому крокодили зелені»; відеопрезентація «Сашко Дерманський – сторінками життя та творчості».

Попередня робота:

- ознайомлення дітей з віршами Сашка Дерманського: «Зайченятко», «Справжній мамонт», «Ведмежатко», «Латочка на лапці», «Киця», «Жабка», «Чому крокодили зелені»;
- виконання ілюстрацій до віршів «Ведмежатко», «Латочка на лапці», «Киця», «Жабка» батьками з дітьми;
- вивчення уривка з вірша «Справжній мамонт» у ролях із мамою (татом) та дитиною.

Хід заходу

Вихователь та діти підключають відеокамери та мікрофони після сигналу вихователя. Вітаються, після чого діти вимикають мікрофони.

- 1. Привітання.** «В добрий вечір,
В добрий час,
Завітали ви до нас.
Вас я всіх вітаю,
Гарного настрою бажаю!»

«В кожнім домі, в кожній хаті
У містах, і на селі,
Хто навчився вже читати,
Має книжку на столі.
Дружба з книгою – це свято,
Не було б його у нас,
Ми не знали б так багато
Про новий і давній час».

Сьогодні ми відправимося в цікаву подорож сторінками творчості знайомого нам українського письменника Сашка Дерманського.

2. Основна частина

Відеопрезентація «Сашко Дерманський – сторінками життя та творчості»

Текст до презентації

Перед вами український дитячий письменник – поет і казкар Олександр Степанович Дерманський, який більше відомий, як Сашко Дерманський.

Народився Сашко Дерманський у селі Гайворон на Київщині. Батько працював агрономом, мати – вчителька. Має двох братів: Олега та Олексія, які захищають зараз нашу країну в лавах ЗСУ.

У дитинстві Сашко любив воювати з осами, бігати по кукурудзі, залазити до бабусі в малинник, гратися з братами в сні. Любив багато мріяти та помічав, який прекрасний світ довкола.

З дитинства почав писати вірші. Працював літературним редактором у дитячому журналі «Стежка». На цей час продовжує писати вірші, казки, твори для малят. Дуже любить дітей та тварин.

Вправа «Віднови послідовність вірша»

Вихователь. Діти, давайте пригадаємо разом із вами вірш Сашка Дерманського «Зайченятко» та спробуємо відновити послідовність подій у ньому.

На слайді розміщені 4 картинки, які ілюструють події з вірша «Зайченятко» в хаотичному порядку (див. рис.1). Діти повинні пригадати вірш, який вони читали й обговорювали разом із батьками вдома, та виставити картинки правильно (див. рис.2).

Рис.1

Рис.2

Вихователь. Які ви молодці, дітки. Правильно все згадали. Відразу зрозуміло, що вам дуже сподобався цей твір.

А наступне наше завдання – це відгадати вірш Сашка Дерманського за уривком із нього. Усі готові до такого випробування?

Вправа «Відгадай вірш»

Мама чи тато зачитує уривок вірша, дітки відгадують, про кого він, і потім на екрані з'являється ілюстрація до нього виконана цією ж родиною.

Перша родина. «Буваю кумедний,

Малинний і медний,
І вредний – вредніший за всіх.
А ще я , буває,
В вазі прибуваю
І маму збиваю із ніг.
Частенько буваю
Надубвилізальний,
Відбджілутікальний в ставок.
Погано співаю,
Зате пам'ятаю
Усі пісеньки назубок».

Вихователь. Шановні тата і мами, давайте разом пригадаємо, що полюбляють робити наші дітки, та спробуємо пофантазувати й утворити незвичайні слова.

Батьки разом із дітками утворюють кумедні слова, що характеризують поведінку їх дітей. Наприклад: нехочульнійісти, неодягальний і т. д.

Друга родина. «У нього трошки мокрий ніс
І латочка на лапці.

Він підкріпився молочком,
Погриз бабусі капці...
Такий кумедний — хвіст гачком
І латочка на лапці». *Вірш «Латочка на лапці»*

Дітки, а як би вчинили ви, коли б зустріли на вулиці безпритульну тварину? (Відповіді дітей.)

Третя родина. «Очі в неї геть зелені,
Вуса в неї — як антени,
Не по-нашому муркоче
І мишей ловить не хоче!» *Вірш «Киця»*

Вихователь. Дітки, а скажіть, будь ласка, у вас є домашні улюбленці? Які в них є звички? (Відповіді дітей.)

Четверта родина. «Я піду до річки,
Упіймаю жабку
І ледь-ледь потисну
Мокру її лапку.» *Вірш «Жабка»*

Вихователь. Дітки, а чи знаєте ви, чого деякі жабки та крокодили зеленого кольору? Послухайте вірш Сашка Дерманського «Чому крокодили зелені?» і розкажіть мені, чому так?

Слухання вірша «Чому крокодили зелені?»

Чому крокодили зелені
Відомо, напевне, й без мене,
Що всі крокодили зелені.
Як глиця сосни,
Зелені вони,
Це точно відомо й без мене.
Гуляючи вчора вздовж Нілу,
Я стиглого стрів крокодила.
Він пузо мав жовте,
Хвостом воду бовтав
Якраз посередині Нілу.

Чому ж, запитаєте в мене,
Всі решта, як жаби зелені?
Бо жоден із них
Іще не достиг,
Тому-то вони і зелені.

Вихователь. Дітки, а чи знаєте ви, які тварини зникли з нашої планети та вважаються предками слонів? Саме про них написаний вірш Сашка Дерманського «Справжній мамонт».

Розігрування вірша родиною.

Читання уривка вірша «Справжній мамонт» напам'ять татом (мамою) та дитиною по ролях.

Справжній мамонт
Мале мамонтенятко
Спиталося у татка:
– Цікаво дуже знати,
Що ми за звірі, тату?
– Хіба не знаєш сам ти? –
Спитав татусь. – Ми мамонти.
– Неправильно! Неправильно!

Нічого ви не тямите!
 Ніякі ми не мамонти!
 З усіх нас тільки мама –
 Єдиний справжній мамонт.
 Якщо ж поміркувати,
 То ви, татусю, татонт!

Вихователь. Чи пам'ятаєте ви, як маленьке мамонтеня називало інших членів своєї родини? (Відповіді дітей.)
 Як ви звертаєтеся до свого тата, мами, бабусі, дідуся, братика чи сестрички? (Відповіді дітей.)

3. Підсумкова бесіда

– Шановні мами, тата та дітки! Ось і закінчується наша зустріч. А зараз кожен із вас поділиться своїми думками та скаже:

- Що вам сьогодні сподобалося найбільше? (Відповіді дітей.)
- Вірші якого українського письменника ви сьогодні слухали? (Сашика Дерманського.)
- Що нового ви сьогодні дізналися? (Відповіді дітей.)
- Який зараз у вас настрій? (Відповіді дітей.)

А батькам хочу сказати: «Я сподіваюся, що читання книг стане традицією та улюбленим заняттям у вашій родині. Адже, як говорив англійський письменник-фантаст Ніл Гейман: «Книга – це мрія, яку ти тримаєш у руках». Тому читайте своїм дітям книги, захоочуйте їх до пізнання світу.

Дякую всім за цікаву зустріч!

Використана література

1. Каталог «Живі Письменники: Хто вони?» Український інститут книги. URL: <https://alivewriters.com.ua/#catalog>

Додаток 3

Перспективне планування роботи практичного психолога у старшій групі (дистанційне навчання)

Жовтень 2022 року

	<i>День тижня</i>	<i>Вправи</i>	<i>Примітка</i>
1-й тиждень	Понеділок	1. «Кілочко»	<i>Розминка для пальчиків</i>
		2. «Ліхтарики»	<i>У повільному темпі</i>
		3. «Пальчик на пальчик»	<i>У повільному темпі</i>
	Середа	1. «Кілочко»	<i>Розминка для пальчиків</i>
		2. «Ліхтарики»	<i>У повільному темпі</i>
		3. «Пальчик на пальчик»	<i>У повільному темпі</i>
	П'ятниця	1. «Кілочко»	<i>Розминка для пальчиків</i>
		2. «Ліхтарики»	<i>У пришвидшеному темпі</i>
		3. «Пальчик на пальчик»	<i>У пришвидшеному темпі</i>
2-й тижд	Понеділок	1. «Кілочко»	<i>Розминка для пальчиків</i>
		2. «Перекочування долоні»	<i>У повільному темпі</i>

	Середа	3. «Лезгинка»	<i>У повільному темпі</i>	
		4. «Кулак – ребро – долоня»	<i>У повільному темпі</i>	
		1. «Кілочко»	<i>Розминка для пальчиків</i>	
		2. «Перекочування долоні»	<i>У повільному темпі</i>	
		3. «Лезгинка»	<i>У повільному темпі</i>	
		4. «Кулак – ребро – долоня»	<i>У повільному темпі</i>	
		П'ятниця	1. «Кілочко»	<i>Розминка для пальчиків</i>
			2. «Перекочування долоні»	<i>У пришвидшеному темпі</i>
	3. «Лезгинка»		<i>У пришвидшеному темпі</i>	
	4. «Кулак – ребро – долоня»		<i>У пришвидшеному темпі</i>	
	3-й тиждень	Понеділок	1. «Кілочко»	<i>Розминка для пальчиків</i>
			2. «Ліхтарики»	<i>У швидкому темпі</i>
3. «Пальчик на пальчик»			<i>У швидкому темпі</i>	
4. «Кулак – ребро – долоня»			<i>У швидкому темпі</i>	
Середа		1. «Кілочко»	<i>Розминка для пальчиків</i>	
		2. «Пальчик на пальчик»	<i>У швидкому темпі</i>	
		3. «Перекочування долоні»	<i>У швидкому темпі</i>	
		4. «Кулак – ребро – долоня»	<i>У швидкому темпі</i>	
П'ятниця		1. «Кілочко»	<i>Розминка для пальчиків</i>	
		2. «Лезгинка»	<i>У швидкому темпі</i>	
		3. «Ліхтарики»	<i>У швидкому темпі</i>	
		4. «Кулак – ребро – долоня»	<i>У швидкому темпі</i>	
4-й тиждень	Понеділок	За вибором дітей		
	Середа	1. «Кілочко»	<i>Розминка для пальчиків</i>	
		2. «Лезгинка»	<i>Ускладнення – оплеск</i>	
		3. «Кулак – ребро – долоня»	<i>Ускладнення – із заплющеними очима</i>	
		4. «Лисиця – заєць»	<i>У повільному темпі</i>	
	П'ятниця	1. «Кілочко»	<i>Розминка для пальчиків</i>	
		2. «Лезгинка»	<i>Ускладнення – оплеск</i>	
		3. «Кулак – ребро – долоня»	<i>Ускладнення – із заплющеними очима</i>	
4. «Лисиця - заєць»		<i>У повільному темпі</i>		

Листопад 2022 року

	День тижня	Вправи	Примітка
1-й тиждень	Понеділок	1. «Кілочко»	<i>Розминка для пальчиків</i>
		2. «Лезгинка»	<i>Ускладнення – оплеск</i>
		3. «Кулак – ребро – долоня»	<i>У швидкому темпі</i>
		4. «Лисиця – заєць»	<i>У повільному темпі</i>
	Середа	1. «Кілочко»	<i>Розминка для пальчиків</i>

		2. «Вухо-ніс»	<i>У швидкому темпі</i>	
		3. «Лисиця – заєць»	<i>У повільному темпі</i>	
		4. Кулак на кулак	<i>У швидкому темпі</i>	
		П'ятниця	1. «Кілочко»	<i>Ускладнення – із заплющеними очима</i>
			2. «Вухо-ніс»	<i>У швидкому темпі</i>
			3. «Лисиця – заєць»	<i>У швидкому темпі</i>
			4. Кулак на кулак	<i>У швидкому темпу</i>
			Понеділок	1.«Кілочко»
2-й тиждень		2.«Пальчик на пальчик»	<i>Ускладнення – із заплющеними очима</i>	
		3 «Кулак-ребро-долоня»	<i>Ускладнення – із заплющеними очима</i>	
		4 «Кільце – клас»	<i>У повільному темпі</i>	
		Середа	1. «Кілочко»	<i>Ускладнення – із заплющеними очима</i>
			2. «Лезгинка»	<i>Ускладнення – із заплющеними очима + оплеск</i>
			3. «Вухо – ніс»	<i>Ускладнення – із заплющеними очима</i>
			4. «Ритмічний малюнок»	<i>У повільному темпі</i>
			П'ятниця	1. «Кілочко»
			2. «Кільце – клас»	<i>У пришвидшеному темпі</i>
			3. «Ритмічний малюнок»	<i>У повільному темпі</i>
			4. «Козирок – клас»	<i>У повільному темпі</i>
			Понеділок	1. «Кілочко»
3-й тиждень		2. «Ліхтарики»	<i>Ускладнення – повільний темп – швидкий темп – повільний темп</i>	
		3. «Лисиця – заєць»	<i>У швидкому темпі</i>	
		4. «Ритмічний малюнок»	<i>У швидкому темпі</i>	
		Середа	За вибором дітей	
		П'ятниця	1. «Кілочко»	<i>Розминка для пальчиків</i>
			2.«Кулак – ребро – долоня»	<i>Ускладнення – із заплющеними очима</i>
			3. «Козирок – клас»	<i>У швидкому темпі</i>
			4 «Вухо – ніс»	<i>Ускладнення – оплеск</i>
4-й тиждень	Понеділок	1. «Кілочко»	<i>Ускладнення – із заплющеними очима</i>	
		2. «Вухо – ніс»	<i>Ускладнення – оплеск</i>	
		3. «Кулак - клас»	<i>Ускладнення – оплеск</i>	
		4. «Козирок – клас»	<i>Ускладнення – оплеск</i>	
		Середа	1. «Кілочко»	<i>Ускладнення – із заплющеними очима</i>

		2. «Голова – живіт»	<i>У повільному темпі</i>
		3. «Два зайчики – два кільця – ланцюжок»	<i>У повільному темпі</i>
		4. «Ритмічний малюнок»	<i>У швидкому темпі</i>
	П'ятниця	Кінезіологічна історія «Експерсія до зоопарку»	<i>Відтворення вивчених вправ</i>

Картотека кінезіологічних вправ

	Назва вправа	Короткий опис вправи	Примітка
1.	«Кілочко»	По черзі, як можна швидше перебирати пальцями рук, з'єднуючи в кільце з великим пальцем послідовно вказівний, середній і т. д. Вправа виконується в прямому (від вказівного пальця до мізинця) і у зворотному (від мізинця до вказівного пальця) порядку.	<i>Спочатку вправа виконується кожною рукою окремо, потім разом</i>
2.	«Ліхтарики»	Покласти кисті рук на стіл. Одна – стиснута в кулак, інша лежить на столі долонею. Одночасно змінювати положення рук (якщо права в кулаці, а ліва – долоня, то змінити на: права – долоня, ліва – кулак і так далі)	
3.	«Пальчик на пальчик»	Пальчиками правої руки по черзі «вітатись» із пальчиками лівої руки, похлопуючи один – одного кінчиками.	
4.	«Перекочування долоні»	Покласти руки (кисті рук) на стіл. Одна рука долонею на столі, інша рука лежить на столі долонею вгору. Одночасно змінювати положення рук	
5.	«Лезгинка»	Ліва рука складена в кулак, великий палець відставлений убік, кулак розгорнути пальцями до себе. Права рука прямою долонею в горизонтальному положенні торкається до мізинця лівої. Після цього одночасно відбувається зміна правої і лівої рук протягом 6-8 раз.	
6.	«Кулак – ребро – долоня»	Три положення руки на столі послідовно змінюються: долоня на столі, стиснута в кулак долоня, долоня ребром на столі, розпрямлена долоня на столі. Кількість повторень – по 8-10 разів.	<i>Виконується спочатку правою рукою, потім - лівою, потім - двома руками разом</i>
7.	«Лисиця – заєць»	«Заєць». Витягнути вгору вказівний і середній пальці. При цьому мізинець і безіменний пальці притиснути великим пальцем до долоні. «Лисиця». Витягнути вперед вказівний палець і мізинець. При цьому середній і безіменний пальці притиснуті великим пальцем до долоні.	
8.	«Вуха – ніс»	Лівою рукою взятися за кінчик носа, а правою рукою – за ліве вуха. Одночасно відпустити вуха і ніс, плеснути в долоні, змінити положення рук «з точністю до навпаки».	
9.	«Кільце – клас»	Одночасно показувати правою рукою «клас» (рука стиснута в кулак, великий палець догори), а лівою рукою «кільце» (рука стиснута в кулак, а великий та вказівний палець утворюють кільце). Потім навпаки.	

10.	«Кулак – клас»	Одночасно показувати правою рукою «клас» (рука стиснута в кулак, великий палець догори), а ліва рука стиснута в кулак. Потім навпаки.	
11.	«Козирок – клас»	Праву руку приставити до голови, ніби «віддавати честь» по-військовому, а ліва рука показує великий палець, піднятий догори – «клас». Потім руки змінюються – ліву руку приставити до голови, а правою рукою показати «клас».	
12.	«Голова – живіт»	Погладжувати одночасно правою рукою живіт, а лівою рукою гладити себе по голові. Потім навпаки.	
13.	«Два зайчики – ланцюжок»	У цій вправі слід з одних рухів переходити на інші: спочатку пальці зібрати в кулачок, витягнути вказівний та середній пальці, розвести їх у різні боки. Це «зайчики». Потім великий та вказівний пальці з'єднати в кільце, інші розвести в різні боки.	
14.	«Ритмічний малюнок»	Два удари кулак об кулак – права рука на ліве плече, а ліва рука на праве плече. Потім два удари кулак об кулак – ліва рука на праве плече – права рука на ліве плече. Повторювати.	

Партнерство як важлива складова дистанційного навчання під час воєнного стану

*Анна Дрозд, вихователь
Солоницівської гімназії «Перлина»
Солоницівської селищної ради;
Наталія Дмитрук, вихователь-методист*

У статті висвітлено питання партнерства між батьками та вихователем під час дистанційного навчання. Наведено план співпраці з батьками. Подано практичні матеріали, які будуть корисними вихователям в умовах дистанційного навчання дітей середнього дошкільного віку.

***Ключові слова:** партнерство, дистанційне навчання, педагогічна просвіта, освітній процес.*

2021/2022 н. р. – це був рік надій, сподівань, приємних очікувань. Рік, коли я прийшла працювати у великий дружний колектив. Рік, коли побачила 17 пар допитливих оченят своїх маленьких трирічок, коли наше життя змінилося за одну ніч. 24 лютого – ця дата закарбувалася в пам'яті кожного українця. Цей день розділив наше життя на «До» та «Після».

Згадуючи цей рік, я можу з упевненістю сказати, що наше навчання не зупинялося ні на мить, навіть після повідомлення в батьківський чат, що садочок на невизначений термін зупиняє свою роботу... Почалися щоденні переписки з батьками вихованців із запитаннями «У вас усе добре?», «Ви в безпеці?» та консультації на різноманітні теми:

- [«Як говорити з дітьми про війну: поради психологів»;](#)
- [«Все про мінну безпеку»;](#) [«Чим зайняти дитину у сховищі?»;](#)

- [«Панічна атака в умовах війни: як допомогти собі, дитині, людям поруч»;](#)
- [«Як подбати про дитину, якщо ви знаходитесь з нею в укритті»;](#)
- [«Що треба знати про посттравматичний стресовий розлад \(ПТСР\): інформація для батьків».](#)

Ми з батьками працювали пліч-о-пліч із метою стабілізувати психологічний стан дітей, підтримуючи один одного в такий важкий для всіх нас час. Було зрозуміло, що пережитий стрес для дітей не пройде безслідно, з'являться нові страхи і фобії... Усім нам довелося вчитися жити під час війни. Пів року пройшло в режимі консультацій, паніки, відчаю та нерозуміння того, що ж буде далі...

Приборкавши паніку, зрозуміла, що треба організувати себе й подальшу роботу. Більшість дітей виїхали за кордон і почали відвідувати місцеві дитячі садочки. Але батьки бажали продовжити навчання, щоб діти і надалі отримували знання, не забували рідну українську мову, тому вже з вересня 2022 року почалося наше дистанційне навчання з дітками.

Схематично свою роботу щодо партнерства з батьками під час дистанційного навчання я визначила такою моделлю:

Рис.1. Напрями роботи з батьками

Під час установних батьківських зборів [«Особливості дистанційного навчання дітей середнього дошкільного віку в умовах війни»](#), що проводились у формі відеоконференції, ознайомила батьків із нормативно-правовими документами, які регламентують діяльність ЗДО під час воєнного стану, акцентувала увагу на дотриманні правил безпеки під час онлайн-зустрічей, розповіла про корисні матеріали для роботи з дітьми, які розміщені на сайті Міністерства освіти і науки України. Звичайно, приділила увагу освітній програмі для дітей від 2 до 7 років «Дитина», за якою буде здійснюватися освітній процес у нашій групі (розділ «Середня група «Чомусики», п'ятий рік життя), та зупинилася на питанні вікових особливостей і можливостей дітей середнього дошкільного віку.

За підсумками батьківських зборів було вирішено онлайн-заняття проводити на платформі ZOOM, спираючись на вимоги Санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів, затвердженого наказом Міністерства охорони

здоров'я України 24.03.2016 № 234. Онлайн-заняття тривають не більше 10 хвилин, два рази на тиждень; три рази на тиждень у нас проходять офлайн-заняття. Матеріал для для офлайн-занять, корисні посилання до них домовилися розміщувати у спеціально створеному спільному чаті «Сонечко» в месенджері Viber.

Для того щоб взаємодія з батьками була плідною та змістовною, переглядала вебінари:

- [«Ігрові методики для розвитку мовлення»;](#)
- [«Формування стресостійкості. Психологічні техніки самопомоги в умовах війни»;](#)
- [«Методики інтелектуального розвитку дошкільника»;](#)
- [«Природотерапія для дітей, що постраждали внаслідок воєнних дій»;](#)
- [«Розвиток мислення та мовлення як складова розвивальних занять для дошкільнят»;](#)
- [«Запитання як засіб розвитку мислення і мовлення дітей»..](#)

Також ознайомилася зі статтями: [«Практичні способи налагодження взаємодії вихователя з батьками»](#), [«Налагодження співпраці між учасниками освітнього процесу»](#), що були спрямовані на співпрацю з батьками.

Під час планування співпраці з батьками намагалася дотримуватись принципів блочно-тематичного підходу.

Таблиця 1

План консультацій із батьками

Тема блоку	Форма роботи, назва
«Дитячий садок»	Консультація для батьків «Важливість розпорядку дня в житті дитини»
«Осінь – чудова пора»	Консультація для батьків «Як не захворіти восени?»
«Хліб – усьому голова»	Консультація для батьків «Чому важливо готувати разом із дітьми?»
«Осінь у саду»	Консультація для батьків «Обережно: отруйні рослини та гриби»
«Як на нашому городі»	Консультація для батьків «Як зацікавити дитину вживанням фруктів і овочів»
«Стукає сонце до нас у віконце»	Консультація для батьків «Як учити вірші з дитиною»
«Що буває восени?»	Консультація для батьків «Чому так важливо гуляти з дитиною?»
«Тиждень безпеки»	Консультація для батьків «Як допомогти дітям дошкільного віку пережити травматичні події» Консультація для батьків: «Безпека дитини – важлива соціально-педагогічна проблема»

	<u>сучасності</u> <u>Консультація для батьків: «Казки, які вчать дитину основам безпеки»</u>
«Рідне місто – моя батьківщина»	<u>Консультація для батьків «Роль сім'ї в національно-патріотичному вихованні»</u>
«Подорож вулицями нашого міста (транспорт)»	<u>Консультація для батьків «Безпека дорожнього руху в умовах воєнного часу»</u>
«Одягнемо нашу Катруся»	<u>Консультації для батьків «Як виховати добрі звички»</u>
«Тварини – наші друзі»	<u>Консультація для батьків «Роль домашніх тварин у житті дітей»</u>
«Осінь, прощай»	<u>Консультація для батьків «Для чого нам потрібні вітаміни?»</u>
«Зима-чарівниця»	<u>Консультація для батьків «Як одягати дітей взимку»</u>
«У містах і селах ходить зимонька весела»	<u>Консультація для батьків «Зимові ігри на свіжому повітрі»</u>
«Будь взимку обережний»	<u>Консультація для батьків «Зимові травми у дітей»</u> <u>Консультація для батьків «Обережно: бурульки»</u>
«Зимуючі птахи»	<u>Майстер-клас «Екологічна годівничка для птахів»</u>
«Кімнатні рослини»	<u>Консультація для батьків «Топ 10 отруйних кімнатних рослин»</u>
«Ясне сонечко усміхається, зима біла вже ховається»	<u>Консультація для батьків «Безпека на льоду»</u>
«Весна прийшла»	<u>Консультація для батьків «Як виховати самостійність у дітей»</u>
«Подорожуємо з весною»	<u>Консультація для батьків «Небезпека весняної пори»</u>
«Моя родина»	<u>Консультація для батьків «4 цінності, які можна прищепити лише в сім'ї»</u>
«Побут сім'ї (електроприлади)»	<u>Консультація для батьків «Як навчити дітей економити електроресурси»</u>
«Мої емоції»	<u>Консультація для батьків «Музична аптечка»</u>
«Хоч дитина я мала, але маю я права»	<u>Консультація для батьків «Батькам про права дитини»</u>
«Свято Великодня»	<u>Консультація для батьків «Розкажіть дітям про Великдень»</u>

«Сім'я Сонечка»	<i>Консультація для батьків «Космос – це цікаво»</i>
«Ой який чудовий я»	<i>Консультація для батьків «10 причин обіймати своїх дітей частіше»</i>
«Мої друзі»	<i>Консультація для батьків «Як навчити дитину знайомитися і знаходити друзів»</i>
«Усі професії хороші»	<i>Консультація для батьків «Як виховати доброту у своїх дітей»</i>
«Комахи»	<i>Консультація для батьків «Небезпека укусів комах»</i>
«Літо-літечко»	<i>Консультація для батьків «Безпека дитини в літній період»</i>

Крім запланованих заходів, готувала матеріали на запит батьків:

- [«Як навчити дитину вирізати ножицями?»](#);
- [«Якщо дитина не може заснути»](#);
- [«Дитячі істерики»](#);
- [«Як підтримати та заспокоїти дитину під час війни»](#);
- [«Розвиваючі ігри вдома»](#);
- [«Що повинна знати і вміти дитина у віці 5 років»](#);
- [Поради для батьків «Як навчити дитину прибирати за собою»](#).

Організація наших онлайн-зустрічей вимагала як від батьків вихованців, так і від мене, як вихователя, злагоджених дій та дисципліни, адже за такий короткий проміжок часу нам потрібно було провести цікаве й змістовне заняття, яке могла порушити повітряна тривога. Вона часто вносила свої корективи в наші плани, і нам доводилося зупиняти заняття, тому що людське життя та здоров'я набагато важливіше, і ми переходили до укриття. Після закінчення тривоги, за проханням батьків і дітей, наше заняття продовжувалось, бо всім було цікаво дізнатися, чим же закінчиться наша чергова подорож до Країни математики, де ж саме заховалися герої казки, або з яких же овочів ми будемо варити борщ.

Були ситуації, коли неможливо було продовжувати онлайн-зустрічі з вихованцями та їхніми батьками. Тоді на допомогу приходив наш Viber-чат «Сонечко». Саме там я розміщувала тематичні презентації відповідно до плану роботи. Для покращення самостійного опрацювання матеріалу презентацій кожен слайд супроводжувала в коментарях запитаннями-підказками. У підготовці до занять мені допомагають програми: Microsoft Power Point, Windows Movie Maker, Paint, Canva. За допомогою цих програм створюю презентації з [логіко-математичного розвитку](#) та [розвитку мовлення і культури мовленнєвого спілкування](#).

На мою думку, в організації освітнього процесу мені дуже зарадило те, що онлайн-заняття сподобалися дітям, і саме вони допомогли мені налаштувати батьків працювати і займатися, а не тільки переглядати заняття в офлайн-режимі. Діти надихали нас творити і злагоджено працювати, бо перед сяючими очима, у яких ми бачили прагнення до нового, не міг устояти ніхто. Звичайно, батькам було важко, тому що вони працювали на роботі, а тут ще й треба допомогти маленькому

«чому сику» зробити аплікацію чи намалювати малюночок, але ми всі разом долали поставлені труднощі та незручності.

Дистанційне навчання під час воєнного стану кидає виклик уяві та фантазії вихователя – і ми перетворюємося на «великих айтишників». Занурюємо дитину у світ казки та знань, щоб вона розслабилась і забула на деякий час про те, що відбувається навколо.

Дистанційне навчання дало змогу не тільки мені, як вихователю, проявити свою творчість у роботі, а й батькам долучитися до командної роботи, тому що зараз батьки дітей – наші очі й руки під час відеоспілкувань із художньо-продуктивної діяльності та інших видів освітнього процесу. Згуртована робота батьків і емоції, які під час занять проявляють діти, надихають творити й розвиватися, щоб заняття ставали ще різноманітніші.

Дуже цікавою, яскравою та різноманітною була участь родин у фотовиставках і конкурсах, які проводилися в нашому закладі в цей період: Всеукраїнський флешмоб [«Дитинство без війни»](#), [«У світі все починається з мами»](#), [«День захисту дітей»](#).

Я сподіваюся, що ця традиція, коли ми перейдемо до очних занять, продовжиться і ми започаткуємо у своїй групі інноваційну технологію «Стіни, що говорять».

Маю надію, що до вересня війна закінчиться нашою перемогою і діти повернуться в ласкаві обійми вихователів і затишні групи дитячих садочків. І я впевнена: після відновлення очного навчання нам стане в пригоді той досвід і знання, які ми отримали під час дистанційного навчання. А я і надалі впроваджуватиму в роботу з батьками цифрові технології, які будуть сприяти налагодженню партнерської взаємодії з ними.

Не можна стояти на місці та діяти шаблонно – треба завжди розвиватись і шукати нові шляхи для подолання різноманітних перешкод, які перед нами ставить життя.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про дошкільну освіту» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 2628-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
2. Гура О. Секрети дистанційної підтримки родинного виховання *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2022. №11. С. 32–36.
3. Дитина: освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк ; автор. колектив : Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, В. М. Вертугіна [та ін.] ; наук. ред Г. В. Беленька ; Київський ун -т імені Б. Грінченка. – Київ : ун -т ім. Б. Грінченка, 2020. – 440 с.
4. Лист Міністерства освіти і науки України від 02.04.2022 № 1/3845 «Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-rekomendaciyi-dlya-pracivnikiv-zakladiv-doshkilnoyi-osviti-na-period-diyi-voennogo-stanu-v-ukrayini>
5. Лист Міністерства освіти і науки України від 27.07.2022 № 1/8504-22 «Про окремі питання діяльності закладів дошкільної освіти у 2022/2023 навчальному році» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-okremi-pitannya-diialnosti-zakladiv-doshkilnoyi-osviti-u-20222023-navchalnomu-roci>
6. Проблеми дистанційної освіти дошкільнят. Круглий стіл «ДВ». *Дошкільне виховання*. 2020. № 5. С. 21–29.

Формування педагогічної культури батьків

*Марина Кононенко,
вихователь Вербівського ЗДО (ясла-садок)
Балаклійської міської громади
Ізюмського району Харківської області*

У статті розглянуто формування педагогічної культури батьків під час виховання дошкільників. Наведено ефективні форми та методи роботи з батьками в умовах дистанційного навчання.

Ключові слова: педагогічна культура, батьки, сім'я.

Родина для дитини – перше середовище, у якому вона проходить процес соціалізації, закладаються основи її світогляду, добра й справедливості. Батьківська любов забезпечує дітям емоційний захист і психологічний комфорт, дає життєву опору, а любов і безмежна довіра дитини до батьків роблять її особливо сприйнятливою до їхнього впливу. Характер взаємодії в родині залежить від бажання батьків пізнавати, розуміти своїх дітей, знаходити шляхи взаєморозуміння з ними.

У Законі України «Про охорону дитинства» зазначено, що батьки мають готувати дитину до свідомого життя в суспільстві в дусі взаєморозуміння, миру, милосердя, забезпечення рівноправності всіх членів суспільства, злагоди та дружби між народами, етнічними, національними та релігійними групами. Держава надає батькам або особам, які їх замінюють, допомогу у виконанні ними своїх обов'язків щодо виховання дітей, захищає права сім'ї, сприяє розвитку системи послуг із підтримки сімей з дітьми та мережі дитячих закладів [3].

Сучасна реальність висуває до особистості більш жорсткі вимоги, зумовлює ускладнення змісту виховання. За такої ситуації здійснення батьками виховної діяльності, базуючись лише на власній інтуїції та досвіді попередніх поколінь, стає майже неможливим без оволодіння ними специфічними знаннями педагогічного характеру.

Заклад дошкільної освіти – це перша позасімейна установа, яка здійснює виховання підростаючого покоління суспільством. Одним із важливих завдань є формування педагогічної культури батьків, адже компетентні фахівці покликані допомогти, підтримати, спрямувати й на професійному рівні доповнити розвивальну та виховну діяльність сім'ї [4, с.103].

У наш час координацію виховних дій сім'ї покладено на освітній заклад, і від того, як організована й реалізована робота з батьками, значною мірою залежить успішність процесу навчання та виховання дітей. Важливим завданням є широке залучення батьків, усіх дорослих членів сім'ї до співпраці з педагогічним колективом, до активної участі в житті дошкільного закладу, групи. Встановлення та підтримання педагогічної співпраці «діти – батьки – педагоги» необхідно вибудовувати на принципах взаємоповаги, довіри, відповідальності та рівноправного партнерства. Основою такої співпраці має стати єдність у ставленні до дитини як до найвищої цінності.

Безліч соціальних проблем, супутніх перетворенням у суспільстві, сьогодні значною мірою торкнулися сім'ї, нерідко дестабілізуючи її життєві функції та знижуючи її виховний потенціал. Родина – особливий соціальний інститут,

головним призначенням якого є виховання, освіта і соціальний захист людини. Від того, який устрій життя сім'ї, залежать спрямованість і характер сімейного виховання. Виховний ресурс батьків знаходиться в прямій залежності від рівня сформованості педагогічної культури батьків як однієї зі складових сімейного устрою життя. Нерозуміння батьками процесу розвитку дитини, невміння розпізнавати його характер, неадекватне реагування на його поведінку призводять до серйозних помилок і невдач у сімейному вихованні та розвитку особистості. Батьки визнають недостатність своїх педагогічних і психологічних знань, а як наслідок – складність у спілкуванні з дітьми.

Педагогічна культура батьків – основа збагачення виховного потенціалу сім'ї, найважливіший ресурс розвитку особистості дитини. З одного боку, для того, щоб сім'я стала дійсно стабільною, могла виконувати свої соціально значущі функції, потрібне серйозне й усебічне сприяння сім'ї, відповідна допомога та підтримка. Багато зусиль витрачають соціально відповідальні батьки для того, щоб їхні діти вирости досконалими особистостями, максимально самореалізувалися в житті. Але ці зусилля не завжди дають очікувані результати, що великою мірою залежить і від системи сімейних цінностей, рівня особистісної культури кожного з батьків, зокрема педагогічної культури.

Сьогодні питання сімейного виховання, педагогічної освіти досить яскраво висвітлюється у філософських, соціологічних і психолого-педагогічних працях. У той же час аналіз у цьому контексті сімейної проблематики показує, що досі немає єдиної точки зору на зміст і шляхи формування педагогічної культури батьків, критеріїв і параметрів оцінки їх рівнів. Наукові дослідження із формування педагогічної культури нечисленні, фрагментарні, не відбивають проблеми батьків дошкільників, не демонструють системного підходу до вирішення цієї проблеми в сучасних умовах. Мені імponує твердження І. Сідач, яка зазначає, що *педагогічна культура батьків – це компонент загальної культури, який акумулює в собі накопичений попередніми поколіннями досвід виховання дітей у сім'ї*. Він виявляється в усвідомленні батьками своєї відповідальності за виховання дітей, у ставленні до них, в оцінюванні їхньої поведінки, у реальній діяльності та спілкуванні з ними, у здійсненні продуктивних зв'язків з іншими виховними інститутами, зокрема із ЗДО. Педагогічна культура, на думку автора, є складною та динамічною системою, це осмислений, а іноді й неусвідомлений досвід власного дитинства, результат освіти, самоосвіти, психологічного розвитку особистості, основними компонентами якої є:

- уявлення батьків про вікову динаміку розвитку дитини, самоцінність періоду дошкільного дитинства, про основні завдання виховання; виявляються вони у ставленні до дитини, в оцінюванні її поведінки, реальній діяльності та спілкуванні з нею – це знання;
- здатність зрозуміти потреби дітей, раціонально спрямувати зусилля і засоби на уміння бачити перспективи розвитку дитини – це компетентність;
- уміння батьків аналізувати, критично оцінювати власну виховну діяльність, знаходити причини своїх педагогічних помилок – це рефлексія;
- співпереживання, адекватна реакція на вчинки й почуття дітей – це емпатія.

- педагогічна підготовленість, що характеризується певною сукупністю психолого-педагогічних, фізіологічних та гігієнічних і правових знань, а також уміннями й навичками батьків, виробленими в процесі практики виховання дітей [5, с. 56].

Отже, дорослі мають бути не лише належно вихованими, а й педагогічно освіченими, бо, як стверджують психологи, навіть найсерйозніші прорахунки педагогів не позначаються так фатально на розвитку особистості дитини, як неправильна поведінка батьків. Тому виховання батьків необхідне і для успішності процесу виховання дітей, і для здоров'я суспільства.

Педагогічна культура батьків – це осмислений, а іноді й неусвідомлений досвід власного дитинства, результат освіти, самоосвіти, психологічного розвитку особистості. Особливо вона актуалізується з народженням дитини, яка своєю появою на світ, своїми кроками у світ і по життю стимулює бурхливий розвиток психолого-педагогічної культури батьків. Нерідко батьки виходять у своєму розвитку на необхідний рівень педагогічної культури тоді, коли їхні діти стали дорослими, осмислюючи власні промахи, помилки, нереалізовані можливості. Це ще раз підтверджує важливість ролі дідусів і бабусь у спрямуванні процесу виховання дітей у сім'ї, накладає особливу відповідальність на працівників дитячих дошкільних закладів за співпрацю з батьками дітей стосовно збагачення педагогічних знань, підвищення психолого-педагогічної культури.

Отже, формування педагогічної культури сучасної сім'ї – це процес виховання і перевиховання дорослих: батьків, інших членів родини, навіть опосередковано дітей, який може бути корисним і необхідним навіть тим батькам, які, виховуючи дітей, не відчують певних проблем.

Сучасні заклади дошкільної освіти стають більш відкритими для батьків, дітей, громадськості. Вони прагнуть значно більше надавати уваги освіті й вихованню батьків, вважають це одним із принципово важливих чинників успішного виховання та розвитку дітей. Співпраця вихователя з батьками передбачає організацію комфортного освітнього середовища, саме тому важливо проводити традиційні та інноваційні форми роботи з сім'єю. Обговорювати зазначені проблеми потрібно, насамперед, на батьківських зборах.

Тому *формування педагогічної культури батьків у сучасному закладі освіти* можна здійснювати як через різноманітні заходи на батьківських зборах (лекції, обмін досвідом родинного виховання, диспути, дискусії, консультації і т. д.), так і через університети педагогічних знань, лекторії для батьків, позакласний педагогічний всеобуч, консультативні пункти, тренінги тощо. Та все ж найбільш доцільною формою психологічного всеобучу батьків вважається та, за допомогою якої психолог відходить від традиційного монологу, поєднує індивідуальну роботу з групами батьків (малі батьківські збори, консультації), психологічне спілкування з окремими членами родини, широко залучає психолого-педагогічне консультування членів родини з питань навчання і виховання дітей, тестування та анкетування батьків і дітей, тренінги, практикуми, рольові та ділові ігри і т. д., що спрямовані на встановлення в сім'ях міцних морально-етичних зв'язків між дорослими і дітьми, атмосфери взаєморозуміння, співробітництва, емоційної співпричетності один до одного. Ініціатором і організатором ефективної взаємодії із сім'єю є заклад дошкільної освіти. Ця взаємодія підпорядкована інтересам розвитку дитини, у кожному конкретному випадку обумовлюється її особливостями й особливостями сім'ї, у якій вона виховується. Вона потребує

специфічних знань, такту, високої психолого-педагогічної культури її учасників (батьків і вихователів). *Педагогічна освіта батьків покликана збагатити родинне виховання, сприяти зміцненню всіх його ланок, передусім, психолого-педагогічної компетентності.*

Велика відповідальність покладається на педагогів і психологів щодо педагогічної освіти тих батьків, у сім'ях яких є труднощі взаємодії. Останнім часом у роботі з підвищення педагогічної культури батьків застосовуються найрізноманітніші форми, які базуються на активних та інтерактивних методах, сучасних технологіях і покликані сприяти не лише підвищенню виховної функції родини, але й поліпшенню внутрішньосімейної атмосфери.

Форми, методи та прийоми роботи з батьками дошкільників

1. *Індивідуальні*: відвідування сім'ї; запрошення до закладу дошкільної освіти; індивідуальна консультація; індивідуальна допомога психолога; листування з батьками; індивідуальні зустрічі «розмова по душах».

2. *Групові*: зустрічі за «круглим столом»; батьківські збори; психолого-педагогічні консультації; день відкритих дверей; конференції батьків; психологічні тренінги; батьківський лекторій для різних груп ризику (неповні сім'ї, багатодітні, малозабезпечені, батьки опікуваних дітей); школа молодих батьків; спільні свята; сімейні конкурси.

3. *Інноваційні*: педагогічний десант (виступ педагогів в організаціях, де працюють батьки); дерево родоводу (зустрічі поколінь, роздуми над проблемами виховання); у сімейному колі (індивідуальна допомога родинам, організація зустрічей з лікарями, юристами, психологами); родинний міст (збори батьків, дітей, членів родини); Дні довір'я (у визначені дні батьки–лікарі, батьки–юристи і т. д. проводять консультації для бажаних); День добрих справ (спільна трудова діяльність вихователів, батьків і дітей); сімейна скринька (добірка матеріалів із позитивним досвідом виховання культури взаємин із дітьми); народні світлиці (спільне проведення традиційних святкувань); аукціони педагогічних ідей (обмін досвідом із виховання культури взаємин у сім'ї); батьківські педагогічні ринги (спільне розв'язання педагогічних задач) та батьківські педагогічні «табу» (спільне обговорення шляхів виходу з кризових ситуацій) [1, с. 5].

Вихователь ЗДО також може формувати батьківську педагогічну культуру під час розмов по телефону, при листуванні в соціальних мережах і за допомогою служби Viber та Zoom (особливо, коли йде мова про дистанційне навчання). *Найпоширенішими наочно-інформаційними формами в умовах ЗДО є виставки дитячих робіт, реклама книг, публікації в періодиці, у системі Інтернет із проблем сімейного виховання. Очікувану ефективність забезпечує раціональне поєднання різних форм роботи з батьками.*

Досягти поставленої мети у взаємодії з сім'єю педагог зможе за умови правильно налагодженого педагогічного спілкування з нею, яке повинно відбуватися за дотримання таких рекомендацій: щирий інтерес до батьків вихованців, особистісний підхід до проблем сімейного виховання у спілкуванні з ними; залучення батьків до оцінювання успіхів дитини, прогнозування перспектив її розвитку; заохочення родини до участі у спільній роботі з дитиною та педагогом, колективом дошкільного закладу; уміння вислухати батьків, намагання зрозуміти їхні проблеми, допомогти прийняти обґрунтоване педагогічне рішення; доброзичливість, оптимістичність і привітність у стосунках із батьками.

Щоб успішно реалізувати взаємодію родини та закладу дошкільної освіти, важливо дотримуватися індивідуального й диференційованого підходу до сім'ї, мотивувати батьків до самовдосконалення та поважати їх. Діяльність закладу дошкільної освіти матиме кращі результати, якщо будуть спрямовані зусилля на інтеграцію та гармонізацію взаємин вихователів і батьків щодо створення оптимальних умов для розвитку і виховання дітей.

Важливим аспектом роботи вихователів є корекція виховної діяльності сімей із різним типом сімейного неблагополуччя. Низька педагогічна культура батьків спричиняє їх безвідповідальне ставлення до виконання виховної функції, мотиваційну обмеженість щодо розв'язання проблем, пов'язаних із вихованням і розвитком дитини, формалізацією батьківсько-дитячих взаємин, збільшення дефіциту теплоти, уваги й поваги між членами родини, що призводить до формування у дитини низької самооцінки, невпевненості у своїх силах.

Висновки. Отже, одним із основних напрямів діяльності сучасного ЗДО є організація ефективної просвітницької роботи з батьками дітей, спрямованої на формування їхньої педагогічної культури. Педагогічна культура батьків – це складова загальної культури, що виявляється в розумінні вікових та індивідуальних особливостей дітей дошкільного віку, організації їхнього дозвілля, побуту, спілкування та формування успішних взаємин із членами сім'ї. Цілеспрямована, систематична, просвітницька діяльність батьків допоможе сформувати педагогічні компетентності, збагатити їх досвід, буде мотивувати до вивчення та аналізу дитячих особливостей, сприятиме становленню позитивної атмосфери співпраці.

Список використаних джерел

1. Бабенко Н. Г. Педагогічна культура батьків та сучасні освітні тенденції. *Дошкільний навчальний заклад*. 2015. № 1. С. 2 – 8, 76.
2. Дуб Н. Щаслива дитина – благополучна родина. Тренінгове заняття з батьками. *Дитячий садок*. 2015. № 12 С. 46–49.
3. Закон України «Про охорону дитинства». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
4. Сідач І. Культура взаємин батьків та дітей, її суть та зміст. *Освіта й управління*. 2003. № 4. С.102 – 109..
5. Сінельнікова Н. О. Педагогічна культура батьків як умова ефективного виховання дітей. *Імідж сучасного педагога*. 2015. № 5. С. 56–58.
6. Родинна педагогіка : навч.-метод. посіб. / А. А. Марушкевич, В. Г. Постовий, Т. Ф. Алексеєнко та ін. К. Видавець ПАРАПАН, 2002. 216 с.

Вебсайт закладу освіти як одна із форм дистанційного спілкування з дітьми дошкільного віку під час воєнного стану

*Наталія Рошка, директор
Комунального закладу «Лозівський ліцей №10»
Лозівської міської ради Харківської області;
Тетяна Майкова,
заступник директора з навчально-виховної роботи*

У статті на основі аналізу власного досвіду з організації дистанційної освіти, урахування принципів компетентнісного підходу як ключової освітньої парадигми сьогодення, концептуальних вимог Базового компоненту дошкільної освіти й загальних тенденцій інформатизації в освітній галузі запропоновано шляхи формування професійної готовності вихователів до здійснення освіти, виховання та розвитку дітей дошкільного віку в онлайн-форматі та створення власного вебсайту дистанційної освіти закладу. Досвід організації дистанційної освіти, на нашу думку, має практичну значущість і можливість застосування в масовій практиці закладів дошкільної освіти.

***Ключові слова:** дистанційне спілкування, вебсайт закладу, блочно-тематичне планування, зворотний зв'язок.*

Головна мета національної дошкільної освіти – створити сприятливі умови для особистісного становлення та творчої самореалізації кожної дитини, формувати її життєві компетентності, розвивати в неї ціннісне ставлення до людей, до самої себе, природи, культури, світу.

Війна увірвалася в наше життя і поставила під загрозу найдорожче – дитинство наших малят. Зараз у кожного українця свій фронт, тож завдання педагогів дошкільця – підтримати дітей, знайти для цього потрібні слова й дібрати відповідні форми та прийоми роботи. Зробити все можливе для того, аби наші вихованці відновили свій емоційний стан, упоралися з наслідками пережитих травмивних подій та здобули якісну дошкільну освіту [4].

Дошкільна освіта навіть у цей складний час є важливим етапом для цілісного розвитку дитини, обов'язковою частиною в системі безперервного навчання та виховання.

Як відомо, дошкільна освіта допомагає дитині всебічно розвиватися відповідно до її потреб, задатків, фізичних і психічних особливостей. Це важлива складова в системі освіти, завдяки якій діти вчать шанувати культуру України та інших народів, поважати свою Батьківщину, усвідомлювати свою значущість і розвивати творчі здібності, а також певні базові знання, які готують їх у подальшому до продовження освіти. Тобто розвиток дошкільної освіти залишається одним із пріоритетних напрямів державної освітньої політики в Україні. Питання забезпечення її якості не втрачають актуальності навіть у цей складний час.

Війна спричинила надзвичайну ситуацію в галузі дошкільної освіти, це спонукало педагогічний колектив до пошуку дієвих механізмів модифікації освітнього процесу відповідно до умов, що склалися. Освітній процес дошкільця трансформувався в онлайн-формат, змусив педагогічний колектив адаптуватися та перелаштувати свою роботу на дистанційний режим [5].

Робота з організації дистанційного режиму навчання в дошкільному підрозділі складалася з трьох етапів: підготовчий, основний, підсумковий.

На 1 етапі (підготовчий) ми з'ясували такі важливі питання:

- Де будуть перебувати діти на початок навчального року? З початком війни багато дітей нашого закладу були змушені покинути свої оселі.
- Чи будуть працювати батьки? Дистанційне навчання для дітей дошкільного віку слід проводити разом із батьками.
- Які пристрої будуть доступні батькам для організації дистанційного навчання?

З метою збору та узагальнення інформації вихователі дошкільного підрозділу провели експрес-опитування у Viber-групі.

Після опрацювання отриманих відповідей було з'ясовано:

- на початок навчального року в місті буде перебувати 58% вихованців дошкільного підрозділу, за межами громади – 42 %;
- 78 % батьків, які будуть працювати;
- 60 % батьків із пристроїв будуть мати в наявності сучасні гаджети.

Опрацювавши результати, дійшли висновку:

- цільовою аудиторією дистанційного навчання в першу чергу будуть батьки, а потім діти;
- інформація буде надаватися батькам, а вони вирішуватимуть, у який зручний час для них і дитини цю інформацію (аудіо-, відео, відеозаняття, тексти казок, віршів, ігрової, зображувальної та інших видів діяльності дітей) запропонувати власній дитині, урахувавши її психофізіологічний та емоційний стан. Інформація повинна бути зрозуміла й доступна як для дітей, так і для батьків.

У листі Міністерства освіти і науки України зазначено, що оперативно обмінюватися інформацією з батьками найзручніше в Інтернеті. Заклад дошкільної освіти за допомогою сайту може організувати взаємодію всіх учасників освітнього процесу, створити своєрідний банк освітніх ресурсів, постійно оновлювати й поповнювати інформаційне наповнення сайту, використовувати ресурси онлайн-освіти, забезпечити залучення тимчасово переміщених дітей та їхніх сімей до різних програм із дошкільної освіти [3].

Вимоги Базового компонента дошкільної освіти, нормативних документів у галузі освіти, дошкільної зокрема, Санітарного регламенту та технічних можливостей кожного педагога вимагали від нас особливого організаційно-методичного супроводу, який вирішував би нелегке завдання – спланувати роботу педагогів дошкільного підрозділу в умовах воєнного стану та розробити алгоритм їх взаємодії з дітьми та батьками. Організація дистанційної освіти дошкільників складна і технічно, і фізично, але ж так необхідна в умовах сьогодення[1; 2].

Педагоги ретельно проаналізували рекомендації Міністерства освіти і науки України, відвідали фахові вебінари та консультації, які надавалися під час війни для педагогів закладів дошкільної освіти та прийшли до висновку, що сталих вимог щодо реалізації дистанційного навчання для дітей дошкільного віку не існує, оскільки кожен педагог, маючи право на академічну свободу, творчо підходить до цього завдання відповідно до вимог освітньої програми, рівня розвитку дітей своєї групи та індивідуальних особливостей.

Ураховуючи те, що дистанційне навчання як освітня технологія потребує системного підходу, постала проблема розроблення повноцінних дистанційних курсів для всіх вікових груп і з усіх напрямів надання освітніх послуг.

Для вирішення проблеми була створена ініціативна група з творчих вихователів і вчителів ліцею, які вже мали певний досвід організації дистанційного

навчання. Педагоги ретельно розглянули можливості Google Classroom, Moodle та опрацювали безліч варіантів організації дистанційної роботи. За результатами вивчення прийшли до висновку, що тривале дистанційне навчання має відбуватись із застосуванням зручної онлайн-платформи для всіх учасників освітнього процесу. Так виникла ідея створення власного сайту дистанційної освіти закладу Google Sites, який об'єднує в собі персональні сайти всіх педагогів ліцею. Питання створення сайту розглянули на засіданні педагогічної ради закладу, де було прийнято рішення щодо організації відповідної роботи. Ураховуючи, що дошкільна освіта має свої особливості організації освітнього процесу, а школа свої, роботу організували у двох напрямках: створення сайту дистанційної освіти дошкільного підрозділу та сайту дистанційної освіти шкільного підрозділу.

Розпочалася кропітка творча робота щодо розробки зручної навігації сайтів. Адміністрування сайту дошкільної освіти з власної ініціативи виявила здійснювати молодий ініціативний вихователь інклюзивної групи.

Для вихователів колеги-вчителі, які вже мають досвід роботи з власними сайтами, провели навчання щодо створення вебсайтів, які є складовою сайту дистанційної освіти закладу, їх інформаційного та методичного наповнення.

На 2 етапі (основний) обговорили питання, як зробити так, щоб сторінка «Дистанційна освіта» була доступною та зручною у використанні для батьків. Тобто кожен користувач Інтернетом зможе без перешкод вільно зайти на сайт дистанційної освіти й відвідати заняття, отримати будь-яку інформацію, що стосується навчання, виховання та розвитку дітей усіх вікових категорій за освітніми напрямами, які зазначені в Державному стандарті дошкільної освіти.

Тож на офіційному вебсайті дошкільного підрозділу була створена сторінка <http://surl.li/hrzxb>. Навігація сайту дистанційної освіти дошкільного підрозділу закладу, який об'єднує в собі сайти педагогів, досить комфортна та зрозуміла насамперед батькам і всім зацікавленим. Усі заняття, виховний, освітній та розвивальний матеріал для кожної вікової групи у відкритому доступі. Для того щоб переглянути будь-який день, достатньо натиснути на кнопку з назвою вікової групи, обрати дату та знайти матеріал на відповідній сторінці.

Роботу сайту «Дистанційна освіта» розпочато з вересня 2023 року, що надає можливість ознайомитися з будь-якою систематизованою навчальною інформацією від початку навчального року.

Матеріали завантажуються на тиждень уперед. Таке рішення прийнято у зв'язку з тим, що часто виникає проблема в постачанні електроенергії, що впливає на відсутність інтернету та зв'язку, оголошується повітряна тривога. А наш сайт повинен бути дієвим, практичним і постійно наповненим, незалежно від ситуації.

Одним із ефективних інструментів реалізації принципу інтеграції та сприяння кращому засвоєнню знань, умінь і практичних навичок дошкільників з відповідної теми, яка пропонується для вивчення і закріплення протягом одного тижня, є блочно-тематичне планування освітнього процесу, за яким ми працюємо.

На початку тижня (понеділок) ми завантажуюмо вісім розділів із посиланнями на матеріали, які розкривають режимні моменти впродовж дня. Деякі розділи змінюються (5,8) та дублюються щоденно (1,2), упродовж 2 тижнів (4), не змінюються і не дублюються (3,6,7):

1 розділ – ранкове привітання, яке налаштовує дітей на емоційно піднесений настрій;

II розділ – ранкова гімнастика, яка формує бажання систематично займатися фізичними вправами вранці;

III розділ – виховуємо культуру в дітей (надаємо різноманітні консультації для батьків щодо формування в дітей культурно-гігієнічних навичок, культуру поведінки під час їжі тощо);

IV розділ – будемо навчати та розвивати наших малюків (знайомимо з темою тижня);

V розділ – на прогулянку скоріш (пропонуємо цікавий зміст прогулянки для батьків, під час якої вони розвивають у дітей пізнавальний інтерес до розмаїття світу природи);

VI розділ – харчування в дошкільному віці (надаємо рекомендації та консультації для батьків про важливість харчування дітей та його користь);

VII розділ – хочу спати, бо потім я буду грати (надаємо консультації про користь денного сну для розвитку дитячого організму);

VIII розділ – робота з батьками (консультації, вебінари, рекомендації щодо виховання дітей даної вікової групи).

Заняття завантажуються окремо, відповідно до розкладу, який розміщено на сайті.

На 3 етапі (підсумковий) підбиваємо підсумок за темою, яку вивчали впродовж тижня, у вигляді мовної гри. Батьки у Viber-групі отримують матеріал гри. Наприклад, підсумкова гра «Я запитую, ти відповідаєш». Мета гри: з'ясувати, які знання набула дитина впродовж тижня за темою «Осінь листя падає додолу». Розвивати зв'язне мовлення, пам'ять, мислення, спостережливість. Виховувати ціннісне ставлення до навколишнього середовища.

1. Про яку пору року ми розмовляли впродовж тижня?
2. Які овочі та фрукти дарує осінь?
3. Якого кольору стають дерева восени?
4. Яке листя буває восени?
5. Пригадай, з яких дерев порівнював(ла) листочки?
6. Як називаються ці листочки?
7. На що схожі листочки?
8. Назви кущ, ягоди якого ти ліпив(ла)? Якого вони кольору?
10. Чому осінь називають «золотою»?
11. Які осінні явища природи ти знаєш?
12. Які явища в природі найчастіше зустрічаються восени?
13. Чим тобі подобається осінь?

Якщо батьки, провівши гру, розуміють, що дитина не засвоїла цю тему або окремі питання, вони мають можливість повторно переглянути весь навчальний матеріал із цієї теми в будь-який зручний для них час – і гру можна провести ще раз.

На прикладі логопедичної групи пропонуємо розглянути один освітній день за блочно-тематичним плануванням під час дистанційного навчання в період воєнного стану <http://surl.li/htukw>. Із запровадженням нової редакції Базового компоненту дошкільної освіти проблема моніторингу залишається однією з актуальних і складних проблем сьогодення. Базовий компонент наголошує на нових підходах до оцінювання ефективності освітнього процесу та формування життєвої компетентності дитини.

Ми чітко розуміємо, що моніторинг – це комплекс заходів зі спостереження, які забезпечують системний довготривалий контроль за станом і тенденціями розвитку кожної дитини. Ураховуючи воєнний стан і дистанційну форму навчання, провести моніторингове вивчення розвиненості та вихованості дітей дошкільного віку, дотримуючись усіх вимог, неможливо.

Тож постало ще одне питання: як в умовах дистанційної взаємодії здійснити контроль за результатами навчання та виховання. Контроль у роботі з дошкільниками не має такого значення, як для школи: це не оцінювання, а звіт про виконання або зворотний зв'язок. Педагогам дошкільного підрозділу потрібно позбутися епізодичності, яка найчастіше використовується батьками під час дистанційного навчання.

Було вирішено створити щоденну вкладку «Зворотний зв'язок». Батьки можуть коментувати розміщений розвивальний та виховний матеріал. Вихователі в понеділок аналізують коментарі батьків за минулий тиждень, бачать, скільки батьків опрацювали разом із дитиною поданий матеріал, які питання їх цікавлять. Такий аналіз є необхідною складовою освітньої діяльності педагога для подальшої роботи з батьками: педагоги вибудовували індивідуальну роботу з батьками по залученню до систематичного перегляду сайту, бо відповідальність за навчання дитини в дитсадку несуть саме батьки або особи, які їх замінюють, та навчальні заклади, де діти перебувають. Батьки звітують про успіхи своїх дітей у вигляді фото та відео: <http://surl.li/htvjjs>

Партнерська взаємодія між учасниками освітнього процесу – педагогами та батьками – ефективно сприяє залученню дітей до дистанційного навчання під час воєнного стану. Сайт постійно вдосконалюється. У перспективі з'являться нові актуальні вкладки та розділи: виховна робота, соціально-психологічна підтримка, безпечний Інтернет, корисні посилання, кібербезпека.

Отже, переваги сайту дистанційної освіти закладу, на нашу думку, очевидні. Ця платформа для виховання та розвитку дітей дошкільного віку є найбільш гнучкою та доступною для всіх бажаючих.

Серед суттєвих переваг:

- можливість переглядати освітній контент у будь-який час: матеріал систематизовано за розділами програми, блоками, темами, датами;
- доступність освітніх і розвиваючих матеріалів: доступ до всіх освітніх матеріалів без будь-яких обмежень у часі, сайт знаходиться у відкритому доступі (можливість розміщення текстових документів, презентацій, відео, фото, форм для опитування);
- можливість навчатися в будь-якому місці: батьки разом зі своїми дітьми можуть розвиватися, не виходячи з дому, перебуваючи в будь-якій країні (щоб приступити до навчання, необхідний лише комп'ютер із доступом в Інтернет);
- мобільність: зв'язок із вихователями здійснюється різними способами, як on-line, так і off-line (проконсультуватися з вихователем за допомогою форм для опитування іноді ефективніше та швидше, ніж призначити особисту зустріч).

Підсумовуючи, можемо зробити висновок, що фундаментом нової системи освіти є її дошкільна ланка, адже доступність до якісної освіти започатковується з дошкільної освіти, оскільки саме вона є базою цілісного розвитку майбутніх громадян України, фундаментом творення нового освітнього процесу.

Досвід організації дистанційної роботи, на нашу думку, має практичну значущість і можливість застосування в масовій практиці дошкільних закладів.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти .
2. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
3. Санітарний регламент для дошкільних навчальних закладів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0563-16#Text>
4. Лист Міністерства освіти і науки України від 02.04.2022 № 1/3845-22 Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-rekomendaciyi-dlya-pracivnikiv-zakladiv-doshkilnoyi-osviti-na-period-diyi-voynenogo-stanu-v-ukrayini>
5. Гавриш Н. Освітній процес в умовах війни: роздум фахівця. *Дошкільне виховання*. 2022. № 9. С. 3.
6. Меленець Л., Гончаренко А., Дятленко Н. Налагодження освітнього процесу в умовах війни. *Дошкільне виховання*. 2022. № 3 – 4. С. 12 – 13.

Робота закладу дошкільної освіти з батьками дітей у воєнний стан

*Наталія Миколюк, музичний керівник
Комунального закладу
«Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 427
Харківської міської ради»*

У статті висвітлено види роботи з батьками в закладі дошкільної освіти в умовах воєнного стану. Наш досвід – робота колективу, який об'єднався в цей складний час не тільки для надання освітніх послуг, а й для зміцнення стосунків «педагог – батьки – дитина».

Ключові слова: педагогічне партнерство, освіта, робота з батьками.

*Хто хоче працювати – шукає «засоби»,
хто не хоче – «причини».
Корольов С. П., видатний конструктор*

24 лютого 2022 року були знищені всі наші плани, мрії, а найстрашніше – життя людей. Уже з перших хвилин вторгнення російської армії на нашу землю наші думки були не про роботу та освітній процес, а про безпеку своєї родини. Але оговтавшись, усе ж постала відповідальність за тих, хто довірив нам свої усмішки та доброту серця – за наших вихованців. Бо педагог – це не просто людина, яка надає освітні послуги. Це фахівець із різних галузей: психолог, рятувальник, соціолог, а в деяких випадках і медичний працівник. Отож відразу було проведено опитування серед батьків про стан їх сімей: кому потрібна допомога та яка.

На базі нашого садочка була розгорнута робота укриття, де батьки з дітьми могли не тільки укритися та отримати їжу, але й отримати психологічну підтримку. Працівники садочка, незважаючи на свої переживання, організували заняття з

дітьми, щоб відволікти малечу від страшних вибухів, а батьків усіляко долучали до різної роботи.

Час проходив, але невідомість просто нищила кожного, зв'язувала, якби ми не намагалися протидіяти їй. Велика радість була в єднанні нашого народу, бо це нас зміцнювало і надавало надію на перемогу.

Так і весь наш колектив проявив спільність, згуртувавшись на допомозі. Можна сказати, що педагоги садочка стали координаторами дій для своїх співробітників і батьків, які потрапляли в скрутні становища. Так виникла ідея створення руху «Педагогіка партнерства», що стало прямою дією впливу на дітей через їх батьків.

«Педагогіка партнерства» – насамперед, співпраця педагогів із батьками заради безпеки дітей та повернення їх до освітньо-виховного процесу (бо це невід'ємна частина дитинства). У «Методичних рекомендаціях щодо здійснення освітньої діяльності з питань дошкільної освіти на період дії правового режиму воєнного стану» наголошується, що всі ми маємо працювати заради наших дітей. Бо у стані війни діти дошкільного віку належать до найвразливішої категорії населення. Перебуваючи в небезпеці, у тривалому стресовому стані, дитина позбавлена нормальних умов для розвитку та освіти. Через відчуття тривоги, напруги, страху, невизначеності ускладнюється процес повноцінної соціалізації дитини. Діти, які вимушені бути переміщеними із зони активних бойових дій, стикаються з проблемою соціальної адаптації, перебуваючи в нових соціальних умовах [4, с. 1].

Завдяки постійно діючим Viber-спільноті, Telegram-каналу було оновлено інформаційно-консультативні послуги (як групові, так і індивідуальні):

- поради і консультації: «Перша допомога при надзвичайних ситуаціях», «Як підтримати та заспокоїти дитину», «Читаємо малечі», «Ігри з дитиною в бомбосховищі» тощо;
- рекомендовані Міністерством освіти дистанційні платформи для навчання, саморозвитку та отримання допомоги й перевіреної інформації <https://mon.gov.ua/ua/news/distancijni-platформи-dlya-navchannya-samorozvitku-ta-otrimannya-dopomogi-j-perevirenoyi-informaciyi> [3];
- посилання на відеозаняття, які були зроблені ще в період карантину.

Великою радістю для нас стали відгуки батьків і дітей: вони ділилися світлинами поробок і малюнків, тих місць, куди виїхали. Ділилися, як вони долучилися до волонтерської діяльності. Але хотілося всім живого спілкування.

Тому педагоги нашого садочка організували навчання на різних платформах, вибір яких був за педагогом (рекомендація – почати з більш обізнаної платформи):

- Платформи ZOOM, Google Meet;
- Соціальні мережі – Facebook, Messenger, Instagram, WhatsApp, Viber, Telegram тощо.
- Сайт і блоги дошкільного закладу <http://dnz427.edu.kh.ua/>

Більшість педагогів вибрали платформу Google Meet, яка виявилася більш практичною у використанні [5].

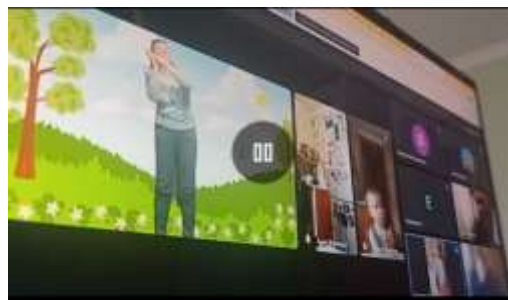
З цим ми розібралися. Але як урізноманітнити онлайн-зустрічі з дітьми та їх батьками? Як зацікавити малечу, бо заняття «через екран» набриднуть, якщо постійно не підтримувати інтерес дітей. Та й діти, які не мають постійного доступу до інтернету (з перебоями світла та інтернету), можна сказати, були відкинуті.

То вже другим етапом стало навчання створення відеозанять (хоча треба було враховувати й можливості самого педагога). Це було тяжким навчанням, але справилися [2].

Через програми Movavi, VideoCook та InShot почали з'являтися перші наші «шедеври», які з часом ставали досконалішими. (Пропоную переглянути мій YouTube – канал <https://www.youtube.com/channel/UCP8i2vauf7EW5zkhcudYftQ> та майстер-клас «Відчуй себе справжнім режисером із програмою Movavi» <https://www.youtube.com/watch?v=uiRaKYVyuaQ&t=6s>).

Невід'ємною частиною нашого життя стало й особисте навчання. І в так званій «Школі дошкільних наук» ми знайомилися з новими документами щодо організації освітнього процесу під час воєнного стану (докладніше можна переглянути презентацію https://docs.google.com/presentation/d/1MIzD5RGjFipJtd9-xnQATnOAp5uK8ikp/edit?usp=share_link&oid=107279764257841973507&rtpof=true&sd=true), педагогічними технологіями та освітніми програмами (STREAM-освіта, де розглянули: сторітелінг, «розумне» читання, ед'ютеймент тощо (докладніше в презентації «STREAM-технології» https://docs.google.com/presentation/d/1UfL-q2XJgQovPnhFbmu-A3ZBq9U_NpqK/edit?usp=share_link&oid=107279764257841973507&rtpof=true&sd=true)).

Ці всі заняття не тільки оновили знання вихователів, але й надихнули на нові техніки, відкрили світ цікавого для малечі. Тематами зустрічей стали: «Магічні досліди», «Паперові конструктори», «Зустріч з лялькою-персоною» тощо.

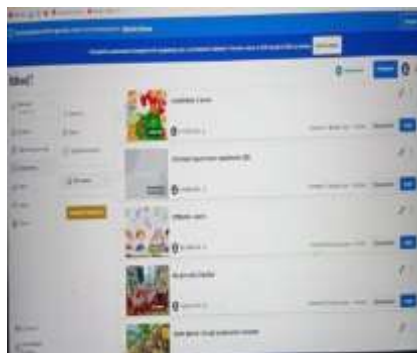

І тут ми не обійшлися без допомоги батьків. Щоб утілити всі наші ідеї, потрібна велика підготовка до занять різного матеріалу. Всі ми розуміли, що можливості на перших порах були обмежені – використовували підручний матеріал. Ось наведу декілька прикладів: повітряні кульки замінювали надувними пакетами, замість дзвоників – зв'язку ключів. Батьки теж проявляли креативні ідеї щодо вибору матеріалу для занять, що дивувало і самих освічених педагогів.

Проведення тематичних днів і тижнів спонукало заглибитися в освітній матеріал, розкрити його з різних сторін. Багато уваги приділялося виконанню малюнків, аплікацій та інших поробок.

Дуже полюбилися дітям і батькам вікторини з платформи Kahoot! – навчання стало веселіше [1]:

- Ми діти твої, Україно
<https://create.kahoot.it/details/8e07ba58-b446-4802-ab1a-e521beda6bb6>
- Цікаві факти з історії козацтва
<https://create.kahoot.it/details/80571594-86a9-47ca-81b4-d1bd5cca71d1>
- Чи знаємо ми свою мову?
<https://create.kahoot.it/details/13fdca12-bac5-48c8-8267-b1e310ff4ca7>
- Знаєте, чим можна замінити росіянізми?
<https://create.kahoot.it/details/aca1090c-e87e-43d2-b989-c475af868a01>

Нас змінив цей рік – ми стали сильнішими і незламними. Наші педагоги знайшли добру підтримку з боку батьків, які наполегливо робили все, щоб їх діти не загубили дитинство.

Жити дитячими мріями, інтересами. Розуміти дитину, проводити час навчання разом – це стало таким необхідним для кожного з нас.

Список використаних джерел

1. Kahoot! Як це працює: <https://kahoot.com/schools/how-it-works/>
2. Алгоритм підготовки відеозаняття для дошкільників
<https://oplatforma.com.ua/article/3059-algoritm-pdgotovki-vdeozanyattya-dlya-doshklnikov>
3. Лист МОН України від 02.04.2022 № 1/3845-22 «Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні»
<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-rekomendaciyi-dlya-pracivnikiv-zakladiv-doshkilnoyi-osviti-na-period-diyi-voyennogo-stanu-v-ukrayini>
4. Методичні рекомендації щодо здійснення освітньої діяльності з питань дошкільної освіти на період дії правового режиму воєнного стану
https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2022/04/dodatok_1_metodychni_rekomendacziyi.pdf
5. Як почати або запланувати відеозустріч Google Meet
<https://support.google.com/meet/answer/9302870?hl=uk&co=GENIE.Platform%3DAndroid>

Взаємодія батьків і педагогів – ключовий чинник у формуванні здоров'я учнів

*Оксана Огньова,
методист Центру практичної психології,
соціальної роботи та здорового способу життя
Харківської академії неперервної освіти*

У статті розглянуто проблематику взаємодії батьків і педагогічних працівників у сучасних умовах, низку труднощів, які заважають їх плідній співпраці. Визначено умови, які необхідні для подолання непорозуміння та для подальшої тісної взаємодії. Представлено застосування програм «10 кроків до співпраці» та «7 кроків назустріч». Висвітлено вплив співпраці батьків і педагогів на стан усіх складових здоров'я дитини.

Ключові слова: взаємодія, здоров'я, батьки, педагогічні працівники, педагогіка партнерства, дитиноцентризм.

Ключовим принципом Нової української школи проголошено дитиноцентризм. Місія закладу освіти сьогодні – допомогти розкрити й розвинути здібності, таланти і можливості на основі партнерства всіх учасників освітнього процесу. Педагогіка партнерства ґрунтується на демократичних принципах сучасної освіти, в основу якої покладені спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками як добровільними та зацікавленими односторонніми, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат [4].

Виховання і навчання – 2 важливих аспекти розвитку дитини. При вихованні дітей та навчанні їх будь-яких навичок практично всі батьки стикаються з різноманітними труднощами. І чим доросліше стає дитина, тим більше складнощів виникає у батьків, причому не тільки у вихованні, а й часто – у повсякденному спілкуванні. У кожного віку є свої «складності», і це не тільки так звані «переломний» вік, пов'язаний з пубертатним розвитком дитини [7]. Відома поговорка: «Маленькі дітки – маленькі бідки». Це знають усі, але буває, що відповідальність за недоліки у вихованні батьки підростаючого покоління перекладають на заклади освіти. А якщо виникає потреба перевірити виконання домашнього завдання, чи допомогти з труднощами, які раптом з'явилися у дитини, деякі батьки обурюються тим, що їм, нібито, доводиться виконувати роботу педагогів. І тоді виникає незадоволення ситуацією, що склалась, небажання батьків уникати в навчальний і виховний процес. Доводи таких батьків: «Я заробляю гроші, забезпечую побутовий комфорт дитині, а навчально-виховний процес – це суто робота педагогічних працівників, за яку вони отримують заробітну плату». Чи це є дійсно так? Освітній процес охоплює проведення часу дитини не тільки вдома, або тільки у школі, або тільки на вулиці. Це інтегрований процес, у якому відрізнити, або відокремити дім від школи (або від вулиці, секції, гуртка, тощо) складно, тому що будь-яка сторона особистості дитини проявляється через проєкцію інших.

Протягом 11 років батьки та вчителі знаходяться в постійній взаємодії. Взаємодія будь-кого з будь-ким – це завжди діалог, і не тільки словесний, а й дієвий. Раніше проводилися так звані батьківські збори, в основному, один раз на чверть, проте вплинути на ситуацію, яка склалась з тією чи іншою дитиною, було вже запізно. Як правило, ці ситуації були пов'язані з навчанням або поведінкою

учнів. З появою мобільних телефонів зв'язок батьків з учителями став частіший. З одного боку, це дало змогу в будь-який час бути на зв'язку з батьками дитини (або з учителем учня), але зникло саме безпосереднє спілкування, віч-на-віч, що, з іншого боку, віддалило батьків і педагогів, побудувало невидиму стіну. Спілкування перейшло в розряд сухого офіціозу. Це пов'язано з тим, що при безпосередньому спілкуванні на батьківських зборах педагог мав можливість донести до всіх батьків (або до їх більшості) важливу інформацію. Зрозуміло, що й тоді бували ситуації, коли необхідно було поспілкуватися з батьками конкретної дитини. Але з появою мобільних телефонів з'явилась інша проблема – спілкуватися окремо з батьками кожної дитини стало дуже затратно в сенсі часу. Ця проблема зникла з появою різноманітних месенджерів (Viber, WhatsApp, Telegram), у яких стало можливим створення робочих груп за будь-яким принципом.

З початком пандемії коронавірусної інфекції (COVID-19) поширилася практика навчання в дистанційному форматі. Це викликало нові труднощі. По-перше, це пов'язано з багаторазовим збільшенням часу, який діти стали проводити разом із батьками. По-друге, не всі сім'ї були забезпечені гаджетами, які би дозволяли проводити навчання онлайн. Крім того, багато батьків не володіли на достатньому рівні навиками роботи та навчання за допомогою мережі Internet. По-третє, самі педагоги стикнулися з проблемою проведення навчання в дистанційному форматі. Розробки, упровадження, апробування та опанування процесу навчання за допомогою різноманітних платформ і контролю за виконанням завдань вимагало витрат великої кількості часу. Це не могло не відобразитись на якості навчання.

З початком бойових дій на території України ситуація стала вкрай важкою. До вже існуючих проблем додалися проблеми з електрикою, якістю або з повною відсутністю internet-з'єднання. Але, як це не парадоксально, з появою труднощів на зовсім новий рівень вийшла необхідність тісної взаємодії батьків і педагогічних працівників. Важке становище в країні змусило батьків подивитися під іншим кутом на всі складові здоров'я дітей та збільшити точки зіткнення «батьки – педагоги» з питань, на які до цього вони не звертали належної уваги. Відомий український психолог І. Д. Бех визначає, що педагогічна діяльність потребує особливих якостей від людини, яка обрала педагогічну професію: професіоналізм, інформативна грамотність, широкий кругозір, педагогічна творчість, відкритість до нового, володіння інтерактивними методами, мобільність, комунікативність, критичне мислення, емоційна врівноваженість, особистісна гнучкість, здатність до самоаналізу та самоконтролю [2]. Якщо подивитися на цей постулат і уявити на місці педагогічного працівника будь-кого з батьків, можна з упевненістю сказати, що означені вище якості рівною мірою характерні для кожного з батьків дитини. Якщо не брати до уваги відсутність належної професійної освіти, із батьків не знімається відповідальність за наявність, а точніше – відсутність таких якостей, як широкий кругозір, відкритість до нового, володіння інтерактивними методами, мобільність, комунікативність, критичне мислення, емоційна врівноваженість, особистісна гнучкість, здатність до самоаналізу та самоконтролю. Тобто батьки несуть таку ж саме відповідальність за створення сприятливих умов для адекватного спілкування зі своїми дітьми та впливу на придбання позитивних навичок, виховання, навчання, збереження здоров'я в широкому сенсі. Тому саме розподіл порівну обов'язків між батьками та педагогічними працівниками є необхідною умовою для виховання гармонійно розвинутої дитини. При цьому дуже велику увагу слід приділяти саме взаємодії батьків із педагогами.

Багато педагогів і науковців працюють у цьому напрямі. Так, педагоги в складі опорного закладу Первомайський ліцей № 3 «Успіх» розробили й успішно впровадили програму «10 кроків до співпраці» [1]. Це загальна програма взаємодії педагогічних працівників із батьками учнів з усіх питань. Алгоритм «10 кроків до співпраці»:

Крок 1. Адміністрації, педагогічному колективу ознайомитись і вивчити законодавчу, нормативно-правову базу, що визначає засади «педагогіки партнерства».

Крок 2. Здійснити самооцінювання напрямку.

Крок 3. Провести засідання педагогічної ради з цього питання.

Крок 4. Організувати ініціативну групу з числа зацікавлених, творчих, креативних педагогів для визначення конкретних завдань і пріоритетів, очікуваних результатів, розроблення плану дій.

Крок 5. Провести практичні заняття з педагогічними працівниками з метою підвищення рівня їх психолого-педагогічної компетентності з означеного питання, роботу з батьками щодо роз'яснення нового законодавства про освіту.

Крок 6. Провести опитування серед учителів і батьків щодо визначення оптимальних, дієвих форм і методів роботи з батьками та форм спільної діяльності педагогічного колективу й родин.

Крок 7. Спланувати роботу відповідно до результатів діагностики.

Крок 8. Публічно поінформувати батьків щодо організованих для співпраці з ними форм роботи.

Крок 9. Запровадити ефективні форми й методи роботи із сім'ями, залучити необхідних партнерів.

Крок 10. Забезпечити:

- проведення моніторингу процесу партнерської взаємодії, дослідження її ефективності, здійснення необхідного коригування, виправлення можливих помилок;
- постійний зворотний зв'язок із батьками щодо питання якості співпраці;
- опитування педагогічних працівників і батьків (анкетування, індивідуальне інтерв'ю);
- спостереження (за проведенням батьківських зборів);
- вивчення документації з означеного питання [1].

Батьки не тільки учнів старших класів, але й середніх часто стали стикатися з проблемою недостатнього статевого виховання або відсутністю довірчих відносин між ними та дітьми. Для цього відокремленого, але дуже важливого напрямку – статевого виховання підлітків – групою науковців КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» розроблена Програма «7 кроків назустріч» [6]. Вона спеціально розроблена для роботи з батьками, щоб привернути їхню увагу до важливості аспекту статевого виховання та збереження репродуктивного здоров'я дітей та підлітків. Запропонований формат дозволяє передати батькам корисну і пізнавальну інформацію про те, як ростуть і розвиваються їхні діти, які сюрпризи й труднощі можуть зустрітися їм на шляху дорослішання, як підготуватися до цих змін і підготувати до них дитину, побудувати діалог взаєморозуміння та довіри, щоб не запізнитися з важливою розмовою, а також познайомитися з досвідом інших батьків. Уважне ставлення до цієї сторони розвитку дитини допоможе батькам

своєчасно помічати щось незвичайне, непритаманне її віку, розпізнавати тривожні сигнали та, за необхідності, звертатися по допомогу [6].

Як зазначено в Державному стандарті базової середньої освіти (ДСБСО), громадянські та соціальні компетентності, які входять до складу ключових компетентностей, передбачають, крім усього іншого, виявлення поваги до інших, толерантність, уміння конструктивно співпрацювати, співпереживати, долати стрес і діяти в конфліктних ситуаціях, зокрема пов'язаних із різними проявами дискримінації; дбайливе ставлення до особистого, соціального здоров'я, усвідомлення особистих відчуттів і почуттів, здатність дослухатися до внутрішніх потреб; дотримання здорового способу життя; розуміння правил поведінки та спілкування, що є загальноприйнятими в різних спільнотах і середовищах і ґрунтуються на спільних моральних цінностях [3].

Здоров'я людини – це стан повного фізичного, психічного, духовного й соціального благополуччя. У різних джерелах можна зустріти незначні розбіжності з визначенням складових (чи видів) здоров'я. Так, у багатьох джерелах визначається лише 3 види здоров'я: фізичне, психічне (душевне) та моральне (соціальне). У деяких джерелах можна зустріти термін «емоційне» та «духовне» здоров'я, які виділяють в окрему складову. Також складовими здоров'я деякими фізіологами визначаються: соматичне (загальний стан органів і систем організму людини), фізичне (рівень зросту та розвитку органів і систем організму), психічне (стан загального душевного комфорту, який забезпечує адекватну поведінкову реакцію) та моральне (системи цінностей, установок і мотивів поведінки індивіда в суспільстві) [7].

Згідно з ДСБСО України, є чотири складових здоров'я: фізичне, психічне та емоційне, соціальне, духовне. Можна розглядати приклади взаємодії батьків і педагогів окремо по кожній складовій. Але часто проблеми пов'язані не з однією конкретною складовою, а зачіпають дві, а іноді й усі складові. Наприклад, виконання домашнього завдання в режимі онлайн. Перша проблема, яка, так би мовити, на поверхні – це гіподинамія, проблеми із зором, осанкою, відсутність перерв на фізкультхвилинки або на прийом їжі за розкладом. Це фізична складова. Але ж при цьому можуть виникнути інші проблеми. Стомлення дитини тягне за собою незадоволеність, спочатку непомітну, а потім зростаючу роздратованість, агресію (як до навчання, так і до батьків, які постійно контролюють процес навчання в дистанційному форматі, так і на вчителів, які запропонували виконати нібито багато завдань). Це психічна та емоційна складова. А буває так, що батьки не в змозі постійно контролювати процес навчання, сайти, які відвідує їх дитина. У цей час дитина може замість виконання завдань витратити свій час на комп'ютерні ігри, відвідування заборонених сайтів або зазнати кібербулінгу. Це вже духовна та соціальна складові здоров'я. У сучасних умовах навчання на батьків лягає дуже велика відповідальність – спостерігати й аналізувати поведінку дітей. А у випадку незрозумілих змін у поведінці негайно звертатися до педагогів. Був приклад, коли мати дізналася про те, що її дитина вживає наркотичні речовини. Вона розгубилась, тому що не знала алгоритму дій у такій ситуації. На допомогу прийшли педагоги школи, які зв'язалися з відповідними службами та посприяли за умовами анонімності лікуванню дитини. У цьому випадку батьки не залишилися сам на сам зі своєю бідою. В іншому випадку дівчина завагітніла, але побоялася відкритися батькам. Дякуючи тому, що педагог вибудував зі своїми учнями довірливі відносини, дівчина не залишилася наодинці зі своєю проблемою. Крім того, саме

через посередництво педагога вона змогла зізнатися батькам про свій стан. Безпосередня взаємодія вчителя з батьками цієї дівчини не дала статися лиху. Інший приклад. Субкультури в суспільстві були завжди. На жаль, деструктивні серед них також завжди мали місце. Однак, із повсюдним поширенням спілкування засобами мережі Internet значно збільшилась аудиторія підлітків, яка підпала під вплив організаторів різноманітних деструктивних об'єднань. Як приклад, ПВК Редан, завдяки якій у Харкові могла статися масова бійка підлітків. Правоохоронцями було затримано майже 215 неповнолітніх. З одного боку, ця ситуація виглядає негативною: підлітки, незважаючи на постійний контроль із боку батьків і вчителів, усе ж таки потрапили під вплив деструктивних спільнот. Але, з іншого боку, якщо би не було контролю, співпраці батьків і педагогів, ця цифра могла би бути набагато більшою. Кажуть, що «негативний досвід – теж досвід». На цьому прикладі треба зробити висновки та провести своєчасну профілактичну роботу, тому що ця ПВК, на жаль, не єдина на сьогодні. Тільки поєднана праця педагогів, батьків, за необхідності також і психологів, може стати запорукою безпеки учнів.

У Новій українській школі педагогіка партнерства утверджується як базовий етичний концепт сучасної української школи. Важливими принципами в побудові партнерських, довірливих відносин педагога з учнями є: уміння бачити в учнях тільки позитивне й поводитися з ними як із повноцінною, розумною, сильною, талановитою й умілою людиною. Слід зазначити, що Школа завжди «дає», але Учень не завжди «бере». У цьому велика відповідальність лягає на батьків. І тільки їх плідна взаємодія з педагогами дозволить учневі обрати правильні ціннісні орієнтири. А це – запорука збереження здоров'я дитини та досягнення успіхів у будь-якій сфері діяльності людини.

Список використаних джерел

1. Бардіна З. Б. У трикутнику змін: демократизація відносин школи і батьків в умовах НУШ. *Джерело педагогічних інновацій. Цінності Нової української школи.* Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2022. Вип. № 2(38). С. 133 – 139.
2. Бех І. Д. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей. Київ, 2018. 40 с. URL: <https://ipv.org.ua/prohrama-nova-ukrainska-shkola/>
3. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова КМУ від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>
4. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
5. Навчальні програми для 6-9 класів (Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, 2011 рік) URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>
6. Програма «7 кроків назустріч». URL: <https://goo.gl/kL5Fm7>
7. Хоменко Б. Г., Дідков О. М. Анатомія і фізіологія дитячого організму. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. 381 с.

Використання принципів наступності та перспективності в системі методичної роботи вихователя під час розробки навчальних матеріалів

*Наталія Руда, вихователь,
комунальний заклад «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок)
№ 223 комбінованого типу Харківської міської ради»*

У статті визначено сутність принципів наступності та перспективності у процесі підготовки вихователів до розробки навчальних матеріалів. Обґрунтовано етапи розробки навчальних матеріалів: вибір підручника, навчальних посібників та інших; відбір змісту навчального матеріалу; розробка робочої програми навчального матеріалу; підготовка тематичного плану занять, самостійної роботи дітей дошкільного віку, планування індивідуальних занять і складання конспектів; розробка опитувальника для оцінки результативності дошкільників із курсу навчального матеріалу.

Ключові слова: принцип, перспективність, наступність, навчальний матеріал, вихователь.

Постановка проблеми. Система дошкільної освіти ставить одним із головних завдань створення умов для творчої самореалізації, особистісного розвитку вихователів, що навчаються протягом життя, створюють і розвивають цінності громадянського суспільства.

Наразі ми констатуємо, що сучасний вихователь здатний до творчості, креативний. *В умовах сучасних викликів може працювати творчий педагог, креативний, гнучкий, який генерує та використовує нові ідеї, задуми, рішення, підходи.* Розвивати творчу особистість вихователя – це формувати інтерес до знань, самостійність у навчанні, розширювати світогляд, виховувати наполегливість.

В умовах сьогодення дошкільна освіта вимагає гуманістичного та особистісно орієнтованого підходу до її організації. Однією з актуальних проблем є забезпечення наступності та перспективності в навчанні. Дослідники зазначають, що *освіта повинна не тільки озброювати людину знаннями, а й щохвилино та швидко оновлювати знання, формувати потребу в неперервному самостійному оволодінні ними.*

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що проблема наступності та перспективності в системі освіти є актуальною. Про необхідність послідовного викладу матеріалу (йти до складного від простого, до невідомого від відомого, до далекого від близького) зазначали ще видатні філософи та дидакти минулого: Аристотель, І. Герbart, А. Дистервег, І. Песталоцці, Я. Коменський та ін. Подальшу розробку питання реалізації принципу наступності та перспективності в навчально-виховному процесі отримало в працях педагогів, психологів і психолінгвістів XIX–XX ст. Л. Виготського, Д. Ельконіна, Л. Занкова, Г. Костюка, А. Макаренка, І. Синиці, В. Сухомлинського, К. Ушинського, С. Чавдарова та ін.

Проблема наступності постійно перебуває в полі зору українських науковців (А. Богуш, Н. Гавриш, І. Лапшина, О. Савченко, Г. Тарасенко, Т. Фадеєва та ін.).

Проблемі принципів перспективності та наступності в навчанні та вихованні підростаючого покоління великого значення надають відомі дидакти Плиско К.М., Львов М.Р. та Глазова О.П. Зокрема, у їхніх працях зазначено, що «ці принципи передбачають раціональне використання набутих раніше знань і навичок при вивченні нового матеріалу з мови та підготовку до свідомого сприйняття наступних

тем, ... повністю відповідають загальнодидактичним вимогам про необхідність опори наступного на попереднє, а також про обов'язкове врахування логіки предмета» (Плиско, 1995); «дотримання наступності й перспективності вимагає єдиного принципового підходу до навчання, єдиних вихідних позицій» (Львов, 1988); «перспективність і наступність є основними умовами функціонування будь-якої системи навчання і виховання – сутність наступності полягає у встановленні закономірних зв'язків між етапами розвитку особистості та у створенні психолого-педагогічних умов для діяльності різних ланок освіти, які забезпечували б достатній рівень розвитку учнів, оволодіння ними знаннями й уміннями, а також нормами й правилами поведінки» (Глазова, 1999).

У термінологічному словнику поняття «наступність» трактується як зв'язок між явищами в процесі розвитку в природі, суспільстві й пізнанні, «коли нове, змінюючи старе, зберігає в собі деякі його елементи»; об'єктивний, необхідний «зв'язок між різними етапами чи ступенями розвитку, сутність якого полягає у збереженні тих чи інших елементів цілого чи окремих його характеристик при переході до нового стану».

Мета статті. Охарактеризувати принцип наступності та перспективності, обґрунтувати важливість його дотримання в методичній роботі вихователя під час розробки навчальних матеріалів.

Основна частина. У педагогічній теорії наступність і перспективність вважається універсальною педагогічною категорією, у якій відображається взаємозв'язок паралельних ланок, стадій та етапів педагогічної діяльності, що й забезпечує безперервність системи освіти.

Як один із принципів дидактики наступність і перспективність вимагає формування знань, умінь і навичок у певній послідовності, з урахуванням того, що кожен елемент навчального матеріалу логічно пов'язаний між собою, наступний опирається на попередній і готує основу для засвоєння нового. Крім цього, принцип наступності та перспективності потребує дотримання певного логічного зв'язку між вивченням теорії та практичним завданням, між формами навчання і формами контролю за навчальною діяльністю. Успіх у навчально-виховній роботі досягається завдяки наявності тісного зв'язку між окремими ланками освіти, що сприяє переходу від нижчого ступеня освіти до вищого.

Нові сучасні вимоги до професіоналізації педагога, до підготовки нового типу фахівця, конкурентоспроможного на ринку праці, диктують нагальну потребу в зміні погляду на проблему професіоналізму в цілому та на педагогічну проблему наступності та перспективності в професійній діяльності вихователів закладів дошкільної освіти.

Підготовка вихователів закладів дошкільної освіти до розробки навчальних матеріалів на засадах принципу наступності та перспективності передбачає створення навчально-методичного забезпечення до навчальних матеріалів, критеріїв для вибору навчальних посібників із курсу матеріалу, визначення змісту матеріалу, урахування формально-логічного та діалектичного підходів.

Розробка навчальних матеріалів збігається з однією з вимог принципу наступності та перспективності – рухом від простого до складного, орієнтується на такі етапи:

1. Вибір підручника, навчальних посібників та інших навчальних матеріалів.
2. Відбір змісту навчального матеріалу.
3. Розробка робочої програми навчального матеріалу.

4. Підготовка тематичного плану занять, самостійної роботи дітей дошкільного віку.
5. Планування індивідуальних занять і складання конспектів.
6. Розробка опитувальника для оцінки результативності дошкільників із курсу навчального матеріалу.

Рис.1. Етапи розробки навчальних матеріалів

Критеріями вибору навчального посібника для навчального матеріалу є систематизований виклад відповідної навчальної інформації або предметної галузі; доступний для відповідної категорії дошкільників виклад навчального матеріалу; наявність методичного апарату, який повинен сприяти кращому засвоєнню навчального матеріалу; широке використання прикладів, наочності та ілюстрацій.

Зміст навчального матеріалу визначається його назвою та роллю в навчальному плані. Він має відповідати вимогам, які містяться в освітньому стандарті. Крім цього, вихователь може включати в курс зміст навчального матеріалу, який відображує його авторське бачення, його творчий підхід і цілі, які він ставить в освітньому процесі.

Робоча програма навчального матеріалу розробляється на основі державного освітнього стандарту та навчального плану освітньої програми і є єдиною для навчання, що здійснюється в закладі освіти. Попередні задуми робочої програми робляться під час планування, але остаточний варіант оформляється перед початком занять.

Тематичний план будується на основі навчальної програми та являє собою конкретизацію форм навчальної діяльності дошкільників, спрямованої на опанування навчального матеріалу: розробка тематичних планів занять, розподіл

тем і матеріалу, які будуть вивчатися на заняттях, планування завдань дошкільникам для самостійного читання.

Розробка індивідуальних занять і складання конспектів – важлива частина роботи вихователя. Зміст і характер цих занять визначаються програмою навчального матеріалу, цілями і завданнями, які ставить вихователь.

Вихователіві корисно розробити опитувальний лист для оцінки результативності дошкільників із курсу навчального матеріалу. Головним завданням таких опитувань є отримання зворотного зв'язку від дітей щодо того, наскільки вони засвоїли навчальний матеріал. Регулярна практика оцінювання допоможе вихователю вдосконалювати методичні аспекти освітнього процесу.

Висновки. Під час підготовки вихователів до розробки навчальних матеріалів принцип наступності та перспективності є одним із найголовніших, вимагає від вихователя виваженого підходу й методично грамотного узгодження не лише змісту навчального матеріалу, а й узгодженості ступенів і етапів освітнього процесу. Реалізація принципу наступності й перспективності в підготовці вихователів до розробки навчальних матеріалів характеризується об'єктивним і загальним характером, має своє відображення в процесі становлення та розвитку особистості.

Список використаних джерел

1. Глазова О. П. Перспективність і наступність у формуванні текстотворчих умінь в учнів початкових і 5 класів загальноосвітньої школи : автореф. дис.... канд. пед. наук : спец. 13.00.02. Київ, 1999. 18 с.

2 . Плиско К. М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект). Харків: Основа, 1995. 240 с.

Співпраця з батьками в дистанційному форматі

***Катерина Тройно,**
вихователь Комунального закладу
«Солоницівська гімназія «Перлина»
Солоницівської селищної ради»*

Автор статті висвітлює результати практичного досвіду, зокрема форми та методи реалізації дистанційного навчання для дітей старшого дошкільного віку в період воєнного стану. Окреслено основи взаємодії та співпраці з батьками вихованців, які є односторонніми й рівноправними учасниками освітнього процесу.

Ключові слова: дистанційна форма навчання, онлайн-комунікації, родинне виховання, учасники освітнього процесу, співпраця.

Величезна трагедія відбулася 24 лютого 2022 року і продовжує тривати досі... Війна внесла великі корективи в життя кожного з нас, а особливо в освітянське життя. Та незмінним залишилося те, що всі ми маємо працювати заради наших дітей.

У нашому регіоні для створення безпечних умов для кожної дитини та працівників системи освіти з вересня 2022 року запропоновано організацію освітнього процесу за дистанційною формою навчання. Ми продовжуємо виконувати свої професійні обов'язки, але вже більше як модератори та пропонуємо батькам педагогічну підтримку родинного виховання.

У 2020 році, під час карантину, я вже апробувала дистанційне навчання з дітьми старшого дошкільного віку, що відбувалося в тісній співпраці з батьками вихованців через інформаційно-комунікативні засоби. Ще тоді педагогічна і батьківська спільнота розділилася на два табори: прихильники дистанційного навчання та онлайн-зустрічей і противники, які вважають, що дивитися навчальне відео дитині, хоч воно тричі круто змонтовано за участю великих педагогів і психологів і погоджено з усіма інстанціями, все одно небезпечно для здоров'я – як фізичного, так і психічного.

І якщо раніше ми обговорювали всі плюси і мінуси такого навчання, то тепер я зрозуміла, що це єдиний можливий спосіб навчання для дітей у нашому регіоні в цей час. А батьки – це наші партнери у вихованні дітей, чи ми їхні... Зробивши висновки з попереднього досвіду та ознайомившись із рекомендаціями МОН України, маю розуміння такої співпраці й системи комунікації з батьками та їхніми дітьми.

Для педагогічного супроводу родинного виховання в дистанційному форматі можна використовувати різні онлайн-комунікації (див. рис. 1), але їх потрібно застосовувати комплексно й системно.

На мою думку, найбільш ефективними є соціальні мережі, чати та відеоконференції, бо забезпечують мобільність зворотного зв'язку. Хоча організувати відеоконференцію найскладніше: треба обрати максимально зручний час для більшості й підготувати якісний відеоконтент, що займає багато часу. А для тих, хто не зміг потрапити, провести, за можливості, індивідуальні консультації.

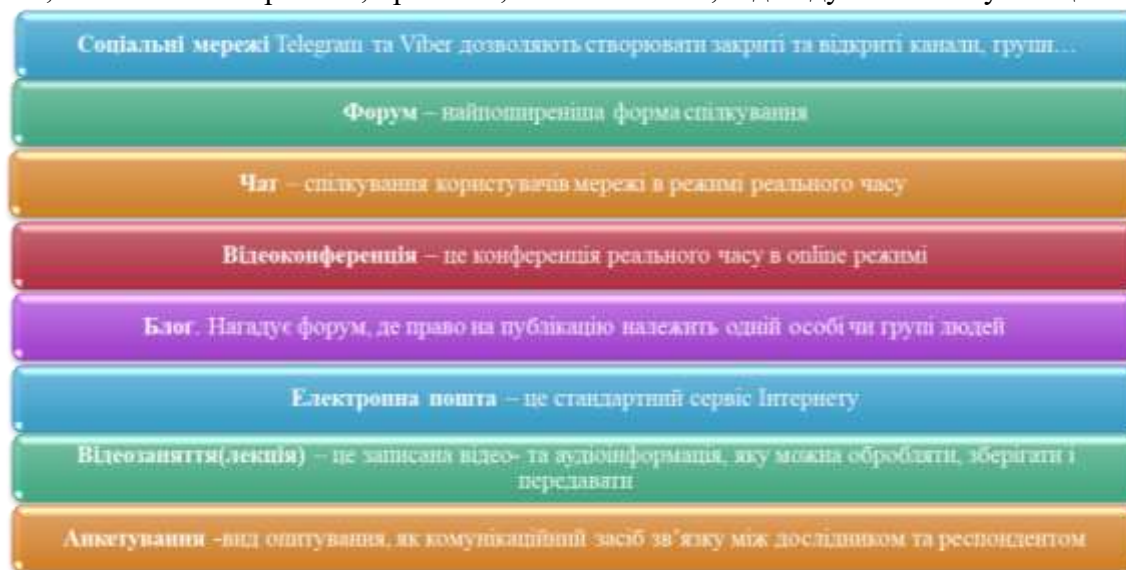

Рис.1. Онлайн-комунікації

Для швидкої комунікації з батьками ще до дистанційної роботи була створена батьківська група у Viber. Зручна і швидка форма спілкування з батьками вихованців, де я ділилася корисною інформацією, режимними моментами, цікавинками з життя дитячого садочка та групи. Ця соціальна мережа і стала першим містком взаємодії з родинами під час воєнного стану... Зі спілкування з батьками бачила, у якому стурбованому психічному стані вони знаходяться. Як педагог і мама, розуміла їхнє хвилювання та, як могла, підтримувала кожную родину: інколи достатньо було лише вислухати, інколи надати слова підтримки, а інколи дати невелику пораду.

Минуло пів року війни... Заклади освіти в нашому регіоні так і не змогли розпочати очну форму навчання. Саме зараз педагогіка партнерства розкриває всі свої грані та стає пріоритетною. Після спілкування з батьками зробила опитування в групі Viber і зрозуміла, що дистанційне навчання є необхідним і бажаним для батьків та їхніх дітей. Адже діти потребують спілкування з однолітками й дорослими, а батьки – допомоги у вихованні та психологічної підтримки.

У серпні переді мною був вибір: яку вибрати платформу для відеозустрічей з батьками та дітьми. У 2020 році я використовувала онлайн відеочат Hangouts. Google. Чому я обрала саме цю платформу? Бо для роботи з нею, крім установки та запрошення, більше нічого не потрібно, тому навіть дошкільник, якщо йому хоча б один раз показати, зможе самостійно користуватися як зі смартфона, так і з комп'ютера. Але в Hangouts є обмеження за кількістю учасників відеочату. Тому у Viber перед кожною «зустріччю» розміщувала опитування про час і кількість дітей. Розуміла, що для мене Hangouts.Google не дуже зручна платформа, тому почала знайомитися з іншими сервісами та їх можливостями. Оскільки мої дітки – майбутні першокласники, дотримуючись наступності між дошкільною та початковою ланками освіти, для роботи обрала платформу ZOOM (учителі нашого закладу використовують ZOOM та Google технології).

Таблиця 1

Порівняння платформ ZOOM та Hangouts

ZOOM	Hangouts
Робота платформи та налаштування	
Скачати, зареєструватися, отримати запрошення або ідентифікатор і код доступу	Скачати й отримати запрошення
Кількість учасників	
Необмежена	Не більше 10 чоловік
Демонстрація екрана	
Запуск презентацій, відеоконтентів	Обмежені можливості
Запис відеозустрічі та зберігання в хмарі	
Має можливість	Не має можливості
Дотримання наступності дошкільної та початкової освіти	
Використовується в школі	Не використовується

Перша пробна зустріч була проведена з батьками для роз'яснення співпраці в такому форматі та освоєння, у першу чергу, цієї платформи дорослими ([Батьківські збори.pptx](#)). Батьки з відповідальністю та зацікавленням поставилися до зборів: у групі 24 дитини, і 17 представників, навіть із-за кордону, знайшли час і змогли взяти участь у відеоконференції. Звичайно, не в усіх відразу вийшло підключитись, та завдяки чату у Viber змогла пояснити алгоритм дій, і до кінця батьківських зборів усі батьки приєдналися до відеоконференції в ZOOM. Були розглянуті такі питання:

- нормативно-правове забезпечення дошкільної освіти;
- організація дистанційної роботи з дітьми;
- дотримання санітарного регламенту ЗДО;
- перелік сайтів, матеріали яких будуть корисними для вихователів, батьків, дітей і для інших учасників освітнього процесу;
- вікові особливості дітей 6-го року життя;
- відповіді на запитання батьків.

Пояснила батькам, що в Законі України «Про дошкільну освіту» зазначено, що відповідальність за здобуття дітьми дошкільної освіти несуть батьки, тому

дистанційне навчання можливе лише у форматі «педагог – батьки – дитина». Така модель спілкування пов'язана з багатьма чинниками: у дітей немає ще сформованих навичок самоорганізації, читання, уміння працювати з ІКТ... На онлайн-зборах можна отримати підтримку батьків і налаштувати їх на ненав'язливо комфортну для них модель спілкування.

Відповідно до Санітарного регламенту для ДНЗ та рекомендацій МОНУ, з дотриманням блочно-тематичного планування ([Перспективний план.docx](#)), був складений розклад онлайн і офлайн занять, які були узгоджені з батьками. Відповідно до блочно-тематичного планування підбирається матеріал до роботи з батьками (таблиця 2).

Таблиця 2

Робота з батьками за вересень з індивідуального плану освітньо-педагогічної роботи вихователя

02.09	Консультація: «Як користуватися Zoom: установка, налаштування, створення конференції і робота»	https://velyka-pysarivka.school.org.ua/news/14-39-26-17-09-2020/
05.09	Проведення батьківських зборів: «Організація нового 2022/2023 навчального року»	Онлайн-зустріч із батьками на платформі Zoom
06.09	Консультація для батьків «Як залучити дітей до морально-патріотичного виховання вдома»	Поради батькам у групі Viber
12.09	Консультація «Дистанційне навчання в ЗДО»	Група у Viber
16.09	Консультація «Підготовка руки дитини до письма»	Група у Viber
20.09	Розміщення інформації: «Що робити під час - ... обстрілу стрілецькою зброєю, - ... обстрілів системами залпового вогню, - ... артобстрілів?» «Що говорити дітям у надзвичайній ситуації?»	Група у Viber
21-23.09	Відеозвернення до батьків: «Приєднуйся до Міжнародного Дня МИРУ!»	Збір матеріалу для розміщення на Facebook
	Консультація «Гімнастика для очей»	Група у Viber
26.09	Розміщення інформації «Вересневі цікавинки»	Група у Viber
28.09	Консультація: «Чи корисно навчити дитину вимовляти скоромовки і чистомовки»	Група у Viber
Кожен день	Індивідуальні консультації для батьків групи у Viber, в онлайн режимі	група у Viber, телефонний зв'язок

Оскільки 15 дітей мають можливість і бажання навчатися в такому форматі, дітей поділила на дві підгрупи по 5-7 чоловік, бо за 15 хвилин потрібно приділити увагу кожній дитині, вислухати їхні турботи та хвилювання і донести запланований матеріал. Батьки самі обрали зручний для них і дітей час зустрічей, бо самі працюють дистанційно, а старші діти повинні відвідувати свої заняття. Інколи, коли батьки не мали можливості приєднатися до відеозустрічі, то просили відправляти запис зустрічі їм на пошту (відеолекції). Але реалії сьогодення, повітряні тривоги, відсутність електроенергії, віялові відключення, внесли свої корективи в розклад наших відеозустрічей. Щоб не пропускати зустрічі, узгоджувала з батьками можливі варіанти в інший проміжок часу. Наразі педагогіка партнерства проявляється в найяскравіших своїх якостях, бо тісна та плідна взаємодія між усіма учасниками освітнього процесу.

Заняття з художньо-продуктивної діяльності вирішила проводити асинхронно. Це записані мною відеоролики відповідно до теми тижня, що розміщувались у групі Viber до 10.00 у вівторок і четвер ([Враження від осені](#),

[Святий Миколай](#), [Ялинка](#), [Пінгвіни](#), [Північне сяйво](#), [Ведмедик](#), [Домашні улюбленці](#)). Перевага таких відео в тому, що, переглядаючи їх, батьки можуть поставити відео на паузу, відмотати й переглядати певний відрізок знову. Розуміла, що багато родин змушені були покинути рідну домівку, тому у відеороликах намагалася пропонувати різні альтернативи виконання робіт і матеріалів для виконання. Наприклад, за відсутності фарб малюємо олівцями, фломастерами; а якщо немає дошки для ліплення чи стеки, то підійде кухонна дошка, обгорнута харчовою плівкою, та ніжик з одноразового посуду; немає пластиліну – можна зробити тісто.

Результатами дитячої творчості батьки ділились у батьківській групі Viber. Кожну роботу оцінювала словами підтримки або захоплення, або іншими коментарями (зворотний зв'язок). Також діти за допомогою батьків брали активну участь у конкурсі «Каштанчик-бешкетник» ([Конкурс.pptx](#)) і в акції «Дитинство без війни» до 21 вересня – Міжнародного Дня МИРУ ([День МИРУ.jpg](#)). За допомогою батьків і дітей створила зворушливу презентацію до Дня Матері ([День Матері.pptx](#)) як маленький подарунок для матусь за їхню любов та піклування. А наприкінці року за участю батьків, дітей групи та музичного керівника створили дистанційний випускний на згадку про чудові моменти дитинства в нашій групі та в нашому закладі всім учасникам освітнього процесу ([Дистанційний випускний групи Маячок.mp4](#)).

Дистанційне навчання стало відрадою в цей складний час для дітей, батьків і для мене, можливістю відволіктися та хоч на деякий час повернутись у звичне життя. Вважаю, що за відсутності можливості спілкуватися з дітьми в реальному часі віч-на-віч *альтернатива дистанційного навчання дає змогу розвивати, навчати, виховувати дітей і підтримувати емоційний зв'язок із вихованцями та батьками, не залишаючи їх наодинці з труднощами.*

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2017. – № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Закон України «Про дошкільну освіту» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 2628-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
3. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білоskalенко [та ін.] ; наук. ред.: Г. В. Беленька, М. А. Машовець ; Міністерство освіти і науки України, Київський університет ім. Б. Грінченка. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – 304 с.
4. Гура Оксана. Секрети дистанційної підтримки родинного виховання [Електронний ресурс] / Оксана Гура – Режим доступу : <https://emetodyst.expertus.com.ua/10002197>
5. Лист Міністерства освіти і науки України від 16.03.2021 № 1/9-148 «Щодо методичних рекомендацій до оновленого Базового компонента дошкільної освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://edu-post-diploma.kharkov.ua/?news=методичні-рекомендації-до-оновленог>
6. Лист Міністерства освіти і науки України від 02.04.2022 № 1/3845 «Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-rekomendaciyi-dlya-pracivnikiv-zakladiv-doshkilnoyi-osviti-na-period-diyi-voyennogo-stanu-v-ukrayini>

Тематичний тезаурус Thematical thesaurus

A posteriori – на підставі досвіду

*Севіль Семисошенко,
Тетяна Писаренко – методисти
Центру інноваційного розвитку освіти
Харківської академії неперервної освіти*

*Usus est magister rerum (лат.).
Досвід – учитель усіх справ.*

*Maxima debetur puero
reverentia (Iuvenalis).
До дитини треба ставитися
З найбільшою повагою.
Децім Юлій Ювенал,
I-II ст. н. е., видатний римський поет*

Антропоцентрична парадигма освіти

Розглядається як основа оновлення стратегічних цілей вищої освіти у глобалізованому світі. Визнає розвиток людини заради самої себе й лише опосередковано для суспільства. За І. Зязюном, на відміну від попередньої орієнтації на уніфіковану соціалізацію особистості, яка нівелювала її індивідуальність, відбувається переміщення уваги на внутрішній духовний світ і самотні особливості людини.

Гуманізація освіти – максимальне врахування можливостей та інтересів кожної особистості, її вікових та індивідуальних особливостей, життєвого досвіду. Центр ваги поступово переноситься із суб'єкт-об'єктних відносин між учителем і учнем на діалогові суб'єкт-суб'єктні, базовані не лише на інтелектуалізмі, а й на емоційно-почуттєво-вольових чинниках.

Гуманістична педагогіка, у якій саме цінності визначають цілі, орієнтована на дитиноцентристську модель освіти, за якої особистість стає центром «педагогічного всесвіту», навколо якого рухаються освітньо-виховні засоби. При цьому педагогічне керівництво здійснюється не прямо, а опосередковано, шляхом створення необхідних умов для розвитку вільної особистості.

Гуманістичний зміст виховання розуміється як взаємодія та співпраця дорослих і дітей у сфері їхнього спільного буття, опанування нових форм, засобів, прийомів виховання та пошук індивідуальних способів їх застосування.

Людиноцентризм – нова стратегія поступу суспільства, на думку В. Кременя, в основі якої не накопичення матеріальних благ і цінностей, а орієнтація на цінності духовні, на знання, культуру, науку, без яких життя втрачає сенс і перспективу. (За Г. Вороніною)

Виховання культури безпеки

У науковій літературі цей термін визначається як рівень розвитку людини і суспільства, що характеризується значущістю забезпечення безпеки життєдіяльності в системі особистісних і соціальних цінностей, безпечної поведінки в повсякденному житті та в умовах небезпечних і надзвичайних ситуацій.

*Культура безпеки – елемент загальної культури людини, що сприяє запобіганню загроз здоров'ю та саме сьогодні може розглядатись як головна мета підготовки людини до подальшої безпечної життєдіяльності; **структурний компонент базової культури особистості**; невід'ємний **складник професійної культури** кожного майбутнього фахівця, що формується, усвідомлюється та прищеплюється.*

*В умовах закладу освіти **формування основ культури безпеки** передбачає розвиток умінь і навичок безпечної поведінки, світоглядних ідей, моральних і естетичних цінностей, досвіду вирішення проблем безпеки та безпечного спілкування. **Основа формування культури безпеки – процес виховання, навчання та розвитку особистості як спеціально організовані та методично забезпечені процеси.***

***Ефективне виховання культури безпеки** можливе лише за умови організації відповідного освітнього процесу, що забезпечує цілеспрямовану підготовку учнів до профілактики та подолання впливу шкідливих і небезпечних факторів оточуючого середовища життєдіяльності у процесі спеціально організованого творчого міжособистісного спілкування учнів із педагогами, які є носіями культури безпеки.*

Комплексний і системний розвиток культури безпеки** уможливорює значно підвищити рівень духовного, морального й патріотичного виховання, зменшити людські та матеріальні втрати. Наразі **актуальною потребою є** формування культури безпеки та виховання не схильної до надмірного ризику особистості, яка адаптована до адекватних дій у надзвичайних і екстремальних умовах. **Напрями системи виховання культури безпеки учнів: освітня діяльність; позаурочна та позакласна діяльність; методична діяльність; соціальне партнерство.

***Виховання у сфері безпеки життєдіяльності має забезпечити** формування нового мислення, цілісного знання, практичного вміння, необхідного для прийняття обґрунтованих рішень на рівні людини, сім'ї, суспільства, держави.*

Успішність виховання культури безпеки здобувачів освіти значно залежить від особистості вчителя, який повинен володіти високими моральними якостями, ґрунтовними знаннями, педагогічними технологіями, здатністю отримувати додаткові знання, необхідні для практичної діяльності з профілактики дитячого травматизму та формування культури безпеки життєдіяльності.

(За М. Астаховою)

Мовне виховання

«Культурна людина має не тільки добре володіти рідною мовою, а й ставитися до неї як до вагомій суспільній цінності, відчувати відповідальність за її теперішнє й майбутнє. *Формувати правильне ставлення до мови і є метою мовного виховання*» (Селігей П. Про виховання мовної свідомості. *Мовознавство*. 2010. № 2 – 3. С. 177.). Відображення світу в мові – це колективна творчість народу, який спілкується цією мовою, і кожне наступне покоління з рідною мовою отримує повний комплект культури, у якому вже зосереджені риси національного характеру, світогляд, мораль. *Таким чином, мова, відображаючи світ і культуру, формує її носіїв. Мова є засобом вираження думок, засобом спілкування*

Мовна свідомість – «небайдуже ціннісне ставлення до мови як із боку окремої людини, так і всього суспільства, що охоплює погляди, уявлення, почуття, оцінки щодо мови, а також мотиви мовної поведінки» (Селігей П.). Це важливий стратегічний чинник мовної стійкості.

Мова – інструмент культури, який формує особистість, бо саме завдяки мові людина пізнає менталітет, традиції, звичаї свого народу разом зі специфічним образом світу. Мова не може бути поза культурою. У процесі інкультурації діти, опановуючи рідну мову, разом із нею засвоюють узагальнений досвід попередніх поколінь. (За Т. Серих)

Педагогічна взаємодія

Процес спільної діяльності педагога, учня та його батьків, що має конкретну педагогічну мету, яка базується на встановлених нормах і цінностях, а її наслідком є зміни в цінностях, установках, діяльності, особистісному світорозумінні та поведінці. Передбачає спілкування як складний процес устанавлення та розвитку контактів між людьми, а також спільну діяльність як організовану систему активності взаємодіючих учасників. (За А. Остапенко)

Педагогіка партнерства

Це важлива складова Концепції Нової української школи, що спрямована на побудову довіри між школою, дітьми, батьками, суспільством; простір дитинства, який базується на засадах співпраці, діалогу, прийняття та рівності. Вона ґрунтується на повазі до особистості, доброзичливості, позитивному ставленні, довірі у відносинах, принципі «діалог – взаємодія – взаємний», розподіленому лідерстві (проактивність, право вибору й відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків), соціальному партнерстві (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

Як вектор гуманного та творчого підходу до кожного учасника освітнього процесу педагогіка партнерства набуває особливого значення. Новий зміст освіти щодо співробітництва педагогів орієнтує вчителів і батьків на *особистісний розвиток дитини і поважне ставлення до неї*. (За А. Большукіною)

Превентивне виховання

Це комплексний цілеспрямований вплив на особистість у процесі її активної динамічної взаємодії із соціальними інституціями, спрямованої на фізичний, психічний, духовний, соціальний розвиток особистості, вироблення в неї

імунітету до негативних впливів соціального оточення, на профілактику й корекцію асоціальних проявів у поведінці дітей та молоді, на їх допомогу й захист.

Превентивний (від латин. *praeventivus*).

1. *Запобіжний (охоронний, захисний)*: превентивні заходи в системі протипожежної боротьби; превентивна війна, що нібито має запобігти нападowi іншої держави, але розв'язується у вигідний для агресії момент.

2. *Попереджувальний*, який стосується профілактики девіантної поведінки, алкоголізму, наркоманії, СНІДу, способу життя, що призводить до хвороби, знецінення сенсу життя.

Формування превентивного виховного середовища – інноваційна освітньо-виховна технологія, що сприяє оновленню системного підходу щодо цілісних педагогічних процесів і явищ, формуванню позитивного самосприйняття особистості, зниженню дискомфорту в атмосфері спільного виховного середовища. (За В. Бандурою)

Психолого-педагогічні інновації є складовою частиною освітніх інновацій і характеризуються новою чи вдосконаленою педагогічною системою або технологією педагогічного процесу.

Освітня інновація характеризується новизною в галузі психолого-педагогічних, соціально-економічних, науково-виробничих досліджень, спрямованих на значне покращення освітнього процесу і виражених у вдосконалених чи нових: освітніх системах (дидактична, виховна, управлінська); складниках освітнього процесу (мета, зміст, структура, форми, методи, засоби, результати); освітніх технологіях (дидактичні, виховні, управлінські); наукових і науково-методичних розробках, технічних пристроях і установках для закладів і установ освіти; нормативно-правових документах, що регламентують діяльність закладів і установ освіти.

Інновація суттєво відрізняється від педагогічного досвіду, який характеризується сукупністю знань, умінь і навичок, здобутих у процесі практичної навчально-виховної роботи, є частиною сукупної культури педагога – основи, результату і самої практичної педагогічної діяльності, відображає наявні знання, вміння, навички та індивідуальні риси особистості.

Носієм педагогічних інновацій виступають творчі, енергійні люди, які фахово здатні, морально і матеріально зацікавлені щодо проведення інноваційних змін, опанування та реалізації нового. (За Даниленко Л. Менеджмент інновацій в освіті. К.: Шкільний світ, 2007. С. 8 – 10.)

Профорієнтаційна робота в Новій українській школі

Орієнтована на сучасний ринок праці. Важливо ознайомлювати здобувачів освіти з різними сферами діяльності, надавати інформацію про особливості та перспективи кожної професії, навички та компетенції, необхідні для успіху на ринку праці.

Побудова ефективної системи роботи в закладі освіти з профорієнтації надає молоді можливість зробити обдуманий вибір майбутньої професії відповідно

до своїх інтересів, здібностей, потреб ринку праці. Це сприяє зростанню самореалізації та забезпечує успішну кар'єру в обраній сфері. **Досягнення цієї мети можливе за умови:** ефективної взаємодії всіх учасників освітнього процесу; постійного професійного зростання педагогів; реалізації сучасних підходів до організації профорієнтаційної роботи; використання ефективних інструментів педагогічного впливу, зокрема інструментарію «педагогіки партнерства».

Трудове виховання – процес цілеспрямованого й усвідомленого прилучення зростаючої особистості до суспільних цінностей праці, що формуються в неї під час освітнього процесу, та шляхом залучення її до суспільно корисних акцій, проєктів, окремих трудових дій відповідно до вікових можливостей та інтересу.

Ціннісне ставлення до праці – визначальна складова змісту виховання *особистості*, що спрямована на формування у неї розуміння особистої значущості праці як джерела саморозвитку та самовдосконалення; *характеристика особистості дитини*, що включає ставлення до праці як однієї з важливих життєвих потреб, почуття задоволеності працею та наявності сукупності найважливіших моральних якостей, які визначають ставлення до трудової діяльності загалом (працьовитість, відповідальність, уміння раціонально розподіляти робочий час, інші). Виховання цих якостей можливе за умови тісної взаємодії педагога та батьків, їх власного прикладу. (За А. Остапенко)

Резюме:

Longum iter per praecepta, breve et efficax per exempla (Seneca).

Довгий шлях повчанням, короткий і успішний за допомогою прикладів (Луцій Анней Сенека, римський письменник, філософ і політичний діяч).

Джерело педагогічних інновацій

Особливості виховання в Новій українській школі

Редактор: Писаренко Т.І.

Упорядник: Семисошенко С.В.

Дизайн: Семисошенко С.В.

Електронне видання

Харківська академія неперервної освіти
61057, м. Харків, вул. Пушкінська, 24
Тал./факс (057)731-21-31
e-mail: kvnz.hano@gmail.com
Web-сайт: edu-post-diploma.kharkov.ua